

บทที่ 1

บทนำ

ความสำคัญของปัญหา

ประเทศไทยมีการปกครองแบบประชาธิปไตยโดยมีพระมหากษัตริย์เป็นประมุข ตั้งแต่ปี พ.ศ. 2475 เป็นต้นมา วิกฤตการณ์หนึ่งที่มีเกิดขึ้นในการเมืองของไทยอยู่เสมอก็คือ วิกฤตการณ์ที่เกิดจากบทบาทและหน้าที่ของสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร และบางครั้งมักถูกนำมาเป็นข้ออ้างในการปฏิบัติรัฐประหารการปกครองในระบอบประชาธิปไตยด้วย ปัจจุบันประเทศไทยปกครองภายใต้รัฐธรรมนูญ พ.ศ. 2540 หลังจากใช้รัฐธรรมนูญฉบับนี้มาได้ประมาณ 7 ปี สมาชิกสภาผู้แทนราษฎรก็ได้รับการวิพากษ์วิจารณ์หลายด้านด้วยกัน เช่น การคอร์รัปชันด้วยการซื้อสิทธิขายเสียงในสภาผู้แทนราษฎร การใช้วาจาเสียดสีและไม่สุภาพระหว่างการอภิปรายในรัฐสภา การขาดการประชุมรัฐสภา จนทำให้ไม่ครบองค์ประชุม การออกกฎหมายที่ชวนให้เกิดข้อสงสัยว่าเป็นการรักษาผลประโยชน์ของประชาชนหรือไม่ เป็นต้น ปัญหาเหล่านี้เป็นที่ปรากฏทั่วไป ซึ่งล้วนมาจากความบกพร่องในหน้าที่ของสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรทั้งสิ้น ซึ่งไม่ส่งเสริมการปกครองในระบอบประชาธิปไตยแต่อย่างใด ข้อบกพร่องในบทบาทและหน้าที่เหล่านี้ สาเหตุหลักมาจากความบกพร่องในจริยธรรมของสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร จนกระทั่งรัฐบาลอานันท์ ปุณณณกุล พลเอกเปรม ติณสูลานนท์ กล่าวว่า “พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวทรงเคยมีพระราชดำรัสในเรื่องคนดีคนไม่ดี ตั้งแต่ พ.ศ. 2512 มานานแล้ว แต่ก็ยังทันสมัยเสมอและก็จะยังทันสมัยตลอดไป พวกเราได้ยินได้ฟังจำได้ด้วย แต่ไม่ค่อยนำไปปฏิบัติ ท่านรับสั่งมีใจความตอนหนึ่งว่า ในบ้านเมืองของเรามีทั้งคนดีและคนไม่ดี ไม่มีใครทำให้คนทุกคนเป็นคนดีได้ทั้งหมด การทำให้บ้านเมืองให้เป็นปกติสุขเรียบร้อยจึงมิใช่ทำให้ทุกคนเป็นคนดี หากแต่อยู่ที่การส่งเสริมคนดีให้คนดีได้ปกครองชาติบ้านเมือง เพื่อควบคุมคนไม่ดีไม่ให้มีอำนาจ ไม่ให้ก่อความเดือดร้อนวุ่นวายได้” (คมชัดลึก, 2548) ข้อความนี้ถึงแม้ว่าจะเป็นการกล่าวพาดพิงถึงนักการเมืองโดยรวม แต่ก็หมายถึงสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรด้วย เพราะนักการเมืองก็มาจากสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรนั่นเอง

ผู้วิจัยเห็นว่า เพื่อแก้ไขข้อบกพร่องในบทบาทและหน้าที่ของสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร และเพื่อจรรโลงระบอบประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์เป็นประมุขให้คงอยู่ต่อไป จึงสมควรศึกษาคำสอนทางพระพุทธศาสนาที่คิดว่าสัมพันธ์กับบทบาทหน้าที่ของสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร เพราะประเทศไทยประชาชนส่วนใหญ่นับถือพระพุทธศาสนา ผู้ปกครองสมัยก่อน กล่าวคือ

พระมหากษัตริย์แทบทุกพระองค์ได้ประยุกต์คำสอนของพระพุทธศาสนาไปใช้ในการปกครอง อยู่เสมอ ในปัจจุบันพระมหากษัตริย์ทรงใช้อำนาจอธิปไตยผ่านทางสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร ฉะนั้นสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรก็ควรนำหลักคำสอนในพระพุทธศาสนาที่สัมพันธ์กับบทบาทหน้าที่ของตนมาใช้ เพื่อจรรโลงдекานภาพของพระมหากษัตริย์ตามปฐมบรมราชโองการที่ว่า “เราจะครองแผ่นดินโดยธรรม เพื่อประโยชน์สุขแห่งมหาชนชาวสยาม”

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อศึกษาเกี่ยวกับหลักคำสอนทางพระพุทธศาสนา ทั้งในส่วนที่เป็นหลักศีลธรรมและในส่วนที่เป็นหลักจริยธรรม
2. เพื่อศึกษาเกี่ยวกับสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรในระบอบประชาธิปไตยของประเทศไทย
3. เพื่อศึกษาเกี่ยวกับความสัมพันธ์ระหว่างหลักคำสอนทางพระพุทธศาสนาและบทบาทหน้าที่ของสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร

ขอบเขตของการวิจัย

การวิจัยเรื่อง “หลักคำสอนทางพระพุทธศาสนาที่สัมพันธ์กับบทบาทหน้าที่ของสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร” ผู้วิจัยศึกษาให้เห็นถึงความสัมพันธ์ของหลักคำสอนทางพระพุทธศาสนาเถรวาทที่สัมพันธ์กับอำนาจหน้าที่ของสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรตามที่ปรากฏในรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ. 2540 และบทบาทหน้าที่ในฐานะที่เป็นสถาบันทางการเมืองหรือบทบาทหน้าที่ที่เกิดจากธรรมเนียมประเพณีที่ปฏิบัติสืบต่อกันมา

ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ

1. ได้รู้และเข้าใจถึงหลักคำสอนทางพระพุทธศาสนา
2. ได้รู้และเข้าใจถึงบทบาทหน้าที่ของสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรในระบอบประชาธิปไตย
3. ได้เห็นถึงความสัมพันธ์ของสถาบันทางสังคม 2 สถาบัน คือ สถาบันทางศาสนาและสถาบันทางการเมือง

วิธีดำเนินการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้ เป็นการวิจัยเชิงเอกสาร (Documentary Research) โดยผู้วิจัยได้ศึกษาเอกสาร ทั้งที่เป็นปฐมภูมิ (Primary) และทุติยภูมิ (Secondary) เอกสารดังกล่าว ได้แก่ พระไตรปิฎก รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ. 2540 งานวิจัย และหนังสือต่างๆ ที่เกี่ยวข้อง

นิยามศัพท์ที่ใช้ในการวิจัย

ผู้วิจัยขอกำหนดความหมายของศัพท์ต่างๆ ที่ใช้ในการวิจัยดังต่อไปนี้

พระพุทธศาสนา หมายถึง พระพุทธศาสนาเถรวาท

รัฐธรรมนูญ หมายถึง รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ. 2540

สมาชิกสภาผู้แทนราษฎร หมายถึง ผู้ที่ได้รับการเลือกตั้งตามรัฐธรรมนูญแห่ง ราชอาณาจักรไทย พ.ศ. 2540

บทบาทหน้าที่ หมายถึง อำนาจของสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรที่ปรากฏในรัฐธรรมนูญแห่ง ราชอาณาจักรไทย พ.ศ. 2540 และบทบาทในฐานะที่เป็นสถาบันทางการเมือง

งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

ผู้วิจัยได้ศึกษางานวิจัยที่เกี่ยวข้อง ดังนี้

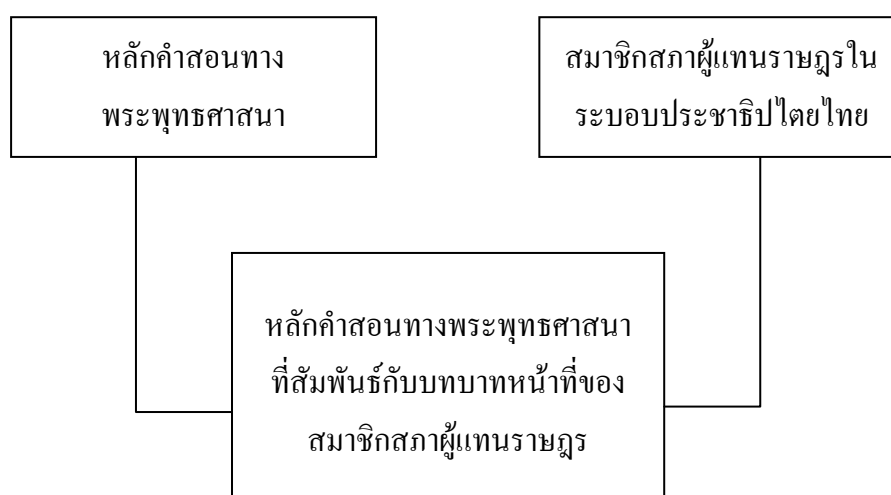
จิกุนันท์ ธรรมโชติ (2542) ทำการวิจัยเรื่องประมวลจริยธรรมของผู้ดำรงตำแหน่งทาง การเมือง ผลการวิจัยพบว่า ประเทศไทยปกครองในระบอบประชาธิปไตย โดยมีตัวแทนในการ บริหารประเทศมาจากการเลือกตั้ง แต่ถ้าหากเข้ามาโดยวิธีการไม่ถูกต้อง เช่น การซื้อเสียง ก็มี โอกาสให้ผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมืองทำการทุจริตได้สูง มีการกระทำที่ผิดคุณธรรมจริยธรรม ดังนั้นจึงได้นำแนวคิดมาตรฐานจริยธรรมของผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมืองของต่างประเทศ และ จริยธรรมของวิชาชีพต่างๆ ในประเทศมาศึกษาถึงความเป็นไปได้และความเหมาะสมในการจัดให้ มีจริยธรรมของผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมือง

ทิพย์พรรณ นพวงศ์ ณ อยุธยา (2542) ทำการวิจัยเรื่องประมวลจริยธรรมของสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร ผลการวิจัยพบว่า สมาชิกสภาผู้แทนราษฎรมีทั้งดีและไม่ดีปะปนกัน ยังไม่สามารถระบุได้ว่าคนใดมีจริยธรรมมากน้อยเพียงใด เนื่องจากเกณฑ์มาตรฐานทางจริยธรรมทางการเมืองยังไม่ชัดเจนเพียงพอและผู้ให้ข้อมูลก็ยังไม่กล้าเปิดเผย

พระมหาธรรมรัตน์ อริยธมฺโม (2543) ทำการวิจัยเรื่องการศึกษาเชิงวิเคราะห์หลักรัฐศาสตร์ที่มีในพระไตรปิฎก ผลการวิจัยพบว่า รัฐศาสตร์เป็นศาสตร์ที่ศึกษาในระบบการเมืองการปกครอง แต่ไม่ได้เป็นระบบที่สร้างคนดี ดังนั้นจึงจำเป็นต้องนำหลักธรรมในทางศาสนาโดยเฉพาะในทางพระพุทธศาสนาเข้าไปช่วย เพราะเป็นระบบที่สร้างคนดี

ภิกษุศักดิ์ กัลยาณมิตร (2545) ศึกษาคุณธรรมของนักการเมือง: ศึกษาจากทัศนะของข้าราชการกรุงเทพมหานคร ผลการวิจัยพบว่า ข้าราชการกรุงเทพมหานครมีความคิดเห็นเกี่ยวกับคุณธรรมของนักการเมืองอยู่ในระดับสูง ปัจจัยที่มีความสัมพันธ์ต่อความคิดเห็นของข้าราชการกรุงเทพมหานครต่อคุณธรรมของนักการเมือง ได้แก่ เพศ ระดับการศึกษา ระดับตำแหน่ง การรับรู้ข่าวสารทางการเมือง แต่อายุ สถานภาพ ระยะเวลาการทำงาน และอัตราเงินเดือน ไม่มีความสัมพันธ์ต่อความคิดเห็นของข้าราชการกรุงเทพมหานครต่อคุณธรรมของนักการเมือง

กรอบแนวคิดในการวิจัย

ภาพที่ 1 กรอบแนวคิดในการวิจัย

บทที่ 2

หลักคำสอนทางพระพุทธศาสนา

ถึงแม้ว่าหลักคำสอนทางพระพุทธศาสนาจะมีมากถึงแปดหมื่นสี่พันพระธรรมขันธ์ แต่ก็พอจะแบ่งออกได้เป็น 2 ส่วน คือ ส่วนที่เป็นสังขธรรมและส่วนที่เป็นจริยธรรม

สังขธรรม หมายถึง คำสอนเกี่ยวกับสถานะของสิ่งทั้งหลายหรือกฎธรรมชาตินั้นเอง ส่วนจริยธรรม หมายถึง การถือเอาประโยชน์จากความรู้ความเข้าใจในสภาพและความเป็นไปของสิ่งทั้งหลาย หรือการรู้กฎธรรมชาติแล้วนำมาใช้ในทางที่เป็นประโยชน์ อีกนัยหนึ่งสังขธรรม คือ ธรรมชาติและกฎธรรมดา จริยธรรม คือความรู้ในการประยุกต์จริยธรรม (พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตฺโต), 2545ก: 15)

สังขธรรมหรือความจริง ในพระพุทธศาสนาที่พระพุทธเจ้าทรงค้นพบหรือตรัสรู้นั้น เป็นสิ่งที่มิได้อยู่แล้วตามสภาพของมันเอง หรือเรียกสั้นๆ ว่าเป็นความจริงตามธรรมชาติ (สุเชาวน์ พลอยชุม, 2548: 41) ส่วนจริยธรรมกำหนดขึ้นเพื่อให้มีแนวประพฤติปฏิบัติให้สอดคล้องกับสังขธรรมหรือนำไปสู่การรู้แจ้งเห็นจริงในสังขธรรม ดังนั้น การศึกษาหลักคำสอนทางพระพุทธศาสนาจะต้องศึกษาให้เข้าใจทั้งในส่วนของสังขธรรมและจริยธรรมควบคู่กันไป

หลักคำสอนทางพระพุทธศาสนาส่วนที่เป็นสังขธรรม

หลักคำสอนส่วนที่เป็นสังขธรรม จะกล่าวถึงหลักธรรมสำคัญ 3 เรื่อง คือ ไตรลักษณ์ ปฏิจาสุมุปบาท และอริยสัจ 4

ไตรลักษณ์

ไตรลักษณ์ แปลว่า ลักษณะสาม คือ ความไม่เที่ยง ความเป็นทุกข์ ความมิใช่ตัวตน (อนิจจัง ทุกขัง อนัตตา) (พระธรรมปิฎก (ป.อ.ปยุตฺโต), 2546: 69) หรือเรียกอีกอย่างหนึ่งว่า สามัญญลักษณะ

ไตรลักษณ์ เป็นคำสอนที่แสดงถึงกฎธรรมชาติหรือสถานะของสิ่งทั้งปวง ทั้งที่เป็นรูปธรรมและนามธรรม ซึ่งต้องเป็นไปตามกฎนี้ ดังเช่นพุทธพจน์ที่ว่า

1. สัพเพ สังขารา อนิจจา สังขารังปวงไม่เที่ยง
2. สัพเพ สังขารา ทุกขา สังขารังปวงเป็นทุกข์
3. สัพเพ ธัมมา อนัตตา ธรรมาปวงเป็นอนัตตา (อัง. ตก. 20/137/388)

หลักคำสอนทางพระพุทธศาสนาสอนว่า สิ่งต่างๆ ทั้งรูปธรรมและนามธรรม เกิดจากการรวมตัวกันของส่วนประกอบต่างๆ เรียกว่า ธาตุ ธาตุต่างๆ มีสภาพเป็นกลาง คือ ยังไม่เป็นอะไรทั้งสิ้น (ธาตุมี 2 อย่าง ได้แก่ รูปธาตุ คือ ธาตุที่เป็นสสาร อรูปธาตุ คือ ธาตุที่เป็นอสสาร) แต่เมื่อมารวมตัวกันจึงเกิดเป็นสิ่งที่ต่างๆ ขึ้น ธาตุเหล่านั้นมีอยู่อย่างเป็นธรรมชาติ คือ มีอยู่หรือดำรงอยู่ตามธรรมดาหรือตามธรรมชาติของมันเอง ไม่มีใครสร้างหรือควบคุม และมีอยู่อย่างเป็นธรรมนิยาม คือ มีความแน่นอนในความเป็นไป หรือเป็นไปตามธรรมชาติของมัน ไม่มีใครคอยควบคุม ซึ่งสภาวะเช่นนี้พระพุทธองค์ทรงแสดงว่า ได้แก่ ลักษณะที่เรียกว่า ไตรลักษณ์ หรือสามัญญลักษณ์ นั่นเอง

คำสอนเรื่องไตรลักษณ์จึงเป็นคำสอนที่แสดงให้เห็นว่า ธรรมาปวงเป็นไปในรูปของกระแส คือ เคลื่อนไหวไปตามกฎหรือลักษณะของไตรลักษณ์ ซึ่งปรากฏเป็นลักษณะให้เราเห็นได้ คือ มีการเกิดขึ้น ผันแปรไป แล้วก็สร้าง แล้วก็มีการเกิดขึ้นใหม่อีก แล้วก็ผันแปรไป แล้วก็สลายวนเวียนกันอยู่เช่นนี้ ฉะนั้นในธรรมชาติจึงไม่มีอะไรเป็นตัวหลักยืนที่ยั่งยืนคงที่ ทุกสิ่งเคลื่อนไหวไปเป็นกระแสตามลักษณะของไตรลักษณ์ (สุเขวัน พลอยชุม, 2548: 88)

ความหมายของไตรลักษณ์ มีดังต่อไปนี้

อนิจจัง คือ ความไม่เที่ยงหรือความเปลี่ยนแปลง ซึ่งมีลักษณะดังนี้

1. เพราะไม่ใช่ว่าสิ่งมีอยู่ตลอดไป
2. เพราะเป็นสิ่งมีชีวิต
3. เพราะเป็นสิ่งถูกกำหนดลงไว้ด้วยความเกิดและความเสื่อม
4. เพราะเป็นสิ่งต้องพังทลาย
5. เพราะเป็นสิ่งมีชีวิต
6. เพราะเป็นสิ่งไหวไปมา
7. เพราะเป็นสิ่งที่ต้องแตกสลาย
8. เพราะเป็นสิ่งไม่คงทน
9. เพราะเป็นสิ่งแปรปรวนไปเป็นธรรม
10. เพราะเป็นสิ่งไม่มีแก่นสาร

11. เพราะเป็นสิ่งต้องเลื่อม
12. เพราะเป็นสิ่งถูกปร่งขึ้น
13. เพราะเป็นสิ่งมีมรรณะเป็นธรรมดา (วิ.สุทฺธิ. 3/195)

ทุกข์ คือ ความเป็นทุกข์ ไม่สามารถทนอยู่ในสภาพใดสภาพหนึ่งได้ตลอดไป ซึ่งมีลักษณะดังนี้

1. เพราะถูกบีบคั้นอยู่ตลอดเวลา
2. เพราะเป็นสภาพที่ทนได้ยาก
3. เพราะเป็นที่ตั้งแห่งทุกข์
4. เพราะอาการเชื่อว่าเป็นอุบาทว์
5. เพราะอาการเชื่อว่าเป็นภัย
6. เพราะอาการเชื่อว่าเป็นอุปสรรค
7. เพราะอาการเชื่อว่าจะไม่มีด้านทาน
8. เพราะอาการเชื่อว่าจะไม่มีที่กำบัง
9. เพราะอาการเชื่อว่าจะไม่มีที่พึ่ง
10. เพราะอาการเชื่อว่าเป็นจัญไร
11. เพราะอาการเชื่อว่ามีชาติเป็นธรรมดา
12. เพราะอาการมีขราเป็นธรรมดา
13. เพราะอาการมีพยาธิเป็นธรรมดา
14. เพราะอาการเชื่อว่ามีโสกะเป็นธรรมดา
15. เพราะอาการเชื่อว่าเป็นโทษ
16. เพราะอาการเชื่อว่าเป็นมูลแห่งความลำบาก
17. เพราะอาการเชื่อว่าเป็นผู้ฆ่า
18. เพราะอาการเชื่อว่าเป็นโรค
19. เพราะอาการเชื่อว่าเป็นผี
20. เพราะอาการเชื่อว่าเป็นลูกศร
21. เพราะอาการเชื่อว่าเป็นของชั่วร้าย
22. เพราะอาการเชื่อว่าเป็นอาพาธ
23. เพราะอาการมีความคร่ำครวญเป็นธรรมดา
24. เพราะอาการมีความคับแค้นใจเป็นธรรมดา

25. เพราะอาการเชื่อว่ามีความเป็นไปกับอัสวะ
26. เพราะอาการเชื่อว่าเป็นเหยื่อมาร
27. เพราะอาการเชื่อว่าเป็นสิ่งมีความเศร้าหมอง
28. เพราะเป็นสิ่งที่มีความตายเป็นธรรมดา (วิ.สุทธ. 3/156 – 157)

อนัตตา คือ ความไม่ใช่ตัวตน ไม่มีตัวตนที่แท้จริง ซึ่งถือเป็นหลักการสำคัญของพระพุทธศาสนาที่ไม่มีปรากฏในศาสนาใด พระพุทธศาสนาได้สรุปว่า สรรพสิ่งเป็นอนัตตา ไม่มีตัวตนที่ถาวร ต้องเคลื่อนไหวไปตามกระแส เกิดขึ้น ดำรงอยู่ชั่วคราว และก็ดับไป ซึ่งอนัตตามีลักษณะดังนี้

1. เพราะเป็นสภาพว่างเปล่า
2. เพราะเป็นสภาพไร้เจ้าของ
3. เพราะไม่เป็นไปในอำนาจ
4. เพราะเป็นฝ่ายอื่น
5. เพราะเป็นของสูญ
6. เพราะเป็นของเปล่า
7. เพราะเป็นของไม่มีใครเป็นใหญ่ (วิสุทธ. 3/157 – 158)

ปฏิจจสมุปบาท

ปฏิจจสมุปบาท แปลว่า สภาพอาศัยปัจจัยเกิดขึ้น การที่สิ่งทั้งหลายอาศัยกันจึงเกิดมีขึ้น การที่ทุกข์เกิดขึ้นเพราะอาศัยปัจจัยต่อเนื่องกันมา (พระธรรมปิฎก (ป.อ.ปยุตฺโต), 2546: 116) ปฏิจจสมุปบาทเป็นหลักธรรมที่แสดงให้เห็นถึงกระบวนการเกิดดับแห่งชีวิตและทุกข์ ซึ่งแสดงให้เห็นเป็นหลักสั้นๆ ได้ดังนี้

เพราะสิ่งนี้มี	สิ่งนี้จึงมี
เพราะสิ่งนี้เกิด	สิ่งนี้จึงเกิด
เพราะไม่มีสิ่งนี้	สิ่งนี้จึงไม่มี
เพราะดับสิ่งนี้	สิ่งนี้จึงดับ

(สัง. นิ. 16/6/126)

ในสองบรรทัดแรก จะแสดงให้เห็นถึงกระบวนการเกิด เรียกว่า สมุทยวาร ส่วนในสองบรรทัดหลัง จะแสดงให้เห็นถึงกระบวนการดับ เรียกว่า นิโรธวาร

หลักปฏิจจสมุปบาท ยังสามารถนำมาอธิบายถึงกระบวนการเกิดดับของสิ่งมีชีวิต โดยเฉพาะมนุษย์ได้ ดังนี้

สมุทยวาร (สายเกิด)

เพราะอวิชชาเป็นปัจจัย	จึงมีสังขาร
เพราะสังขารเป็นปัจจัย	จึงมีวิญญาณ
เพราะวิญญาณเป็นปัจจัย	จึงมีนามรูป
เพราะนามรูปเป็นปัจจัย	จึงมีสฬายตนะ
เพราะมีสฬายตนะเป็นปัจจัย	จึงมีผัสสะ
เพราะผัสสะเป็นปัจจัย	จึงมีเวทนา
เพราะเวทนาเป็นปัจจัย	จึงมีตัณหา
เพราะตัณหาเป็นปัจจัย	จึงมีอุปาทาน
เพราะอุปาทานเป็นปัจจัย	จึงมีภพ
เพราะภพเป็นปัจจัย	จึงมีชาติ
เพราะชาติเป็นปัจจัย	จึงมีชรา มรณะ โสกะ ปริเทวะ โทมนัส อุปายาส

หลักปฏิจจสมุปบาท ยังสามารถนำมาอธิบายถึงกระบวนการเกิดดับของสิ่งมีชีวิต โดยเฉพาะมนุษย์ได้ ดังนี้

นิโรธวาร (สายดับ)

เพราะอวิชชาดับ	สังขารจึงดับ
เพราะสังขารดับ	วิญญาณจึงดับ
เพราะวิญญาณดับ	นามรูปจึงดับ
เพราะนามรูปดับ	สฬายตนะจึงดับ
เพราะสฬายตนะดับ	ผัสสะจึงดับ
เพราะผัสสะดับ	เวทนาจึงดับ
เพราะเวทนาดับ	ตัณหาจึงดับ

เพราะคณหาดับ	อุปาทานจึงดับ
เพราะอุปาทานดับ	ภพจึงดับ
เพราะภพดับ	ชาติจึงดับ
เพราะชาติดับ	ชรา มรณะ โสกะ ปริเทวะ ทุกข์ โทมนัส อุปายาส จึงดับ

(วิ. มหา. 4/1/1 – 2)

ท่อนแรกเป็นการแสดงกระบวนการเกิด โดยเรียงตามลำดับ จึงเรียกว่าอนุโลมปฏิจัสมุ-
ปปบาท ส่วนท่อนหลังเป็นการแสดงกระบวนการดับ จึงเรียกว่า ปฏิโลมปฏิจัสมุปปบาท

องค์ประกอบทั้ง 12 ประการของปฏิจัสมุปปบาท มีความหมาย ดังนี้

1. อวิชชา หมายถึง ความไม่รู้ในทุกข์ ความไม่รู้ในเหตุแห่งทุกข์ ความไม่รู้ในความ
ดับทุกข์ ความไม่รู้ในปฏิบัติที่จะทำให้ถึงความดับทุกข์
2. สังขาร หมายถึง สภาพที่ปรุงแต่ง แบ่งเป็น 3 อย่าง คือ กายสังขาร สภาพที่ปรุงแต่ง
การกระทำทางกาย วจีสังขาร สภาพที่ปรุงแต่งการกระทำทางวจี และจิตสังขาร สภาพที่ปรุงแต่ง
การกระทำทางใจ
3. วิญญาณ หมายถึง ความรู้แจ้ง ในที่นี้หมายถึงเอาวิญญาณ 6 คือ จักขุวิญญาณ โสทวิญาณ
ฆานวิญาณ ชิวหาวิญาณ กายวิญาณ และมโนวิญาณ
4. นามรูป หมายถึง ส่วนประกอบของชีวิตทั้งนามและรูป กล่าวคือ นาม ได้แก่ เวทนา
สัญญา เจตนา ผัสสะ และมนสิการ รูป ได้แก่ มหาภูตรูป 4 และอุปาทานรูป
5. สฬายตนะ หมายถึง อายตนะทั้ง 6 ได้แก่ จักขุ (ตา) โสตะ (หู) ฆานะ (จมูก) ชิวหา (ลิ้น)
กาย มโน (ใจ)
6. ผัสสะ หมายถึง การกระทบกันระหว่างอายตนะภายในและอายตนะภายนอก
7. เวทนา หมายถึง ความรู้สึกที่เกิดขึ้นเมื่ออายตนะภายในกระทบกับอายตนะภายนอก
8. ตัณหา หมายถึง ความทะยานอยาก มี 6 อย่าง ได้แก่ รูปตัณหา สัตถตัณหา คันธตัณหา
รสตัณหา โสภณูปตัณหา และรัสมตัณหา

9. อุปาทาน หมายถึง ความยึดมั่นถือมั่นอย่างแรงกล้า มี 4 อย่าง คือ กามอุปาทาน (ความยึดมั่นถือมั่นในกาม) ทิฏฐูปาทาน (ความยึดมั่นในความเห็นลัทธิ ทฤษฎีต่างๆ) สีลัพพตูปาทาน (ความยึดมั่นในศีลพรตและข้อปฏิบัติต่างๆ) อัตตวาตูปาทาน (ความยึดมั่นในความมีอยู่ของตัวตน จนเกิดความหลงผิด)

10. ภพ หมายถึง ความมี ความเป็น มี 3 อย่าง คือ กามภพ รูปภพ และอรุภพ

11. ชาติ หมายถึง ความเกิด ความบังเกิด ความยังลง ความเกิดจำเพาะ ความปรากฏแห่งขั้น ความได้อายตนะครบในหมู่สัตว์นั้นๆ ของสัตว์เหล่านั้นๆ

12. ชรา มรณะ หมายถึง ความแก่ ภาวะของความแก่ ฟันหลุด ผมหงอก หนังเหี่ยวย่น ความเสื่อมแห่งอายุ ความแก่ห่อหมกแห่งอินทรีย์ในหมู่สัตว์ทั้งหลาย รวมเรียกว่า ชรา ความเคลื่อน ภาวะของความคลาดเคลื่อน ความทำลาย ความอันตราย มฤตยู ความตาย กาลกิรียา ความแตกแห่งขั้น ความทอดทิ้งซากศพ ความขาดแห่งชีวิตินทรีย์จากหมู่สัตว์เหล่านั้น รวมเรียกว่า มรณะ (สัง. นี. 16/2/3 – 4)

ปฏิจจสมุปบาท จะแสดงถึงลักษณะของความสัมพันธ์กันแบบเป็นห่วงโซ่ กล่าวคือ สิ่งทั้งหลายมีความสัมพันธ์กัน เนื่องอาศัยเป็นปัจจัยแก่กัน สิ่งทั้งหลายมีอยู่โดยความสัมพันธ์กัน เนื่องอาศัยเป็นปัจจัยแก่กัน สิ่งทั้งหลายมีอยู่โดยความสัมพันธ์ สิ่งทั้งหลายมีอยู่ด้วยอาศัยปัจจัย สิ่งทั้งหลายไม่มีความคงที่อยู่อย่างเดิม แม้แต่ขณะเดียว สิ่งทั้งหลายไม่มีอยู่โดยตัวของมันเอง คือ ไม่มีตัวตนที่แท้จริงของมัน สิ่งทั้งหลายไม่มีมูลการณ์หรือต้นกำเนิดเดิมสุด อาการที่สิ่งทั้งหลายปรากฏเป็นรูปต่างๆ มีความเจริญความเสื่อมเป็นไปต่างๆ นั้น แสดงถึงภาวะที่เป็นกระบวนการ (พระธรรมปิฎก (ป.อ.ปยุตฺโต), 2546: 88)

อริยสัจ 4

อริยสัจ 4 แปลว่า ความจริงอย่างประเสริฐ ความจริงของพระอริยะ ความจริงที่ทุกคนให้เป็นพระอริยะ มี 4 อย่าง คือ ทุกข์ สมุทัย นิโรธ มรรค เรียกเต็มว่า ทุกข์ ทุกขสมุทัย ทุกขนิโรธ และทุกขโรธคามินีปฏิปทา (พระธรรมปิฎก (ป.อ.ปยุตฺโต), 2546: 328)

อริยสัจ 4 ถือเป็นหัวใจของพระพุทธศาสนา เพราะเป็นหลักธรรมสำคัญที่ครอบคลุมคำสอนในพระพุทธศาสนาทั้งหมด ดังที่ปรากฏในพระไตรปิฎกว่า พระสารีบุตรกล่าวกะภิกษุ

ทั้งหลายว่า ท่านผู้มีอายุทั้งหลายรอยเท้าของสัตว์ทั้งหลายที่เหยียบไปบนแผ่นดิน รอยเท้าเหล่านั้น
ทั้งหมดย่อมประชุมลงในรอยเท้าช้าง กุศลธรรมทั้งหลายก็ย่อมเข้าถึงการสงเคราะห์เข้าในอริยสัจ 4
คือ ในทุกขอริยสัจ ทุกขสมุทัย ทุกขนิโรธ ทุกขนิโรธคามินีปฏิปทา (ม. มุ. 12/300/333)

สิ่งที่พระพุทธเจ้าตรัสรู้มีมากมาย แต่ทรงนำมาสอนเฉพาะสิ่งที่เป็นประโยชน์ให้แก่ปัญหา
ได้ และเป็นไปเพื่อความดับทุกข์ อริยสัจ 4 เป็นเรื่องที่เป็นประโยชน์ เป็นเรื่องการดับทุกข์ของชีวิต
และเป็นไปเพื่อพระนิพพาน ดังที่พระพุทธเจ้าตรัสว่า

ดูก่อนมาตุลกุญฺตร อะไรเล่าที่เราพยากรณ์ ดูก่อนมาตุลกุญฺตร ความเห็นว่าเป็นทุกข์ นี่เหตุ
ให้เกิดทุกข์ นี่ความดับทุกข์ นี่ข้อปฏิบัติให้ถึงความดับทุกข์ ดังนี้เราพยากรณ์ เพราะเหตุไร
เราจึงพยากรณ์ เพราะมีประโยชน์เป็นเบื้องต้นแห่งพรหมจรรย์ เป็นไปเพื่อความหน่าย
คลายกำหนัด เพื่อความดับ ความสงบ ความรู้ยิ่ง ความตรัสรู้ และเพื่อนิพพาน เหตุนี้
เราจึงพยากรณ์ (ม. ม. 13/128/139)

อริยสัจ 4 เป็นคำสอนที่แสดงถึงธรรมชาติ หรือความจริงของชีวิตตั้งแต่ต้นจนจบ
เป็นคำสอนที่ประมวลไว้ซึ่งหลักการเกี่ยวกับชีวิตทุกด้าน การศึกษาเรื่องอริยสัจ 4 จึงเป็นการศึกษา
เรื่องของชีวิตโดยตรง และการเข้าใจเรื่องอริยสัจ 4 อย่างทะลุปรุโปร่ง ก็คือ การเข้าใจเรื่องชีวิต
อย่างทะลุปรุโปร่งนั่นเอง (สุเชาวน์ พลอยชุม, 2548: 71)

ความหมายของอริยสัจ 4 มีปรากฏในพระไตรปิฎก ดังนี้

ดูก่อนภิกษุทั้งหลาย ข้อนี้แลเป็นทุกขอริยสัจ คือ ความเกิดก็เป็นทุกข์ ความแก่ก็เป็นทุกข์
ความเจ็บไข้ก็เป็นทุกข์ ความตายก็เป็นทุกข์ ความประจวบด้วยสิ่งที่ไม่เป็นที่รักก็เป็นทุกข์
ความพลัดพรากจากสิ่งเป็นที่รักก็เป็นทุกข์ ปราปรณาสังโดมิได้สิ่งนั้นก็เป็นทุกข์
โดยย่ออุปาทานขันธ 5 เป็นทุกข์

ดูก่อนภิกษุทั้งหลาย ข้อนี้แลเป็นทุกขสมุทัยอริยสัจ คือ ตัณหาทำให้เกิดอีก ประกอบด้วย
ความกำหนัดด้วยอำนาจความเพลิน มีปกติผลิตเพลินในอารมณ์นั้นๆ คือ กามตัณหา
ภวตัณหา วิภวตัณหา

ดูก่อนภิกษุทั้งหลาย ข้อนี้เป็นทุกขนิโรธอริยสัจ คือ ตัณหานี้แลดับ โดยไม่เหลือด้วยมรรค
คือ วิราคะ สละ สละคืน ปล่อยไป ไม่พัวพัน

ดูก่อนภิกษุทั้งหลาย ข้อนี้แลเป็นทุกขนิโรธคามินีปฏิปทาอริยสัจ คือ อริยมรรคมืองค์ 8 นี้แหละ คือ ปัญญาเห็นชอบ 1 ความดำรงชอบ 1 เจริญชอบ 1 การงานชอบ 1 เลี้ยงชีวิตชอบ 1 พยายามชอบ 1 ระลึกชอบ 1 ตั้งจิตชอบ 1 (วิ. มหา. 4/14/21 –22)

จากหลักการของอริยสัจ 4 จะเห็นได้ว่า พระพุทธศาสนาสอนว่าชีวิตเป็นทุกข์ และ เป็นเหตุให้เกิดความทุกข์ต่างๆ ตามมา พระพุทธศาสนาจึงเป็นศาสนาเดียวที่ไม่สนับสนุนการเกิด แต่พระพุทธศาสนาก็มีไข่ทุนิยม คือ มองชีวิตเป็นสิ่งที่เลวร้ายแก้ไขไม่ได้ พระพุทธศาสนาเห็นว่า ความทุกข์ของชีวิตนั้นเป็นสิ่งที่แก้ไขได้ ดังนั้นจึงกล่าวถึงทุกข์สมุทัย คือ แสดงถึงสาเหตุที่ทำให้ เกิดทุกข์ กล่าวคือ ทุกขนิโรธ คือ แสดงว่าทุกข์เป็นสิ่งที่สามารถดับได้ และกล่าวถึงทุกขนิโรธคามินีปฏิปทา (มรรค) เพื่อแสดงถึงวิธีการที่จะนำไปสู่ความดับทุกข์นั่นเอง

ในเรื่องไตรลักษณ์ ปฏิจจนุปบาทและอริยสัจ 4 นี้ถือเป็นเรื่องเดียวกัน เพียงแต่นำมา อธิบายในคนละแนวหรือคนละแง่มุมเท่านั้น ไตรลักษณ์เป็นการกล่าวถึงหลักกว้างๆ ว่าสรรพสิ่ง นั้นมีภาวะเป็นอย่างไร ส่วนปฏิจจนุปบาทเป็นการแสดงภาพของทุกข์ให้เห็นว่าเป็นอย่างไร มีกระบวนการอย่างไร ทำให้เห็นหลักอนัตตาหรือความไม่มีตัวตนที่แท้จริงในกฎของไตรลักษณ์ได้ ชัดเจนยิ่งขึ้น ซึ่งปฏิจจนุปบาทได้แสดงไว้ 2 สาย คือ อนุโลมปฏิจจนุปบาทหรือสายเกิด เทียบได้ กับอริยสัจข้อสมุทัย และปฏิโลมปฏิจจนุปบาทหรือสายดับ เทียบได้กับอริยสัจข้อนิโรธ ดังนั้น หลักคำสอนทั้ง 3 นี้จึงเป็นความจริงที่มีอยู่แล้ว ไม่ว่าพระพุทธเจ้าจะตรัสรู้หรือไม่ก็ตาม เพราะ สิ่งเหล่านี้เป็นกฎของธรรมชาติ สรรพสิ่งจะต้องดำเนินไปภายใต้กฎเหล่านี้ทั้งสิ้น หากมนุษย์ สามารถที่จะเข้าใจกฎเหล่านี้ได้ มนุษย์ก็จะสามารถเข้าใจโลกและชีวิตได้ดีขึ้น มีวิธีการดำเนินชีวิต ที่สอดคล้องกับกฎธรรมชาติมากขึ้น สามารถรู้และเข้าใจว่าอะไรเป็นเหตุที่ทำให้ชีวิตเป็นทุกข์และ แก้ไขได้ตรงจุด ถึงแม้ว่าจะไม่บรรลุขั้นสูงสุดหรือนิพพาน แต่ก็จะทำให้มนุษย์ดำเนินชีวิตได้ เป็นสุขมากขึ้น เพราะรู้เท่าทันความจริง

หลักคำสอนทางพระพุทธศาสนาส่วนที่เป็นจริยธรรม

หลักคำสอนที่เป็นจริยธรรมทางพระพุทธศาสนามีอยู่มากมายหลายด้านด้วยกัน เพื่อให้มี หลักหรือแนวทางในการประพฤติปฏิบัติได้สอดคล้องกับหลักสัจธรรมหรือความจริงที่ พระพุทธเจ้าค้นพบ เหตุที่จะต้องมียจริยธรรมมาเป็นแนวทางก็เพราะธรรมชาติของมนุษย์เปรียบ เหมือนดอกบัว 4 เหล่า หรือบุคคล 4 จำพวก ไม่สามารถที่จะเข้าถึงสัจธรรมหรือความจริงได้ด้วย ตนเองทุกคน บุคคลทั้ง 4 จำพวก มีดังต่อไปนี้

1. บุคคลผู้ตรัสรู้ธรรมได้เร็ว (อุคคตัตถุญ)
2. บุคคลผู้ตรัสรู้ธรรมเมื่อเขาจำแนกแจกแจงแล้ว (วิปจิตถุญ)
3. บุคคลผู้ที่พอแนะนำได้ แต่ต้องพรีาสอนบ่อยๆ (เนยยะ)
4. บุคคลผู้ไม่อาจรู้ธรรมได้เลย ไม่ว่าจะได้เรียนอย่างไร สอนกันอย่างไร (ปทปรมะ)

(สุชีฟ ปุณฺณานุกาพ, 2539: 223)

บุคคลจำพวกแรก คือ บุคคลที่พอจะรู้ธรรมอยู่แล้ว สามารถเข้าใจธรรมได้อย่างรวดเร็ว เพียงแค่ยกหัวข้อก็สามารถเข้าใจได้ เปรียบเสมือนกับดอกบัวที่ผุดขึ้นพ้นผิวน้ำ บุคคลจำพวกที่สอง คือ บุคคลที่พอจะรู้ธรรมอยู่เล็กน้อย เพียงแค่อธิบายขยายความออกไปก็สามารถเข้าใจธรรมได้ เปรียบเสมือนดอกบัวที่ปรึมน้ำ บุคคลจำพวกที่สาม คือ บุคคลที่จะต้องสอนมากกว่าบุคคลสองจำพวกแรก ต้องมีการฝึกอบรมและชี้แนะมากขึ้นถึงจะสามารถรู้ธรรม เปรียบเสมือนกับดอกบัวที่อยู่ใต้น้ำ แต่ก็สามารถที่จะผุดพ้นน้ำได้ และบุคคลจำพวกสุดท้าย คือ บุคคลที่ไม่สามารถเข้าใจธรรมได้เลย สอนให้รู้ได้เฉพาะตัวบทคือพยัญชนะหรือถ้อยคำ ไม่อาจจะเข้าใจความหมายได้ เปรียบเสมือนกับดอกบัวที่อยู่ใต้น้ำไม่อาจหลุดขึ้นมาได้ ต้องกลายเป็นอาหารของปลาและเต่า

บุคคล 3 จำพวกแรกจัดอยู่ในพวกเวไนยสัตว์ คือ สัตว์ที่สั่งสอนให้รู้ได้ ส่วนบุคคลจำพวกสุดท้ายจัดอยู่ในพวกอเวไนยสัตว์ คือ สัตว์ที่ไม่สามารถสั่งสอนให้รู้ได้ ต้องปล่อยให้เป็นไปตามกรรมของตน

พระพุทธศาสนาเกิดขึ้นเพื่อช่วยไข่มุนุษย์พ้นทุกข์ ซึ่งมนุษย์จะพ้นทุกข์ได้ ก็โดยการรู้สัจธรรมหรือความจริง แต่มนุษย์ส่วนใหญ่ยังไม่สามารถรู้ถึงสัจธรรมได้ด้วยตนเอง เปรียบเสมือนบัวใต้น้ำที่จะต้องมีการสั่งสอน ฝึกอบรมและปฏิบัติ ดังนั้นพระพุทธศาสนาจึงต้องมีจริยธรรมเพื่อเป็นแนวทางให้กับมนุษย์ เปรียบเสมือนกับบันไดหรือแผนที่ที่จะนำไปสู่สัจธรรมนั่นเอง

หลักจริยธรรมทางพระพุทธศาสนามีอยู่มากมายหลายด้าน ทั้งด้านที่เกี่ยวกับชีวิต สังคม เศรษฐกิจ การเมือง ครอบครัว เป็นต้น ซึ่งในบทนี้ผู้วิจัยจะแสดงให้เห็นถึงภาพรวมของจริยธรรมในพระพุทธศาสนา โดย วสิน อินทสระ (2541) ได้แบ่งจริยธรรมออกเป็น 3 ชั้น คือ ชั้นพื้นฐานเพื่อรักษาความสงบเรียบร้อยของสังคม ชั้นกลางเพื่อขัดเกลาตนเองให้มีคุณธรรมสูงขึ้น และชั้นสูงเพื่อพัฒนาตนเองสู่ความเป็นอริยชน ส่วนในเรื่องของหลักธรรมที่มีความสัมพันธ์กับบทบาทหน้าที่ของสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรจะแสดงเฉพาะเจาะจงลงไปในบทที่ 4

จริยธรรมขั้นพื้นฐาน

จริยธรรมขั้นพื้นฐาน คือ เบญจศีล หรือศีล 5 ประกอบด้วย

1. ปาณาติปาตา เวรมณี	เจตนาเป็นเครื่องงดเว้นจากการฆ่าสัตว์
2. อทินนาทานา เวรมณี	เจตนาเป็นเครื่องงดเว้นจากการลักทรัพย์
3. กามสุมิฉาจารา เวรมณี	เจตนาเป็นเครื่องงดเว้นจากการประพฤติดีกในกาม
4. มุสาวาทา เวรมณี	เจตนาเป็นเครื่องงดเว้นจากการพูดเท็จ
5. สุราเมรัยมัชฌมาทัญฐานา เวรมณี	เจตนาเป็นเครื่องงดเว้นจากการดื่มน้ำเมา คือ สุรา และเมรัยอันเป็นที่ตั้งแห่งความประมาท

(ที. ปา. 11/315/280)

นอกจากนี้ยังมีเบญจธรรม คือ คุณธรรม 5 ประการที่ควรปฏิบัติคู่กับเบญจศีล ประกอบด้วย

1. เมตตาและกรุณา คือ ความรักใคร่ปรารถนาให้มีความสุขความเจริญ และความสงสาร คัดช่วยให้พ้นทุกข์ คู่กับศีลข้อที่ 1
2. สัมมาอาชีวะ คือ การหาเลี้ยงในทางสุจริต คู่กับศีลข้อที่ 2
3. กามสังวร คือ ความสังวรในกาม ความสำรวมระวังรู้จักยับยั้งควบคุมในทางกามารมณ์ ไม่หลงใหลในรูป เสียง กลิ่น รส และสัมผัส คู่กับศีลข้อ 3
4. สัจจะ คือ ความซื่อสัตย์ ความซื่อตรง คู่กับศีลข้อ 4
5. สติสัมปชัญญะ คือ ความระลึกได้และรู้ตัวอยู่เสมอ ฝึกตนให้เป็นคนรู้จักยังคิด รู้สึกตัวเสมอว่าสิ่งใดควรกระทำไม่ควรกระทำ ระวังไม่ให้เป็นคนมัวเมาประมาทคู่กับศีลข้อ 5 (พระธรรมปิฎก (ป.อ.ปยุตฺโต), 2543: 197)

อย่างน้อยแล้วบุคคลควรควบคุมความประพฤติทางกายและวาจาตามหลักศีล 5 ให้ได้ จะทำให้ทั้งตนและสังคมไม่เดือดร้อนเสียหาย มีแต่ความสงบสุข ในพระไตรปิฎกได้แสดงถึง อานิสงฆ์แห่งศีลสมบัติของผู้มีศีล 5 ดังนี้

ดูก่อนผู้มีอายุทั้งหลาย คนมีศีลถึงพร้อมแล้วด้วยศีลในโลกนี้ย่อมประสบกองแห่งโกะใหญ่ ซึ่งมีความไม่ประมาทเป็นเหตุ นี่คือนิสงส์แห่งศีลสมบัติของผู้มีศีลข้อที่หนึ่ง

ยังอีกข้อ ผู้มีอายุทั้งหลาย เกียรติศัพท์ที่ดั่งามของคนมีศีลถึงพร้อมแล้วด้วยศีลย่อมระบือไป นี่คือนิสงส์ของศีลสมบัติของคนมีศีลข้อที่สอง

ยังอีกข้อ ผู้มีอายุทั้งหลาย คนมีศีลถึงพร้อมแล้วด้วยศีล เข้าไปหาบริษัทใดๆ คือ ขัตติยบริษัท พราหมณบริษัท คฤหบดีบริษัท หรือสมณบริษัท เป็นผู้แก้วกล้า ไม่เก้อเขินเข้าไปหา นี่คือนิสงส์แห่งศีลสมบัติของคนมีศีลข้อที่สาม

ยังอีกข้อ ผู้มีอายุทั้งหลาย คนมีศีลถึงพร้อมแล้วด้วยศีล ย่อมเป็นผู้ไม่หลงทำกาละ นี่คือนิสงส์แห่งศีลสมบัติของคนมีศีลข้อที่สี่

ยังอีกข้อ ผู้มีอายุทั้งหลาย คนมีศีลถึงพร้อมแล้วด้วยศีล ย่อมเข้าถึงสุคติโลกสวรรค์ หลังจากตายแล้ว นี่คือนิสงส์แห่งศีลสมบัติของผู้มีศีลข้อที่ห้า

(ที. ปา. 11/316/ 282 – 283)

จริยธรรมชั้นกลาง

จริยธรรมชั้นกลาง ได้แก่ กุศลกรรมบถ 10 ซึ่งมีปรากฏในพระไตรปิฎก ดังนี้

ดูก่อนพราหมณ์และคฤหบดีทั้งหลาย ความประพฤติเรียบร้อยคือความประพฤติธรรมทางกาย มี 3 อย่าง ทางวาจา มี 4 อย่าง ทางใจ มี 3 อย่าง

ดูก่อนพราหมณ์และคฤหบดีทั้งหลาย ก็ความประพฤติเรียบร้อย คือ ความประพฤติธรรมทางกาย 3 อย่างเป็นไฉน บุคคลบางคนในโลกนี้ละการฆ่าสัตว์ เว้นขาดการฆ่าสัตว์ วางทัณฑะ วางศัสตราเสียแล้ว มีความละอาย มีความเอ็นดู มีกรุณาหวังประโยชน์เกื้อกูล แก่สัตว์ทั้งปวงอยู่

ละการถือเอาทรัพย์ที่เขาไม่ได้ให้ เว้นขาดจากการลักทรัพย์ ไม่ลักทรัพย์ เป็นอุปกรณ์เครื่องปลื้มใจของผู้อื่น ที่อยู่ในบ้าน หรือที่อยู่ในป่า ที่เจ้าของมิได้ให้ ซึ่งนับว่าเป็นขโมย

ละการประพาศิณในกามทั้งหลาย เว้นขาดจากการประพาศิณในกามทั้งหลาย คือ ไม่ถึงความสมสู่ในพวกหญิงที่มารดารักษา ที่บิดารักษา ที่มารดาและบิดารักษา ที่พี่ชายรักษา ที่พี่สาวรักษา ที่ญาติรักษา ที่สามี ที่อิสรชนหวงห้าม ที่สุดหญิงที่เขาคล้องแล้วด้วยพวงมาลัย

ดูก่อนพราหมณ์และคฤหบดีทั้งหลาย ความประพาศิณเรียบร้อย คือ ความประพาศิณธรรมทางกาย 3 อย่าง เป็นอย่างนี้แล

ดูก่อนพราหมณ์และคฤหบดีทั้งหลาย ก็ความประพาศิณเรียบร้อย คือ ความประพาศิณทางวาจา 4 อย่างเป็นไฉน บุคคลบางคนในโลกนี้ ละการพูดเท็จ เว้นขาดจากการพูดเท็จ ไปในที่ประชุม หรือไปในหมู่ชน ไปในท่ามกลางญาติ หรือไปในท่ามกลางขุนนาง หรือไปในท่ามกลางราชสกุล หรือถูกนำไปเป็นพยาน ถูกถามว่า บุรุษผู้เจริญเจริญเกิด ท่านรู้เรื่องใด ก็จงบอกเรื่องนั้น เขาเมื่อไม่รู้ก็บอกว่าไม่รู้ หรือเมื่อรู้ก็บอกว่ารู้ เมื่อไม่เห็นก็บอกว่าไม่เห็น หรือเมื่อเห็นก็บอกว่าเห็น ไม่กล่าวเท็จทั้งรู้อยู่ เพราะเหตุตนบ้าง เพราะเหตุผู้อื่นบ้าง เพราะเหตุเห็นแก่สิ่งของเล็กน้อยบ้าง

ละวาจาอันส่อเสียด เว้นขาดจากวาจาส่อเสียด คือ ได้ฟังข้างนี้แล้ว ไม่นำไปบอกข้างโน้น เพื่อทำลายพวกข้างนี้ หรือได้ฟังพวกข้างโน้นแล้ว ไม่นำมาบอกข้างนี้ เพื่อทำลายพวกข้างโน้น สมานพวกที่แตกกันให้ดีขึ้นบ้าง ส่งเสริมพวกที่ดีกันให้สนิทสนมกันบ้าง ชอบใจพวกที่พร้อมเพรียงกัน ยินดีแล้วในพวกที่พร้อมเพรียงกัน ชื่นชมในพวกที่พร้อมเพรียงกัน และกล่าววาจาอันทำให้พร้อมเพรียงกัน

ละวาจาหยาบ เว้นขาดจากวาจาหยาบ กล่าววาจาที่ไม่มีโทษ เพราะเหตุ ชวนให้รัก จับใจ เป็นของชาวเมือง คนส่วนมากรักใคร่ ชอบใจ

ละการพูดเพ้อเจ้อ เว้นขาดจากการพูดเพ้อเจ้อ พูดในเวลาที่เหมาะสม พูดตามความจริง พูดเรื่องที่เป็นประโยชน์ พูดเรื่องที่เป็นธรรม พูดเรื่องที่เป็นวินัย และกล่าววาจามีหลักฐาน มีที่อ้างได้ มีที่สุด ประกอบด้วยประโยชน์โดยกาลอันควร

ดูก่อนพราหมณ์และคฤหบดีทั้งหลาย ความประพาศิณเรียบร้อย คือ ความประพาศิณธรรมทางวาจา 4 อย่าง เป็นอย่างนี้แล

ดูก่อนพราหมณ์และคฤหบดีทั้งหลาย ก็ความประพฤติเรียบร้อย คือ ความประพฤติธรรมทางใจ 3 อย่าง เป็นไฉน บุคคลบางคนในโลกนี้ เป็นผู้ไม่มีความโลภมาก ไม่เพ่งเล็งทรัพย์ อันเป็นอุปกรณ์ปลื้มใจของผู้อื่นว่า ขอของผู้อื่นเป็นของเราเถิด ดังนี้

เป็นผู้มีจิตไม่พยายาบท มีความดำริในใจไม่ชั่วช้าว่า ขอสัตว์เหล่านี้จงเป็นผู้ไม่มีเวร ไม่มี ความเบียดเบียนกัน ไม่มีทุกข์ มีแต่สุข รักษาตนเถิด ดังนี้

เป็นผู้มีความเห็นชอบ คือ มีความเห็นไม่วิปริตว่า ผลแห่งทานที่ให้แล้วมีอยู่ ผลแห่งการบูชามีอยู่ ผลวิบากแห่งกรรมที่ทำดีและทำชั่วมีอยู่ โลกนี้มีอยู่ โลกหน้ามีอยู่ มารดามีอยู่ บิดามีอยู่ สัตว์ทั้งหลายที่เป็นอุปาทิกะมีอยู่ สมณะและพราหมณ์ทั้งหลายผู้ดำเนินชอบ ปฏิบัติชอบ ผู้ทำโลกนี้และโลกหน้าให้แจ้งด้วยปัญญา อันยิ่งเองแล้วสอนให้ผู้อื่นรู้ได้มีอยู่ในโลกนี้ ดังนี้

ดูก่อนพราหมณ์และคฤหบดีทั้งหลาย ความประพฤติธรรมทางใจ 3 อย่าง เป็นอย่างนี้แล

(ม. มุ. 12/491/488 – 490)

สรุปแล้ว กุศลกรรมบถ 10 ถือเป็นทางแห่งกุศล แบ่งออกเป็น 3 หมวด คือ กายกรรม วชิกรรม และมโนกรรม

กายกรรม คือ ความประพฤติกิทางกาย ได้แก่

1. เว้นจากการฆ่าและเบียดเบียนสัตว์ทุกประเภท
2. เว้นจากการลักทรัพย์ ไม่เอาสิ่งของที่ผู้อื่นไม่ได้ให้
3. เว้นจากการประพฤติผิดในกาม ไม่ล่วงละเมิดในบุคคลที่เขาหวงแหนคุ้มครอง หรือหลงไหลในรูป เสียง กลิ่น รส

วชิกรรม คือ ความประพฤติกิทางวาจา ได้แก่

1. เว้นจากการพูดเท็จเพราะเหตุของตน ของผู้อื่น หรือเพราะเห็นแก่ประโยชน์ใดๆ
2. เว้นจากการพูดส่อเสียด พูดกระทบทั้งคนอื่น พูดให้คนเขาแตกกัน
3. เว้นจากการพูดคำหยาบ พูดแต่คำที่สุภาพนมนวล
4. เว้นจากการพูดเพ้อเจ้อ พูดเหลวไหล พูดแต่สิ่งที่มีประโยชน์

มโนกรรม คือ ความประพฤติดีทางใจ ได้แก่

1. ไม่โลภหรืออยากได้ในทรัพย์สินสมบัติของผู้อื่นมาเป็นของตน
2. ไม่มีจิตคิดร้าย มุ่งพยาบาทสิ่งมีชีวิตทั้งหลาย
3. ไม่มีความเห็นผิด ควรมีความเห็นที่ถูกต้อง เช่น ทานที่ให้ไปแล้วย่อมมีผล

จริยธรรมขั้นสูง

จริยธรรมขั้นสูง ได้แก่ มรรคมงคล 8 หรือทุกขนิโรธคามินีปฏิปทาอริยสัจ หรือ มัชฌิมาปฏิปทา (หลักปฏิบัติอันเป็นทางสายกลาง) ประกอบด้วย

1. สัมมาทิฐิ คือ ความรู้ในทุกข์ ความรู้ในทุกข์สมุทัย ความรู้ในทุกข์นิโรธ ความรู้ในทุกข์นิโรธคามินีปฏิปทา
2. สัมมาสังกัปปะ คือ ความดำริในการออกจากกาม ความดำริในการไม่พยาบาท ความดำริในการไม่เบียดเบียน
3. สัมมาวาจา คือ ความงดเว้นจากการพูดเท็จ ความงดเว้นจากการพูดส่อเสียด ความงดเว้นจากการพูดคำหยาบ ความงดเว้นจากการพูดเพื่อเจ้า
4. สัมมากัมมันตะ คือ ความงดเว้นจากการฆ่าสัตว์ ความงดเว้นจากการลักทรัพย์ ความงดเว้นจากการประพฤติดีกในกาม
5. สัมมาอาชีวะ คือ ละมิงานชีพแล้วเลี้ยงชีวิตอยู่ด้วยสัมมาอาชีวะ
6. สัมมาวายามะ คือ ทำนันทะให้เกิด พยายามปรารภ ความเพียร ประคองจิตไว้ ตั้งจิตไว้ เพื่อป้องกันอกุศลบาปธรรมที่ยังไม่เกิดให้เกิด
7. สัมมาสติ คือ ผู้ประกอบความเพียร มีสัมปชัญญะ มีสติ พิจารณาเห็นกายในกายเนืองๆ อยู่ กำจัดอกิฆณาและโทมนัสเสียได้ในโลก พิจารณาเห็นเวทนาในเวทนาเนืองๆ อยู่
8. สัมมาสมาธิ คือ สงัดจากกาม สงัดจากอกุศลธรรมทั้งหลายแล้ว

มรรคมืองค์ 8 ถือว่าเป็นโลกุตตรธรรม คือ ธรรมอันเป็นเยี่ยมของโลก เป็นหลักธรรมขั้นสูง สามารถทำให้บรรลุนิพพานได้ แต่บุคคลทั่วไปก็สามารถนำหลักธรรมนี้มาประยุกต์ใช้ในชีวิตประจำวันได้เช่นกัน กล่าวคือ มีความเห็นอันถูกต้อง มีความคิดที่ถูกต้อง มีคำพูดที่ดี มีการกระทำที่ดี มีอาชีพที่สุจริต มีความพยายามที่ถูกต้อง มีสติและมีสมาธิ ซึ่งคุณธรรมเหล่านี้เป็นสิ่งจำเป็นในการดำเนินชีวิตประจำวัน (วสิน อินทสระ, 2541)

หลักจริยธรรมทั้ง 3 ขั้นนี้ มีความสัมพันธ์กัน กล่าวคือ ในกุศลกรรมบถ 10 ส่วนที่เป็นกายกรรม ก็คือ ศีลข้อที่ 1 – 3 ได้แก่ เว้นจากการทำลายชีวิต เว้นจากการถือเอาของที่เขาไม่ได้ให้ เว้นจากการการประพฤติดีกในกาม ในส่วนที่เป็นวจีกรรม ก็คือ ศีลข้อที่ 4 และนำมาขยายเพิ่มอีกคือ เว้นจากการพูดเท็จ เว้นจากการพูดส่อเสียดยุ้ง เว้นจากการพูดหยาบคาย เว้นจากการพูดเพ้อเจ้อ เพราะฉะนั้นกุศลกรรมบถข้อที่ 1 – 4 จึงเป็นหลักการของศีล 5 ส่วนกุศลกรรมบถข้อที่ 8 – 10 เป็นเรื่องทางใจ ดังนั้นการที่จะปฏิบัติจริยธรรมให้ครบถ้วนจะต้องมีทั้ง กาย วาจา และใจ พร้อมกันทั้ง 3 ส่วน

กุศลกรรมบถ 10 ก็เป็นหลักการที่แยกย่อยออกมาจากมรรคมืองค์ 8 เช่นกัน กล่าวคือ สัมมาวาจา ก็คือส่วนที่เป็นวจีกรรม ได้แก่ เว้นจากการพูดเท็จ เว้นจากการพูดส่อเสียดยุ้ง เว้นจากการพูดหยาบคาย เว้นจากการพูดเพ้อเจ้อ สัมมาสัมมัตตะก็คือส่วนของกายกรรม ได้แก่ เว้นจากการทำลายชีวิต เว้นจากการถือเอาของที่เขาไม่ได้ให้ เว้นจากการประพฤติดีกในกาม สัมมาอาชีวะ ก็คือ ศีลข้อ 2 คือ งดเว้นจากการลักทรัพย์ รวมถึงต้องหาเลี้ยงชีพในทางสุจริตด้วย ส่วนสัมมาทิฐิ ก็จัดอยู่ในกุศลกรรมบถ 10 ด้วย คือ ไม่มีความเห็นผิด

ดังนั้น หลักจริยธรรมทั้ง 3 ขั้น จึงเป็นหลักการอันเดียวกัน เพียงแต่มีระดับความยากง่ายให้ถือปฏิบัติแตกต่างกันตามความสามารถของแต่ละบุคคล โดยมีศีล 5 เป็นขั้นพื้นฐาน ให้ควบคุมเฉพาะกายและวาจา กุศลกรรมบถ 10 เป็นขั้นที่สูงขึ้นไปโดยเพิ่มการควบคุมจิตใจด้วย ส่วนในขั้นสูงสุดคือ มรรคมืองค์ 8 ซึ่งการปฏิบัติตามจริยธรรมในขั้นนี้สามารถทำให้บุคคลเข้าถึงนิพพานได้

บทที่ 3

สมาชิกสภาผู้แทนราษฎรในระบอบประชาธิปไตยไทย

นับตั้งแต่วันที่ 24 มิถุนายน พ.ศ. 2475 ประเทศไทยได้เปลี่ยนระบอบการปกครองจากรบอบสมบูรณาญาสิทธิราชย์มาเป็นระบอบประชาธิปไตย โดยบุคคลกลุ่มหนึ่งซึ่งเรียกตนเองว่า คณะราษฎร ได้ลงมือทำการปฏิวัติยึดอำนาจจากพระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัว ซึ่งขณะนั้นประทับอยู่ที่หัวหิน และได้ทำหนังสือกราบบังคมทูลมีความว่า

ที่คณะราษฎรยึดอำนาจการปกครองแผ่นดินในครั้งนี้ มิใช่คิดจะแย่งชิงราชสมบัติ แต่มุ่งจะเปลี่ยนแปลงการปกครองประเทศจากรบอบสมบูรณาญาสิทธิราชย์มาเป็นระบอบประชาธิปไตย โดยมีรัฐธรรมนูญเป็นกฎหมายสูงสุด และมีพระมหากษัตริย์เป็นประมุขภายใต้รัฐธรรมนูญ จึงขออัญเชิญเสด็จกลับคืนสู่พระนครและทรงเป็นกษัตริย์สืบไป (บรรพต วีระสัย และ วิทยา นภาศิริกุลกิจ, 2533: 81 – 82)

เมื่อพระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัวได้รับหนังสือของคณะราษฎรแล้ว ทรงเห็นว่าคณะราษฎรมีจุดประสงค์เดียวกับพระราชดำริของพระองค์อยู่แล้วและไม่ทรงปรารถนาให้เกิดความรุนแรงในการปฏิวัติครั้งนี้ พระองค์จึงทรงยินยอมตามความประสงค์ของคณะราษฎร

นอกจากนี้ คณะราษฎรยังได้ออกแถลงการณ์ให้ประชาชนทราบถึงเหตุผลที่ยึดอำนาจการปกครองว่า เจตนาก็คือสถาปนาระบอบประชาธิปไตยขึ้นในประเทศไทย เพื่อประชาชนจะได้มีสิทธิมีเสียงในการปกครองประเทศ (สุรพล สุยะพรหม, 2548: 33)

หลังจากนั้นเป็นต้นมาประเทศไทยก็ได้เข้าสู่การปกครองแบบประชาธิปไตยระบบรัฐสภา โดยมีอำนาจอธิปไตยเป็นของประชาชน และมีพระมหากษัตริย์เป็นประมุขของประเทศ โดยใช้อำนาจนิติบัญญัติผ่านทางรัฐสภา อำนาจบริหารผ่านทางคณะรัฐมนตรี และอำนาจตุลาการผ่านศาล ดังที่ปรากฏในรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ. 2540 มาตรา 3 ว่า อำนาจอธิปไตยเป็นของปวงชนชาวไทย พระมหากษัตริย์ผู้ทรงเป็นประมุขทรงใช้อำนาจนั้นทางรัฐสภา คณะรัฐมนตรี และศาล ตามบทบัญญัติแห่งรัฐธรรมนูญนี้

การปกครองระบอบประชาธิปไตย คือ ระบอบการปกครองที่ประชาชนเป็นใหญ่ ซึ่งมีลักษณะดังต่อไปนี้

1. อำนาจสูงสุดในการปกครองอยู่ที่ประชาชน
2. ในฐานะที่ประชาชนเป็นเจ้าของอำนาจอธิปไตย ประชาชนจึงมีสิทธิเลือกตั้งรัฐบาลและล้มเลิกรัฐบาล
3. ประชาชนได้รับหลักประกันสิทธิเสรีภาพว่า รัฐบาลจะไม่ล่วงล้ำสิทธิเสรีภาพ หรือกระทำการใดให้เป็นการรบกวนสิทธิเสรีภาพ
4. เน้นความเท่าเทียมกันของมนุษย์ทุกคน โดยให้ความคุ้มครองทางกฎหมายอย่างทัดเทียมกัน
5. แม้ประชาธิปไตยจะเป็นการปกครองที่พึงเสี่ยงข้างมาก แต่ก็รับฟังเสียงข้างน้อยด้วย โดยจะต้องให้ความเป็นธรรมแก่ฝ่ายข้างน้อย

ส่วนการปกครองแบบระบบรัฐสภา มีลักษณะที่สำคัญดังต่อไปนี้

1. ไม่มีหลักการแบ่งแยกอำนาจอย่างเห็นได้ชัด
2. ประมุขของประเทศเป็นคนละคนกับหัวหน้ารัฐบาล
3. ประมุขของประเทศไม่ต้องรับผิดชอบทางการเมือง
4. สภาจากการเลือกตั้งของประชาชนและรัฐบาลมาจากความไว้วางใจของสภา
5. สภามีอำนาจควบคุมการทำงานของรัฐบาล
6. รัฐบาลเสนอให้ประมุขของรัฐยุบสภาได้

(มานิตย์ จุมปา, 2546: 24 – 25)

จากลักษณะในข้างต้นจะเห็นได้ว่า การปกครองระบอบประชาธิปไตยในระบบรัฐสภา ประชาชนเป็นเจ้าของอำนาจอธิปไตย แต่ด้วยจำนวนของประชาชนในประเทศที่มีมาก ประชาชนจึงไม่สามารถใช้อำนาจของตนได้โดยตรง แต่สามารถใช้อำนาจได้โดยทางอ้อม กล่าวคือ ประชาชนเลือกผู้ที่จะมาใช้อำนาจแทนตน ซึ่งก็คือสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรนั่นเอง สมาชิกสภาผู้แทนราษฎรนี้ เป็นส่วนหนึ่งของรัฐสภาหรือฝ่ายนิติบัญญัติที่เป็นเสมือนศูนย์กลางแห่งอำนาจรัฐ เนื่องจากรัฐสภามีอำนาจสำคัญหลายอย่าง เช่น การแต่งตั้งและถอดถอนรัฐบาลโดยตรง ควบคุมการปฏิบัติงานของคณะรัฐมนตรีและฝ่ายบริหาร เป็นต้น

ดังนั้น สมาชิกสภาผู้แทนราษฎรจึงมีความสำคัญในการบริหารประเทศเป็นอย่างมาก ผู้ที่มาดำรงตำแหน่งนี้นั้นจะต้องเป็นผู้สุจริต และมีเจตนาที่จะเข้ามาเป็นส่วนหนึ่งในการบริหารประเทศให้เจริญก้าวหน้าอย่างแท้จริงในรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ. 2540 จึงได้เกิดการปฏิรูปทางการเมืองขึ้น เพื่อสรรหาคณะสุจริตเข้ามาดำรงตำแหน่งนี้

การปฏิรูปทางการเมือง หมายถึง การกำหนดโครงสร้างและระบบการใช้อำนาจอธิปไตยใหม่ทั้งระบบ ให้ประชาชนมีสิทธิควบคุมและตรวจสอบได้ เป็นการป้องกันมิให้มีการใช้อำนาจในการปกครองบ้านเมืองแสวงหาประโยชน์ให้กับตนเองและพวกพ้องในทางที่มิชอบหรือทุจริตด้วยประการใดๆ (มานิตย์ จุมปา, 2546: 10) ดังนั้น ในรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ. 2540 จึงมีบทบัญญัติเพื่อป้องกันมิให้ผู้ทุจริตเข้ามามีอำนาจอยู่ในระบบการเมือง โดยมีบทบัญญัติเกี่ยวกับสภาผู้แทนราษฎรไว้อย่างชัดเจน ทั้งในด้านของวิธีการได้มา คุณสมบัติของผู้สมัครรับเลือกตั้ง และอำนาจหน้าที่ของสภาผู้แทนราษฎร รวมทั้งจัดตั้งคณะกรรมการการเลือกตั้ง เป็นองค์กรอิสระในการจัดการเลือกตั้ง และมีกรรมการการป้องกันและปราบปรามการทุจริตแห่งชาติ เพื่อป้องกันมิให้ผู้ทุจริตมีโอกาสเข้ามามีอำนาจในการปกครองบ้านเมืองได้

แนวคิดเกี่ยวกับสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร

การเกิดขึ้นของสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร สืบเนื่องมาจากทฤษฎีสัญญาประชาคม (Social Contract Theory) ซึ่ง กนก วงษ์ตระหง่าน (2530) ได้อธิบายไว้ดังนี้

การเลือกตั้งเกิดขึ้นเมื่อการมีส่วนร่วมโดยตรงของประชาชนกระทำไม่ได้ เพราะจำนวนของประชาชนมีมากเกินไปที่จะทำได้ และจะทำให้เกิดภาวะความไม่สะดวกขึ้นตามที่ทฤษฎีสัญญาประชาคมกล่าวไว้ว่า สภาวะแห่งความไม่สะดวกนี้เป็นสภาวะตามธรรมชาติที่ไม่มีความเป็นระเบียบวินัย หรือมีลักษณะตัวใครตัวมัน ขอบเขตของเสรีภาพและสิทธิของแต่ละบุคคลไม่มีขีดจำกัด จึงทำให้ง่ายต่อการนำไปสู่การต่อสู้และทำร้ายกัน และง่ายต่อการนำไปสู่การปกครองโดยผู้ที่มิถำลึงกายแข็งแรงที่สุด ดังนั้นการจะทำให้เกิดภาวะความมีระเบียบวินัยและมีแบบแผนของการอยู่ร่วมกัน จึงต้องมีการตกลงร่วมกันว่าจะยอมสละสิทธิและเสรีภาพบางประการของตนเพื่อแลกกับสิทธิและเสรีภาพอีกส่วนหนึ่ง นั่นคือสิทธิและเสรีภาพของการคงอยู่ร่วมกัน

เพื่อให้การคงอยู่ร่วมกันเกิดประโยชน์ต่อส่วนรวมจึงจำเป็นต้องมีคณะผู้ปกครองขึ้นมา โดยการได้รับความยินยอมพร้อมใจกันจากประชาชนในประชาคมนั้น ซึ่งคณะผู้ปกครองนี้เปรียบเสมือนตัวแทนของประชาชน ที่จะทำหน้าที่เพื่อกิจการอันเป็นประโยชน์ต่อประชาชน

ตามทฤษฎีสัญญาประชาคมนี้จึงทำให้เกิดการเลือกตั้งขึ้นมา เพื่อสรรหาบุคคลที่ประชาชนยินยอมจะให้เป็นตัวแทนของตน ซึ่งก็คือสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรนั่นเอง

วิธีการได้มาของสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร

นับแต่เปลี่ยนแปลงการปกครองจากระบอบสมบูรณาญาสิทธิราชย์มาเป็นระบอบประชาธิปไตย เมื่อปี พ.ศ. 2475 ประเทศไทยมีรัฐธรรมนูญปกครองประเทศมาแล้วหลายฉบับ แต่ละฉบับต่างกล่าวถึงวิธีการได้มาของสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรเอาไว้ ซึ่งในรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ. 2540 มาตรา 89 ได้ระบุไว้ว่า สมาชิกสภาผู้แทนราษฎรประกอบด้วยสมาชิกจำนวน 500 คน โดยเป็นสมาชิกที่มาจากการเลือกตั้งแบบบัญชีรายชื่อตามมาตรา 99 จำนวน 100 คน และสมาชิกซึ่งมาจากการเลือกตั้งแบบแบ่งเขตเลือกตั้งตามมาตรา 102 จำนวน 400 คน

ดังนั้นในสภาผู้แทนราษฎรจึงมีสมาชิก 2 ประเภท คือ

1. สมาชิกซึ่งมาจากการเลือกตั้งแบบบัญชีรายชื่อ (Party List) จำนวน 100 คน
2. สมาชิกซึ่งมาจากการเลือกตั้งแบบแบ่งเขตเลือกตั้ง จำนวน 400 คน

อายุของสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรทั้ง 2 ประเภท มีกำหนดการดำรงตำแหน่งคราวละ 4 ปี นับแต่วันเลือกตั้ง

วิธีการได้มาของสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรแบบบัญชีรายชื่อ

รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ. 2540 ระบุไว้ในมาตรา 99 ว่า การเลือกตั้งสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรแบบบัญชีรายชื่อ ให้ผู้มีสิทธิเลือกตั้งมีสิทธิออกเสียงลงคะแนนเลือกบัญชีรายชื่อผู้สมัครรับเลือกตั้งที่พรรคการเมืองจัดทำขึ้น โดยให้เลือกบัญชีรายชื่อใดบัญชีรายชื่อหนึ่งเพียงบัญชีเดียว และให้ถือเขตประเทศเป็นเขตเลือกตั้ง

ในการจัดทำบัญชีรายชื่อนี้ พรรคการเมืองจะจัดทำขึ้นพรรคละ 1 บัญชี ไม่เกินบัญชีละ 100 คน โดยมีเงื่อนไขดังนี้

1. ประกอบด้วยรายชื่อผู้สมัครรับเลือกตั้งจากภูมิภาคต่างๆ อย่างเป็นธรรม

2. ไม่ซ้ำกับรายชื่อในบัญชีที่พรรคการเมืองอื่นจัดทำขึ้น และไม่ซ้ำกับรายชื่อของผู้สมัครรับเลือกตั้งแบบแบ่งเขตเลือกตั้ง

3. จัดทำรายชื่อเรียงตามลำดับหมายเลข

ในมาตรา 100 ระบุว่า บัญชีรายชื่อของพรรคการเมืองใดได้คะแนนเสียงน้อยกว่าร้อยละ 5 ของจำนวนคะแนนเสียงรวมทั้งประเทศ ให้ถือว่าไม่มีผู้ใดในบัญชื่อนั้นได้รับเลือกตั้ง และมีให้นำคะแนนเสียงดังกล่าวมารวมคำนวณเพื่อหาสัดส่วนจำนวนสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร

ในพระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยการเลือกตั้งสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรและสมาชิกวุฒิสภา พ.ศ. 2541 มาตรา 76 ได้ระบุการคำนวณผู้ได้รับเลือกตั้งเป็นสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรแบบบัญชีรายชื่อไว้ดังนี้

1. ให้รวมผลการนับคะแนนทั้งหมดที่พรรคการเมืองได้รับคะแนนจากบัญชีรายชื่อของพรรคการเมืองนั้น

2.ให้นำคะแนนจากบัญชีรายชื่อของพรรคการเมืองที่ได้รับคะแนนน้อยกว่าร้อยละ 5 ของจำนวนคะแนนที่นับได้ทั้งหมด ตามข้อ 1 หักออกโดยไม่นำมารวมคำนวณสัดส่วนผู้สมัครรับเลือกตั้ง

3.ให้นำคะแนนที่เหลือภายหลังจากได้หักคะแนนแล้วตามข้อ 2 หารด้วย 100 ผลลัพธ์ที่ได้ถือเป็นจำนวนคะแนนเฉลี่ยต่อสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร 1 คน

4. ในการคำนวณจำนวนสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร ซึ่งแต่ละพรรคการเมืองจะพึงได้รับให้นำคะแนนรวมของบัญชีรายชื่อแต่ละพรรคการเมืองที่ได้รับคะแนนร้อยละ 5 ขึ้นไป หารด้วยจำนวนคะแนนเฉลี่ยตามข้อ 3 ผลลัพธ์ที่เป็นจำนวนเต็มที่ได้รับ คือ จำนวนสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรที่พรรคการเมืองนั้นได้รับ โดยเรียงลำดับจากรายชื่อแรกของบัญชีรายชื่อเป็นลำดับไป

5. ในกรณีที่จำนวนสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรที่ได้รับรวมกันทุกพรรคการเมืองมีจำนวนไม่ครบ 100 คน ให้พรรคการเมืองที่มีผลลัพธ์ตามข้อ 4 เป็นเศษที่มีจำนวนมากที่สุดได้รับจำนวนสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรเพิ่มขึ้นอีก 1 คน เรียงตามลำดับจนกว่าจะมีจำนวนสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรที่พรรคการเมืองได้รับทั้งหมดรวมกันครบจำนวน 100 คน

ระบบการเลือกตั้งแบบบัญชีรายชื่อจะสามารถป้องกันการทุจริตในการเลือกตั้งได้ในระดับหนึ่ง เนื่องจากใช้เขตประเทศเป็นเขตเลือกตั้ง ทำให้เขตเลือกตั้งมีขนาดใหญ่เกินความสามารถที่จะซื้อเสียงได้ อีกทั้งผู้ที่อยู่ในบัญชีรายชื่อไม่สามารถคาดได้ว่าตนจะได้รับเลือกตั้งหรือไม่ โดยเฉพาะผู้ที่อยู่ในลำดับท้ายๆ ส่วนผู้ที่อยู่ในบัญชีลำดับต้นๆ ก็มักจะคาดว่าตนจะได้รับเลือกตั้งด้วยเหตุนี้จึงไม่เกิดแรงจูงใจในการซื้อเสียง

วิธีการได้มาของสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรแบบแบ่งเขตเลือกตั้ง

รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ. 2540 ได้ระบุวิธีการเกี่ยวกับการเลือกตั้งสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรแบบแบ่งเขตเลือกตั้งไว้ดังนี้

มาตรา 102 ให้ผู้มีสิทธิเลือกตั้งออกเสียงลงคะแนนเลือกตั้งผู้สมัครรับเลือกตั้งได้เขตละ 1 คน

จำนวนสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรที่แต่ละจังหวัดพึงมี ได้มาจากการคำนวณราษฎรต่อสมาชิก 1 คนที่คำนวณได้มาเฉลี่ยจำนวนราษฎรในจังหวัดนั้น จังหวัดใดมีราษฎรไม่ถึงเกณฑ์จำนวนราษฎรต่อสมาชิก 1 คน ให้มีสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรในจังหวัดนั้นได้ 1 คน จังหวัดใดมีราษฎรเกินเกณฑ์จำนวนราษฎรต่อสมาชิก 1 คน ให้มีสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรในจังหวัดนั้นเพิ่มขึ้นอีก 1 คน ทุกจำนวนราษฎรที่ถึงเกณฑ์จำนวนราษฎรต่อสมาชิก 1 คน

เมื่อได้จำนวนสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรของแต่ละจังหวัดแล้ว ถ้าจำนวนสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรไม่ครบ 400 คน จังหวัดใดมีเศษที่เหลือจากการคำนวณมากที่สุด ให้จังหวัดนั้นมีสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรเพิ่มขึ้นอีก 1 คน และให้เพิ่มสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรตามวิธีการดังกล่าวแก่จังหวัดที่มีเศษที่เหลือจากการคำนวณในลำดับรองลงมา ตามลำดับจนครบ 400 คน

มาตรา 103 จังหวัดใดมีการเลือกตั้งสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรได้ไม่เกิน 1 คน ให้ถือเขตจังหวัดนั้นเป็นเขตเลือกตั้ง และจังหวัดใดมีการเลือกตั้งสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรได้เกิน 1 คน ให้แบ่งเขตจังหวัดออกเป็นเขตเลือกตั้งมีจำนวนเท่าสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรที่พึงมี โดยจัดให้แต่ละเขตเลือกตั้งมีจำนวนสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร 1 คน จังหวัดใดมีการแบ่งเขตเลือกตั้งมากกว่า 1 เขต ต้องแบ่งพื้นที่ของเขตเลือกตั้งแต่ละเขตให้ติดต่อกัน และต้องให้จำนวนราษฎรในแต่ละเขตใกล้เคียงกัน

การเลือกตั้งแบบแบ่งเขตนี้จะทำให้ควบคุมดูแลเรื่องการซื้อเสียงได้ดีขึ้น เพราะเขตเลือกตั้งเล็กจะควบคุมดูแลได้ดีกว่าเขตเลือกตั้งใหญ่ หากมีการทุจริตก็จะสามารถตรวจสอบและหาหลักฐานได้ง่ายขึ้น อีกทั้งประชาชนยังสามารถพิจารณาผู้สมัครรับเลือกตั้งได้อย่างใกล้ชิด โดยที่ไม่ต้องผ่านห้วคะแนน ทำให้โอกาสที่จะใช้อิทธิพลบีบบังคับประชาชนลดน้อยลง

อย่างไรก็ตาม การเลือกตั้งทั้ง 2 แบบนี้ ไม่สามารถแก้ปัญหาการทุจริตเลือกตั้งได้ร้อยเปอร์เซ็นต์ หากแต่เป็นการพยายามที่จะลดการทุจริตและทำให้การซื้อเสียงน้อยลง หรือเป็นไปได้ยากที่สุด ในเรื่องนี้ คณิน บุญสุวรรณ (2540: 55 – 56) ได้แสดงความเห็นไว้ว่า การเลือกตั้งแบบบัญชีรายชื่อ นั้น ที่คิดกันขึ้นมาก็ไม่ใช่เพื่อแก้ปัญหาการซื้อเสียง แต่เป็นการสร้างความชอบธรรมและความรับผิดชอบต่อชาติบ้านเมืองของสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรที่ได้รับเลือกตั้งจากประชาชนทั่วประเทศ และทำให้สมาชิกสภาผู้แทนราษฎรนั้นไม่ต้องผูกติดกับพื้นที่เขตเลือกตั้งมากเกินไปจนทำให้ขาดประสิทธิภาพในการทำงานด้านนิติบัญญัติ เพราะมัวแต่ห่วงพื้นที่มากกว่าห่วงงานสภา ส่วนการเลือกตั้งแบบแบ่งเขตก็เช่นกัน ไม่ได้กำหนดขึ้นมาเพื่อแก้ปัญหาการซื้อเสียงโดยเฉพาะ แต่เป็นการสร้างความเสมอภาคของพลเมืองในอันที่จะใช้สิทธิเลือกตั้งสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร เพราะที่ผ่านมานั้นไม่เป็นธรรมสำหรับผู้เลือกตั้งในบางพื้นที่ที่เลือกสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรได้คนเดียว ในขณะที่พื้นที่อื่นๆ สามารถเลือกสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรได้ตั้ง 2 หรือ 3 คน

การปฏิรูประบบการเลือกตั้งสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรนี้ เป็นเพียงการสร้างระบบที่จะป้องกันการทุจริตและสร้างความชอบธรรมในการเลือกตั้งให้มากที่สุด แต่ก็ไม่สามารถแก้ปัญหาได้อย่างเต็มร้อย การที่จะแก้ปัญหาให้ได้ผลนั้นก็คือการสร้างจิตสำนึกให้กับผู้สมัครรับเลือกตั้งและประชาชนผู้มีสิทธิเลือกตั้งทุกคน

นอกจากนี้ ในมาตราที่ 109 ยังระบุถึงบุคคลต้องห้ามที่ไม่สามารถสมัครรับเลือกตั้งเป็นสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรได้ ดังนี้

1. ดิตยาเสพติดให้โทษ
2. เป็นบุคคลล้มละลายซึ่งศาลยังไม่สั่งให้พ้นจากคดี
3. วิกลจริต หรือจิตฟั่นเฟือนไม่สมประกอบ
4. เป็นภิกษุ สามเณร นักพรต หรือนักบวช

5. อยู่ในระหว่างถูกเพิกถอนสิทธิเลือกตั้ง
6. ต้องคำพิพากษาให้จำคุกและถูกคุมขังอยู่โดยหมายของศาล
7. เคยต้องคำพิพากษาให้จำคุกตั้งแต่ 2 ปีขึ้นไป โดยพ้นโทษมายังไม่ถึง 5 ปีในวันเลือกตั้ง เว้นแต่ในความผิดอันได้กระทำโดยประมาท
8. เคยถูกไล่ออก ปลดออก หรือให้ออกจากราชการ หน่วยงานของรัฐ หรือรัฐวิสาหกิจ เพราะทุจริตต่อหน้าที่ หรือถือว่ากระทำทุจริตและประพฤติมิชอบในวงราชการ
9. เคยต้องคำพิพากษาหรือคำสั่งของศาลให้ทรัพย์สินตกเป็นของแผ่นดิน เพราะร่ำรวย ผิดปกติหรือมีทรัพย์สินเพิ่มขึ้นผิดปกติ
10. เป็นข้าราชการที่มีตำแหน่งหรือเงินเดือนประจำนอกจากข้าราชการการเมือง
11. เป็นสมาชิกสภาท้องถิ่น หรือผู้บริหารท้องถิ่น
12. เป็นสมาชิกวุฒิสภา
13. เป็นพนักงานหรือลูกจ้างของหน่วยงานของรัฐ หรือรัฐวิสาหกิจ หรือของราชการส่วนท้องถิ่น หรือเป็นเจ้าหน้าที่อื่นของรัฐ
14. เป็นกรรมการการเลือกตั้ง ผู้ตรวจการแผ่นดินของรัฐสภา กรรมการสิทธิมนุษยชนแห่งชาติ ตุลาการศาลรัฐธรรมนูญ ตุลาการศาลปกครอง กรรมการการป้องกันและปราบปรามการทุจริตแห่งชาติ (ป.ป.ช.) หรือกรรมการตรวจเงินแผ่นดิน
15. อยู่ในระหว่างต้องห้ามมิให้ดำรงตำแหน่งทางการเมือง 5 ปี เนื่องจากไม่ยื่นแสดงรายการทรัพย์สินและหนี้สินต่อ ป.ป.ช.
16. เคยถูกวุฒิสภามีมติถอดถอนออกจากตำแหน่งและยังไม่พ้น 5 ปี นับแต่วันที่วุฒิสภามีมติจนถึงวันเลือกตั้ง

ข้อกำหนดต่างๆ เหล่านี้ต่างก็มีไว้เพื่อป้องกันมิให้คนไม่ดีเข้าสู่สภาถือเป็นขั้นตอนแรกในการคัดคนดีเข้ามาทำหน้าที่สมาชิกสภาผู้แทนราษฎร เพราะหากผู้ที่มีลักษณะต้องห้ามเหล่านี้ลงสมัครรับเลือกตั้ง และผ่านการเลือกตั้งเข้าสู่การเป็นสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรแล้ว บุคคลเหล่านี้มีโอกาที่จะทำการทุจริตได้สูง

คณะกรรมการการเลือกตั้ง

ระบบการเลือกตั้งสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรที่กล่าวมาข้างต้น ยังไม่เพียงพอที่จะทำให้งบรวมนการสรรหาสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร โปร่งใสและเป็นธรรม รัฐธรรมนูญฉบับปัจจุบันจึงได้บัญญัติตั้งคณะกรรมการการเลือกตั้งขึ้นมาเพื่อควบคุมการเลือกตั้งสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร

การดูแลควบคุมการเลือกตั้งในอดีตก่อนที่จะมีรัฐธรรมนูญ พ.ศ. 2540 นั้น อยู่ในความดูแลของกระทรวงมหาดไทย แต่มักเกิดปัญหาที่ว่าพรรคการเมืองที่คุมกระทรวงมหาดไทยใช้กลไกของรัฐเอื้อประโยชน์แก่พรรคของตน เช่น การกำหนดเขตเลือกตั้ง การโยกย้ายข้าราชการระดับสูงในเขตเลือกตั้งต่างๆ เป็นต้น ทำให้การเลือกตั้งในแต่ละครั้งขาดความเป็นธรรม เพราะไม่มีองค์กรที่ควบคุมการเลือกตั้งอย่างเป็นกลาง จึงมีความจำเป็นที่จะต้องจัดตั้งคณะกรรมการการเลือกตั้งขึ้นเพื่อเป็นกลไกในการทำหน้าที่ควบคุมการเลือกตั้ง

คณะกรรมการการเลือกตั้งมีลักษณะเป็นองค์กรอิสระ ตามมาตราที่ 136 ระบุว่า คณะกรรมการการเลือกตั้ง ประกอบด้วย ประธานกรรมการ 1 คน และกรรมการอื่นอีก 4 คน ซึ่งพระมหากษัตริย์ทรงแต่งตั้งตามคำแนะนำของวุฒิสภา จากผู้ซึ่งมีความเป็นกลางทางการเมือง และมีความซื่อสัตย์สุจริตเป็นที่ประจักษ์ และตามมาตราที่ 140 ระบุว่า กรรมการการเลือกตั้งมีวาระการดำรงตำแหน่ง 7 ปี นับแต่วันที่พระมหากษัตริย์ทรงแต่งตั้ง และให้ดำรงตำแหน่งได้เพียงวาระเดียว

นอกจากนี้ เพื่อให้คณะกรรมการการเลือกตั้งมีความเป็นอิสระและเป็นกลางอย่างแท้จริง ในมาตราที่ 139 จึงบัญญัติให้กรรมการการเลือกตั้งต้อง

1. ไม่เป็นข้าราชการซึ่งมีตำแหน่งและเงินเดือนประจำ
2. ไม่เป็นพนักงานหรือลูกจ้างของหน่วยงานของรัฐ รัฐวิสาหกิจ หรือของราชการส่วนท้องถิ่น

3. ไม่ดำรงตำแหน่งใดในห้างหุ้นส่วน บริษัท หรือองค์การที่ดำเนินธุรกิจโดยมุ่งหาผลกำไร หรือรายได้มาแบ่งปันกัน หรือเป็นลูกจ้างของบุคคลใด

4. ไม่ประกอบวิชาชีพอิสระอื่นใด

มาตรา 144 ระบุว่า คณะกรรมการการเลือกตั้งเป็นผู้ควบคุมดำเนินการจัดหรือจัดให้มีการเลือกตั้งสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรให้เป็นไปโดยสุจริตและเที่ยงธรรม ประธานกรรมการการเลือกตั้งเป็นผู้รักษาการตามกฎหมายประกอบรัฐธรรมนูญ ว่าด้วยการเลือกตั้งสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร

คณะกรรมการการเลือกตั้งมีอำนาจหน้าที่ในการจัดการเลือกตั้งสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร ดังนี้

1. ออกประกาศกำหนดการทั้งหลายอันจำเป็นแก่การปฏิบัติตามกฎหมายประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยการเลือกตั้งสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร

2. มีคำสั่งให้ราชการ พนักงาน หรือลูกจ้างของหน่วยงานราชการ หน่วยงานของรัฐ รัฐวิสาหกิจ หรือราชการส่วนท้องถิ่น หรือเจ้าหน้าที่อื่นของรัฐ ปฏิบัติการทั้งหลาย อันจำเป็นตามกฎหมายประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยการเลือกตั้งสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร

3. สืบสวนสอบสวนเพื่อหาข้อเท็จจริงและวินิจฉัยชี้ขาดปัญหา หรือข้อโต้แย้งที่เกิดขึ้นเกี่ยวกับกฎหมายประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยการเลือกตั้งสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร

4. สั่งให้มีการเลือกตั้งใหม่ในหน่วยเลือกตั้งใดหน่วยเลือกตั้งหนึ่งหรือทุกหน่วยเลือกตั้ง เมื่อมีหลักฐานอันควรเชื่อได้ว่า การเลือกตั้งในหน่วยเลือกตั้งนั้นๆ มิได้เป็นไปโดยสุจริตและเที่ยงธรรม

5. ดำเนินการแบ่งเขตเลือกตั้งสำหรับวิธีการเลือกตั้งแบบแบ่งเขต และจัดให้มีบัญชีรายชื่อผู้มีสิทธิเลือกตั้ง

6. มีอำนาจเรียกเอกสารหรือหลักฐานที่เกี่ยวข้องจากบุคคลใด หรือเรียกบุคคลใดมาให้ถ้อยคำ ตลอดจนขอให้ศาล พนักงานอัยการ พนักงานสอบสวน หน่วยราชการ หน่วยงานของรัฐ

รัฐวิสาหกิจ หรือราชการส่วนท้องถิ่น ดำเนินการเพื่อประโยชน์แห่งการปฏิบัติหน้าที่ การสืบสวน สอบสวน หรือวินิจัยชี้ขาด

7. มีอำนาจแต่งตั้งบุคคล คณะบุคคล หรือผู้แทนองค์กรเอกชน เพื่อปฏิบัติหน้าที่ตามที่ มอบหมาย

8. ประกาศผลการเลือกตั้งสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร

บทบัญญัติต่างๆ เหล่านี้มีขึ้นเพื่อปฏิรูปการเลือกตั้งสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรเป็นไปอย่าง โปร่งใส แต่ก็ไม่สามารถแก้ปัญหาได้ทั้งหมดหากขาดความร่วมมือจากประชาชน เพราะประชาชน เป็นปัจจัยสำคัญในกระบวนการการเลือกตั้งตามที่รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ. 2540 มาตรา 68 ระบุไว้ว่า บุคคลมีหน้าที่ไปใช้สิทธิเลือกตั้ง บุคคลซึ่งไม่ไปเลือกตั้งโดยไม่แจ้งเหตุผลอัน สมควรที่ทำให้ไม่อาจไปเลือกตั้งได้ย่อมเสียสิทธิตามที่กฎหมายบัญญัติ

เหตุที่รัฐธรรมนูญกำหนดให้บุคคลมีหน้าที่ไปใช้สิทธิเลือกตั้งนั้น เพราะว่าเป็นวิธีหนึ่งที่จะ ลดปัญหาการซื้อเสียงและทุจริตเลือกตั้งได้ หากทุกคนไปใช้สิทธิเลือกตั้งการซื้อเสียงก็จะทำได้ ยากขึ้น การสวมรอยกาบัตรเลือกตั้งที่เหลืออยู่ก็จะมีโอกาสน้อยลง ดังนั้นหากมีผู้ฉ้อโกงกลับตบสถิติ มากเท่าไร การทุจริตเลือกตั้งก็มีโอกาสเป็นไปได้มากขึ้นและง่ายขึ้นเท่านั้น

จากที่กล่าวมาทั้งหมดจะเห็นได้ว่า กระบวนการได้มาซึ่งสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรก็เป็น ส่วนสำคัญ ถือเป็นขั้นแรกที่จะกลั่นกรองคนดีเข้ามาสู่ระบบของการบริหารประเทศ เนื่องจาก สมาชิกสภาผู้แทนราษฎรมีอำนาจหน้าที่ที่สำคัญเป็นอย่างสูงในกระบวนการนิติบัญญัติ เพราะฉะนั้นกระบวนการสรรหาจึงจะต้องมีความรัดกุมและเป็นไปอย่างโปร่งใส รวมทั้งมีวิธีที่จะ ป้องกันคนทุจริตเข้าสู่สภาผู้แทนราษฎรด้วย

คณะกรรมการป้องกันและปราบปรามการทุจริตแห่งชาติ

ตามมาตรา 297 คณะกรรมการป้องกันและปราบปรามการทุจริตแห่งชาติ (ป.ป.ช.) ประกอบด้วยประธานกรรมการ 1 คน และกรรมการผู้ทรงคุณวุฒิอีก 8 คน ซึ่งพระมหากษัตริย์ ทรงแต่งตั้งตามคำแนะนำของวุฒิสภา และมาตรา 298 กำหนดให้ดำรงตำแหน่งได้เพียงวาระเดียว วาระละ 9 ปี

คณะกรรมการป้องกันและปราบปรามการทุจริตแห่งชาติ มีอำนาจหน้าที่ตามมาตรา 301 ดังนี้

1. ได้สวนข้อเท็จจริงและสรุปสำนวนพร้อมทั้งนำเสนอความเห็นต่อวุฒิสภา กรณีมีการร้องขอให้วุฒิสภากดถอนบุคคลออกจากตำแหน่ง

2. ได้สวนข้อเท็จจริงและสรุปสำนวนพร้อมทั้งนำเสนอความเห็นส่งไปยังศาลฎีกาแผนกคดีอาญาของผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมือง กรณีที่มีการกล่าวหาว่าผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมือง ร่ำรวยผิดปกติ กระทำความผิดต่อหน้าที่หรือทุจริตต่อหน้าที่

3. ได้สวนและวินิจฉัยว่าเจ้าหน้าที่ของรัฐร่ำรวยผิดปกติ กระทำความผิดฐานทุจริตต่อหน้าที่ หรือกระทำความผิดต่อตำแหน่งหน้าที่ราชการ หรือกระทำความผิดต่อตำแหน่งหน้าที่ในการยุติธรรม เพื่อดำเนินการต่อไปตามกฎหมายประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยการป้องกันและปราบปรามการทุจริต

4. ตรวจสอบความถูกต้องและความมีอยู่จริงรวมทั้งความเปลี่ยนแปลงของทรัพย์สินและหนี้สินของผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมืองตามมาตรา 291 คือ

4.1 นายกรัฐมนตรี

4.2 รัฐมนตรี

4.3 สมาชิกสภาผู้แทนราษฎร

4.4 สมาชิกวุฒิสภา

4.5 ข้าราชการการเมืองอื่น

4.6 ผู้บริหารท้องถิ่นและสมาชิกสภาท้องถิ่นตามที่กฎหมายบัญญัติ

5. รายงานผลการตรวจสอบและผลการปฏิบัติหน้าที่พร้อมข้อสังเกตต่อคณะรัฐมนตรี สภาผู้แทนราษฎร และวุฒิสภาทุกปี และนำรายงานนั้นออกพิมพ์เผยแพร่ต่อไป

6. ดำเนินการอื่นตามที่กฎหมายบัญญัติ ซึ่งพระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยการป้องกันและปราบปรามการทุจริต พ.ศ. 2542 ได้กำหนดอำนาจหน้าที่ของคณะกรรมการป้องกันและปราบปรามการทุจริตแห่งชาติ ดังนี้

6.1 กำหนดหลักเกณฑ์เกี่ยวกับการกำหนดตำแหน่งและชั้นหรือระดับของเจ้าหน้าที่ของรัฐที่จะต้องยื่นแสดงบัญชีรายการทรัพย์สินและหนี้สิน

6.2 กำหนดหลักเกณฑ์และวิธีการยื่นแสดงบัญชีรายการทรัพย์สินและหนี้สินของเจ้าหน้าที่ของรัฐ และการเปิดเผยแสดงบัญชีรายการทรัพย์สินและหนี้สินของผู้ดำรงตำแหน่งนายกรัฐมนตรีและรัฐมนตรี

6.3 เสนอมาตรการ ความเห็น หรือข้อเสนอแนะต่อคณะรัฐมนตรี รัฐสภา ศาล หรือ คณะกรรมการตรวจเงินแผ่นดิน เพื่อให้มีการปรับปรุงการปฏิบัติราชการ หรือวางแผนงาน โครงการของส่วนราชการ รัฐวิสาหกิจ หรือหน่วยงานของรัฐ เพื่อป้องกันหรือปราบปรามการทุจริตต่อหน้าที่ การทำความผิดต่อตำแหน่งหน้าที่ราชการ หรือทำความผิดต่อตำแหน่งหน้าที่ในการยุติธรรม

6.4 ดำเนินการส่งเรื่องให้หน่วยงานที่เกี่ยวข้อง เพื่อขอให้ศาลมีคำสั่ง หรือคำพิพากษา ให้ยกเลิกหรือเพิกถอนสิทธิหรือเอกสารสิทธิประโยชน์ หรือออกเอกสารสิทธิแก่บุคคลใดไป โดยมีขอบด้วยกฎหมายหรือระเบียบของทางราชการ อันเป็นเหตุให้เสียหายแก่ทางราชการ

6.5 ดำเนินการเพื่อป้องกันการทุจริตและเสริมสร้างทัศนคติและค่านิยมเกี่ยวกับความซื่อสัตย์สุจริต รวมทั้งดำเนินการให้ประชาชนหรือกลุ่มบุคคลมีส่วนร่วมในการป้องกันและปราบปรามการทุจริต

6.6 ให้ความเห็นชอบในการแต่งตั้งเลขาธิการ

6.7 แต่งตั้งบุคคลหรือคณะบุคคลเพื่อปฏิบัติหน้าที่ตามที่ได้รับมอบหมาย

การจัดองค์กรของสภาผู้แทนราษฎร

ในสภาผู้แทนราษฎรประกอบด้วยองค์กรที่ทำหน้าที่ต่างๆ ดังต่อไปนี้

ประธานสภาผู้แทนราษฎรและรองประธานสภาผู้แทนราษฎร

ตามมาตรา 151 ประธานสภาและรองประธานสภาผู้แทนราษฎร มาจากการแต่งตั้งโดยพระมหากษัตริย์ โดยทรงแต่งตั้งจากสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรที่ได้รับเลือกโดยมติของสภาผู้แทนราษฎร

อำนาจหน้าที่ของประธานสภาผู้แทนราษฎรปรากฏอยู่ในมาตรา 153 กำหนดให้ประธานสภาผู้แทนราษฎรมีอำนาจหน้าที่ดำเนินการของสภาผู้แทนราษฎรให้เป็นไปตามข้อบังคับ กล่าวคือ ทำหน้าที่เป็นประธานในที่ประชุมสภาผู้แทนราษฎร ควบคุมและดำเนินการประชุมให้เป็นไปตามข้อบังคับการประชุมสภาผู้แทนราษฎร เป็นผู้อธิบายการดำเนินการประชุมให้สมาชิกสภาผู้แทนราษฎรทุกคนทราบ เป็นผู้ตัดสินใจในการลงมติในปัญหาต่างๆ และเป็นผู้ประกาศผลการลงมตินั้น นอกจากนี้ยังมีอำนาจอื่นๆตามที่กำหนดไว้ในรัฐธรรมนูญอีก เช่น เป็นผู้ยื่นคำร้องต่อศาลรัฐธรรมนูญ ให้วินิจฉัยความชอบด้วยรัฐธรรมนูญด้วยร่างกฎหมายการลงนามรับสนองพระบรมราชโองการแต่งตั้งนายกรัฐมนตรี และแต่งตั้งผู้นำฝ่ายค้านในสภาผู้แทนราษฎร เป็นต้น นอกจากนี้ในมาตรา 91 ยังกำหนดให้ประธานสภาผู้แทนราษฎรทำหน้าที่เป็นประธานรัฐสภาด้วย

ส่วนรองประธานสภาผู้แทนราษฎรมีหน้าที่ตามที่ประธานสภาผู้แทนราษฎรมอบหมาย และปฏิบัติหน้าที่แทนประธานสภาผู้แทนราษฎรเมื่อไม่อยู่หรือไม่สามารถปฏิบัติหน้าที่ได้

ประธานและรองประธานสภาผู้แทนราษฎรจะต้องวางตนเป็นกลางในการปฏิบัติหน้าที่

ผู้นำฝ่ายค้าน

ตามมาตรา 120 ระบุว่า พระมหากษัตริย์จะทรงแต่งตั้งสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรผู้เป็นหัวหน้าพรรคการเมืองในสภาผู้แทนราษฎรที่สมาชิกในสังกัดของพรรคคนมิได้ดำรงตำแหน่งรัฐมนตรี และมีจำนวนมากที่สุดในการบรรดาพรรคการเมืองที่สมาชิกในสังกัดมิได้ดำรงตำแหน่ง

รัฐมนตรี แต่ไม่น้อยกว่าหนึ่งในห้าของจำนวนสมาชิกทั้งหมดเท่าที่มีอยู่ของสภาผู้แทนราษฎร ในขณะที่แต่งตั้งเป็นผู้นำฝ่ายค้านของสภาผู้แทนราษฎร

บทบาทของผู้นำฝ่ายค้านคือ มีหน้าที่ตรวจสอบ วิพากษ์วิจารณ์นโยบายของรัฐบาล ตลอดจนการควบคุมตรวจสอบการบริหารราชการแผ่นดินของรัฐบาล ในกรณีที่ผู้นำฝ่ายค้านเห็นว่ารัฐบาลดำเนินการบริหารงานไม่สอดคล้องกับนโยบายที่รัฐบาลแถลงไว้ต่อรัฐสภา ผู้นำฝ่ายค้านสามารถตั้งกระทู้ถามหรือยื่นญัตติขอเปิดอภิปรายทั่วไปเพื่อลงมติไม่ไว้วางใจรัฐบาลได้ (สมเจตน์ ภาศิริตัน, 2546: 65)

คณะกรรมการ

ตามมาตรา 189 บัญญัติว่าสภาผู้แทนราษฎรและวุฒิสภา มีอำนาจเลือกสมาชิกของแต่ละสภาตั้งเป็นคณะกรรมการสามัญ และมีอำนาจเลือกบุคคลผู้เป็นสมาชิกหรือมิได้เป็นสมาชิกตั้งเป็นคณะกรรมการวิสามัญเพื่อกระทำการกิจการ พิจารณาสอบสวน หรือศึกษาเรื่องใดๆ อันอยู่ในอำนาจหน้าที่ของสภา แล้วรายงานต่อสภา มติตั้งคณะกรรมการวิสามัญดังกล่าวต้องระบุกิจการหรือเรื่องให้ชัดเจน และไม่ซ้ำหรือซ้อนกัน คณะกรรมการย่อมมีอำนาจออกคำสั่งเรียกเอกสารจากบุคคลใด หรือเรียกบุคคลใดมาแถลงข้อเท็จจริง หรือแสดงความเห็นในกิจการที่กระทำ หรือในเรื่องที่พิจารณาสอบสวนหรือศึกษาอยู่นั้นได้

คณะกรรมการแบ่งออกเป็น 4 ประเภท ดังนี้

1. คณะกรรมการสามัญ คือ กรรมการที่สภาเลือกและตั้งจากบุคคลผู้เป็นสมาชิกสภาเท่านั้นประกอบเป็นคณะกรรมการ และตั้งไว้เป็นการถาวรตลอดอายุของสภา โดยมีจำนวนและคณะตามความจำเป็นในกิจการของสภานั้น

2. คณะกรรมการวิสามัญ คือ กรรมการที่สภาแต่งตั้งจากบุคคลซึ่งเป็นหรือมิได้เป็นสมาชิกแห่งสภานั้น มีจำนวนตามที่ที่ประชุมสภากำหนดประกอบเป็นคณะกรรมการ สภาจะตั้งคณะกรรมการวิสามัญขึ้นในกรณีที่สภาพิจารณาเห็นว่ามิได้เหตุผลและความจำเป็นในกิจการของสภา ซึ่งไม่อยู่ในขอบข่ายของคณะกรรมการสามัญคณะใดคณะหนึ่ง หรือเป็นเรื่องที่คาบเกี่ยวกับขอบข่ายความรับผิดชอบของคณะกรรมการสามัญหลายคณะ ควรจะได้รับความเห็นจากผู้มีความรู้และผู้เชี่ยวชาญโดยเฉพาะ หรือจากบุคคลที่เกี่ยวข้องด้วย เมื่อคณะกรรมการวิสามัญได้ปฏิบัติหน้าที่เสร็จแล้ว คณะกรรมการวิสามัญก็จะสลายตัวสิ้นสภาพไป

3. คณะกรรมการร่วมกัน คือ กรรมการที่สภาผู้แทนราษฎรและวุฒิสภาแต่งตั้งขึ้น เพื่อพิจารณาปัญหาร่วมกัน อันประกอบด้วยบุคคลที่เป็นหรือมิได้เป็นสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร หรือวุฒิสภา โดยมีจำนวนเท่ากันตามที่สภาผู้แทนราษฎรกำหนดเพื่อทำหน้าที่ร่วมกันพิจารณา ร่างพระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญที่วุฒิสภาได้แก้ไขเพิ่มเติมร่างพระราชบัญญัติ หรือ ร่างพระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญที่สภาผู้แทนราษฎรได้ให้ความเห็นชอบแล้ว และเมื่อ ดำเนินการเสร็จสิ้นแล้วก็จะสลายตัวไปเช่นเดียวกับคณะกรรมการวิสามัญ และเมื่อพิจารณาเสร็จ แล้วจะต้องรายงานผลการพิจารณาร่างพระราชบัญญัติหรือร่างพระราชบัญญัติประกอบ รัฐธรรมนูญนั้นต่อสภาทั้งสอง หากสภาทั้งสองเห็นชอบด้วยกับร่างพระราชบัญญัติหรือ ร่างพระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญที่คณะกรรมการร่วมกันได้พิจารณาแล้วให้ นายกรัฐมนตรีนำขึ้นทูลเกล้าฯ ถวาย เพื่อพระมหากษัตริย์ทรงลงพระปรมาภิไธยและประกาศบังคับ ใช้เป็นกฎหมายต่อไป แต่หากสภาใดสภาหนึ่งไม่เห็นชอบด้วยก็ให้ยับยั้งร่างพระราชบัญญัติหรือ ร่างพระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญนั้นไว้ก่อน

4. คณะกรรมการเต็มสภา คือ คณะกรรมการที่ประกอบด้วยสมาชิกทุกคนในสภาเป็น กรรมการ โดยประธานสภาทำหน้าที่เป็นประธานคณะกรรมการ คณะกรรมการเต็มสภาก็จะ เกิดขึ้นในกรณีของการพิจารณาร่างพระราชบัญญัติหรือร่างพระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญ ในวาระที่ 2 ขั้นการพิจารณาของคณะกรรมการซึ่งจะกระทำได้อีกต่อเมื่อคณะรัฐมนตรีร้องขอ หรือ เมื่อสมาชิกเสนอญัตติโดยมีสมาชิกรับรองไม่น้อยกว่า 20 คน และที่ประชุมอนุมัติ

อำนาจหน้าที่ของคณะกรรมการมีดังนี้

1. คณะกรรมการมีอำนาจหน้าที่พิจารณาร่างพระราชบัญญัติหรือร่างพระราชบัญญัติ ประกอบรัฐธรรมนูญตามที่สภาผู้แทนราษฎรและวุฒิสภามอบหมายแล้วรายงานต่อสภาตามเวลาที่ สภากำหนด โดยพิจารณาหลักการของร่างพระราชบัญญัติหรือร่างพระราชบัญญัติประกอบ รัฐธรรมนูญก่อนที่สภาจะลงมติรับหลักการในวาระที่ 1 และพิจารณารายละเอียดของร่าง พระราชบัญญัติหรือร่างพระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญที่สภามีมติรับหลักการแล้ว ในการนี้ คณะกรรมการมีอำนาจแก้ไขเพิ่มเติมรายละเอียดในร่างพระราชบัญญัติหรือร่างพระราชบัญญัติ ประกอบรัฐธรรมนูญนั้น และในขณะเดียวกันสมาชิกอื่นก็มีสิทธิเสนอคำแปรญัตติขอแก้ไขเพิ่มเติม ร่างพระราชบัญญัติหรือร่างพระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญนั้นได้ด้วย

2. กระทำกิจการใดๆ ที่อยู่ในอำนาจหน้าที่ของสภาและต้องระบุโดยชัดแจ้งไว้ในมติของ สภาเป็นกรณีๆ ไป แล้วรายงานต่อสภาตามเวลาที่กำหนด (มานิตย์ จุมปา, 2546: 247-249)

คณะกรรมการประสานงานสภาผู้แทนราษฎร (วิป)

เป็นองค์กรกลุ่มย่อยในสภาผู้แทนราษฎรที่ไม่ได้กำหนดไว้ในรัฐธรรมนูญ ดังนั้นจึงมีสถานะอย่างไม่เป็นทางการ แต่มีบทบาทและอำนาจหน้าที่ในการประสานงานการประชุมสภาผู้แทนราษฎร โดยเฉพาะอย่างยิ่งในฝ่าย สมาชิกสภาผู้แทนราษฎรพรรคร่วมรัฐบาล

คณะกรรมการประสานงานสภาผู้แทนราษฎร ได้รับการแต่งตั้งด้วยคำสั่งของนายกรัฐมนตรี โดยอาศัยอำนาจตามมาตรา 11 (6) พระราชบัญญัติระเบียบบริหารราชการแผ่นดิน พ.ศ. 2534 ที่กำหนดให้นายกรัฐมนตรีมีอำนาจแต่งตั้งผู้ทรงคุณวุฒิเป็นคณะกรรมการเพื่อปฏิบัติราชการใดๆ ดังนั้นนายกรัฐมนตรีจึงอาศัยอำนาจตามมาตรานี้แต่งตั้งคณะกรรมการประสานงานสภาผู้แทนราษฎรมาโดยตลอด เมื่อพิจารณาถึงที่มาของคณะกรรมการประสานงานสภาผู้แทนราษฎร ซึ่งมีที่มาจากการใช้อำนาจแต่งตั้งจากนายกรัฐมนตรีแล้ว คณะกรรมการประสานงานสภาผู้แทนราษฎรจึงมีฐานะเป็นองค์กรในฝ่ายบริหาร แต่เป็นองค์กรในฝ่ายบริหารที่มีบทบาทดำเนินการในสภาผู้แทนราษฎร

องค์ประกอบของคณะกรรมการประสานงานสภาผู้แทนราษฎร เท่าที่ผ่านมาประกอบด้วย ประธาน แต่งตั้งจากพรรคการเมืองร่วมรัฐบาลที่มีเสียงมากที่สุด กรรมการ แต่งตั้งตามสัดส่วนของสมาชิกพรรคร่วมรัฐบาลหรือตามความเหมาะสม เลขานุการ แต่งตั้งจากพรรคการเมืองเดียวกับประธาน และผู้ช่วยเลขานุการ แต่งตั้งจากข้าราชการประจำหรือผู้อำนวยการกองการเมืองภายในประเทศ หรือผู้แทน หรือผู้อำนวยการกองนิติธรรม สำนักงานเลขาธิการคณะรัฐมนตรีหรือผู้แทน

อำนาจหน้าที่ของคณะกรรมการประสานงานสภาผู้แทนราษฎรที่สำคัญตามที่ปรากฏในคำสั่งแต่งตั้งของนายกรัฐมนตรี คือ

1. รับทราบนโยบายจากนายกรัฐมนตรีหรือมติรัฐมนตรี ที่เกี่ยวข้องมาดำเนินการหรือประสานงานเพื่อให้เป็นไปตามนโยบายดังกล่าว
2. ติดตามประสานงานและเสนอข้อมูลต่อสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร ในปัญหาต่างๆ ทั้งด้านนิติบัญญัติและด้านบริหาร

3. ประสานงานกับพรรคการเมืองที่ร่วมรัฐบาล เพื่อให้มีการลงมติในญัตติใดๆ ให้สอดคล้องกัน

4. พิจารณาระเบียบวาระการประชุมสภาผู้แทนราษฎร หรือการประชุมร่วมกันของรัฐสภา ในแต่ละครั้ง ก่อนวันประชุมดังกล่าวและแจ้งมติของที่ประชุมคณะกรรมการประสานงานสภาผู้แทนราษฎรรัฐบาล ให้สมาชิกสภาผู้แทนราษฎรทราบก่อนวันประชุมสภา และมติของที่ประชุมของคณะกรรมการประสานงานสภาผู้แทนราษฎรรัฐบาลต้องสอดคล้องกับนโยบายหรือมติของคณะรัฐบาล

5. การเปลี่ยนแปลงมติของคณะกรรมการสภาผู้แทนราษฎรในระหว่างการประชุม ให้เป็นหน้าที่ของคณะกรรมการประสานงานสภาผู้แทนราษฎรที่จะดำเนินงาน โดยต้องประสานงานกับนายกรัฐมนตรีและพรรคการเมืองร่วมรัฐบาล

6. จัดให้มีการประชุมภายในสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร เพื่อพิจารณาร่างกฎหมายหรือญัตติที่สำคัญที่เสนอเข้าพิจารณาในการประชุมสภาผู้แทนราษฎรหรือในการประชุมร่วมกันของรัฐสภา

7. เมื่อคณะกรรมการประสานงานสภาผู้แทนราษฎรได้พิจารณาและมีข้อเสนอประการใด ให้ประธานคณะกรรมการสภาผู้แทนราษฎรนำเสนอคณะรัฐมนตรีเพื่อพิจารณาให้ความเห็นชอบต่อไป

8. วางระเบียบวิธีการประสานงานเพื่อให้เป็นไปตามคำสั่งนี้

9. ให้ประธานคณะกรรมการประสานงานสภาผู้แทนราษฎรและเลขานุการคณะกรรมการประสานงานสภาผู้แทนราษฎรรับผิดชอบงานด้านธุรการ การแถลงมติของคณะกรรมการประสานงานสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร ดำเนินการติดต่อประสานงานกับผู้ประสานฝ่ายสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร โดยมีกรรมการและผู้ช่วยเลขานุการเป็นผู้ช่วยเหลือ

10. ให้ประธานคณะกรรมการประสานงานสภาผู้แทนราษฎรมีอำนาจตั้งผู้ประสานงานหรือแต่งตั้งคณะอนุกรรมการเพื่อช่วยเหลือปฏิบัติงานต่างๆ ได้ตามความจำเป็น

เมื่อมีการประชุมเพื่อพิจารณาเรื่องต่างๆ และพิจารณาร่างพระราชบัญญัติของคณะรัฐมนตรีที่ส่งให้คณะกรรมการประสานงานสภาผู้แทนราษฎรพิจารณาก่อนส่งสภาผู้แทนราษฎรเพื่อบรรจุ

ระเบียบวาระแล้ว ผลการประชุมคณะกรรมการประสานงานสภาผู้แทนราษฎรจะสรุปเป็นมติและเสนอคณะรัฐมนตรีพิจารณา เมื่อคณะรัฐมนตรีให้ความเห็นชอบแล้ว ฝ่ายเลขานุการจะดำเนินการแจ้งให้ทุกพรรครัฐบาลรับทราบและถือปฏิบัติ

เมื่อพิจารณาภารกิจในภาพรวมของคณะกรรมการประสานงานสภาผู้แทนราษฎรไทยแล้ว อาจกล่าวได้ว่าคณะกรรมการประสานงานสภาผู้แทนราษฎรเป็นกลไกสำคัญในการสร้างความเป็นเอกภาพให้กับรัฐบาลผสม ทำให้การประชุมดำเนินไปด้วยความเรียบร้อย และทำหน้าที่กลั่นกรองร่างกฎหมายเพื่อให้เกิดความรัดกุมขึ้น แต่ไม่ใช่องค์กรที่มีบทบาทในการอำนวยความสะดวกการประชุมสภาผู้แทนราษฎรอย่างเป็นทางการ และไม่มีบทบาทในการกำหนดทิศทางการทำงานและพัฒนาสภาผู้แทนราษฎรแต่อย่างใด (สมเจตน์ ภาศิริรัตน์, 2546: 68-70)

บทบาทหน้าที่ของสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร

สมาชิกสภาผู้แทนราษฎรเป็นผู้แทนของปวงชนชาวไทย มีหน้าที่ใช้อำนาจอธิปไตยแทนประชาชนในด้านต่างๆ เพื่อรักษาและดูแลผลประโยชน์ของส่วนรวม พร้อมทั้งตอบสนองความต้องการของประชาชนให้มากที่สุด เพราะเป็นบุคคลที่ประชาชนเลือกให้มาใช้อำนาจแทนตน อำนาจหน้าที่ของสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรมีทั้งที่กำหนดไว้ในรัฐธรรมนูญและอำนาจหน้าที่ที่ถือเป็นธรรมเนียมปฏิบัติ

หน้าที่ในการเป็นตัวแทนประชาชนของสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร Eulau and D. Karpis ได้ให้องค์ประกอบสำคัญในเชิงการสนองตอบของการเป็นตัวแทนไว้ 4 ประการ ดังนี้

1. การสนองตอบในเชิงนโยบาย เกี่ยวข้องกับความสัมพันธ์ในเชิงโครงสร้างของสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรกับประชาชนผู้ออกเสียงเลือกตั้งในการกำหนดนโยบายสาธารณะ ประเด็นสำคัญคือ การเกี่ยวข้องกันระหว่างความต้องการทางนโยบายของประชาชนกับการกระทำหรือพฤติกรรมของสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร กล่าวคือ เมื่อใดก็ตามที่สมาชิกสภาผู้แทนราษฎรและประชาชนผู้ออกเสียงเลือกตั้งสามารถได้มาซึ่งข้อตกลงร่วมกันในนโยบายหนึ่งๆ ไม่ว่าวิธีการได้มาซึ่งข้อตกลงร่วมกันจะเป็นอย่างไร เมื่อนั้นแสดงว่าการเป็นตัวแทนของสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรนั้นสนองตอบต่อประชาชนผู้ออกเสียงเลือกตั้ง การสนองตอบในเชิงนโยบายนี้ เป็นคุณสมบัติที่ยอมรับกันทั่วไปในเรื่องของการเป็นตัวแทน นั้นหมายความว่า ด้านนโยบายที่ออกมาหรือที่ตัดสินใจโดยสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรตรงตามความต้องการของประชาชนผู้ออกเสียงเลือกตั้ง (โดยที่

ประชาชนเหล่านั้นยอมรับ) ก็แสดงว่าสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรนั้นมีคุณสมบัติของการสนองตอบในฐานะของการเป็นตัวแทน

2. การสนองตอบในเชิงบริการ เกี่ยวข้องกับผลประโยชน์หรือบริการต่างๆ ที่สมาชิกสภาผู้แทนราษฎรกระทำให้แก่ประชาชนผู้ออกเสียงเลือกตั้ง การกระทำในการให้บริการนี้ไม่เกี่ยวข้องกับการให้บริการในเชิงนิติบัญญัติ บริการเหล่านี้ได้แก่การพบปะ การตอบจดหมาย การประชุมหรือทัศนศึกษา เป็นต้น ให้แก่ประชาชนผู้ออกเสียงเลือกตั้งในเขตเลือกตั้งของตน การให้บริการนี้ครอบคลุมไปถึงการติดต่อประสานงาน จนถึงการแก้ไขปัญหาระหว่างประชาชนกับข้าราชการประจำที่ประชาชนเหล่านั้นจะต้องเกี่ยวข้องด้วย เช่นกรณีประชาชนเดือดร้อนในเรื่องที่ดินหรือน้ำในการเกษตร และต้องการให้ข้าราชการประจำให้ความช่วยเหลือหรือแก้ไขปัญหาความเดือดร้อนให้แก่ตน แต่ประชาชนไม่สามารถจะติดต่อกับข้าราชการประจำที่รับผิดชอบในเรื่องนั้นได้ หรือติดต่อได้แต่ข้าราชการประจำนั้น ไม่ให้ความช่วยเหลือ จึงทำให้ประชาชนจะต้องขอร้องให้สมาชิกสภาผู้แทนราษฎรของตนติดต่อกับข้าราชการประจำนั้นแทนตน เป็นต้น บทบาทนี้สมาชิกสภาผู้แทนราษฎรทำหน้าที่คล้ายกับเป็นตัวกลางที่จะเป็นผู้ประสานหรือเชื่อมระหว่างประชาชนผู้ออกเสียงเลือกตั้งกับผู้ให้บริการต่างๆ

3. การสนองตอบในเชิงจัดสรรผลประโยชน์ การสนองตอบในเชิงนี้เกี่ยวข้องกับบทบาทของสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรในการจัดสรรผลประโยชน์ต่างๆ ให้แก่ประชาชนในเขตเลือกตั้งของตน เช่น งบประมาณเพื่อการพัฒนาในเขตที่ตนเป็นผู้แทน การสนับสนุนโครงการบางโครงการที่จะให้ผลประโยชน์แก่เขตเลือกตั้งของตน ผลประโยชน์เหล่านี้เป็นไปได้ทุกด้าน เช่น เกษตร อุตสาหกรรม สาธารณสุข การศึกษา พาณิชยกรรม จนถึงความมั่นคงภายใน เป็นต้น นั่นหมายความว่าสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรจะมีบทบาทในการจัดสรรทรัพยากรต่างๆ ที่จะเป็นประโยชน์แก่พื้นที่หนึ่งในด้านต่างๆ ดังตัวอย่างที่กล่าว เช่น การสนับสนุนให้มีการพัฒนาอุตสาหกรรมทางชายฝั่งทะเลตะวันออก ซึ่งหมายถึงการจัดสรรทรัพยากรจำนวนมากที่จะเป็นประโยชน์แก่พื้นที่ชายฝั่งทะเลด้านตะวันออก เป็นต้น ดังนั้นจะเห็นว่าบทบาทของสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรในส่วนนี้จะมีลักษณะของการจัดสรรผลประโยชน์ให้แก่พื้นที่และประชาชนที่เลือกตั้งตน และประชาชนก็จะได้รับผลประโยชน์เหล่านั้นในที่สุด ซึ่งเป็นการแสดงให้เห็นว่าสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรสนองตอบต่อผลประโยชน์ของประชาชนในเขตเลือกตั้งของตน

4. การสนองตอบในเชิงสัญลักษณ์ การสนองตอบในเชิงนี้มีลักษณะของจิตวิทยามากกว่า ในขณะที่การสนองตอบทั้ง 3 ประเด็นข้างต้นมีลักษณะในเชิงพฤติกรรมของการเป็นตัวแทน

ความสัมพันธ์แห่งการเป็นตัวแทนยังเกี่ยวข้องกับความเชื่อถือและความไว้วางใจที่ประชาชนผู้ออกเสียงเลือกตั้งจะสามารถให้แก่สมาชิกผู้แทนราษฎรของตนได้ด้วยการให้ความสนับสนุนหรือให้ความร่วมมือ การให้ความสนับสนุนหรือให้ความร่วมมือของประชาชนเช่นนี้เกิดขึ้นเพราะความเชื่อถือและความไว้วางใจต่อสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรของตน นั่นหมายความว่าสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรรายนั้นมีคุณสมบัติคล้ายกับการเป็นสัญลักษณ์ที่ประชาชนให้ความเชื่อถือและไว้วางใจ ดังนั้นสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรจึงมีบทบาทอีกประการหนึ่งในทางจิตวิทยา คือ การกระทำให้ประชาชนรู้สึกและเชื่อว่าเขามีตัวตนในสภาผู้แทนราษฎร ซึ่งบทบาทดังกล่าวนี้จะส่งผลให้ประชาชนมีความพอใจ สบายใจ หรือมั่นใจ ถึงแม้ว่าอาจจะไม่มีผลในทางวัตถุให้เห็นก็ตาม นั่นหมายความว่าสภาพความรู้สึกของประชาชนว่าตนเองมีตัวตนที่เชื่อถือและไว้วางใจได้ นับว่ามีความสำคัญต่อการปกครองในระบบตัวแทนด้วยเช่นกัน (กนก วงษ์ตระหง่าน, 2530 อ้างถึง Eulau and D. Karps, 1978)

ในงานวิจัยนี้ จะแบ่งหน้าที่ในการเป็นตัวแทนของสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรออกเป็น 2 ประการใหญ่ๆ คือ

1. บทบาทหน้าที่ในสภาผู้แทนราษฎร
2. บทบาทหน้าที่นอกสภาผู้แทนราษฎร

บทบาทหน้าที่ในสภาผู้แทนราษฎรเป็นการปฏิบัติงานในสภาซึ่งได้ระบุอำนาจหน้าที่ของสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรเอาไว้ในรัฐธรรมนูญ นอกจากนี้สมาชิกสภาผู้แทนยังจะต้องมีบทบาทหน้าที่นอกสภาผู้แทนราษฎรด้วย เพื่อให้การทำหน้าที่ในการเป็นตัวแทนสมบูรณ์ยิ่งขึ้น

บทบาทหน้าที่ในสภาผู้แทนราษฎร

อำนาจนิติบัญญัติอำนาจและหน้าที่ในการควบคุมบริหารราชการแผ่นดินเป็นบทบาทหน้าที่ของสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรที่บัญญัติไว้ในรัฐธรรมนูญ ซึ่งทำได้โดยผ่านการประชุมสภาผู้แทนราษฎร หลังจากการเลือกตั้งสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรภายใน 30 วันให้มีการเรียกประชุมรัฐสภาเพื่อให้สมาชิกได้มาประชุมเป็นครั้งแรก และใน 1 ปีจะแบ่งออกเป็น 2 สมัยประชุมตามมาตรา 159 ดังนี้

1. สมัยประชุมสามัญทั่วไป เป็นการประชุมเรื่องทั่วไป โดยไม่จำกัด เช่น การพิจารณากฎหมาย การตั้งกระทู้ การเสนอญัตติเปิดอภิปรายทั่วไป เพื่อลงมติไม่ไว้วางใจนายกรัฐมนตรีหรือรัฐมนตรีเป็นรายบุคคล เป็นต้น

2. สมัยประชุมสามัญนิติบัญญัติ เป็นการประชุมเฉพาะเรื่องที่กำหนดไว้ในรัฐธรรมนูญ เท่านั้น ได้แก่ ร่างกฎหมาย ร่างกฎหมายประกอบรัฐธรรมนูญ การอนุมัติพระราชกำหนด การให้ความเห็นชอบในการประกาศสงคราม การให้ความเห็นชอบหนังสือสัญญา การเลือกหรือให้ความเห็นชอบให้บุคคลดำรงตำแหน่ง การถอดถอนบุคคลออกจากตำแหน่ง การตั้งกระทู้ถาม และการแก้ไขเพิ่มเติมรัฐธรรมนูญ และกรณีที่บัญญัติไว้ในหมวด 2 ของรัฐธรรมนูญ เช่น การแต่งตั้งผู้สำเร็จราชการแทนพระองค์ การแต่งตั้งรัชทายาท เป็นต้น

ให้มีวันเริ่มสมัยประชุมสามัญทั่วไปภายใน 30 วันหลังจากการเลือกตั้งสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร สมัยประชุมสามัญนิติบัญญัติให้สภาผู้แทนราษฎรเป็นผู้กำหนด โดยสมัยประชุมหนึ่งมีระยะเวลา 120 วัน

การประชุมสมัยวิสามัญ ในกรณีที่สภาผู้แทนราษฎรมีความจำเป็นที่จะต้องพิจารณาเรื่องสำคัญเรื่องใดเรื่องหนึ่งที่อยู่นอกเวลาการประชุมสามัญ ตามมาตรา 163 ระบุว่า สมาชิกสภาผู้แทนราษฎรและสมาชิกวุฒิสภาทั้ง 2 สภา รวมกัน หรือสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรมีจำนวนไม่น้อยกว่าหนึ่งในสามของจำนวนสมาชิกทั้งหมดเท่าที่มีอยู่ของทั้ง 2 สภา มีสิทธิเข้าชื่อร้องขอต่อประธานรัฐสภาให้นำความกราบบังคมทูลเพื่อมีพระบรมราชโองการประกาศเรียกประชุมรัฐสภาเป็นการประชุมสมัยวิสามัญได้ และให้ประธานรัฐสภานำความกราบบังคมทูลและลงนามรับสนองพระบรมราชโองการ

อำนาจนิติบัญญัติ

อำนาจนิติบัญญัติหรืออำนาจในการออกกฎหมาย ได้แก่ การเสนอและพิจารณาร่างพระราชบัญญัติและร่างพระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญในสภาผู้แทนราษฎร ตามที่บัญญัติไว้ในมาตรา 172 ว่าร่างพระราชบัญญัติและร่างพระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญให้เสนอต่อสภาผู้แทนราษฎรก่อน

ขั้นตอนการเสนอร่างพระราชบัญญัติหรือร่างพระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญ โดยสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรได้บัญญัติไว้ในรัฐธรรมนูญ มาตรา 169 โดยสมาชิกสภาผู้แทน

ราษฎรจะเสนอร่างพระราชบัญญัติหรือร่างพระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญได้ต่อเมื่อพรรคการเมืองที่สมาชิกสภาผู้แทนราษฎรนั้นสังกัดมีมติให้เสนอได้ และต้องมีสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรของพรรคการเมืองนั้นไม่น้อยกว่า 20 คนรับรอง แต่ถ้าหากเสนอร่างพระราชบัญญัติเกี่ยวกับการเงิน จะเสนอได้ก็ต่อเมื่อมีคำรับรองของนายกรัฐมนตรี และในกรณีที่สงสัยว่าร่างพระราชบัญญัติหรือร่างพระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญใดเป็นร่างพระราชบัญญัติเกี่ยวกับการเงินที่จะต้องมีการรับรองจากนายกรัฐมนตรีหรือไม่ ให้เป็นอำนาจของที่ประชุมร่วมกันของประธานสภาผู้แทนราษฎร และคณะกรรมการสามัญของสภาผู้แทนทุกคนเป็นผู้วินิจฉัย

ร่างพระราชบัญญัติเกี่ยวกับการเงิน หมายความว่าร่างพระราชบัญญัติว่าด้วยข้อความต่อไปนี้ทั้งหมด หรือข้อใดข้อหนึ่ง คือ

1. การตั้งขึ้นหรือยกเลิก หรือลด หรือเปลี่ยนแปลงแก้ไข หรือผ่อน หรือวาง ระเบียบการบังคับอันเกี่ยวกับภาษีหรืออากร
2. การจัดสรร รับ รักษา หรือจ่ายเงินแผ่นดิน หรือการโอนงบประมาณรายจ่ายของแผ่นดิน
3. การจัดตั้งหน่วยงานอันมีผลให้งบประมาณรายจ่ายเพิ่มขึ้น
4. การกู้เงินหรือการค้ำประกัน หรือการใช้เงินกู้
5. เงินตรา

ขั้นตอนการพิจารณาร่างพระราชบัญญัติ และร่างพระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญของสภาผู้แทนราษฎร จะกระทำเป็น 3 วาระ คือ

วาระที่ 1 การพิจารณาเพื่อรับหรือไม่รับหลักการ สภาผู้แทนราษฎรจะพิจารณาและลงมติว่าจะรับหลักการหรือไม่รับหลักการแห่งร่างพระราชบัญญัตินั้น หากที่ประชุมของสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรมีเสียงข้างมากรับหลักการดังกล่าว ร่างพระราชบัญญัติจึงจะเข้าสู่การพิจารณาในวาระที่ 2 แต่หากเป็นไปในทางกลับกัน สมาชิกสภาผู้แทนราษฎรมิมีมติไม่รับหลักการแห่งร่างพระราชบัญญัติ ร่างพระราชบัญญัติฉบับนั้นก็ต้องเป็นอันตกไป และหากเป็นกรณีที่ร่างพระราชบัญญัติที่เป็นเรื่องเดียวกันหรือมีเนื้อหาล้ายคลึงกันหรือเกี่ยวข้องซึ่งกันและกัน

สมาชิกสภาผู้แทนราษฎรอาจมีมติให้ทำการพิจารณาร่างพระราชบัญญัติเหล่านั้นรวมไปในคราวเดียวกันก็ได้ โดยมีมติให้ถือเอาร่างพระราชบัญญัติฉบับใดเป็นหลักในการพิจารณาวาระต่อไป

สำหรับการพิจารณาร่างพระราชบัญญัติในวาระแรกนี้ อาจมีขั้นตอนการพิจารณาอื่นๆ ก่อนที่จะมีมติรับหรือไม่รับหลักการได้อีก เป็นต้นว่า หากเป็นร่างพระราชบัญญัติที่มีความสลับซับซ้อนต่อความเข้าใจแล้ว สมาชิกสภาผู้แทนราษฎรอาจมีมติเห็นชอบให้คณะกรรมการธิการของสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรชุดใดชุดหนึ่งที่เกี่ยวข้อง เข้าไปทำการศึกษาในรายละเอียดแห่งร่างพระราชบัญญัตินั้นๆ เพื่อนำผลการศึกษามาให้คำแนะนำแก่สมาชิกสภาผู้แทนราษฎรก่อนที่จะให้มีการลงมติรับหรือไม่รับหลักการ หรืออาจเป็นกระบวนการพิจารณารับหรือไม่รับร่างพระราชบัญญัตินี้ดังกล่าว อาจต้องหยุดชะงักลงชั่วคราวเพื่อรอผลการศึกษาจากคณะรัฐมนตรี ซึ่งได้ขอรับร่างพระราชบัญญัติที่ถูกเสนอมาโดยสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรไปศึกษาก่อนว่าจะมีปัญหาในการนำไปใช้ในทางปฏิบัติหรือไม่ก็ได้

วาระที่ 2 การพิจารณาในชั้นกรรมการธิการ ตามข้อบังคับการประชุมสภาผู้แทนราษฎร พ.ศ. 2544 ข้อ 107-116 นั้น หลังจากที่สมาชิกสภาผู้แทนราษฎรข้างมากมีมติรับหลักการตามร่างพระราชบัญญัติแล้ว ก็จะมีมติให้คณะกรรมการธิการซึ่งอาจจะเป็นคณะกรรมการสามัญหรือวิสามัญ ซึ่งส่วนใหญ่มาจากสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรให้นำร่างพระราชบัญญัตินี้ดังกล่าวไปพิจารณาในรายละเอียดต่อไป ในระหว่างการพิจารณาของคณะกรรมการธิการ สมาชิกที่ร่วมอยู่ในคณะกรรมการธิการมีสิทธิในการขอเปลี่ยนแปลงหรือแก้ไขเพิ่มเติมข้อความที่ปรากฏอยู่ในร่างพระราชบัญญัติฉบับเดิมได้แต่จะแก้ไขในหลักการร่างพระราชบัญญัติไม่ได้ กระบวนการดังกล่าวเรียกว่าการแปรญัตติ โดยวิธีการแปรญัตตินั้นจะต้องแสดงความจำนงในการเสนอการแปรญัตติเป็นลายลักษณ์อักษร ซึ่งมีสมาชิกอื่นให้การรับรองอยู่ตามจำนวนและระยะเวลาที่กำหนดไว้เป็นการล่วงหน้าต่อคณะกรรมการชุดนั้นๆ แต่ทั้งนี้การเสนอแปรญัตติเช่นนี้จะกระทำไปภายใต้กรอบเจตนารมณ์ของพระราชบัญญัติฉบับดังกล่าว เมื่อการพิจารณาในรายละเอียดของคณะกรรมการเสร็จสิ้นลง ร่างพระราชบัญญัติฉบับนั้นก็จะได้รับการบรรจุเข้าสู่การพิจารณาของสภาผู้แทนราษฎรอีกครั้ง โดยพิจารณาเรียงตามลำดับมาตรา ซึ่งการอภิปรายของสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรในวาระนี้หากที่ประชุมสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรมิได้ตกลงกันเป็นอย่างอื่นแล้ว การพิจารณาก็จะกระทำได้แต่เฉพาะที่เกี่ยวกับข้อความหรือถ้อยคำที่มีการแก้ไขเพิ่มเติมแตกต่างไปจากร่างพระราชบัญญัติฉบับเดิม ในชั้นกรรมการธิการหรือแต่เฉพาะสมาชิกที่ได้ขอสงวนคำแปรญัตติไว้ หรือที่คณะกรรมการได้ขอสงวนความคิดเห็นในประเด็นนั้นๆ ไว้เพื่อนำเข้าสู่การพิจารณาในวาระที่ 2 โดยลงมติให้ความเห็นชอบเป็นรายมาตรา ซึ่งอาจเห็นชอบตามร่างของกรรมการธิการหรือ

เห็นชอบตามที่ให้มีผู้สงวนคำแปรญัตติไว้ก็ได้ จากนั้นเมื่อได้พิจารณาสรุปร่างพระราชบัญญัติดังกล่าวทั้งฉบับเสร็จสิ้นก็จะเป็นการเข้าสู่การพิจารณาในวาระที่ 3

วาระที่ 3 การลงมติเห็นชอบหรือไม่เห็นชอบต่อร่างพระราชบัญญัติ การพิจารณาของสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรในวาระนี้ กำหนดให้พิจารณาเพียงประเด็นเดียวว่าจะให้ความเห็นชอบต่อร่างพระราชบัญญัตินี้หรือไม่ โดยจะไม่พิจารณาถึงข้อความหรือประเด็นในร่างพระราชบัญญัติอีก หากที่ประชุมของสภาผู้แทนราษฎรมีเสียงข้างมากให้ความเห็นชอบต่อร่างพระราชบัญญัตินั้น ก็จะได้รับการเสนอให้เข้าสู่การพิจารณาของวุฒิสภาต่อไป แต่หากในข้อเท็จจริงปรากฏว่าสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรได้มีมติไม่เห็นชอบแล้วก็จะถือว่าร่างพระราชบัญญัตินี้เป็นอันตกไป ซึ่งหากร่างพระราชบัญญัตินั้นที่ไม่ผ่านในการพิจารณาของสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรเป็นร่างพระราชบัญญัติที่เสนอโดยฝ่ายบริหาร ซึ่งมีเนื้อหาเกี่ยวกับการเงินเช่นนี้แล้วอาจมีผลถึงกับทำให้ฝ่ายบริหารต้องแสดงความรับผิดชอบโดยการลาออกจากตำแหน่งตามธรรมเนียมปฏิบัติในระบอบการปกครองระบบรัฐสภา (พรรคชาติพัฒนา, ม.ป.ป.: 9-12)

การควบคุมบริหารราชการแผ่นดิน

ในการปกครองระบอบประชาธิปไตยระบบรัฐสภา มีหลักของการแบ่งแยกอำนาจ โดยรัฐสภาใช้อำนาจทางด้านนิติบัญญัติ คณะรัฐมนตรีใช้อำนาจทางการบริหาร แต่ในขณะเดียวกันก็มีหลักของการถ่วงดุลอำนาจด้วยเพื่อให้อำนาจตกอยู่ในฝ่ายใดโดยเฉพาะ เป็นการให้ผู้ใช้อำนาจในแต่ละฝ่ายดำเนินการควบคุมและแทรกแซงซึ่งกันและกัน ฝ่ายบริหารมีสิทธิที่จะยุบสภาเพื่อให้มีการเลือกตั้งขึ้นใหม่ และในขณะเดียวกันรัฐสภาก็มีอำนาจในการควบคุมการบริหารราชการแผ่นดิน ตามที่รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ. 2540 ได้บัญญัติเอาไว้ในมาตรา 182 ว่า สมาชิกสภาผู้แทนราษฎรและวุฒิสภามีอำนาจควบคุมบริหารราชการแผ่นดิน วิธีการควบคุมบริหารราชการแผ่นดินคือ การตั้งกระทู้ถาม และการเปิดอภิปรายทั่วไปเพื่อลงมติไม่ไว้วางใจนายกรัฐมนตรีหรือรัฐมนตรี

ตามมาตรา 183 สมาชิกสภาผู้แทนราษฎรทุกคนมีสิทธิตั้งกระทู้ถามรัฐมนตรีในเรื่องใดเกี่ยวกับงานในหน้าที่ได้ แต่รัฐมนตรีย่อมมีสิทธิที่จะไม่ตอบเมื่อคณะรัฐมนตรีมีความเห็นว่าเรื่องนั้นยังไม่ควรเปิดเผยเพราะเกี่ยวกับความปลอดภัยหรือผลประโยชน์ต่อแผ่นดิน กระทู้ถามแบ่งออกเป็น 2 ประเภท คือ กระทู้ถามทั่วไปและกระทู้ถามสด

กระทู้ถามทั่วไปจะต้องเสนอล่วงหน้าเป็นหนังสือยื่นต่อประธานสภา โดยมีข้อความเป็นคำถามในข้อเท็จจริงหรือนโยบาย และระบุว่าจะให้ตอบในที่ประชุมสภาหรือในราชกิจจานุเบกษา ลักษณะของกระทู้ถามและคำชี้แจงประกอบกระทู้ถามต้องไม่ฟุ่มเฟือยวนเวียนซ้ำซากหรือมีลักษณะเป็นทำนองอภิปราย และต้องไม่มีลักษณะ ดังต่อไปนี้

1. เป็นเชิงประชด เลียดสี หรือกลั่นแกล้ง ใสร้าย
2. เคลือบคลุมหรือเข้าใจยาก
3. เป็นเรื่องที่ได้ตอบแล้วหรือชี้แจงว่าไม่ตอบ เว้นแต่จะต้องมีสาระสำคัญต่างกันหรือมีพฤติการณ์เปลี่ยนแปลงไป
4. เป็นการให้ออกความเห็น
5. เป็นปัญหาข้อกฎหมาย
6. เป็นเรื่องที่ไม่มีความสำคัญ
7. เป็นเรื่องส่วนตัวของบุคคลใดๆ เว้นแต่ที่เกี่ยวกับการงานในหน้าที่ราชการ (พรรคชาติพัฒนา, ม.ป.ป.: 19-20)

ในมาตรา 184 ได้บัญญัติถึงกระทู้ถามสดไว้ว่า การบริหารราชการแผ่นดินเรื่องใดที่เป็นปัญหาสำคัญที่อยู่ในความสนใจของประชาชน เป็นเรื่องที่กระทบถึงประโยชน์ของประเทศชาติและประชาชน หรือที่เป็นเรื่องเร่งด่วน สมาชิกสภาผู้แทนราษฎรอาจแจ้งเป็นลายลักษณ์อักษรต่อประธานสภาผู้แทนราษฎรก่อนเริ่มประชุมในวันนั้นว่าจะถามนายกรัฐมนตรี หรือรัฐมนตรีผู้รับผิดชอบในการบริหารราชการแผ่นดินเรื่องนั้นโดยไม่ต้องระบุคำถาม และให้ประธานสภาผู้แทนราษฎรบรรจุเรื่องดังกล่าวไว้ในวาระการประชุมวันนั้น

การตอบกระทู้ถามทั่วไปสามารถทำได้โดย

1. กระทู้ถามที่ต้องตอบในราชกิจจานุเบกษา ประธานสภาแจ้งรัฐมนตรีผู้เกี่ยวข้องดำเนินการตอบภายใน 30 วัน นับแต่วันที่รัฐมนตรีได้รับกระทู้ถามนั้น และหากรัฐมนตรีได้ตอบแล้ว หรือมีเหตุขัดข้องไม่ตอบภายในกำหนดเวลาดังกล่าวประธานสภาแจ้งให้ผู้ตั้งกระทู้ถามทราบ

2. กระทั่งถามที่ตอบในที่ประชุมสภา บรรจุเข้าระเบียบวาระการประชุมภายใน 15 วัน นับแต่วันที่ตั้ง เมื่อรัฐมนตรีได้ตอบแล้ว หรือมีเหตุขัดข้องไม่ตอบภายในกำหนดเวลาดังกล่าว ประธานสภาแจ้งให้ผู้ตั้งกระทู้ถามทราบ

การเสนอญัตติในการขอเปิดอภิปรายทำได้ดังนี้

ญัตติทั้งหลายต้องเสนอล่วงหน้าเป็นหนังสือต่อประธานสภาผู้แทนราษฎร และต้องมี สมาชิกรับรองไม่น้อยกว่า 5 คน ยกเว้นญัตติต่อไปนี้ไม่ต้องเสนอล่วงหน้า หรือเป็นหนังสือ

1. ขอให้ปรึกษาหรือพิจารณาเป็นเรื่องด่วน
2. ขอให้เปลี่ยนระเบียบวาระการประชุม
3. ขอให้ลงมติให้จกรายงานการประชุมครั้งใดทั้งหมดหรือเพียงบางส่วนก็ได้ แต่ให้มีบันทึกเหตุการณ์ไว้ หรือลงมติห้ามโฆษณาข้อความอันเกี่ยวกับความปลอดภัย หรือประโยชน์สำคัญของแผ่นดิน
4. ขอแปรญัตติเฉพาะเรื่องที่มีใ้ร่างพระราชบัญญัติ
5. ขอให้รวมระเบียบวาระการประชุมที่เป็นเรื่องเดียวกันทำนองเดียวกันหรือเกี่ยวเนื่องกัน เพื่อพิจารณาพร้อมกัน
6. ขอให้ส่งปัญหาไปยังคณะกรรมการเพื่อพิจารณา หรือขอให้บุคคลใดส่งเอกสารหรือมาแถลงข้อเท็จจริง หรือแสดงความคิดเห็น
7. ขอให้รวมหรือแยกประเด็นพิจารณาหรือลงมติ
8. ขอให้เลื่อนการปรึกษาหรือพิจารณา
9. ขอให้ปิดอภิปราย
10. ขอให้ยกเรื่องอื่นขึ้นปรึกษาหรือพิจารณา

11. ญัตติที่ประธานอนุญาตตามที่เห็นสมควร

ญัตติขอเปิดอภิปรายทั่วไปเพื่อไม่ไว้วางใจนายกรัฐมนตรี สามารถทำได้ ดังนี้

“ไม่ต้องมีผู้รับรอง ทั้งนี้สมาชิกสภาผู้แทนราษฎรจำนวนไม่น้อยกว่าสองในห้าของจำนวนสมาชิกทั้งหมดเท่าที่มีอยู่ของสภาผู้แทนราษฎร มีสิทธิเข้าชื่อเสนอญัตติขอเปิดอภิปรายทั่วไป เพื่อลงมติไม่ไว้วางใจนายกรัฐมนตรีโดยญัตติดังกล่าวต้องเสนอชื่อผู้สมควรดำรงตำแหน่งนายกรัฐมนตรีคนต่อไปด้วย ซึ่งเมื่อเสนอญัตติ แล้วจะยุบสภาผู้แทนราษฎรไม่ได้ เว้นแต่จะถอนญัตติหรือการลงมตินั้น ไม่ได้คะแนนเสียงเกินกึ่งหนึ่ง

ญัตติขอเปิดอภิปรายทั่วไปเพื่อลงมติไม่ไว้วางใจรัฐมนตรีเป็นรายบุคคล สามารถทำได้ ดังนี้

“ไม่ต้องมีผู้รับรอง ทั้งนี้สมาชิกสภาผู้แทนราษฎรจำนวนไม่น้อยกว่าหนึ่งในห้าของจำนวนสมาชิกทั้งหมดเท่าที่มีอยู่ของสภาผู้แทนราษฎรมีสิทธิเข้าชื่อเสนอญัตติขอเปิดอภิปรายทั่วไป เพื่อลงมติไม่ไว้วางใจในรัฐมนตรีเป็นรายบุคคล

เมื่อการเปิดอภิปรายทั่วไปสิ้นสุดลง โดยมีใช้ด้วยมติให้ผ่านระเบียบวาระเปิดอภิปรายนั้นไปให้สภาผู้แทนราษฎรลงมติไว้วางใจหรือไม่ไว้วางใจ

การลงมติในกรณีเช่นว่านี้ มิให้กระทำในวันเดียวกับวันวันที่การอภิปรายสิ้นสุดลง มติไม่ไว้วางใจจะต้องมีคะแนนเสียงมากกว่ากึ่งหนึ่งของจำนวนสมาชิกทั้งหมดเท่าที่มีอยู่ของสภาผู้แทนราษฎร

ในกรณีที่มติไม่ไว้วางใจมีคะแนนเสียงไม่มากกว่ากึ่งหนึ่งของจำนวนสมาชิกทั้งหมดเท่าที่มีอยู่ของสภาผู้แทนราษฎร สมาชิกสภาผู้แทนราษฎรที่เข้าชื่อเสนอญัตติเปิดอภิปรายทั่วไป เพื่อลงมติไม่ไว้วางใจนายกรัฐมนตรีหรือรัฐมนตรีเป็นรายบุคคลหมดสิทธิเข้าชื่อเสนอญัตติขอเปิดอภิปรายทั่วไปอีกตลอดสมัยประชุมนั้น

บทบาทหน้าที่นอกสภาผู้แทนราษฎร

การที่สมาชิกสภาผู้แทนราษฎรปฏิบัติตามอำนาจหน้าที่ในรัฐธรรมนูญ ถือว่าเป็นการปฏิบัติหน้าที่ในสภา เป็นการปฏิบัติหน้าที่อย่างเป็นทางการ ซึ่งบางครั้งอาจมีขอบเขตที่จำกัดด้วยกระบวนการหรือขั้นตอนต่างๆ ทำให้ประชาชนไม่ได้รับความช่วยเหลือ หรือได้รับความช่วยเหลือล่าช้า ด้วยเหตุนี้เองสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรจึงมีการปฏิบัติหน้าที่นอกสภาด้วย หน้าที่นอกสภาถือเป็นหน้าที่อย่างไม่เป็นทางการ เป็นธรรมเนียมปฏิบัติของสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร หรือเป็นสิ่งที่ประชาชนหวังจากผู้ที่ตนเลือก สมาชิกสภาผู้แทนราษฎรต้องทำหน้าที่ช่วยเหลือบรรเทาความเดือดร้อนของประชาชนในเรื่องต่างๆ ตั้งแต่เรื่องส่วนตัวจนถึงเรื่องชุมชน เช่น การฝากบุตรหลานเข้าโรงเรียน การช่วยเหลืองานบุญ งานแต่งงาน การไปเป็นเจ้าภาพในงานต่างๆ บางครั้งสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรอาจจะต้องพาประชาชนไปพบกับเจ้าหน้าที่ของรัฐ เพื่อขอความช่วยเหลือในด้านต่างๆ เป็นต้น

มานิตย์ จุมปา (2546: 214) ได้สรุปหน้าที่ของสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรอย่างไม่เป็นทางการ หรือการปฏิบัติหน้าที่นอกสภาไว้ดังนี้

1. สมาชิกสภาผู้แทนราษฎร มีหน้าที่รับฟังความคิดเห็นของประชาชน เพื่อที่จะเป็นแหล่งสะท้อนถึงความทุกข์ยากของประชาชนให้ฝ่ายบริหารและฝ่ายต่างๆ ได้รับรู้และดำเนินการแก้ไขให้ถูกต้อง
2. สมาชิกสภาผู้แทนราษฎร มีหน้าที่สนใจและติดตามข่าวสารเกี่ยวกับความเดือดร้อนของประชาชนทั่วประเทศ ไม่เฉพาะแต่ประชาชนในเขตรับผิดชอบของตน และต้องให้ความร่วมมือในการหาแนวทางแก้ปัญหาดังกล่าว อาจจะโดยวิธีการผลักดันกฎหมายที่เกี่ยวข้องกับปัญหาความเดือดร้อนและความต้องการของประชาชนให้ได้ันท่วงที
3. สมาชิกสภาผู้แทนราษฎร ควรเป็นตัวอย่างที่ดีในด้านความประพฤติ ค่านิยม และการปฏิบัติตนเพื่อให้เกิดความศรัทธาอันดีงามต่อประชาชน

ที่กล่าวมาข้างต้นนี้ เป็นบทบาทหน้าที่ของสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรที่กำหนดไว้เป็นตัวบทกฎหมายในรัฐธรรมนูญ และบทบาทหน้าที่ที่ถือเป็นธรรมเนียมปฏิบัติ สิ่งเหล่านี้เป็นความคาดหวังของประชาชนที่เลือกผู้แทนราษฎรเข้าไป ประชาชนทุกคนหวังว่าผู้แทนราษฎรที่ตนเลือกจะทำหน้าที่ดูแลทุกข์สุขของพวกเขาได้อย่างเต็มที่ และที่สำคัญประชาชนทุกคนหวังว่าผู้ที่ตนได้เลือก

เข้าไปในสถานนั้นจะต้องเป็นคนดี ดังนั้นบทบาทหน้าที่ไม่ว่าจะเป็นในด้านใดของสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรก็ตาม จะต้องเกิดขึ้นควบคู่ไปกับคุณธรรมและจริยธรรมเสมอ

บทบาทและอำนาจหน้าที่ของสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรทั้งในสภาและนอกสภา จุดประสงค์หลักของบทบาทเหล่านี้ก็คือ การเป็นตัวแทนของประชาชน สมาชิกสภาผู้แทนราษฎรไม่ได้เป็นตัวแทนของประชาชนเพราะมาจากการเลือกตั้ง หากแต่เป็นตัวแทนของประชาชนเพราะการกระทำแทนประชาชน สะท้อนความทุกข์ยากของประชาชนให้รัฐได้ทราบ ช่วยเหลือประชาชนในด้านต่างๆ ดังนั้นสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรจึงต้องปฏิบัติหน้าที่ทั้งสองด้านควบคู่กันไป ทำประโยชน์ให้แก่ประชาชนและสังคมส่วนรวมอย่างเต็มที่ เพื่อให้ประชาชนรู้สึกว่สมาชิกสภาผู้แทนราษฎรเป็นตัวแทนของตนอย่างแท้จริง

ประมวลจริยธรรมของสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร

เพื่อให้มีหลักเกณฑ์ในการยึดถือปฏิบัติทางจริยธรรมของสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร สภาผู้แทนราษฎรจึงตราข้อบังคับว่าด้วยประมวลจริยธรรมของสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรและกรรมการ พ.ศ. 2542 ขึ้น ซึ่งมีส่วนที่เกี่ยวข้องกับจริยธรรมของสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร ปรากฏอยู่ในข้อบังคับหมวดที่ 1 (ข้อ 5 – 26) ดังนี้

1. จักต้องจงรักภักดีต่อชาติ ศาสนา และพระมหากษัตริย์ เป็นแบบอย่างที่ดีในการเคารพและรักษาระบอบประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุข
2. จักต้องเป็นแบบอย่างที่ดีในการรักษาไว้และปฏิบัติตามซึ่งรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทยทุกประการ
3. จักต้องเป็นแบบอย่างที่ดีในการปฏิบัติตามกฎหมาย
4. จักต้องเป็นแบบอย่างที่ดีในการปฏิบัติตามข้อบังคับการประชุมสภาผู้แทนราษฎรอย่างเคร่งครัด
5. จักต้องมีอุดมการณ์ในการทำงานเพื่อประเทศชาติ และรับใช้ประชาชนอย่างเต็มความสามารถด้วยความรับผิดชอบ ซื่อสัตย์สุจริต เสียสละ

6. จักต้องปฏิบัติตนอยู่ในกรอบจริยธรรม คุณธรรม และศีลธรรม ทั้งโดยส่วนตัวและโดยหน้าที่ความรับผิดชอบต่อสาธารณชน
7. จักต้องรักษาไว้ซึ่งชื่อเสียงของรัฐบาลและไม่กระทำการใดๆ อันก่อให้เกิดความเสื่อมเสียเกียรติภูมิของประเทศและรัฐบาล
8. จักต้องถือว่าผลประโยชน์ของประเทศชาติและประชาชนเป็นสิ่งสูงสุด มีความยุติธรรม และปฏิบัติต่อประชาชนทั่วไปอย่างเสมอหน้ากัน
9. จักต้องเคารพสิทธิเสรีภาพส่วนบุคคลของผู้อื่น ไม่แสดงกิริยาหรือใช้วาจาอันไม่สุภาพ อาฆาตมาดร้าย ใส่ร้าย หรือเลียดสิทธิบุคคลใดโดยไม่มีหลักฐาน หรือนำเอาเรื่องที่เป็นเท็จมาอภิปราย แสดงความเห็นในที่ประชุมสภาผู้แทนราษฎรหรือที่อื่นใด
10. จักต้องไม่ใช้สถานะหรือตำแหน่ง การเป็นสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรเข้าไปก้าวก่าย หรือแทรกแซงการบรรจุ แต่งตั้ง ย้าย โอน เลื่อนตำแหน่ง และเลื่อนขึ้นเงินเดือนของข้าราชการ ซึ่งมีตำแหน่งหรือเงินเดือนประจำ และมีใช้ข้าราชการการเมือง พนักงานหรือลูกจ้างของหน่วยงานของรัฐ รัฐวิสาหกิจ หรือราชการส่วนท้องถิ่น หรือให้บุคคลดังกล่าวพ้นจากตำแหน่ง
11. จักต้องรักษาความลับในการประชุมสภาผู้แทนราษฎรที่กระทำการลับ โดยไม่นำไปเปิดเผยแก่ผู้ใดหรือในทางใด เว้นแต่เป็นการปฏิบัติตามกฎหมายหรือข้อบังคับของการประชุมสภาผู้แทนราษฎร
12. จักต้องอุทิศเวลาให้แก่การประชุม โดยไม่ขาดประชุมสภาผู้แทนราษฎรเกินจำนวนหนึ่งในสี่ของจำนวนวันประชุม เว้นแต่ในกรณีเจ็บป่วยหรือเหตุสุดวิสัย
13. จักต้องพิจารณากฎหมาย ญัตติ กระทำ หรือเรื่องร้องทุกข์ที่เป็นประโยชน์ต่อประเทศชาติและประชาชนส่วนรวมโดยเร็ว
14. จักต้องไม่คบหาหรือให้การสนับสนุนแก่ผู้ประพฤติดกกฎหมาย
15. พึงพบปะเยี่ยมเยียนและรับฟังเรื่องราวร้องทุกข์ของประชาชน

16. จักต้องแสดงความรับผิดชอบตามควรแก่กรณีเมื่อปฏิบัติหน้าที่บกพร่องหรือผิดพลาดอย่างร้ายแรง

17. จักต้องไม่ใช้และบิดเบือนข่าวสารของทางราชการเพื่อให้ผู้อื่นหรือประชาชนเข้าใจผิด หรือเพื่อผลประโยชน์ส่วนตัวและพรรคพวก

18. จักต้องไม่ร่วมมือกับบุคคลหรือองค์กรใดๆ กระทำการหรือแสวงหาผลประโยชน์ที่ขัดต่อการทำหน้าที่และความรับผิดชอบในการปฏิบัติราชการ

19. จักต้องเปิดเผยข้อมูลหรือการกระทำที่ทำให้ราชการเสียหาย การฉ้อฉล หลอกลวง การใช้อำนาจในทางที่ผิด การทุจริตและประพฤติมิชอบในวงราชการต่อเจ้าหน้าที่ผู้รับผิดชอบ

20. จักต้องไม่ยินยอมให้บุคคลในครอบครัวหรือผู้อื่นใช้ตำแหน่งหน้าที่ของตนโดยมิชอบ

21. จักต้องไม่นำความลับของทางราชการไปใช้เพื่อให้เกิดประโยชน์แก่ตนเองหรือผู้อื่นทั้งในขณะที่ยังดำรงตำแหน่งหรือเมื่อพ้นจากตำแหน่งหน้าที่ เว้นแต่กฎหมายจะอนุญาตให้กระทำได้

22. จักต้องไม่เรียกร้องของขวัญ ของกำนัล หรือประโยชน์อื่นใดจากบุคคลอื่นเพื่อประโยชน์ต่างๆ กันอาจจะขึ้นจากการปฏิบัติหน้าที่ของตน และจะต้องดูแลให้คู่สมรสและบุคคลในครอบครัวปฏิบัติเช่นเดียวกันด้วย

ข้อบังคับเหล่านี้มีคณะกรรมการจริยธรรมสภาผู้แทนราษฎร ซึ่งประกอบด้วย ประธานสภาผู้แทนราษฎรเป็นประธาน และกรรมการอื่นที่คัดเลือกจากสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรของแต่ละพรรคการเมือง อีก 20 คน มีหน้าที่คอยควบคุม ส่งเสริม สนับสนุน กำกับให้ปฏิบัติตามข้อบังคับอย่างเคร่งครัด สมาชิกสภาผู้แทนราษฎรคนใดปฏิบัติตามข้อบังคับอย่างเคร่งครัดก็จะได้รับการยกย่องให้เป็นแบบอย่างเป็นที่ประจักษ์ต่อสาธารณชน หากสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรคนใดฝ่าฝืนข้อบังคับคณะกรรมการมีอำนาจที่จะลงโทษโดยการดำเนินหรือประณามให้เป็นที่ยอมรับและรายงานต่อสภาผู้แทนราษฎร

แม้ในประเทศจะมีหลักกฎหมายเพื่อให้ทุกคนในสังคมปฏิบัติตาม ไม่เว้นแม้แต่สมาชิกสภาผู้แทนราษฎร แต่เพื่อให้การปฏิบัติหน้าที่ของสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรเป็นไปด้วยดี มีความสุจริต จึงได้จัดทำข้อบังคับว่าด้วยประมวลจริยธรรมของสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรขึ้นมาไว้

ควบคุมอีกทีหนึ่ง เพื่อเป็นแนวทางในการปฏิบัติหน้าที่และควบคุมบทบาทหน้าที่ของสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรให้เป็นไปด้วยดี

บทที่ 4

หลักคำสอนทางพระพุทธศาสนากับบทบาทหน้าที่ของสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร

ในทางประวัติศาสตร์ ความเป็นมาของชนชาติไทยเนื่องมาด้วยกันกับความเป็นมาของพระพุทธศาสนา โดยเฉพาะนับตั้งแต่สมัยที่ชนชาติไทยมีประวัติศาสตร์อันชัดเจน ชาวไทยก็ได้นับถือพระพุทธศาสนาต่อเนื่องตลอดมา จนกล่าวได้ว่า ประวัติศาสตร์ของประเทศไทย เป็นประวัติศาสตร์ของชนชาติที่นับถือพระพุทธศาสนา (พระธรรมปิฎก (ป.อ.ปยุตฺโต), 2540: 1)

ในปัจจุบันประชาชนส่วนใหญ่ของประเทศก็ยังคงเป็นชาวพุทธ และองค์ประมุขของประเทศไทยก็ทรงนับถือพระพุทธศาสนาด้วยเช่นกัน เหตุนี้เองทำให้คำสอนของพระพุทธศาสนาแทรกซึมอยู่ในส่วนต่างๆ ของสังคม และวิถีชีวิตของคนไทย พระพุทธศาสนาได้เข้ามามีบทบาทในสังคมทั้งโดยทางตรงและทางอ้อม ในด้านการเมืองการปกครองก็เช่นกัน พระพุทธศาสนาก็มีหลักคำสอนเกี่ยวกับการปกครองอยู่ด้วย ดังจะเห็นได้จากพระมหากษัตริย์ในอดีตและปัจจุบันได้ใช้หลักธรรมทางพระพุทธศาสนาในการปกครอง แต่บางครั้งพระมหากษัตริย์หรือผู้ปกครองในสมัยนั้นๆ อาจไม่ได้กล่าวออกมาตรงๆ ว่า หลักการที่ใช้ในการปกครองนั้นเป็นของพระพุทธศาสนา เพราะในชาติมีคนมากมายหลายศาสนาอาศัยอยู่ร่วมกัน ผู้ปกครองจึงต้องวางตัวเป็นกลาง ตัวอย่างที่เห็นได้ชัด คือ พระเจ้าอโศกมหาราช สิ่งที่เรียกว่า อโศกธรรมหรือโองการอโศก โดยเนื้อหาแล้วเป็นคำสอนของพระพุทธศาสนา พระองค์เองก็ทรงเป็นชาวพุทธ แต่พระองค์ก็ไม่ทรงตรัสโดยตรงว่าอโศกธรรมเป็นหลักคำสอนทางพระพุทธศาสนา

ตามทัศนะของพุทธศาสนา มิได้ระบุว่าการปกครองแบบใดเป็นการปกครองที่ดีที่สุด แต่การปกครองที่ดีจะต้องยึดหลักการสำคัญดังต่อไปนี้

1. การได้มาซึ่งอำนาจ การใช้อำนาจ อำนาจ และการรักษาไว้ซึ่งอำนาจนั้นเป็นไปเพื่อประโยชน์สุขของประชาชนมากที่สุด อำนาจของผู้ปกครองมิใช่เพื่อสร้างความยิ่งใหญ่ของตนเอง แต่เพื่อประโยชน์สุขแก่ประชาชน

2. ความมั่นคงของระบบการเมืองการปกครองหรือของรัฐบาล และผู้ปกครองมิใช่เป็นจุดหมายในตัวเอง หรือจุดประสงค์สุดท้ายของระบอบการเมืองการปกครอง แต่เป็นเพียงอุปกรณ์หรือเครื่องมือ เพื่อใช้สร้างสรรค์ประโยชน์สุข สวัสดิภาพ และความสงบสุขของประชาชน

3. ให้ความสำคัญแก่คุณค่าของความเป็นมนุษย์ โดยเน้นความเท่าเทียมกัน ปราศจากชั้นวรรณะ จากชาติกำเนิด เน้นเสรีภาพด้วยการห้ามการมีทาส รวมตลอดถึงการแนะนำให้ใช้หลักเหตุผลในการพิจารณาตัดสินใจเรื่องต่างๆ

4. ผู้ปกครองจะต้องมีคุณสมบัติและมีแนวทางในการปกครองโดยยึดหลักธรรมสำคัญอย่างน้อย 5 ประการ คือ หลักทศพิธราชธรรม หลักจกั กวัตติวัตรธรรม หลักราชสังคหวัตถุ หลักการละอคติ และหลักธรรมาธิปไตยเป็นหลักในการปกครอง (สมบุญ สุธาสาธิต, 2533: 20)

จากหลักการที่กล่าวนี้ จะเห็นได้ว่าพระพุทธศาสนาให้ความสำคัญกับธรรม กล่าวคือ หากผู้ปกครองประพฤติธรรม ประชาชนก็จะประพฤติธรรมตาม ดังข้อความตอนหนึ่งที่ปรากฏในธัมมิกสูตรว่า

เมื่อฝูงโคข้ามน้ำไป ถ้าโคจำฝูงไปคดเคี้ยว โคทั้งฝูงก็ไปคดเคี้ยวตามกัน
ในเมื่อโคจำฝูงไปคดเคี้ยว

ในหมู่มนุษย์ก็เหมือนกัน ผู้ใดได้รับแต่งตั้งให้เป็นผู้ใหญ่ ถ้าผู้นั้นประพฤติไม่เป็นธรรม ประชาชนชาวเมืองนั้นก็ประพฤติไม่เป็นธรรมตามไปด้วย หากพระราชามิได้อยู่ในธรรม ชาวเมืองนั้นก็อยู่เป็นทุกข์

เมื่อฝูงโคข้ามน้ำไป ถ้าโคจำฝูงไปตรง โคทั้งฝูงก็ไปตรงตามกัน ในเมื่อโคจำฝูงไปตรง
ในหมู่มนุษย์ก็เหมือนกัน ผู้ใดได้รับแต่งตั้งให้เป็นผู้ใหญ่ ถ้าผู้นั้นประพฤติชอบธรรม ประชาชนชาวเมืองนั้นก็ประพฤติชอบธรรมตามไปด้วย หากพระราชามิได้อยู่ในธรรม ชาวเมืองนั้นก็อยู่เป็นสุข (อัง.จตุกก. 21/70/99-100)

และในธัมมิกสูตรยังแสดงให้เห็นต่อไปอีกว่า หากผู้ปกครองไม่ประพฤติธรรมไม่ได้ส่งผลเฉพาะความประพฤติของประชาชนเพียงอย่างเดียวเท่านั้น แต่ทุกอย่างส่งผลเกี่ยวเนื่องกันไปเป็นทอดๆ ดังนี้

ดูก่อนภิกษุทั้งหลาย สมัยใด พระราชาเป็นผู้ไม่ตั้งอยู่ในธรรม สมัยนั้น แม้พวกข้าราชการก็ไม่ตั้งอยู่ในธรรม เมื่อพวกข้าราชการไม่ตั้งอยู่ในธรรม สมัยนั้น แม้พราหมณ์และคฤหบดีก็เป็นผู้ไม่ตั้งอยู่ในธรรม เมื่อพราหมณ์และคฤหบดีไม่เป็นผู้ตั้งอยู่ในธรรม สมัยนั้น แม้ชาวนิกมและชาวชนบทก็เป็นผู้ไม่ตั้งอยู่ในธรรม พระจันทร์และพระอาทิตย์ย่อมหมุนเวียนไม่สม่ำเสมอ เมื่อพระจันทร์และพระอาทิตย์หมุนเวียนไม่สม่ำเสมอ หมู่ดาว

นักษัตริย์ยอมหมนเวียนไม่สม่ำเสมอ เมื่อหมุดาวนักษัตริย์หมนเวียนไม่สม่ำเสมอ คีนและวันที่ยอมหมนเวียนไม่สม่ำเสมอ เมื่อคีนและวันหมนเวียนไม่สม่ำเสมอ เดือนหนึ่งและกึ่งเดือนก็หมนเวียนไม่สม่ำเสมอ เมื่อเดือนหนึ่งและกึ่งเดือนหมนเวียนไม่สม่ำเสมอ ฤดูและปีก็ยอมหมนเวียนไม่สม่ำเสมอ เมื่อฤดูและปีหมนเวียนไม่สม่ำเสมอ ลมยอมพัดไม่สม่ำเสมอ เมื่อลมพัดไม่สม่ำเสมอ ลมก็เดินผิดทางไม่สม่ำเสมอ ยอมพัดเวียนไป เมื่อลมเดินผิดทางไม่สม่ำเสมอพัดเวียนไป เทวดาย่อมกำเริบ เมื่อเทวดากำเริบ ฝนยอมไม่ตกต้องตามฤดูกาล เมื่อฝนไม่ตกต้องตามฤดูกาล ข้าวกล้าทั้งหลายก็สุกไม่เสมอกัน ลูกก่อนภิกษุทั้งหลาย มนุษย์ผู้บริโภคข้าวที่ไม่สุกเสมอกันย่อมเป็นผู้มีอายุสั้น มีผิวพรรณเศร้าหมอง มีกำลังน้อย มีอาพาธมาก

ลูกก่อนภิกษุทั้งหลาย สมัยใด พระราชาเป็นผู้ตั้งอยู่ในธรรม สมัยนั้น แม้พวกข้าราชการก็ยอมเป็นผู้ตั้งอยู่ในธรรม เมื่อพวกข้าราชการตั้งอยู่ในธรรม สมัยนั้น แม้พราหมณ์และคฤหบดีก็เป็นผู้ตั้งอยู่ในธรรม เมื่อพราหมณ์และคฤหบดีเป็นผู้ตั้งอยู่ในธรรม สมัยนั้น แม้ชาวนิคมและชาวชนบทก็เป็นผู้ตั้งอยู่ในธรรม เมื่อชาวนิคมและชาวชนบทเป็นผู้ตั้งอยู่ในธรรม พระจันทร์และพระอาทิตย์ยอมหมนเวียนสม่ำเสมอ เมื่อพระจันทร์และพระอาทิตย์หมนเวียนสม่ำเสมอ หมุดาวนักษัตริย์ยอมหมนเวียนสม่ำเสมอ เมื่อหมุดาวนักษัตริย์หมนเวียนสม่ำเสมอ คีนและวันที่ยอมหมนเวียนสม่ำเสมอ เมื่อคีนและวันหมนเวียนสม่ำเสมอ เดือนหนึ่งและกึ่งเดือนก็หมนเวียนสม่ำเสมอ เมื่อเดือนหนึ่งและกึ่งเดือนหมนเวียนสม่ำเสมอ ฤดูและปีก็ยอมหมนเวียนสม่ำเสมอ เมื่อฤดูและปีหมนเวียนสม่ำเสมอ ลมยอมพัดสม่ำเสมอ เมื่อลมพัดสม่ำเสมอ ลมยอมพัดไปถูกต้องทาง เมื่อลมพัดไปถูกต้องทาง เทวดาย่อมไม่กำเริบ เมื่อเทวดาไม่กำเริบ ฝนยอมตกต้องตามฤดูกาล เมื่อฝนตกต้องตามฤดูกาล ข้าวกล้าทั้งหลายก็สุกเสมอกัน ลูกก่อนภิกษุทั้งหลาย มนุษย์ผู้บริโภคข้าวกล้าที่สุกเสมอกันย่อมเป็นผู้มีอายุยืน มีผิวพรรณดี มีกำลัง และมีอาพาธน้อย (อัง.จตุกก. 21/70/98-99)

หลักคำสอนในพระพุทธศาสนาที่เกี่ยวกับการปกครอง

ในเมื่อพระพุทธศาสนามุ่งความสำคัญไปที่ตัวผู้ปกครองมากกว่าระบอบการปกครอง ดังนั้น หลักคำสอนที่เกี่ยวกับการปกครองในพระพุทธศาสนาจึงเป็นคำสอนในแนวทางปฏิบัติตนสำหรับผู้ปกครอง ให้ผู้ที่มีอำนาจในการปกครองยึดเป็นหลักปฏิบัติ ทั้งในเรื่องของจริยธรรม และหลักการดูแลประเทศ เพราะถ้าหากผู้ปกครองเป็นคนดีแล้ว ประเทศชาติและราษฎรก็จะสงบสุข

ทศพิธราชธรรม

ทศพิธราชธรรม หรือราชธรรม 10 หมายถึง ธรรมของพระราชา กิจวัตรที่พระเจ้าแผ่นดิน ควรประพฤติ คุณธรรมของผู้ปกครองบ้านเมือง ธรรมของนักปกครองบ้านเมือง ธรรมของ นักปกครอง (พระธรรมปิฎก (ป.อ.ปยุตฺโต), 2543: 285) มีข้อความปรากฏอยู่ในมหาหังสชาดกว่า

ดูกรพระยาหังส เราพิจารณาเห็นชัดซึ่งอายุอันเป็นอนาคตยังยืนยาวอยู่ เราตั้งอยู่แล้วใน ธรรม 10 ประการ จึงไม่สะดุ้งกลัวปรโลก เราเห็นกุศลธรรมที่ดำรงอยู่ในตนเหล่านี้ คือ ทาน ศีล การบริจาค ความซื่อตรง ความอ่อนโยน ความเพียร ความไม่โกรธ ความ ไม่เบียดเบียน ความอดทน และความไม่พิโรธ แต่นั่นปิตุแลโสมนัสไม่ใช่บ่อย่อมเกิด แก่เรา ก็สุขุมหังสนี้ไม่ทันคิดถึงคุณสมบัติของเรา ไม่ทราบความประทุษร้ายแห่งจิต จึงเปล่งวาจาอันหยาบคาย ย่อมกล่าวถึงโทษที่ไม่มีอยู่ในเรา คำของสุขุมหังสนี้ย่อมไม่เป็น เหมือนคำของคนมีปัญหา (ขุ. ชา. 28/674-675/87)

คำสอนเรื่องทศพิธราชธรรมนี้ มีมาตั้งแต่ก่อนสมัยพุทธกาล เพื่อแสดงถวายให้พระราชา ในสมัยนั้น เมื่อพระพุทธศาสนาเกิดขึ้นพระพุทธเจ้าทรงเห็นว่ามิใช่ประโยชน์ จึงได้แสดงไว้ใน พระไตรปิฎกด้วย

เรื่องทศพิธราชธรรมนี้ สมเด็จพระสังฆราชเจ้า กรมหลวงวชิรญาณวงศ์ (2541) ทรงแสดง ถวายในการพระราชพิธีบรมราชาภิเษก พระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดช ณ พระที่นั่งอมรินทรวินิจฉัย เมื่อวันที่จันทร์ที่ 8 พฤษภาคม พ.ศ. 2493 สรุปความได้ดังนี้

กิริยาที่ไม่คิดเอาคืนกลับมา คือ ให้สิ่งของ เช่น ฝานุ่มห่ม ข้าว น้ำ ที่อยู่อาศัย ให้กำลังกาย เช่น ช่วยขนขวาททำกิจการงาน ให้กำลังวาจา เช่น ช่วยพูดกิจการ ให้กำลังความคิด เช่น ช่วยคิด ช่วยแนะในกิจการ ให้กำลังปัญญา คือ ให้ความรู้ด้วยกุศลเจตนามุ่งให้เป็นประโยชน์แก่ผู้รับ เพื่อบูชาคุณก็ดี เพื่อช่วยสงเคราะห์อนุเคราะห์ก็ดี ชื่อว่าทาน ส่วนพัสดุที่พึงให้ คือ ทรัพย์ กำลังกาย กำลังวาจา กำลังความคิด กำลังปัญญา เหล่านี้เป็นวัตถุทาน สิ่งที่พึงให้ในที่ทั่วไป วัตถุทานมุ่งเอา พัสดูลังของโดยมาก ในที่บางแห่งจำแนกเป็น 2 คือ วัตถุทาน การให้พัสดูลังของ และธรรมทาน การให้ธรรม คือ ชี้แจงแสดงโอวาทหรือคำสั่งสอนแนะนำ

เจตนาที่รักษา กายธรรม วิจิตรธรรม ให้ตั้งเป็นปกติ เว้นจากประพฤติชั่ว ทุจริต ชื่อว่าศีล ในทางปกครองคือ การประพฤติตามกฎหมาย จาริตประเพณีอันดีงาม ในทางพระพุทธศาสนา

อย่างต่ำคือ สิล 5 ผู้ปกครองที่ไม่ตั้งอยู่ในศีล ย่อมประพฤติดุจจริต ทำให้ผู้อยู่ในปกครองเดือดร้อน ด้วยธรรม ปราศจากเมตตา กรุณา

กิริยาที่สละบริจาคลังที่ไม่เป็นประโยชน์ หรือมีประโยชน์น้อยกว่าแลกเปลี่ยน เพื่อสิ่งที่มีประโยชน์ใหญ่กว่า กว้างกว่า เพื่อบรรเทาตระหนี่ ดังสุภาษิตว่า “ผู้มีปัญญา เมื่อเห็นสุขไพบูรณ์ พึงสละสุขพอประมาณเสีย” และว่า “พึงสละทรัพย์เพราะเหตุ (รักษา) อวัยวะอันประเสริฐ เมื่อรักษาชีวิตก็พึงสละอวัยวะเมื่อระลึกถึงธรรมก็พึงสละอวัยวะและแม้ชีวิตทั้งสิ้น” ชื่อว่า บริจาคะ คนผู้ทำหน้าที่ปกครองพึงเห็นประโยชน์ส่วนรวมยิ่งกว่าส่วนเฉพาะตนหรือพวกพ้องของตน ถ้าไม่ปฏิบัติเช่นนั้น ซ้ำกลับเอาประโยชน์ส่วนรวมมาเพื่อประโยชน์เฉพาะตนและพวกพ้องด้วย ผู้อยู่ในปกครองก็เช่นกัน เมื่อเป็นเช่นนี้ส่วนรวมก็อยู่ไม่ได้ ถ้าทุกฝ่ายยอมสละประโยชน์ส่วนเฉพาะตน เพื่อประโยชน์ส่วนรวม เช่น เมื่อถึงคราวที่จำเป็น พระเจ้าแผ่นดินก็ทรงยอมสละราชฎีกาย่อมสละ แม้ชีวิตถวายเป็นราชพลีร่วมกับพระเจ้าแผ่นดิน เพื่อรักษาประเทศชาติ ต่างตั้งอยู่ในบริจาคะ ฉะนั้น จึงรักษาหมู่ให้ดำรงอยู่และให้เจริญยิ่งขึ้น

ความเป็นผู้มีอัธยาศัยตรง คือ ปฏิบัติข้อตรงทั้งฝ่ายปกครองทั้งฝ่ายผู้อยู่ในปกครอง ปราศจากมารยาสาไถย ไม่ปฏิบัติล่วงกันหรือหลีกเลี่ยงแอบแฝงชื่อว่า อาชวชะ คนผู้อยู่รวมกันเป็นหมู่ ถ้าปฏิบัติไม่ตรงในการทำงานตามหน้าที่ ไม่ซื่อตรงต่อกันและกัน ก็จะเกิดความระแวงไม่เชื่อถือไว้วางใจกัน จะกระด้างกระเดื่องแตกร้างกัน แม้ในหมู่ญาติและหมู่มิตรก็เช่นกัน แต่ถ้าปฏิบัติตรงต่อกัน ก็จะไว้วางใจและกลมเกลียวกัน อยู่เป็นสุขด้วยกัน

ความเป็นผู้มีอัธยาศัยอ่อนโยน ไม่ดังคือด้วยอำนาจสัมภาระ (ความดีอุจเสา) มีความอ่อนโยนไปตามเหตุผลตามความสมควรดังที่เรียกว่า การฉวนสิคะ เป็นไปในอำนาจแห่งเหตุที่ควรดำเนิน และมีสัมมาคารวะอ่อนน้อมต่อท่านผู้ใหญ่ผู้เจริญ อ่อนโยนต่อบุคคลที่เสมอกันและต่ำกว่า วางตนสม่าเสมอไม่กระด้างคูหมิ่นผู้อื่นด้วยอำนาจมานะเพราะชาติ โคตร ยศ ทรัพย์ เป็นต้น ชื่อว่า มัททวะ คุณข้อนี้ทำให้ผู้ใหญ่และผู้เป็นที่นับถือของกันและกัน ยังหมู่ให้ดำเนินไปได้ด้วยสวัสดิ์

ตบะ โดยพยัญชนะแปลว่า แผลเผา โดยมากท่านใช้เป็นชื่อของความเพียร จึงแปลว่า ความเพียรเป็นเครื่องแผลเผา (ความเกียจคร้าน) หมายถึง การตั้งใจกำจัดความเกียจคร้านและทำการผัดหน้าที มุ่งทำกิจอันเป็นหน้าที่ที่พึงทำอันเป็นกิจดีกิจชอบ ให้สม่าเสมอและให้ยิ่งขึ้น ผู้บำเพ็ญตบะให้บรรลุถึงความสำเร็จ ย่อมเป็นผู้มีตบะ ปราภฏเป็นผู้มีสง่า เป็นที่ยำเกรง ดังที่พูดกันว่า “มีตบะเคชะ” คนผู้รวมกันเป็นหมู่ต้องมีตบะ คือ ใครมีหน้าที่อย่างใดก็ปฏิบัติไปอย่างนั้นให้ดีให้

เหมาะสมแก่หน้าที่ฐานะ เมื่อเป็นผู้ปกครองก็ต้องปฏิบัติหน้าที่ของผู้ปกครองให้ดีให้บริบูรณ์ เมื่อเป็นผู้อยู่ในปกครอง ก็ปฏิบัติหน้าที่ของผู้อยู่ในปกครองให้ดีให้บริบูรณ์ ผู้มีหน้าที่ฐานะอย่างใด ไม่ปฏิบัติให้สมกับหน้าที่ฐานะอย่างนั้น ย่อมเป็นที่ดูหมิ่นดูแคลนหมดความนับถือต้องเสื่อมจากเกียรติที่ติดถึงตกจากฐานะของตน

กิริยาที่ไม่แสดงความโกรธให้ปรากฏ ตลอดจนถึงไม่พยายามมุ่งร้ายผู้อื่น แม้จะต้องลงโทษผู้ทำผิด ก็ทำตามเหตุผล ไม่ทำด้วยอำนาจความโกรธ ชื่อว่าอหิโกธะ คนที่อยู่ร่วมกันเป็นหมู่ ย่อมกระทบกระทั่งกันบ้าง เมื่อข่มใจไว้ไม่ให้เกิดโกรธซึ่งต่อกันขึ้นและผูกโกรธไว้ ก็เป็นสมมติฐานให้เกิดโทษะ ความประทุษร้ายกันทางใจก่อน แล้วก็ประทุษร้ายกันทางกายวาจาสืบไป ทำให้อยู่ด้วยกันไม่เป็นสุข ต่อเมื่อรักษาใจข่มไว้ไม่ให้เกิดโกรธขึ้น หรือเมื่อโกรธซึ่งในใจก็ระงับไว้ ไม่แสดงออกมาให้ปรากฏ ไม่ปฏิบัติลุอำนาจแห่งความโกรธ จึงจกอยู่ด้วยกันด้วยความสงบเรียบร้อยเป็นสุข ความไม่โกรธจักมีได้ก็เพราะมีเมตตา หวังความสุขความเจริญแก่ตนและต่อกัน และกัน

กิริยาที่ไม่เบียดเบียนให้ลำบาก คือ ความไม่ก่อทุกข์ยากให้ผู้อื่นตลอดถึงสัตว์ด้วยเห็นเป็นสนุกของตน เพราะอำนาจโมหะ เช่น ทำร้ายคนและสัตว์อื่นเล่นชื่อว่า อวิหิงสา คนผู้รวมกันอยู่เป็นหมู่ ทั้งผู้ปกครองทั้งผู้อยู่ในปกครองจะอยู่ด้วยกันได้เป็นสุขก็เพราะว่าไม่เบียดเบียนกัน

กิริยาที่ทนต่อโลกะ ความอยากได้บ้าง ต่อโทษะ ความโกรธเคืองจนถึงพยายามมุ่งร้ายบ้าง ต่อโมหะความหลงมกมายบ้าง เพราะได้ประสบอารมณ์ที่ชั่วให้เกิด เมื่อมีอารมณ์มาประสบชั่วให้เกิดอยากได้ อยากล้างผลาญ อยากเบียดเบียน ก่อดทณไว้ ไม่ยอมแสดงวิกลจริตอันชั่วร้ายทางกาย วาจาออกไปตามอำนาจแห่งโลกะ โทษะ โมหะ และอดทนต่อทุกขเวทนา อดทนต่อถ้อยคำที่มีผู้กล่าวซึ่งไม่เป็นที่ชอบใจ ชื่อว่าขันติ คนที่อยู่รวมกันเป็นหมู่ต้องประสบอารมณ์ต่างๆ มาก ถ้าไม่อยู่ในขันติ ย่อมให้โลกะ โทษะ โมหะ ชุบชักไปก็จะเกิดวิวาทแก่งแย่งและวุ่นวายอย่างอื่นอีกมาก ไม่อยู่ด้วยกัน ด้วยความสงบเรียบร้อยเป็นสุข ถ้าตั้งอยู่ในขันติก็ได้ผลตรงกันข้าม คืออยู่ด้วยกันด้วยความสงบเป็นสุข ผู้มีขันติจึงงามเพราะมีอาการสงบ เมื่อรวมกันเข้าเป็นหมู่ก็เป็นหมู่ที่งาม เพราะมีความสงบสุข

ความไม่ผิด ชื่อว่า อวิโรธนะ ธรรมชั้นนี้ควรหมายความว่า รู้ว่าผิดแล้วไม่ดื้อขึ้นทำ คือ ไม่ยอมทำผิดทั้งรู้ว่าผิด ในที่นี้หมายถึงผิดจากข้อที่ควรทุกอย่าง เช่น ผิดจากความยุติธรรมด้วยอำนาจอคติ ผิดจากปกติ คือ เมื่อประสบความเจริญหรือความเสื่อมก็รักษาอาการกายวาจาไว้ให้คงที่ไม่ให้ขึ้นลงเพราะยินดียินร้าย ผู้ปกครองเป็นผู้หัวหน้า เมื่อทำผิดด้วยอำนาจชอบรักบ้าง ด้วยอำนาจ

ซังบ้าง ด้วยอำนาจกลัวบ้าง ด้วยอำนาจหลงบ้าง ผู้อยู่ในปกครองก็เดือดร้อนอยู่เป็นทุกข์ แต่ถ้าผู้ปกครองผู้เป็นหัวหน้ามีใจประกอบด้วยธรรม มุ่งความถูกต้อง พยายามศึกษาพิจารณาให้รู้จักผิดและชอบแล้ว พยายามทำการงานให้ถูกต้องตามคลองธรรม ไม่ให้ผิด และแนะนำพราสาทอน ผู้อยู่ในปกครองให้ประพฤติเช่นนั้นด้วย ผู้อยู่ในปกครองก็พยายามทำให้ถูกต้องตามคลองธรรมไม่ให้ผิด ต่างฝ่ายต่างก็จกอยู่ด้วยกันด้วยความสงบสุข

หลักของทศพิธราชธรรมมีทั้งหมด 10 ประการ คือ

1. ทาน คือ การให้ทั้งทางวัตถุและทางธรรม
2. ศีล คือ การระวังรักษาความประพฤติทางกาย วาจา ใจ ให้สงบเรียบร้อย
3. ปริจาคะ คือ การเสียสละเพื่อส่วนรวม
4. อาชวาระ คือ ความซื่อตรง
5. มัททวะ คือ ความอ่อนโยน
6. ตบะ คือ การกำจัดความเกียจคร้านและความชั่ว
7. อักโกธะ คือ ความไม่โกรธ ไม่พยายามมุ่งร้ายผู้อื่น
8. อวิหิงสา คือ การไม่เบียดเบียนผู้อื่น
9. ขันติ คือ ความอดทน
10. อวิโรธนะ คือ ความไม่ผิดจากทางที่ถูกที่ควร

อปริหานิยธรรม

อปริหานิยธรรม แปลว่า ธรรมอันไม่เป็นที่ตั้งแห่งความเสื่อม เป็นไปเพื่อความเจริญฝ่ายเดียว สำหรับหมู่ชนหรือผู้บริหารบ้านเมือง (พระธรรมปิฎก (ป.อ.ปยุตฺโต), 2543: 246)

อปริหานิยธรรมปรากฏอยู่ในวัฏสการสูตร โดยกล่าวถึงพระเจ้าอชาตศัตรูกษัตริย์แห่งกรุงราชคฤห์ แคว้นมคธ ทรงต้องการจะยกทัพไปตีกรุงวัชชีไว้ในอำนาจจึงทรงส่งวัฏสการพราหมณ์มหาอำมาตย์แห่งแคว้นมคธให้ไปเฝ้าพระพุทธเจ้าที่ประทับอยู่ ณ ภูเขาอิสิขภูฏ กรุงราชคฤห์ และให้ทูลเล่าความให้พระพุทธองค์ทรงทราบแล้วฟังดูว่าพระพุทธองค์จะตรัสพยากรณ์ว่าอย่างไร เพราะพระเจ้าอชาตศัตรูเชื่อว่าพระพุทธองค์จะไม่ตรัสคลาดเคลื่อนจากความเป็นจริง วัฏสการพราหมณ์ไปเฝ้าและกราบทูลเรื่องนั้น พระพุทธเจ้าก็ตรัสถามพระอานนที่ที่ละข้อถึงธรรม 7 ประการที่ชาววัชชีปฏิบัติกันว่าเคยได้ฟังบ้างหรือไม่ พระอานนที่กราบทูลว่าเคยได้ฟังธรรมทั้ง 7 ประการเหล่านั้นแล้ว ธรรมทั้ง 7 ประการมีปรากฏในพระไตรปิฎก ดังนี้

ครั้งนั้นแล พระผู้มีพระภาคเจ้าตรัสถามท่านพระอานนท์ว่า คุณก่อนอานนท์ เธอได้สดับมาแล้วไม่ใช่หรือว่า ชาววัชชีหมั้นประชุมกันเนื่องนิคย

พระอานนท์กราบทูลว่า ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ ข้าพระองค์ได้สดับมาว่า ชาววัชชีหมั้นประชุมกันเนื่องนิคย พระเจ้าข้า

พ. คุณก่อนอานนท์ ชาววัชชีจักประชุมกันเนื่องนิคยเพียงใด ชาววัชชีพึงหวังความเจริญได้แน่นอน ไม่พึงหวังความเสื่อมเลยเพียงนั้น

คุณก่อนอานนท์ เธอได้สดับมาแล้วไม่ใช่หรือว่า ชาววัชชีเมื่อประชุมก็พร้อมเพรียงกันประชุม เมื่อเลิกประชุมก็พร้อมเพรียงกันเลิกประชุม พร้อมเพรียงช่วยกันทำกิจที่ควรทำ

อา. ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ ข้าพระองค์ได้สดับมาว่า ชาววัชชีเมื่อประชุมก็พร้อมเพรียงกันประชุม เมื่อเลิกประชุมก็พร้อมเพรียงกันเลิกประชุม พร้อมเพรียงช่วยกันทำกิจที่ควรทำ พระเจ้าข้า

พ. คุณก่อนอานนท์ ชาววัชชีเมื่อประชุมก็พร้อมเพรียงกันประชุม เมื่อเลิกประชุมก็พร้อมเพรียงกันเลิกประชุม พร้อมเพรียงช่วยกันทำกิจที่ควรทำเพียงใด ชาววัชชีพึงหวังความเจริญได้แน่นอน ไม่พึงหวังความเสื่อมเลยเพียงนั้น

คุณก่อนอานนท์ เธอได้สดับมาแล้วไม่ใช่หรือว่า ชาววัชชีไม่บัญญัติสิ่งที่ยังไม่ได้บัญญัติ ไม่เพิกถอนสิ่งที่บัญญัติแล้ว ประพฤติมันอยู่ในวัชชีธรรมซึ่งเป็นของเก่า ตามที่ท่านบัญญัติไว้

อา. ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ ข้าพระองค์ได้สดับมาว่า ชาววัชชีไม่บัญญัติสิ่งที่ยังไม่ได้บัญญัติ ไม่เพิกถอนสิ่งที่บัญญัติแล้ว ประพฤติมันอยู่ในวัชชีธรรมซึ่งเป็นของเก่า ตามที่ท่านบัญญัติไว้

พ. คุณก่อนอานนท์ ชาววัชชีไม่บัญญัติสิ่งที่ยังไม่ได้บัญญัติ ไม่เพิกถอนสิ่งที่บัญญัติแล้ว จักประพฤติดมันอยู่ในวัชชีธรรมซึ่งเป็นของเก่า ตามที่ท่านบัญญัติไว้เพียงใด ชาววัชชีพึงหวังความเจริญได้แน่นอน ไม่พึงหวังความเสื่อมเลยเพียงนั้น คุณก่อนอานนท์ เธอได้สดับ

มาแล้วไม่ใช่หรือว่า ชาววัชชียังสักการะ เคารพ นับถือ บูชา ชาววัชชีผู้ใหญ่ และยอมสำคัญ ถ้อยคำแห่งท่านเหล่านั้นว่า เป็นถ้อยคำอันคนพึงเชื่อฟัง

อา. ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ ข้าพระองค์ได้สดับมาว่า ชาววัชชียังสักการะ เคารพ นับถือ บูชา ชาววัชชีผู้ใหญ่ และยอมสำคัญถ้อยคำแห่งท่านเหล่านั้นว่า เป็นถ้อยคำอันคนพึงเชื่อฟัง พระเจ้าข้า

พ. คุณก่อนอานนท์ ชาววัชชียังสักการะ เคารพ นับถือ บูชา ชาววัชชีผู้ใหญ่ และจักสำคัญ ถ้อยคำแห่งท่านเหล่านั้นว่า เป็นถ้อยคำอันคนพึงเชื่อฟังเพียงใด ชาววัชชีพึงหวังความเจริญได้แน่นอน ไม่พึงหวังความเสื่อมเลยเพียงนั้น คุณก่อนอานนท์เธอได้สดับมาแล้วไม่ใช่หรือว่า ชาววัชชีไม่ข่มขืนบังคับปกครองหญิงในสกุล

อา. ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ ข้าพระองค์ได้สดับมาว่า ชาววัชชีไม่ข่มขืนบังคับปกครองหญิงในสกุล พระเจ้าข้า

พ. คุณก่อนอานนท์ ชาววัชชีไม่ข่มขืนบังคับปกครองหญิงในสกุลเพียงใด ชาววัชชีพึงหวังความเจริญได้แน่นอน ไม่พึงหวังความเสื่อมเลยเพียงนั้น คุณก่อนอานนท์เธอได้สดับมาแล้วไม่ใช่หรือว่า ชาววัชชียังคงสักการะ เคารพ นับถือ บูชา เจติยสถานของชาววัชชีทั้งภายในภายนอก และไม่ลบถ่วงพิธีกรรมอันชอบธรรม ซึ่งเคยให้เคยทำแก่เจติยสถานเหล่านั้น

อา. ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ ข้าพระองค์ได้สดับมาว่า ชาววัชชียังคงสักการะ เคารพ นับถือ บูชา เจติยสถานของชาววัชชีทั้งภายในภายนอก และไม่ลบถ่วงพิธีกรรมอันชอบธรรม ซึ่งเคยให้เคยทำแก่เจติยสถานเหล่านั้น พระเจ้าข้า

พ. คุณก่อนอานนท์ ชาววัชชีจักสักการะ เคารพ นับถือ บูชา เจติยสถานของชาววัชชีทั้งภายในภายนอก และจักไม่ลบถ่วงพิธีกรรมอันชอบธรรม ซึ่งเคยให้เคยทำแก่เจติยสถานเหล่านั้นเพียงใด ชาววัชชีพึงหวังความเจริญได้แน่นอน ไม่พึงหวังความเสื่อมเลยเพียงนั้น คุณก่อนอานนท์เธอได้สดับมาแล้วไม่ใช่หรือว่า ชาววัชชีถวายความอารักขาความคุ้มครองป้องกันโดยชอบธรรมในพระอรหันต์ทั้งหลายเป็นอย่างดี ด้วยหวังว่า โฉนพระอรหันต์ที่ยังไม่มา พึงมาสู่แว่นแคว้น และที่มาแล้วพึงอยู่เป็นสุข

อา. ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ ข้าพระองค์ได้สดับมาว่า ชาววัชชีจักถวายความอารักขา ความคุ้มครอง ป้องกันโดยชอบธรรมในพระอรหันต์ทั้งหลายเป็นอย่างดี ด้วยหวังว่า โฉนพระอรหันต์ที่ยังไม่มา พึงมาสู่แว่นแคว้น และที่มาแล้วพึงอยู่เป็นสุข พระเจ้าข้า

พ. ดูก่อนอาณนท ชาววัชชีจักถวายความอารักขาความคุ้มครอง ป้องกันโดยชอบธรรม ในพระอรหันต์ทั้งหลายเป็นอย่างดี ด้วยหวังว่า โฉนพระอรหันต์ที่ยังไม่มา พึงมาสู่ แว่นแคว้น และที่มาแล้วพึงอยู่เป็นสุขเพียงใด ชาววัชชีพึงหวังความเจริญได้แน่นอน ไม่พึง หวังความเสื่อมเลยเพียงนั้น (อัง.สัตตก. 23/22/26-29)

ธรรมทั้ง 7 ประการนี้ พระพุทธเจ้าเคยได้แสดงแก่เจ้าวัชชีแล้วเมื่อครั้งประทับอยู่ ณ สารันทเจดีย์ นครเวสาลี ชาววัชชีตั้งอยู่ในธรรมทั้ง 7 ประการนี้จะทำให้พบแต่ความเจริญไม่มีเสื่อม วัชการพราหมณ์จึงกราบทูลว่า ธรรมเพียงประการเดียวก็มีแต่ความเจริญ ไม่มีเสื่อม ชาววัชชี ประกอบด้วยธรรมทั้ง 7 ประการ ดังนั้นพระเจ้าอาชิตศัตรูไม่ควรทำการรบกับกับชาววัชชี ยกเว้น แต่จะใช้วิธียุยงและทำให้แตกความสามัคคีกันเท่านั้น

กล่าวโดยย่อปริหานิยธรรมทั้ง 7 ประการนี้ ประกอบด้วย

1. หมั่นประชุมกันเนื่องนิศย์
2. พร้อมเพรียงกันประชุม พร้อมเพรียงกันเลิกประชุม พร้อมเพรียงกันทำกิจที่ควรทำ
3. ไม่บัญญัติสิ่งที่มีได้บัญญัติไว้ ไม่ยกเลิกสิ่งที่มีได้บัญญัติไว้แล้ว ยึดมั่นตามหลักที่ได้บัญญัติไว้แล้ว
4. สักการะ เคารพ นับถือ บูชา ผู้ใหญ่ และรับฟังถ้อยคำของท่านเหล่านั้น
5. คุ้มครองบรรดาสตรีทั้งหลายไม่ให้ถูกบังคับข่มเหงรังแก
6. สักการะ เคารพ นับถือ บูชา เจตีสถานทั้งภายในและภายนอก และไม่ลบหลู่พิธีกรรม อันชอบทำที่เคยได้กระทำแก่เจตีสถานเหล่านั้น
7. ให้ความอารักขา คุ้มครอง ป้องกัน พระอรหันต์ทั้งหลายและหวังว่าพระอรหันต์ที่ยัง ไม่มาขอให้มาสู่แว่นแคว้น และพระอรหันต์ที่มาแล้วพึงอยู่เป็นสุข

จกัถวตติวตร

จกัถวตติวตรมีปรากฏอยู่ในจกัถวตติสูตร โดยพระพุทธเจ้าได้ตรัสสอนภิกษุทั้งหลายให้มีตนเป็นเกาะ มีตนเป็นที่พึ่ง และให้มีธรรมเป็นเกาะ มีธรรมเป็นที่พึ่ง แล้วพระองค์ตรัสเล่าถึงแก้ว 7 ประการ ของพระจักรพรรดินามว่าทัฬหะณี แก้วทั้ง 7 ประการ ประกอบด้วย จักรแก้ว ช้างแก้ว ม้าแก้ว แก้วมณี นางแก้ว คฤหบดีแก้ว และปริณายกแก้ว

พระเจ้าทัฬหะณีทรงสั่งบุรุษคนหนึ่งให้คอยดูว่าจักรแก้วเคลื่อนจากฐานเมื่อไหร่ให้มาบอก เวลาต่อมาจักรแก้วนั้นได้เคลื่อนจากฐาน บุรุษนั้นก็ไปกราบทูล พระองค์จึงสละพระราชสมบัติให้พระกุมารองค์ใหญ่ เพราะถ้าหากจักรแก้วของพระเจ้าจักรพรรดิองค์ใดเคลื่อนจากที่ พระเจ้าจักรพรรดิพระองค์นั้นจะทรงพระชนม์อยู่ได้ไม่นาน พระองค์จึงทรงสละราชสมบัติและออกบวชเป็นบรรพชิต

เมื่อพระองค์ทรงออกผนวชได้ 7 วัน จักรแก้วก็อันตรธานหายไป พระเจ้าจักรพรรดิองค์ใหม่ทรงเสียพระทัยจึงได้เสด็จไปเฝ้าพระราชชายาและเล่าความถวาย พระราชชายาตรัสว่า จักรแก้วไม่ใช่สมบัติสืบทอด ให้ปฏิบัติจกัถวตติวตรอันประเสริฐ แล้วจักรแก้วอันประเสริฐจะปรากฏขึ้น พระเจ้าจักรพรรดิพระองค์ใหม่จึงตรัสถามว่าจกัถวตติวตรอันประเสริฐเป็นอย่างไร พระราชชายาทรงตอบว่า

ดูก่อนพ่อ ถ้าเช่นนั้น พ่อจงอาศัยธรรมเท่านั้น ลักการะเคารพนับถือบูชาจนน้อมธรรม มีธรรมเป็นธงชัย มีธรรมเป็นยอด มีธรรมเป็นใหญ่ จงจัดการรักษาป้องกันและคุ้มครอง อันเป็นธรรม ในชนภายใน ในหมู่พล ในพวกกษัตริย์ ผู้ติดตาม ในพวกพราหมณ์และคฤหบดี ในชาวนิกมและชาวชนบททั้งหลาย ในพวกสมณพราหมณ์ ตลอดจนในเหล่าฤคและปิกษี ดูก่อนพ่อ การกระทำที่ผิดแบบแผนอย่าให้แพร่ไปในแว่นแคว้นของพ่อเลย ดูก่อนพ่อ อนึ่งบุคคลเหล่าใดในแว่นแคว้นของพ่อ ไม่มีทรัพย์ พ่อพึงสนับสนุนในเรื่องทรัพย์แก่บุคคลเหล่านั้นด้วย ดูก่อนพ่อ อนึ่งสมณพราหมณ์เหล่าใดในแว่นแคว้นของพ่อ เว้นขาดจากความมัวเมาและความประมาท ตั้งมั่นอยู่ในขันติและโสรจจะ ฝีกตนตามลำพัง สงบตนตามลำพัง ทำตนให้ดับกิเลสได้ตามลำพัง พึงเข้าไปหาสมณพราหมณ์เหล่านั้น โดยกาลอันควรแล้วได้ถามสอบถามว่า ท่านขอรับกุศลเป็นอย่างไร ท่านขอรับอกุศลเป็นอย่างไร กรรมมีโทษเป็นอย่างไร กรรมไม่มีโทษเป็นอย่างไร กรรมอะไรควรเสพ กรรมอะไรไม่ควรเสพ กรรมอะไรที่ข้าพเจ้าทำอยู่ไม่มีประโยชน์ มีแต่ทุกข์ไปนานเท่านั้น หรือว่ากรรมอะไรที่ข้าพเจ้ากระทำอยู่จะมีประโยชน์ ทั้งมีสุขไปนานเท่านั้น พ่อได้ฟัง

คำของสมณพราหมณ์เหล่านั้นแล้ว สิ่งใดเป็นอกุศล พึงละเว้นสิ่งนั้นเสีย สิ่งใดเป็นกุศล พึงยึดถือสิ่งนั้นไว้ประพฤติ คุณก่อนพ่อ นี่แหละจักกวัตติอันประเสริฐนั้น (ที.ปา. 11/84/63-64)

จักกวัตติวัตร เป็นข้อปฏิบัติสำหรับพระราชามุ่งเน้นถึงความสุขของคนทุกหมู่เหล่า พระเทพเวทีได้สรุปจักกวัตติวัตรไว้ว่าเป็นหน้าที่ของนักปกครองผู้ยิ่งใหญ่ 4 ประการ คือ

1. ธรรมาธิปไตยและธรรมการรักษาวรรณกูปติ เป็นธรรมาธิปไตยตั้งตนอยู่ในธรรมและจัดการรักษาคุ่มครองป้องกันอันชอบธรรมแก่ชนทุกหมู่เหล่าในแผ่นดิน คือคนภายใน (พระมหาลีโอรส ธิดา ข้าราชการในพระองค์ หรือคนในครอบครัวและในปกครองส่วนตัว โดยให้การบำรุงเลี้ยงอบรมสั่งสอนเป็นต้น ให้อยู่สุขสงบและเคารพนับถือกัน) ข้าราชการฝ่ายทหาร ข้าราชการฝ่ายปกครอง ข้าราชการพลเรือน นักวิชาการ และคนต่างอาชีพ พ่อค้า เกษตรกร ชาวนิกมชนบทและชายแดน พระสงฆ์และบรรพชิตผู้ทรงศีลทรงคุณธรรม และสัตว์เท้าสัตว์ปีกอันควรสงวนพันธุ์ทั้งหลาย

2. มา อธรรมการ มิให้มีการอันอธรรม คือ จัดการป้องกัน แก่ใจ ปราบปราม มิให้มีการกระทำความผิด ความชั่วร้ายเดือดร้อนขึ้นในบ้านเมือง

3. ธนานุประทาน ปันทรัพย์เฉลี่ยให้แก่ชนผู้ไร้ทรัพย์ มิให้มีคนขัดสนยากไร้ในแผ่นดิน

4. สมณพราหมณ์ปริปูจา แสวงหาปัญญาและคุณธรรมด้วยการปริกษาสอบถามปัญหา กับสมณพราหมณ์ ท่านที่ปริกษาซึ่งเป็นนักปราชญ์ ทรงวิชาการ ทรงคุณธรรม ผู้ประพฤติดี ประพฤติชอบ มิใช่ผู้ประมาทมัวเมา อยู่โดยสม่ำเสมอตามกาลอันควร เพื่อซักซ้อมตรวจสอบตนให้เจริญก้าวหน้าในทางที่ถูกที่ชอบธรรมดีงามและเป็นไปเพื่อประโยชน์สุข (ปริชา ช้างขวัญยืน, 2534: 25-26 อ้างใน พระเทพเวที, 2520)

จักกวัตติวัตรนี้ในพระไตรปิฎกภาษาบาลีมีเพียง 4 หัวข้อเท่านั้น แต่ในชั้นนอรรถกถาได้แยกออกมาเป็น 12 ข้อ ประกอบด้วย

1. อนุโตชนสุมิ สงเคราะห์ชนภายในและพลกายกองทหาร
2. ขตฺติเยสุ สงเคราะห์กษัตริย์เมืองขึ้นทั้งหลาย
3. อนุยฺนเตสุ สงเคราะห์เหล่าเชื้อพระวงศ์ ผู้ตามเสด็จเป็นราชบริพาร

4. พราหมณ์คหปติเกสุ คຸ້ມครองพราหมณ์และคฤหบดีทั้งหลาย
5. เนคมชานปเทศุ คຸ້ມครองชาวราชภูรพื้นเมืองทั้งหลาย
6. สมณพราหมณะสุ คຸ້ມครองเหล่าสมณพราหมณ์
7. มิคปกิจิสุ คຸ້ມครองเนื่อนกที่เอาไว้สืบพันธุ์
8. อธมมการปฏิกุเขโป ห้ามปรามมิให้มีการประพฤติกการอันผิดธรรม
9. อธาน ฌนานุปปทาน ทำนุบำรุงผู้จัดสนไว้ทรัพย์
10. สมณพราหมณะ อุปลงกมิตวา ปัญหาปุจฉน เข้าไปหาและสอบถามปัญหา กับสมณพราหมณ์
11. อธมมราคสุสพาน เว้นความกำหนัดในกามโดยอาการอันไม่เป็นธรรม
12. วิสมโลกสุส ปทาน เว้นโลกกล้า ไม่เลือกควรไม่ควร

(พระธรรมปิฎก (ป.อ.ปยุตฺโต), 2543: 300-301)

อคติ

อคติ 4 ประการ มีปรากฏอยู่ในตติยอักษิตสูตร ดังนี้

ดูก่อนภิกษุทั้งหลาย การถึงอคติ 4 ประการนี้ 4 ประการเป็นไฉน บุคคลย่อมถึงฉันทาคติ ย่อมถึงโทสาคติ ย่อมถึงโมหาคติ ย่อมถึงภยาคติ ดูก่อนภิกษุทั้งหลาย การถึงอคติ 4 ประการนี้แล

ผู้ใดประพฤติกว่งธรรม เพราะความรัก ความชัง ความหลง ความกลัว ฌษของผู้นั้น ย่อมเสื่อม ฌุพระจันทรข้างแรมฉะนั้น

ดูก่อนภิกษุทั้งหลาย การไม่ถึงอคติ 4 ประการนี้ 4 ประการเป็นไฉน บุคคลย่อมไม่ถึงฉันทาคติ ย่อมไม่ถึงโทสาคติ ย่อมไม่ถึงโมหาคติ ย่อมไม่ถึงภยาคติ ดูก่อนภิกษุทั้งหลาย การไม่ถึงอคติ 4 ประการนี้แล

ผู้ใดไม่ประพฤติกว่งธรรม เพราะความรัก ความชัง ความหลง ความกลัว ฌษของผู้นั้น ย่อมเต็มเปี่ยม ฌุพระจันทรข้างขึ้นฉะนั้น (อัง.จตุกก. 21/19/24)

อคติ หมายถึง ความลำเอียง ความไม่เที่ยงธรรม เป็นตัวทำลายความยุติธรรมในสังคม ผู้ทำหน้าที่ปกครองต้องละอคติทั้ง 4 ประการนี้ คือ

1. ฉันทาคติ ลำเอียงเพราะรักใคร่ชอบพอกัน
2. โทสาคติ ลำเอียงเพราะไม่ชอบ เพราะความโกรธ ความเกลียด
3. โมหาคติ ลำเอียงเพราะความหลง ความไม่รู้จริง
4. ภยาคติ ลำเอียงเพราะความกลัว

อธิปไตย 3

มีข้อความปรากฏในพระไตรปิฎก ดังนี้

อธิปไตย 3

1. อัตตอธิปไตย ความมีตนเป็นใหญ่
2. โลกอธิปไตย ความมีโลกเป็นใหญ่
3. ธรรมอธิปไตย ความมีธรรมเป็นใหญ่ (ที.ปา. 11/305/252)

อธิปไตย 3 คือ ความเป็นใหญ่ ภาวะที่ถือเอาเป็นใหญ่ ได้แก่

1. อัตตอธิปไตย คือ ความมีตนเป็นใหญ่ ถือตนเป็นใหญ่ กระทำการด้วยปรารถนเป็นประมาณ
2. โลกอธิปไตย คือ ความมีโลกเป็นใหญ่ ถือโลกเป็นใหญ่ กระทำการด้วยปรารถนียมของโลกเป็นประมาณ
3. ธรรมอธิปไตย คือ ความมีธรรมเป็นใหญ่ ถือธรรมเป็นใหญ่ กระทำการด้วยปรารถนความถูกต้อง เป็นจริง สมควรตามธรรม เป็นประมาณ (พระธรรมปิฎก (ป.อ.ปยุตฺโต), 2543: 127-128)

อธิปไตยทั้ง 3 ข้อนี้ ผู้ปกครองควรละอัตตอธิปไตยและโลกอธิปไตย ผู้ปกครองควรยึดหลักธรรมอธิปไตย

สารานุกรม 6

สารานุกรม 6 คือ ธรรมที่ช่วยให้ระลึกถึงกันและกัน เป็นธรรมที่ช่วยสร้างความสามัคคีในหมู่คณะ และทำให้สังคมเจริญรุ่งเรือง มีข้อความปรากฏในพระไตรปิฎก ดังนี้

ดูก่อนผู้มีอายุทั้งหลาย ภิกษุในพระธรรมวินัยนี้ เข้าไปตั้งกายกรรม ประกอบด้วยเมตตาในเพื่อนร่วมพรหมจรรย์ทั้งหลาย ทั้งต่อหน้าและลับหลัง ธรรมข้อนี้ก็เป็นที่ตั้งแห่งความระลึกถึง เป็นเครื่องกระทำให้เป็นที่ยรัก เป็นที่เคารพ เป็นไปเพื่อความสงเคราะห์ เพื่อความไม่วิวาท เพื่อความพร้อมเพรียงเป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน

ยังอีกข้อ ท่านผู้มีอายุทั้งหลาย ภิกษุในพระธรรมวินัยนี้ เข้าไปตั้งวจีกรรม ประกอบด้วยเมตตาในเพื่อนร่วมพรหมจรรย์ทั้งหลาย ทั้งต่อหน้าและลับหลัง ธรรมข้อนี้ก็เป็นที่ตั้งแห่งความระลึกถึง เป็นเครื่องกระทำให้เป็นที่ยรัก เป็นที่เคารพ เป็นไปเพื่อความสงเคราะห์ เพื่อความไม่วิวาท เพื่อความพร้อมเพรียงเป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน

ยังอีกข้อ ท่านผู้มีอายุทั้งหลาย ภิกษุในพระธรรมวินัยนี้ เข้าไปตั้งมโนกรรม ประกอบด้วยเมตตาในเพื่อนร่วมพรหมจรรย์ทั้งหลาย ทั้งต่อหน้าและลับหลัง ธรรมข้อนี้ก็เป็นที่ตั้งแห่งความระลึกถึง เป็นเครื่องกระทำให้เป็นที่ยรัก เป็นที่เคารพ เป็นไปเพื่อความสงเคราะห์ เพื่อความไม่วิวาท เพื่อความพร้อมเพรียงเป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน

ยังอีกข้อ ท่านผู้มีอายุทั้งหลาย ลาภอย่างใดอย่างหนึ่งซึ่งประกอบด้วยธรรม ได้มาแล้ว โดยธรรม โดยที่สุดแม้เพียงอาหารในบาตร ไม่หวงกันด้วยลาภปานนั้น แบ่งปันฉันกับเพื่อนร่วมพรหมจรรย์ทั้งหลายผู้มีศีล ธรรมข้อนี้ก็เป็นที่ตั้งแห่งความระลึกถึง เป็นเครื่องกระทำให้เป็นที่ยรัก เป็นที่เคารพ เป็นไปเพื่อความสงเคราะห์ เพื่อความไม่วิวาท เพื่อความพร้อมเพรียงเป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน

ยังอีกข้อ ท่านผู้มีอายุทั้งหลาย ศีลอย่างใดอย่างหนึ่งซึ่งไม่ขาด ไม่ทะลุ ไม่ด่าง ไม่พร้อย เป็นไท อันวิญญูชนสรรเสริญ ไม่เกี่ยวข้องกับคณาและทิฏฐิ เป็นไปเพื่อสมาธิ ภิกษุเป็นผู้ถึงความเป็นผู้เสมอกันโดยศีลในศีลเห็นปานนั้น กับเพื่อนร่วมพรหมจรรย์ทั้งหลาย ทั้งต่อหน้าและลับหลัง ธรรมข้อนี้ก็เป็นที่ตั้งแห่งความระลึกถึง เป็นเครื่องกระทำให้เป็นที่ยรัก เป็นที่เคารพ เป็นไปเพื่อความสงเคราะห์ เพื่อความไม่วิวาท เพื่อความพร้อมเพรียงเป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน

ยังอีกข้อ ท่านผู้มีอายุทั้งหลาย ทิฐิอย่างใดอย่างหนึ่งซึ่งประเสริฐ เป็นเครื่องนำสัตว์ออกจากทุกข์ ย่อมนำออกเพื่อความสิ้นทุกข์โดยชอบแก่ผู้ปฏิบัติตามทิฐินั้น ภิกษุเป็นผู้ถึงความเป็นผู้เสมอกันโดยทิฐิเห็นทิฐิปานนั้น กับเพื่อนร่วมพรหมจรรย์ทั้งหลาย ทั้งต่อหน้าและลับหลัง ธรรมแม้ข้อนี้ก็เป็นที่ตั้งแห่งความระลึกถึง เป็นเครื่องกระทำให้เป็นที่ยรักเป็นที่เคารพ เป็นไปเพื่อความสงเคราะห์ เพื่อความไม่วิวาท เพื่อความพร้อมเพรียงเป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน (ที.ปา. 11/324/298-299)

กล่าวโดยย่อหลักสาราณียธรรมทั้ง 6 ประการ ได้แก่

1. เมตตาทายกรรม คือ การมีความเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ต่อสมาชิกในหมู่คณะเดียวกัน ทั้งต่อหน้าและลับหลัง ช่วยเหลือกิจธุระของผู้ร่วมหมู่คณะด้วยความเต็มใจ แสดงกิริยาอาการสุภาพ เคารพนับถือกัน ทั้งต่อหน้าและลับหลัง
2. เมตตาวจีกรรม คือ ช่วยบอกแจ้งสิ่งที่เป็นประโยชน์ สั่งสอน และให้คำแนะนำตักเตือนด้วยความหวังดี กล่าววาจาสุภาพ แสดงความเคารพนับถือกัน ทั้งต่อหน้าและลับหลัง
3. เมตตามโนกรรม คือ ตั้งจิตปรารถนาดี คิดทำสิ่งที่เป็นประโยชน์แก่กัน มองกันในแง่ดี มีหน้าตายิ้มแย้มแจ่มใสต่อกัน
4. สาธารณโภคี คือ ได้ของสิ่งใดมาก็แบ่งปันกัน เมื่อได้ของสิ่งใดมา แม้เพียงเล็กน้อยก็ไม่หวงไว้แต่ผู้เดียว นำมาแบ่งปันแจกจ่าย ใช้สอย บริโภคได้ทั่วกัน
5. สีลสามัญญตา คือ มีศีลบริสุทธิเสมอกันทั้งต่อหน้าและลับหลัง มีความประพฤติสุจริตดีงาม ถูกต้องตามระเบียบวินัย ไม่ทำตนให้เป็นที่น่ารังเกียจของหมู่คณะ
6. ทิฐิสามัญญตา คือ มีความเห็นชอบร่วมกัน ในข้อที่เป็นหลักการสำคัญที่จะนำไปสู่ความหลุดพ้น สิ้นทุกข์ หรือขจัดปัญหา (พระธรรมปิฎก (ป.อ.ปยุตฺโต), 2543: 233-235)

สังคหัตถ์ 4

ในสังคหสูตร ได้กล่าวถึง สังคหัตถ์ 4 ไว้ดังนี้

ดูก่อนภิกษุทั้งหลาย สังคหัตถ์ 4 ประการนี้ 4 ประการนี้เป็นไฉน คือ ทาน การให้ 1 เพยยวัชชะ ความเป็นผู้มีวาจาน่ารัก 1 อตถจริยา ความประพฤติประโยชน์ 1 สมานัตตา ความเป็นผู้มีตนสม่ำเสมอ 1 ดูก่อนภิกษุทั้งหลาย สังคหัตถ์ 4 ประการนี้แล

ทาน การให้ 1 เพยยวัชชะ ความเป็นผู้มีวาจาน่ารัก 1 อตถจริยา ความประพฤติประโยชน์ในโลกนี้ 1 สมานัตตา ความเป็นผู้มีตนสม่ำเสมอในธรรมนั้นๆ ตามสมควร 1 ธรรมเหล่านั้นแล เป็นเครื่องสงเคราะห์โลกประดุจสลักเพลาคุมรถที่แล่นไปอยู่ไว้ได้ฉะนั้น ถ้าธรรมเครื่องสงเคราะห์เหล่านี้ไม่พึงมีไซ้ มารดาหรือบิดาไม่พึงได้ความนับถือหรือบูชา เพราะเหตุแห่งบุตร ก็เพราะเหตุที่บัณฑิตพิจารณาเห็นธรรมเครื่องสงเคราะห์เหล่านี้ ฉะนั้น พวกเขายิ่งถือความเป็นใหญ่ และเป็นที่น่าสรรเสริญ (อัง.จตุกก. 21/32/42-43)

สังคหัตถ์ 4 คือ ธรรมที่เป็นเครื่องยึดเหนี่ยว คือยึดเหนี่ยวใจบุคคล และประสานหมู่ชนไว้ในสามัคคี

1. ทาน คือ การให้ เอื้อเพื่อเผื่อแผ่ เสียสละ แบ่งปัน ช่วยเหลือกันด้วยสิ่งของ ตลอดจนให้ความรู้และแนะนำ สั่งสอน
2. ปิยวาจา หรือเพยยวัชชะ คือ วาจาเป็นที่รัก วาจาอดุคตึมน้ำใจ หรือวาจาซาบซึ้งใจ คือ กล่าวคำสุภาพไพเราะอ่อนหวานสมานสามัคคี ให้เกิดไมตรีและความรักใคร่ นับถือ ตลอดจนคำแสดงประโยชน์ประกอบด้วยเหตุผล เป็นหลักฐานให้จงใจนิยมยอมตาม
3. อตถจริยา คือ การประพฤติตนเป็นประโยชน์ ขวนขวายช่วยเหลือกิจการ บำเพ็ญสาธารณประโยชน์ ตลอดจนช่วยแก้ไขปรับปรุงส่งเสริมในทางจริยธรรม
4. สมานัตตา คือ ความมีตนสม่ำเสมอ ทำตนเสมอต้นเสมอปลาย ปฏิบัติสม่ำเสมอทั้งในชนทั้งหลาย และเสมอในทุกข์สุขโดยร่วมรับรู้ร่วมแก้ไข ตลอดจนวางตนเหมาะสมแก่ฐานะ ภาวะบุคคล เหตุการณ์และสิ่งแวดล้อม ถูกต้องตามธรรม (พระธรรมปิฎก (ป.อ.ปยุตฺโต), 2543: 167-168)

การประยุกต์หลักคำสอนทางพระพุทธศาสนากับบทบาทหน้าที่ของสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร

สมาชิกสภาผู้แทนราษฎรทุกคนเข้ามามีบทบาทมีส่วนร่วมในการบริหารประเทศได้โดยผ่านกระบวนการทางการเมืองคือการเลือกตั้ง ซึ่งถูกยอมรับว่าเป็นวิธีการที่ดีที่สุดในการเลือกตัวแทนของประชาชน กระบวนการการเลือกตั้งมีกฎเกณฑ์ขั้นตอนต่างๆมากมายอย่างที่ได้อธิบายไปแล้วในบทที่ 3 เพื่อคัดกรองคนดีเข้าสู่สภา อย่างไรก็ตามการเลือกตั้งก็ไม่สามารถรับประกันได้ว่าบุคคลที่ผ่านวิธีการนี้เข้ามาจะปฏิบัติหน้าที่ได้อย่างดี กนก วงษ์ตระหง่าน (2530: 126) ได้ให้แนวคิดไว้ว่า เราไม่สามารถจะสรุปได้ว่า ลำพังการเลือกตั้งเป็นตัวทำให้เกิดความชอบธรรมในตัวผู้ปกครอง ตรงกันข้ามความชอบธรรมของผู้ปกครองขึ้นอยู่กับการทำงานของผู้ปกครองมากกว่า ดังนั้นจริยธรรมจึงเป็นสิ่งสำคัญที่จะคอยควบคุมให้สมาชิกสภาผู้แทนราษฎรทำหน้าที่การเป็นตัวแทนของประชาชนที่ดีสอดคล้องกับบทบาทหน้าที่ของตน

พระพุทธศาสนามีหลักคำสอนต่างๆ มากมายหลายระดับ เพื่อเป็นแนวทางให้เลือกประพฤติปฏิบัติให้เหมาะสมตามแต่ละบุคคล ตามแต่ละสถานการณ์ หลักธรรมทางพระพุทธศาสนาสามารถนำมาประยุกต์ใช้กับชีวิตและสังคมได้เป็นอย่างดี ในเรื่องการเมืองก็เช่นกัน ถึงแม้ว่าพระพุทธศาสนาจะเกิดขึ้นมาแล้วกว่า 2,500 ปี แต่พระพุทธศาสนาก็ยังมีคำสอนที่เกี่ยวกับการปกครองสำหรับกษัตริย์หรือผู้มีอำนาจสมัยนั้นได้ยึดเป็นหลักในการปกครองประเทศและดูแลราษฎร ซึ่งหลักคำสอนเหล่านั้นสามารถนำมาประยุกต์ใช้กับการเมืองการปกครองในสมัยปัจจุบันได้เป็นอย่างดี รวมถึงหลักจริยธรรมต่างๆ ก็สามารถนำมาประยุกต์ใช้กับบทบาทหน้าที่ของสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรได้เช่นกัน

ผู้วิจัยจะแสดงให้เห็นถึงบทบาทหน้าที่ของสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรว่าจะสามารถนำหลักคำสอนทางพระพุทธศาสนาามาประยุกต์ใช้ได้อย่างไร เพื่อที่จะช่วยส่งเสริมให้การปฏิบัติหน้าที่เป็นไปอย่างสมบูรณ์

การประชุมสภาจะต้องเป็นสภาของสัตบุรุษ

การประชุมสภาถือเป็นบทบาทอย่างเป็นทางการที่มีกำหนดไว้ในรัฐธรรมนูญ และถือเป็นเครื่องมือในการปฏิบัติหน้าที่ของสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร การออกกฎหมายและการควบคุมบริหารราชการแผ่นดินจะต้องกระทำการผ่านการประชุมสภาเท่านั้น ดังนั้นการประชุมสภาถือเป็นหน้าที่หลักที่สำคัญของสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรทุกคนที่จะถือปฏิบัติเพราะจะได้ชี้แจงถึงความต้องการของ

ประชาชน เสนอและร่วมกันพิจารณาร่างกฎหมายที่เป็นประโยชน์ต่อส่วนรวม รวมถึงการชักถาม
ข้อสงสัยในการบริหารงานของรัฐบาล

ในโฆมทุสสุตร ได้กล่าวถึงธรรมของสภาไว้ดังนี้

ในสมัยหนึ่ง พระผู้มีพระภาคเจ้าประทับอยู่ ณ นิคมชื่อว่าโฆมทุสสะของเจ้าสาकยะ
ในแคว้นสักกะ ครั้งนั้นแล ในเวลาเช้า พระผู้มีพระภาคเจ้าทรงครองผ้าอันตราสก
เรียบร้อยแล้วถือบาตรและจีวร เสด็จเข้าไปบิณฑบาตในโฆมทุสสนิคม ก็โดยสมัยนั้น
พราหมณ์และคฤหบดีชาวโฆมทุสสนิคมกำลังประชุมกันอยู่ในสภาด้วยกรณีกิจบางอย่าง
และฝนกำลังตกอยู่ประปราย ลำดับนั้น พระผู้มีพระภาคเจ้าเสด็จเข้าไปยังสถานนั้น

พวกพราหมณ์และคฤหบดีชาวโฆมทุสสนิคม ได้เห็นพระผู้มีพระภาคเจ้าเสด็จมาแต่ที่ไกล
ได้กล่าวกันว่า คนพวกไหนชื่อว่าสมณะ โฉน และคนพวกไหนรู้จักธรรมของสภา

ครั้งนั้นแล พระผู้มีพระภาคเจ้าได้ตรัสกะพราหมณ์และคฤหบดีชาวโฆมทุสสนิคมด้วย
พระคาถาว่า ในที่ใดไม่มีพวกสัตบุรุษ ในที่นั้นไม่ชื่อว่าสภา คนเหล่าใดไม่กล่าวธรรม
คนเหล่านั้นไม่ชื่อว่าสัตบุรุษ เพราะพวกสัตบุรุษละราคะ โทสะ และโมหะได้แล้ว จึงกล่าว
ธรรมอยู่ (สัง.ส. 15/208/294)

ในพระสูตร แสดงให้เห็นว่าพระพุทธศาสนาให้ความสำคัญกับบุคคลผู้เข้าร่วมประชุม
ที่ประชุมจะเกิดประโยชน์หรือไม่ขึ้นอยู่กับผู้เข้าร่วมประชุมด้วย ซึ่งในพระสูตรนี้ตรงกับพุทธ
ศาสนสุภาษิตที่ว่า เนสา สภา ยตถ น สนฺติ สนฺโต สัตบุรุษไม่มีในชุมชนใด ชุมชนนั้นไม่ชื่อว่าสภา
(ส.ส. 15/725/270) ซึ่งมีความหมายว่า การประชุมของสัตบุรุษย่อมประกอบด้วยธรรม คือยิดธรรม
หรือความจริงในการประชุม ปราศจากราคะ โทสะ และโมหะ ดังนั้นในการประชุมแต่ละครั้งก็จะ
เกิดการระดมความคิดเพื่อแก้ปัญหาและมุ่งพัฒนาประเทศด้วยความรอบคอบอย่างแท้จริง

สมาชิกสภาผู้แทนราษฎรเป็นผู้ที่มีบทบาทในการประชุมสภา เพราะฉะนั้นควรที่จะยึด
หลักสัปปริสธรรม คือ ธรรมของสัตบุรุษหรือคุณสมบัติของคนดีมาประยุกต์ใช้ เพื่อให้ที่ประชุม
ประกอบด้วยสัตบุรุษ เป็นที่ประชุมที่ดำเนินไปด้วยความเรียบร้อย มีระเบียบ และเกิดประโยชน์ใน
การประชุมแต่ละครั้ง

สัปปริสธรรมมีปรากฏในพระไตรปิฎก ดังนี้

คู่ก่อนผู้มีอายุทั้งหลาย ภิกษุในพระธรรมวินัยนี้

1. เป็นผู้รู้จักเหตุ
2. เป็นผู้รู้จักผล
3. เป็นผู้รู้จักตน
4. เป็นผู้รู้จักประมาณ
5. เป็นผู้รู้จักกาล
6. เป็นผู้รู้จักบริษัท
7. เป็นผู้รู้จักบุคคล (ที.ปา.11/330/312)

สมาชิกรัฐสภาผู้แทนราษฎร สามารถนำหลักสัปปริสธรรมมาใช้ในการประชุมสภาได้ ซึ่งผู้วิจัยจะอธิบายตามแนวของพระธรรมปิฎก (ป.อ.ปยุตฺโต) (2543: 244-245) ดังนี้

1. ทัมมัญญตา คือ รู้จักเหตุและรู้หลักการที่จะทำให้เกิดผล เช่น พระมหากษัตริย์ทรงทราบว่าหลักการปกครองตามราชประเพณีเป็นอย่างไร ในที่นี้หมายถึง สมาชิกสภาผู้แทนราษฎรจะต้องรู้ระเบียบข้อบังคับการประชุมสภาผู้แทนราษฎรและถือเป็นหลักปฏิบัติในการประชุมอย่างเคร่งครัดเพื่อให้การประชุมสำเร็จลุล่วงไปด้วยดีและมีความเป็นระเบียบเรียบร้อย

2. อัตถัญญตา คือ รู้จักผล รู้ความมุ่งหมาย รู้ประโยชน์ที่ประสงค์ ในที่นี้หมายถึง สมาชิกสภาผู้แทนราษฎรจะต้องรู้ว่าการประชุมสภามีจุดประสงค์ในการประชุมเพื่ออะไร และดำเนินงานไปตามจุดประสงค์ในการประชุม ซึ่งจุดประสงค์หลักก็คือ การควบคุมการทำงานของฝ่ายบริหารและร่วมกันพิจารณาร่างพระราชบัญญัติ

3. อัตตัญญตา คือ ความรู้จักตน ในที่นี้หมายความว่าสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรจะต้องรู้ว่าตนคือตัวแทนของประชาชน จะต้องใช้การประชุมในแต่ละครั้งให้เป็นไปเพื่อประโยชน์ของประชาชนอย่างเต็มที่ อำนาจและบทบาทที่ได้รับในการประชุมสภาแต่ละครั้งจะต้องไม่ใช่ให้เกินจากการเป็นตัวแทนของประชาชน เพราะบ่อยครั้งที่สมาชิกสภาผู้แทนราษฎรจะใช้การประชุมเพื่อเป็นเครื่องมือในการสร้างความนิยมให้กับตนและโจมตีพรรคคู่แข่ง ซึ่งไม่ใช่จุดประสงค์ของการประชุมสภา

4. มัตตัญญูตา คือ ความรู้จักประมาณ คือ ความพอดี ในที่นี้หมายถึงการรู้จักประมาณตน สมาชิกสภาผู้แทนราษฎรจะต้องรู้ว่าตนมีหน้าที่ มีอำนาจบทบาทอะไรในที่ประชุม รู้จักที่จะประมาณในหน้าที่ของตน ไม่ปฏิบัติเกินหน้าที่ของตน

5. กาลัญญูตา ความรู้จักกาล คือ รู้กาลเวลาอันเหมาะสม และระยะเวลาที่จะต้องใช้ในการประกอบกิจ กระทำหน้าที่การงาน เช่น ให้ตรงเวลา ให้เป็นเวลา ให้ทันเวลา ให้พอเวลา ให้เหมาะสม เวลา เพราะฉะนั้นสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรจะต้องรู้ว่าตนมีหน้าที่ที่จะต้องเข้าร่วมประชุมสภา ต้องรู้จักเวลาประชุม เวลาเลิกประชุม และรักษาเวลาอย่างเคร่งครัด ถึงแม้จะเกิดความไม่พอใจในการประชุม เช่น ไม่พอใจกับการปฏิบัติหน้าที่ของประธานสภาผู้แทนราษฎร ก็จะต้องชี้แจงด้วยเหตุผล และร่วมการประชุมจนจบ เพื่อจะได้ปฏิบัติหน้าที่ของตนเอง มิใช่ประท้วงโดยการ walk out เพราะจะทำให้เกิดความไม่เรียบร้อยในสภา

6. ปริสัณญูตา ความรู้จักบริษัฏ คือ รู้จักชุมชน และรู้จักที่ประชุม รู้กิจที่ที่จะต้องประพฤติต่อชุมชนนั้นๆ ว่า ชุมชนนี้เมื่อเข้าไปหา จะต้องทำกิจอย่างนี้ จะต้องพูดอย่างนี้ ดังนั้นสมาชิกสภาผู้แทนจะต้องเคารพที่ประชุมสภา เคารพประธานในที่ประชุม ไม่แสดงกิริยาหรือถ้อยคำอันไม่สุภาพในที่ประชุม

7. ปุคคลัญญูตา หรือปุคคลปโรปริญญูตา คือ ความรู้จักบุคคล ความแตกต่างแห่งบุคคล ว่า โดยอริยาธย ความสามารถ และคุณธรรม เป็นต้น ใครๆ ยิ่งหรือหย่อนอย่างไร และรู้จักที่จะปฏิบัติต่อบุคคลนั้นๆ ด้วยดี ในการประชุมสภาประกอบด้วยบุคคลหลากหลาย ต่างที่มาต่างความคิด รวมทั้งมีระดับของคุณธรรมแตกต่างกันด้วย สมาชิกสภาผู้แทนราษฎรจะต้องรู้ว่าบุคคลใดเป็นอย่างไร รู้ความแตกต่างของบุคคล เมื่อมีใครที่ปฏิบัติต่อเราไม่ดีด้วยวาจาหรือท่าทาง จะต้องรู้ว่าไม่ดี ต้องข่มใจและระงับอารมณ์ไม่ได้ตอบ ถ้าหากสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรไม่รู้จักระงับอารมณ์และแสดงอาการโต้ตอบ ความวุ่นวายในสภาก็จะเกิดขึ้น การประชุมก็จะกลายเป็นการทะเลาะวิวาทแทน

ในรัฐธรรมนูญ ได้ให้ความสำคัญกับการเข้าประชุมสภาของสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร โดยสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรทุกคนจะต้องเคร่งครัดในการเข้าร่วมประชุม มาตรา 118 ได้บัญญัติว่า หากสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรคนใดขาดการประชุมเกินจำนวนหนึ่งในสี่ของจำนวนวันประชุมทั้งหมด สภาพความเป็นสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรจะสิ้นสุดลง และในประมวลจริยธรรมของสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร พ.ศ. 2542 ยังระบุเพิ่มเติมอีกว่า สมาชิกสภาผู้แทนราษฎรจะต้องอุทิศ

เวลาให้แก่การประชุม และเป็นแบบอย่างที่ดีในการปฏิบัติตามข้อบังคับการประชุมสภาผู้แทนราษฎรอย่างเคร่งครัด

หลักคำสอนที่เกี่ยวกับการปกครองของพระพุทธศาสนามีหลักหนึ่งทีกล่าวถึงการประชุม คือ หลักอภิธานิยธรรม เป็นธรรมที่ทำให้มีแต่ความเจริญ ไม่เป็นที่ตั้งแห่งความเสื่อม ใน 2 ข้อแรกได้มีเนื้อความเกี่ยวกับการประชุม ดังนี้

1. หมั่นประชุมกันเนืองนิตย์
2. เมื่อประชุมก็พร้อมเพรียงกันประชุม เมื่อเลิกประชุมก็พร้อมเพรียงกันเลิกประชุม พร้อมเพรียงกันทำกิจที่ควรทำ

การปกครองประเทศประกอบด้วยบุคคลหลายฝ่ายทำหน้าที่แตกต่างกัน เพราะฉะนั้นการประชุมจึงถือเป็นหลักสำคัญในการปกครอง การหมั่นประชุมปรึกษาหารือด้วยความพร้อมเพรียงกันทุกฝ่าย ย่อมแสดงถึงความสามัคคีกันของผู้ปกครองและส่งผลดีไปถึงภาพรวมของประเทศต่างชาติก็จะมองว่าประเทศไทยเป็นประเทศที่มีความเข้มแข็ง มีความมั่นคงทางการเมืองและน่าเชื่อถือ

การประชุมจะทำให้แต่ละฝ่ายได้มีการปรึกษาและแลกเปลี่ยนความคิดเห็นซึ่งกันและกัน ในการบริหารงานในปัจจุบันเน้นการระดมความคิดเห็นจากทุกฝ่าย ความเห็นที่หลากหลายจะได้นำมาด้วยการประชุม

ในมาตรา 155 บัญญัติว่า การประชุมสภาจะต้องมีสมาชิกร่วมประชุมไม่น้อยกว่ากึ่งหนึ่งของจำนวนสมาชิกทั้งหมด จึงจะเป็นองค์ประชุม และในมาตรา 156 บัญญัติว่า การลงมติวินิจฉัยข้อปรึกษาให้ถือเอาเสียงข้างมากเป็นหลัก สมาชิกสภาผู้แทนราษฎรหนึ่งคน ก็เท่ากับหนึ่งคะแนนเสียง

ดังนั้น สมาชิกสภาผู้แทนราษฎรทุกคนจะต้องมาเข้าร่วมประชุมอย่างเคร่งครัด เพื่อร่วมกันประชุม ปรึกษา ชี้แจงปัญหาต่างๆที่เกิดขึ้นในเขตพื้นที่ที่ตนรับผิดชอบให้ฝ่ายบริหารได้รับทราบ จะต้องอยู่ร่วมการประชุมจนถึงเวลาในการลงมติทุกครั้ง เพราะสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรทุกคนมีหนึ่งคะแนนเสียง และหนึ่งคะแนนเสียงของสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรหนึ่งคน ก็เท่ากับเสียงของประชาชนอีกหลายๆคนที่เลือกผู้แทนเข้ามาทำหน้าที่แทนในสภา

ปัจจุบันมักเกิดเหตุการณ์สมาชิกสภาผู้แทนราษฎรขาดประชุม ทำให้การประชุมในแต่ละครั้งไม่ครบองค์ประชุม บางทีก็มาแค่เซ็นชื่อ มาเข้าประชุมสายบ้างหรือบางทีก็กลับก่อนที่การประชุมจะเสร็จสิ้น เมื่อเป็นเช่นนี้ทำให้เกิดความบกพร่องต่อหน้าที่และทำให้การประชุมบกพร่องไปด้วย หากต้องมีการลงมติ มติที่ได้ออกมาก็จะไม่สมบูรณ์เพราะไม่ได้เกิดจากตัวแทนของประชาชนครบทุกคน หากสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรขาดการประชุมก็จะไม่ได้ร่วมพิจารณานโยบายต่างๆ ถ้าหากว่าเรามีสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรที่เป็นสัตบุรุษในความหมายของพระพุทธศาสนาแล้ว การประชุมในแต่ละครั้งก็จะดำเนินไปด้วยดี เพราะเกิดจากการระดมความคิดจากตัวแทนของประชาชนครบทุกคน

การประชุมสภาเป็นสิ่งที่สำคัญมากในการปกครองประเทศ เพราะจะทำให้เกิดการปรึกษาหารือกันระหว่างฝ่ายต่างๆ ทำให้เห็นข้อดีข้อเสียของนโยบายต่างๆ สมาชิกสภาผู้แทนราษฎรเป็นผู้ที่ใกล้ชิดประชาชนและเป็นตัวแทนประชาชน หากรัฐบาลวางนโยบายอะไรขึ้นมาที่สมาชิกสภาผู้แทนราษฎรเห็นว่าขัดต่อสิทธิเสรีภาพของประชาชน และขัดต่อประโยชน์ของประเทศ สมาชิกสภาผู้แทนราษฎรก็จะชี้แจงผ่านการประชุมให้ทุกฝ่ายทราบและช่วยกันทบทวนนโยบายนั้นอีกที การลงมติในนโยบายต่างๆ ก็จะสมบูรณ์ยิ่งขึ้นเพราะเกิดจากมติที่ครบองค์ประชุม การนำนโยบายต่างๆ ไปใช้ก็จะมีประสิทธิภาพมากขึ้น

การละเมิดและยึดหลักธรรมาธิปไตยของสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรในการประชุม

พระพุทธศาสนาได้กล่าวถึงหลักอริยปไตย 3 หมายถึงหลักที่ผู้ปกครองพึงยึดถือ ว่าเมื่อเป็นผู้ปกครองแล้วควรยึดหลักอะไรเป็นใหญ่ อริยปไตย 3 มี ดังนี้

1. อัตตาริยปไตย คือ การถือตนเป็นใหญ่
2. โลกาธิปไตย คือ การถือโลกหรือความนิยมของชาวโลกเป็นใหญ่
3. ธรรมาธิปไตย คือ ถือธรรมเป็นใหญ่

การจะทำหน้าที่โดยยึดหลักธรรมาธิปไตยให้ได้สมบูรณ์แล้ว อีกหลักธรรมหนึ่งที่จะต้องยึดเป็นหลักปฏิบัติควบคู่กันไปคือ การละเว้นอกคิ 4 ได้แก่

1. ฉันทาคคิ คือ ลำเอียงเพราะความรักใคร่พอใจ
2. โทสาคคิ คือ ความลำเอียงเพราะชัง
3. โมหาคคิ คือ ความลำเอียงเพราะหลง

4. ภาษาคติ คือ ความลำเอียงเพราะความกลัว

ในการประชุมสภาผู้แทนราษฎร สมาชิกสภาผู้แทนราษฎรแบ่งออกเป็นฝ่ายต่างๆ ดังนี้

1. ประธานและรองประธานสภาผู้แทนราษฎร แต่งตั้งมาจากสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร โดยได้รับเลือกจากมติของสภาผู้แทนราษฎร มีหน้าที่หลักคือควบคุมการประชุมสภาให้เป็นไปด้วยความสงบเรียบร้อย
2. สมาชิกสภาผู้แทนราษฎรพรรคฝ่ายค้าน มาจากสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรที่สมาชิกในพรรคที่ตนสังกัดไม่ได้เป็นรัฐมนตรี
3. สมาชิกสภาผู้แทนราษฎรพรรคร่วมรัฐบาล มาจากสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรที่สมาชิกในพรรคที่ตนสังกัดเป็นรัฐมนตรี

สมาชิกสภาผู้แทนราษฎร ทั้งฝ่ายค้านและฝ่ายรัฐบาลต่างก็มีหน้าที่ในการพิจารณาร่างพระราชบัญญัติและตรวจสอบการทำงานของรัฐบาล

พระพุทธศาสนากล่าวว่าผู้ปกครองจะต้องยึดหลักธรรมาธิปไตย สมาชิกสภาผู้แทนราษฎรเป็นตัวแทนของประชาชน เป็นผู้อาสาเข้ามารับใช้ประชาชน ดูแลทำงานพัฒนาประเทศแทนประชาชน เพราะฉะนั้นสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรจะยึดหลักธรรมาธิปไตยหรือถือเอาตนเองเป็นที่ตั้งไม่ได้ จะต้องไม่ใช้อำนาจที่มีอยู่เพื่อผลประโยชน์ของตนเอง ส่วนโลกาธิปไตยซึ่งถือเอาความนิยมของชาวโลกเป็นใหญ่ก็ไม่ใช่หลักที่สมาชิกสภาผู้แทนราษฎรควรที่จะยึดถือ ถึงแม้ว่าจะเป็นการกระทำตามเสียงข้างมากและสอดคล้องกับหลักประชาธิปไตย แต่การปฏิบัติตามเสียงข้างมากก็ไม่ได้หมายความว่า จะเป็นสิ่งที่ถูกต้องและเป็นประโยชน์ อาจเป็นเพียงการทำเพราะค่านิยมหรือเพียงเพื่อเอาใจคนส่วนมาก ส่งผลให้ประชาชนให้การสนับสนุนตต่อไป

ดังนั้น หลักที่สมาชิกสภาผู้แทนราษฎรจะต้องยึดเป็นหลักปฏิบัติในการทำงานก็คือธรรมาธิปไตย ยึดหลักความถูกต้อง ความจริง ความดีงาม และเหตุผลเป็นใหญ่ การจะตัดสินใจในนโยบายใดๆ ควรพิจารณาให้รอบคอบอย่างมีเหตุมีผลเสียก่อน มีการตรวจสอบข้อเท็จจริงและรับฟังความคิดเห็นของประชาชน สมาชิกสภาผู้แทนราษฎรทั้งฝ่ายค้านและฝ่ายรัฐบาลจะต้องใช้หลักธรรมาธิปไตยในการปฏิบัติหน้าที่ของตน การพิจารณานโยบายหรือข้อกฎหมายใดๆ ก็ควรพิจารณาไปตามหลักเหตุผลตามควรความเป็นจริง ไม่ใช่สมาชิกสภาผู้แทนราษฎรฝ่ายรัฐบาล

ก็สนับสนุนแต่นโยบายของรัฐบาล สมาชิกสภาผู้แทนราษฎรพรรคฝ่ายค้านก็เช่นกัน จะต้องพิจารณานโยบายต่างๆ ของรัฐบาลด้วยหลักเหตุผล ยึดถือผลประโยชน์ของประชาชนเป็นที่ตั้ง

การที่จะยึดหลักธรรมาธิปไตยในการปฏิบัติหน้าที่ได้นั้น จะต้องควบคู่ไปกับการละอคติทั้ง 4 เพราะอคติทั้ง 4 ข้อนี้ เป็นต้นตอของความไม่ยุติธรรม ทำให้ปฏิบัติหน้าที่ด้วยความลำเอียง ใช้ความรู้สึกส่วนตัวในการปฏิบัติหน้าที่ มากกว่าการยึดความถูกต้องและเหตุผลตามหลักธรรมาธิปไตย

ในรัฐธรรมนูญ มาตรา 153 บัญญัติว่า ประธานสภาผู้แทนราษฎรต้องวางตนเป็นกลางในการปฏิบัติหน้าที่ และในมาตรา 156 ยังบัญญัติเพิ่มเติมอีกว่า ถ้าหากคะแนนเสียงในการลงมติของที่ประชุมเท่ากัน ให้ประธานสภาผู้แทนราษฎรออกเสียงเพิ่มอีก 1 เสียง เพื่อเป็นเสียงชี้ขาด

เนื่องจากประธานและรองประธานสภาผู้แทนราษฎร ต้องวางตนเป็นกลางในการปฏิบัติหน้าที่และมีสิทธิออกคะแนนเสียงชี้ขาดดังที่กล่าวมาแล้ว เพราะฉะนั้นการละเว้นอคติทั้ง 4 จึงเป็นเครื่องมือปฏิบัติหน้าที่ที่สำคัญ ประธานและรองประธานสภาผู้แทนราษฎรจะต้องตัดความเป็นพรรคเป็นพวกเดียวกันออกไป ไม่ปฏิบัติหน้าที่เอนเอียงไปทางฝ่ายใดฝ่ายหนึ่ง นั่นคือตัดฉันทาคติออกไป มีเหตุการณ์บ่อยครั้งในการประชุมที่ประธานสภาผู้แทนราษฎรปฏิบัติหน้าที่เอนเอียงไปทางรัฐบาลและพรรคร่วมรัฐบาลเพราะเป็นพรรคที่ตนสังกัด เลยเกิดความลำเอียงเพราะเป็นพวกของตน เช่น เวลาสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรพรรคฝ่ายค้านกำลังอภิปราย ประธานสภาผู้แทนราษฎรก็จะคอยขัดให้เสียจังหวะ อย่างเช่นจะคอยเตือนว่าใช้คำพูดไม่สุภาพบ้าง อภิปรายพาดพิงบ้าง บางทีก็บอกว่าใช้คำพูดเย็นเยื่อไม่กระชับรัดกุม อภิปรายนอกประเด็นบ้าง หรือพยายามบอกว่าทำผิดระเบียบข้อบังคับการประชุมสภาผู้แทนราษฎร เมื่อมีสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรพรรคฝ่ายรัฐบาลยกมือก็จะรีบเชิญให้พูดทันที เพราะบอกว่ามีผู้ประท้วง ทำให้สมาชิกสภาผู้แทนราษฎรที่กำลังอภิปรายอยู่นั้นขาดสมาธิ แต่เมื่อเวลาสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรพรรคร่วมรัฐบาลอภิปราย ประธานสภาผู้แทนราษฎรก็มักจะปล่อยให้การอภิปรายดำเนินไปอย่างราบรื่น เมื่อมีสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรพรรคฝ่ายค้านประท้วงก็จะเตือนว่าให้รักษาความสงบในที่ประชุม ไม่เปิดโอกาสให้ประท้วง

นอกจากการมีฉันทาคติ ความลำเอียงเพราะความรักใคร่พอใจโดยเห็นว่าเป็นพวกพ้องเดียวกันแล้ว โทสาคติก็เป็นส่วนหนึ่งที่ทำให้การปฏิบัติหน้าที่ของประธานสภาผู้แทนราษฎรขาดความเป็นกลาง อย่างที่กล่าวมาแล้วข้างต้นว่าประธานและรองประธานสภาผู้แทนราษฎรแต่งตั้งมาจากสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร เพราะฉะนั้นทั้งประธานและรองประธานสภาผู้แทนราษฎร

จะต้องมีพรรคที่ตนเองสังกัด ซึ่งโดยปกติแล้วจะมาจากพรรคร่วมรัฐบาล ในการเลือกตั้งการ
แข่งขันเพื่อที่จะได้มาซึ่งอำนาจทางการเมืองมีสูงมาก แต่ละพรรคก็พยายามยกข้อดีของพรรคตน
และพยายามหาข้อผิดพลาดในการทำงานหรือแม้กระทั่งเรื่องส่วนตัวมาคอยโจมตีพรรคคู่แข่ง
เพื่อให้เสียคะแนนนิยมจากประชาชน การโจมตีกันระหว่างพรรคเช่นนี้เองย่อมก่อให้เกิดความ
โกรธ ความไม่พอใจ เกิดความรู้สึกที่อยากจะตอบโต้ ความโกรธจะเป็นบ่อเกิดของความ
ไม่ยุติธรรมและจะทำให้เกิดการกลั่นแกล้งกันขึ้นมา หากผู้ที่ปฏิบัติหน้าที่ประธานและ
รองประธานสภาผู้แทนราษฎรมีโทสะคติเช่นนี้แล้ว การดำเนินการประชุมก็จะไม่มีความยุติธรรม
เพราะทั้งประธานและรองประธานในที่ประชุมต่างก็มีความรู้สึกไม่พอใจพรรคที่อยู่ฝ่ายตรงข้าม
กับตน

โมหาคติ ก็เป็นสาเหตุหนึ่งทำให้ขาดความเป็นกลางในการปฏิบัติหน้าที่ของประธานสภา
ผู้แทนราษฎร เมื่อมีความหลงก็จะไปส่งเสริมโทสะคติ เพราะหลงในอำนาจที่ตนเป็นผู้มีสิทธิ
ควบคุมการประชุม ประกอบกับมีความโกรธอยู่ในใจ ทำให้ใช้อำนาจนั้นอย่างไม่เป็นกลาง

ภยากติ หรือความลำเอียงเพราะความกลัวก็ทำให้เกิดความไม่เป็นกลางเช่นกัน
ในรัฐธรรมนูญกำหนดให้ประธานสภาผู้แทนราษฎรเป็นผู้ออกเสียงชี้ขาดในกรณีที่มีการลงมติได้
คะแนนเสียงเท่ากัน ภยากติจะทำให้คะแนนเสียงชี้ขาดนี้ไม่ได้เกิดขึ้นด้วยเหตุผล เพราะ
ประธานสภาผู้แทนราษฎรอาจจะออกเสียงตามมติพรรคที่ตนสังกัด เพื่อจะได้ไม่ฝืนมติของพรรค
ที่ตนสังกัดก็เป็นได้

การละอคติ จะทำให้การปฏิบัติหน้าที่ของประธานสภาผู้แทนราษฎรเป็นไปตามหลัก
ธรรมาธิปไตย ทำตามความถูกต้อง ยึดถือความจริงเป็นหลัก ใครถูกก็ว่าไปตามนั้น ใครผิดก็ว่าไป
ตามนั้น ดัดความเป็นสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรที่มีพรรคต้นสังกัดของตนเองออกไป จะต้อง
ตระหนักเสมอว่าต้องปฏิบัติหน้าที่ด้วยความเป็นกลาง ใช้ระเบียบข้อบังคับการประชุมสภา
ผู้แทนราษฎรเป็นหลักปฏิบัติด้วยความเสมอภาคทั้งพรรคฝ่ายค้าน พรรคฝ่ายรัฐบาล และ
คณะรัฐมนตรี

ในรัฐธรรมนูญมาตรา 182 บัญญัติว่าสภาผู้แทนราษฎรมีอำนาจควบคุมการบริหารราชการ
แผ่นดิน และเมื่อสภาผู้แทนราษฎรเห็นว่าผู้บริหารคนใดประพฤติมิชอบก็มีสิทธิที่จะตรวจสอบ
โดยมาตรา 185 บัญญัติว่า สมาชิกสภาผู้แทนราษฎรจำนวนไม่น้อยกว่าสองในห้าของจำนวน
สมาชิกสภาผู้แทนราษฎรทั้งหมดที่มีอยู่ในสภาผู้แทนราษฎรมีสิทธิเข้าชื่อเสนอญัตติขอเปิดอภิปราย
ทั่วไปเพื่อลงมติไม่ไว้วางใจนายกรัฐมนตรี และมาตรา 186 บัญญัติว่า สมาชิกสภาผู้แทนราษฎร

ไม่น้อยกว่าหนึ่งในห้าของจำนวนสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรทั้งหมดที่มีอยู่ในสภาผู้แทนราษฎรมีสิทธิเข้าชื่อเสนอญัตติขอเปิดอภิปรายทั่วไปเพื่อลงมติไม่ไว้วางใจรัฐมนตรีเป็นรายบุคคล

เมื่อในรัฐธรรมนูญให้อำนาจสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรไว้เช่นนี้ สมาชิกสภาผู้แทนราษฎรจึงจะต้องยึดหลักกรรมาธิปไตยในการควบคุมการบริหารราชการแผ่นดินของรัฐบาล โดยจะต้องละออกติทั้ง 4 ประการออกไป

ในความเป็นจริงมักพบว่าเวลาที่สมาชิกสภาผู้แทนราษฎรยื่นญัตติขอเปิดอภิปรายไม่ไว้วางใจ การลงมติก็จะเป็นการไว้วางใจเสียส่วนใหญ่ เนื่องจากว่าการลงมติไม่ไว้วางใจจะต้องมีคะแนนเสียงมากกว่ากึ่งหนึ่งของสมาชิกทั้งหมด แต่สมาชิกส่วนใหญ่ในสภาผู้แทนราษฎรจะเป็นสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรในพรรคร่วมรัฐบาลมากกว่า การลงมติจึงออกมาเป็นการไว้วางใจ เพราะสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรพรรคฝ่ายร่วมรัฐบาลอาจต้องทำตามมติของพรรค และสนับสนุนรัฐมนตรีที่เป็นคนในพรรคเดียวกับตน การกระทำเช่นนี้ถือว่ามีฉันทาคติ เพราะไม่ได้พิจารณาตามความเป็นจริงว่ารัฐมนตรีท่านนั้นๆ ประพฤติมิชอบจริงหรือไม่ เพียงแต่เห็นว่าเป็นคนพรรคเดียวกับตน และโมหาคติก็ทำให้หลงในอำนาจ อยากจะเป็นสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรพรรคร่วมรัฐบาลต่อไป จึงลงมติสนับสนุน

การลงมติของสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรพรรคฝ่ายค้านก็เช่นกัน อาจเกิดจากโทสาคติได้ เนื่องจากพรรคการเมืองจะต้องมีการแข่งขันกันมาตลอดเพื่อให้ได้มาซึ่งอำนาจ ผลการเลือกตั้งสมัยใดพรรคใดได้เป็นรัฐบาลก็ถือว่าพรรคนั้นก็ได้ควบคุมอำนาจทางการเมืองในสมัยนั้น อีกพรรคหนึ่งก็จะกลายเป็นพรรคฝ่ายค้านไป การแข่งขันกันทางการเมืองเช่นนี้ก่อให้เกิดโทสาคติและโมหาคติที่จะเกิดตามมา เพราะความอยากได้ซึ่งอำนาจ กล่าวคืออยากจะเป็นรัฐบาล เพราะฉะนั้นจึงต้องหาทางโค่นล้มรัฐบาลในขณะนั้น พยายามทำให้ภาพของรัฐบาลติดลบในสายตาประชาชน ดังนั้นในการขอเปิดอภิปรายไม่ไว้วางใจและการลงมติ อาจไม่ได้เกิดจากการพิจารณาตามหลักกรรมาธิปไตย แต่อาจเกิดขึ้นเพราะความโกรธและความหลงจึงใช้การประชุมสภาเป็นเครื่องมือทางการเมือง

ภยากติ หรือความกลัว ก็มีผลในการลงมติของสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรทั้งพรรคร่วมรัฐบาลและพรรคฝ่ายค้าน เนื่องจากการลงมติใดๆแต่ละพรรคจะต้องมีการประชุมกันล่วงหน้า และสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรก็ต้องปฏิบัติตามมติพรรค หากฝ่าฝืนมติพรรคก็อาจถูกสมาชิกในพรรคมีมติให้ออกจากพรรค และถ้ามีมติให้ออกจากพรรคก็จะหมดสภาพการเป็นสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรไปด้วย ด้วยเหตุนี้สมาชิกสภาผู้แทนราษฎรจึงต้องทำตามมติพรรค เพราะเกรงว่าตนจะได้รับ

ความเดือดร้อน กลัวว่าตนจะถูกขับออกจากพรรค และส่งผลให้สภาพการเป็นสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรสิ้นสุดลง ซึ่งจะทำให้การลงมติไม่ได้เกิดจากการคิดด้วยหลักเหตุผล ไม่ได้ดูตามหลักความเป็นจริงว่าเป็นอย่างไร แค่มือตามมติพรรคของคนที่นั่น

การประชุมสภาต้องยึดหลักวิถีสุจริต

ในพระไตรปิฎกมีข้อความเกี่ยวกับวิถีสุจริต ดังนี้

ดูก่อนพราหมณ์และคฤหบดีทั้งหลาย ก็ความประพฤติเรียบร้อย คือ ความประพฤติทางวาจา 4 อย่างเป็นไฉน บุคคลบางคนในโลกนี้ ละการพูดเท็จ เว้นขาดจากการพูดเท็จ ไปในที่ประชุม หรือไปในหมู่ชน ไปในท่ามกลางญาติ หรือไปในท่ามกลางขุนนาง หรือไปในท่ามกลางราชสกุล หรือถูกนำไปเป็นพยาน ถูกถามว่า บุรุษผู้เจริญเจริญเถิด ท่านรู้เรื่องใด ก็จงบอกเรื่องนั้น เขาเมื่อไม่รู้ก็บอกว่าไม่รู้ หรือเมื่อรู้ก็บอกว่ารู้ เมื่อไม่เห็นก็บอกว่าไม่เห็น หรือเมื่อเห็นก็บอกว่าเห็น ไม่กล่าวเท็จทั้งรู้อยู่ เพราะเหตุตนบ้าง เพราะเหตุผู้อื่นบ้าง เพราะเหตุเห็นแก่สิ่งของเล็กน้อยบ้าง

ละวาจาอันส่อเสียด เว้นขาดจากวาจาส่อเสียด คือ ได้ฟังข้างนี้แล้ว ไม่นำไปบอกข้างโน้น เพื่อทำลายพวกข้างนี้ หรือได้ฟังพวกข้างโน้นแล้ว ไม่นำมาบอกข้างนี้ เพื่อทำลายพวกข้างโน้น สมานพวกที่แตกกันให้ดีขึ้นบ้าง ส่งเสริมพวกที่ดีกันให้สนิทสนมกันบ้าง ชอบใจพวกที่พร้อมเพรียงกัน ยินดีแล้วในพวกที่พร้อมเพรียงกัน ชื่นชมในพวกที่พร้อมเพรียงกัน และกล่าววาจาอันทำให้พร้อมเพรียงกัน

ละวาจาหยาบ เว้นขาดจากวาจาหยาบ กล่าววาจาที่ไม่มีโทษ เพราะเหตุ หู ชวนให้รัก จับใจ เป็นของชาวเมือง คนส่วนมากรักใคร่ ชอบใจ

ละการพูดเพ้อเจ้อ เว้นขาดจากการพูดเพ้อเจ้อ พูดในเวลาที่เหมาะสมพูดตามความจริง พูดเรื่องที่เป็นประโยชน์ พูดเรื่องที่เป็นธรรม พูดเรื่องที่เป็นวินัย และกล่าววาจามีหลักฐาน มีที่อ้างได้ มีที่สุด ประกอบด้วยประโยชน์โดยกาลอันควร

ดูก่อนพราหมณ์และคฤหบดีทั้งหลาย ความประพฤติเรียบร้อย คือ ความประพฤติธรรมทางวาจา 4 อย่าง เป็นอย่างนี้แล (ม.มู. 12/441/488)

สรุปแล้วจิตสุจริตจะต้องประกอบไปด้วย

1. เว้นจากการพูดเท็จเพราะเหตุของตน ของผู้อื่น หรือเพราะเห็นแก่ประโยชน์ใดๆ
2. เว้นจากการพูดส่อเสียด พูดกระทบทั้งคนอื่น พูดให้คนเขาแตกกัน
3. เว้นจากการพูดคำหยาบ พูดแต่คำที่สุภาพนอบนวล
4. เว้นจากการพูดเพ้อเจ้อ พูดเหลวไหล พูดแต่สิ่งที่มีประโยชน์

ในการอภิปรายของสมาชิกรัฐสภาผู้แทนราษฎรก็ได้มีการกำหนดไม่ให้ใช้วาจา ดังต่อไปนี้

1. เป็นเชิงประชด เสียดสี หรือกลั่นแกล้ง ใส่ร้าย
2. เป็นเรื่องที่ไม่มีสาระสำคัญ
3. เป็นเรื่องส่วนตัวของบุคคลใดๆ เว้นแต่ที่เกี่ยวกับการงานในหน้าที่ราชการ

ในประมวลจริยธรรมของสมาชิกรัฐสภาผู้แทนราษฎร ได้มีการกล่าวถึงการใช้คำพูดของสมาชิกรัฐสภาผู้แทนราษฎรไว้ว่าจะต้องเคารพสิทธิเสรีภาพส่วนบุคคลของผู้อื่น ไม่แสดงกิริยาหรือวาจาอันไม่สุภาพ อาฆาตมาดร้าย ใส่ร้าย หรือเสียดสีบุคคลใดโดยไม่มีหลักฐาน หรือนำเอาเรื่องที่เป็นเท็จมาอภิปรายแสดงความเห็นในที่ประชุมสภาหรือที่อื่นใด

การอภิปรายถือเป็นการถ่ายทอดความคิดให้ที่ประชุมสภาและประชาชนได้รับทราบ ฉะนั้นจะต้องระวังในทุกคำพูดที่กล่าวออกมา หากจะพูดถึงความผิดของผู้อื่นก็ควรหาข้อมูลหลักฐานให้เพียงพอ เพราะจะทำให้คนคนนั้นเสื่อมเสียชื่อเสียง และหากผลพิสูจน์ออกมาแล้วว่า คำกล่าวของเราไม่เป็นความจริง ตนเองก็จะเป็นผู้ที่เสื่อมเสียชื่อเสียง และหมดความน่าเชื่อถือ

ในการอภิปราย สมาชิกสภาผู้แทนราษฎรมักจะเน้นในลีลาการพูดมากกว่าที่จะเน้นเนื้อหาที่จะสื่อ พยายามพูดให้ประชาชนรู้สึกติดใจกับการพูดของตน ปลุกเร้าให้ประชาชนคล้อยตาม บางทีสิ่งที่ต้องการจะสื่อมีเพียงนิดเดียวเท่านั้น แต่มัวแต่ใช้ลีลาในการพูดทำให้การอภิปรายเยิ่นเย้อ บางทีก็ไม่ระวังคำพูด ไปพูดพาดพิงคนอื่นเข้า สมาชิกสภาผู้แทนราษฎรคนอื่นก็ประท้วง ทำให้การประชุมวุ่นวาย เสียเวลาที่จะพิจารณาเรื่องที่สำคัญ

ดังนั้นสมาชิกรัฐสภาผู้แทนราษฎรต้องมีสติในการอภิปรายให้มาก และระลึกถึงหลักจิตสุจริตตลอดเวลา จะต้องคิดก่อนทุกครั้งที่จะพูด แต่ไม่ต้องพูดทุกคำที่คิดก็ได้ เหมือนกับที่พระพุทธเจ้าจะตรัสเฉพาะวาจาที่จริงและเป็นประโยชน์เท่านั้น แม้แต่วาจาที่จริงแต่ไม่เป็นประโยชน์ท่านก็ไม่ตรัส

ธรรมเนียมการออกกฎหมาย

สมาชิกสภาผู้แทนราษฎรมีบทบาทอย่างมากในการออกกฎหมาย ดังเห็นได้จากบทบัญญัติในรัฐธรรมนูญ คือ

มาตรา 169 ร่างพระราชบัญญัติหรือร่างพระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญจะเสนอได้โดยแต่สมาชิกสภาผู้แทนราษฎรหรือคณะรัฐมนตรี

มาตรา 172 ร่างพระราชบัญญัติหรือร่างพระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญ ให้เสนอต่อสภาผู้แทนราษฎรก่อน

มาตรา 192 ร่างพระราชบัญญัติหรือร่างพระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญ จะเป็นกฎหมายได้ก็โดยแต่คำแนะนำและยินยอมของรัฐสภา

ในหลักการบริหารนิยธรรมได้มีข้อที่เกี่ยวข้องกับการออกกฎหมาย ดังนี้

1. ไม่บัญญัติสิ่งที่ยังไม่ได้บัญญัติ ไม่เพิกถอนสิ่งที่ได้บัญญัติแล้ว ประพจน์นั้นในวัชชีธรรมซึ่งเป็นของเก่าตามที่ท่านบัญญัติไว้
2. บรรดาบุคคลสตรี กุลกุมารีทั้งหลายให้อยู่ดีโดยไม่ถูกข่มเหง

ในมาตรา 170 ประชาชนสามารถเข้าชื่อกันเสนอกฎหมายได้ เพราะฉะนั้นสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรจะต้องออกกฎหมายโดยคำนึงถึงผลประโยชน์ของประชาชนเป็นหลัก ต้องระวังไม่ให้ออกกฎหมายที่ขัดกับความต้องการของประชาชน และไม่บัญญัติในสิ่งที่ทำลายประเพณี ความเชื่อของประชาชน

ในจกัถวัตติวัตร ซึ่งเป็นธรรมที่กล่าวถึงข้อปฏิบัติสำหรับพระราชที่มุ่งเน้นถึงความสุขของคนทุกหมู่เหล่า ในที่นี้จะประยุกต์ให้เข้ากับหน้าที่ในด้านนิติบัญญัติของสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร กล่าวคือ

1. ธรรมาธิปไตยและธรรมการรักษาวรรณคูปติ หมายถึง เป็นธรรมาธิปไตย ตั้งตนอยู่ในธรรมและจัดการรักษาคุ่มครองป้องกันอันชอบธรรมแก่ชนทุกหมู่เหล่าในแผ่นดิน ดังนั้นสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรจะต้องพิจารณากฎหมายด้วยหลักธรรมาธิปไตย พิจารณาด้วยเหตุผลว่า

กฎหมายนั้นๆ จะเป็นประโยชน์แก่คนทุกกลุ่มหรือไม่ กฎหมายที่ดีจะต้องไม่เอารัดเอาเปรียบฝ่ายใดฝ่ายหนึ่งในสังคม จะต้องใช้ได้กับทุกคนในสังคมและคุ้มครองทุกคนในสังคมอย่างเท่าเทียมกัน ไม่เว้นแม้แต่ธรรมชาติและสัตว์ทั้งหลายในประเทศ

2. มา อรรถรรณการ หมายถึง จัดการป้องกัน แก้ไข ปราบปราม มิให้มีการกระทำความผิด ความชั่วร้ายเดือดร้อนขึ้นในบ้านเมือง ดังนั้นสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรจะต้องร่วมกันเสนอ ร่างพระราชบัญญัติที่จะป้องกันผู้ที่จะกระทำความผิดในสังคม หรือถ้าหากมีสิ่งผิดกฎหมายเกิดขึ้น ต้องร่วมกันพิจารณาร่างพระราชบัญญัติที่จะป้องกันสิ่งเหล่านั้นได้

3. ธนานุประทาน ปันทรัพย์เฉลี่ยให้แก่ชนผู้ไร้ทรัพย์ มิให้มีคนขัดสนยากไร้ในแผ่นดิน ในที่นี้หมายถึง สมาชิกสภาผู้แทนราษฎรจะต้องเสนอกฎหมายที่จะช่วยเหลือผู้ยากไร้ และไม่เห็นชอบด้วยกับกฎหมายที่ไม่เสมอภาคระหว่างคนรวยกับคนจน

4. สมณพราหมณปริปูลา แสวงหาปัญญาด้วยการปรึกษาสอบถามปัญหา กับสมณพราหมณ์ ในที่นี้หมายถึง สมาชิกสภาผู้แทนราษฎรเมื่อจะพิจารณาร่างพระราชบัญญัติใด จะต้องมีการสำรวจข้อมูลก่อน จากการที่สอบถามกับคนที่มีความรู้หรือเกี่ยวข้องโดยตรงกับร่างพระราชบัญญัตินั้นๆ เช่น ในมาตรา 190 ระบุว่ากฎหมายที่เกี่ยวกับเด็ก สตรี และคนชราจะต้องมีผู้แทนจากองค์กรเอกชนที่เกี่ยวข้องกับบุคคลประเภทนั้นร่วมพิจารณาในฐานะกรรมการด้วย แสดงว่าการออกกฎหมายที่เกี่ยวกับบุคคลเหล่านี้จะต้องระมัดระวังเป็นพิเศษ จึงจะต้องมีผู้เชี่ยวชาญเข้าร่วมการพิจารณา และในการพิจารณาร่างพระราชบัญญัติใดๆ จะมีการตั้ง คณะกรรมการวิสามัญขึ้นมา เพื่อเป็นที่ปรึกษา เพราะฉะนั้นสภาจะต้องเลือกผู้ที่มีความรู้ความสามารถให้เหมาะกับเรื่องที่จะพิจารณา

ธรรมกับการปฏิบัติหน้าที่ของสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร

พุทธทาสภิกขุ (2537: 14) กล่าวว่า หน้าที่คือธรรมะ ธรรมะคือหน้าที่ ถ้าไม่ทำหน้าที่ก็จะไม่เป็นอะไรทั้งหมด ถ้าพระพุทธเจ้าไม่ทำหน้าที่ของท่าน ท่านก็ไม่เป็นพระพุทธเจ้า

จากคำกล่าวนี้จะเห็นได้ว่าพระพุทธศาสนาเน้นในการปฏิบัติหน้าที่ว่าคือธรรมะ นั่นคือจะต้องปฏิบัติหน้าที่ให้ถูกต้อง ซึ่งก็หมายถึงการปฏิบัติหน้าที่ด้วยความตรงไปตรงมา ตรงต่อหน้าที่ที่ตนมีอยู่

หน้าที่ของสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรมีมากมายหลายด้าน ดังที่กล่าวมาแล้ว ไม่ว่าจะเป็นการพิจารณาพระราชบัญญัติ ควบคุมตรวจสอบการบริหารงานของรัฐบาล ออกพบปะประชาชน เพื่อไต่ถามถึงทุกข์สุขและปัญหาต่างๆ ของประชาชน เพื่อนำมาแก้ไข รวมถึงการเป็นตัวอย่างที่ดีให้แก่ประชาชนในฐานะที่เป็นผู้นำทางสังคมด้วย

ดังนั้น หน้าที่ที่เป็นหลักใหญ่และสำคัญที่สุดสำหรับสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรคือการเป็นตัวแทนของประชาชน ดังที่ปรากฏในรัฐธรรมนูญ มาตรา 149 ว่า สมาชิกสภาผู้แทนราษฎรย่อมเป็นผู้แทนปวงชนชาวไทย และต้องปฏิบัติหน้าที่ด้วยความซื่อสัตย์สุจริตเพื่อประโยชน์ส่วนรวมของประชาชนชาวไทย

การประยุทธ์หลักธรรมที่ได้กล่าวไปแล้วข้างต้นเป็นเพียงส่วนหนึ่งของธรรมที่ควบคุมการปฏิบัติหน้าที่ของสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรในการปฏิบัติหน้าที่ในสภา แต่หน้าที่ในการเป็นตัวแทนของสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรยังจะต้องมีหลักธรรมอื่นๆ ที่จะช่วยส่งเสริมให้เป็นตัวแทนที่ดี มีคุณธรรม และปฏิบัติตนเพื่อประโยชน์ของประชาชนและประเทศชาติอย่างแท้จริง เพื่อให้ประชาชนเชื่อถือและไว้วางใจ ตรงกับการตอบสนองในเชิงสัญลักษณ์ของ Eulau และ Paul D.Karps และให้สมกับที่ได้ปฏิญาณตนตามรัฐธรรมนูญมาตรา 150 ก่อนที่จะเข้ารับตำแหน่งว่า

“ข้าพเจ้าขอปฏิญาณว่า ข้าพเจ้าจะปฏิบัติหน้าที่ด้วยความซื่อสัตย์สุจริต เพื่อประโยชน์ส่วนรวมของประชาชนชาวไทย ทั้งจะรักษาไว้และปฏิบัติตามซึ่งรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทยทุกประการ”

ทศพิธราชธรรม

ทศพิธราชธรรม คือ ข้อที่ควรประพฤติปฏิบัติสำหรับพระมหากษัตริย์ ในรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ. 2540 บัญญัติว่า ประเทศไทยปกครองด้วยระบอบประชาธิปไตย โดยมีพระมหากษัตริย์เป็นประมุข และทรงใช้อำนาจผ่านทางรัฐสภา คณะรัฐมนตรี และศาล

จากบทบัญญัติดังกล่าวจะเห็นได้ว่าสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรเป็นผู้หนึ่งที่ทำหน้าที่แทนพระมหากษัตริย์ ดังนั้นสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรจึงต้องมีคุณธรรมที่เป็นหลักปฏิบัติของพระมหากษัตริย์ด้วย

ทศพิธราชธรรมสามารถนำมาประยุกต์ใช้กับบทบาทหน้าที่ของสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร ได้ดังนี้

1. ทาน คือ การให้ ในที่นี้หมายถึงตั้งใจปฏิบัติหน้าที่ด้วยดีให้แก่ประชาชน เพื่อให้ประชาชนได้รับประโยชน์อย่างเต็มที่ ถ้าหากไม่มีหลักธรรมข้อทานนี้เป็นหลักของใจอยู่ ก็จะปฏิบัติไปในทางมิชอบบ้าง ปฏิบัติย่อหย่อนบ้าง ปฏิบัติสักแต่ว่าหน้าที่กำหนดไปวันหนึ่งๆ ไม่ได้มุ่งความสุขความเจริญให้บังเกิดขึ้นแก่ประชาชนเป็นสำคัญ (เจริญ สุวฑฺฒโน สมเด็จพระสังฆราช, 2530: 87) พุทธทาสภิกขุ (2537: 30) กล่าวว่า ทานที่แท้จริงนั้นทำลายความเห็นแก่ตัว เพราะฉะนั้น สมาชิกสภาผู้แทนราษฎรจึงควรยึดหลักข้อทานนี้ในการปฏิบัติหน้าที่ เพื่อให้เป็นไปด้วยประโยชน์ต่อประชาชนอย่างแท้จริง นอกจากนี้การให้จะต้องมีเจตนาที่ดี และการให้นั้นจะต้องเป็น สัมปฐิสถาน คือ ทานของสัตบุรุษ มีปรากฏในสัมปฐิสถานสูตร ดังนี้

ดูก่อนภิกษุทั้งหลาย สัมปฐิสถาน 8 ประการนี้ 8 ประการเป็นไฉน

คือ ให้ของสะอาด 1 ให้ของปราณีต 1 ให้ตามกาล 1 ให้ของสมควร 1 เลือกให้ 1 ให้เนืองนิตย์ 1 เมื่อให้จิตผ่องใส 1 ให้แล้วจิตใจ 1

ดูก่อนภิกษุทั้งหลาย สัมปฐิสถาน 8 ประการนี้แล สัตบุรุษย่อมให้ทาน

คือ ข้าวและน้ำที่สะอาด ประณีต ตามกาลสมควร เนืองนิตย์ ในผู้ประพฤติพรหมจรรย์ ผู้เป็นเขตดี บริจาคของมากแล้วก็ไม่รู้สึกเสียดาย ท่านผู้มีปัญญาเห็นแจ้ง ย่อมสรรเสริญ ทานที่สัตบุรุษให้แล้วอย่างนี้ เมธาวิบัณฑิต ผู้มีศรัทธา มีใจอันสละแล้ว บริจาคทานอย่างนี้ แล้ว ย่อมเข้าถึงโลกอันไม่มีการเบียดเบียน เป็นสุข (อัง.สัตตค. 23/37/276)

สมาชิกสภาผู้แทนราษฎรสามารถนำมาประยุกต์ใช้กับบทบาทของตนได้ ดังนี้

ให้ของสะอาด หมายถึง ให้ของที่ตนได้มาด้วยความสุจริต เช่น ถ้าเป็นทรัพย์สินเงินทองก็ต้องหาด้วยความสุจริต หรือใช้อำนาจหน้าที่ที่ตนมีช่วยเหลือประชาชนอย่างสุจริต

ให้ของประณีต หมายถึง ให้ด้วยการพิจารณาแล้วว่าเป็นสิ่งที่ดี ที่เหมาะสม และที่ควรจะให้

ให้เหมาะสมกาล ให้อายุเวลา หมายถึง ให้ในเวลาที่เหมาะสม คือ เมื่อประชาชนมีความพร้อม เช่น ถ้าจะให้งบประมาณในการปล่อยเงินกู้เพื่อประกอบอาชีพของประชาชน จะต้องแน่ใจเสียก่อนว่าประชาชนมีความพร้อมในการจัดสรรทุนที่ได้มาหรือไม่

ให้ของสมควร หมายถึง ให้ความช่วยเหลือที่สมควรแก่ประชาชนแต่ละพื้นที่ เช่น ในชนบทเป็นสังคมเกษตรกรรม ก็ให้ความช่วยเหลือในด้านการเกษตร

พิจารณาเลือกให้ หมายถึง ให้ในสิ่งที่เหมาะกับประชาชน เกิดประโยชน์แก่ประชาชนส่วนรวมมากที่สุด มิใช่ใครร้องขออะไรก็ให้เพื่อเอาใจ แต่ต้องพิจารณาด้วยว่าให้แล้วเกิดประโยชน์ต่อส่วนรวมหรือไม่

ให้ประจำ ให้สม่ำเสมอ หมายถึง การให้ความช่วยเหลือประชาชนจะต้องให้อย่างสม่ำเสมอ จะต้องคอยลงพื้นที่ช่วยเหลือประชาชนอย่างเป็นประจำ ไม่ใช่ทำเฉพาะตอนที่ใกล้จะมีการเลือกตั้ง

เมื่อให้ทำจิตผ่องใส หมายถึง เวลาให้ก็ต้องให้ด้วยเจตนาที่ดี เจตนาที่อยากจะช่วยเหลือประชาชนอย่างแท้จริง มิใช่มีเจตนาอื่นแอบแฝง เช่น เพื่อทำให้ภาพพจน์ในการเป็นสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรของตนดูดีขึ้นเพื่อหวังที่จะสร้างคะแนนเสียง

ให้แล้วเบิกบานใจ หมายถึง เมื่อให้ด้วยเจตนาที่อยากจะให้จริงๆ จิตใจก็จะเบิกบาน อิ่มเอมที่ได้ให้ ไม่ต้องคอยกังวลว่าผลตอบแทนจะเป็นอย่างไร เพราะให้ด้วยเจตนาที่อยากจะให้อย่างแท้จริง มิได้มีเจตนาอื่นแอบแฝง

2. ศีล คือ เจตนาที่รักษากายกรรม วชิกรรมให้ตั้งเป็นปกติ เว้นจากการประพฤติชั่ว ผู้ที่ไม่ตั้งอยู่ในศีลย่อมประพฤติทุจริต ทำผู้อยู่ในปกครองให้เดือดร้อนด้วยอธรรมปราศจากเมตตา กรุณา (เจริญ สุวฑฺฒโน สมเด็จพระสังฆราช, 2530: 109) ในสังคมการปฏิบัติตามหลักกฎหมาย คือ ศีล ศีลจำเป็นต่อการอยู่ร่วมกัน ทำให้สังคมสงบสุขมีระเบียบเรียบร้อย ในประมวลจริยธรรมของสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรก็ได้ระบุไว้ว่า สมาชิกสภาผู้แทนราษฎรจะต้องปฏิบัติตนอยู่ในกรอบของ คุณธรรม จริยธรรม ศีลธรรม ทั้งโดยส่วนตัวและโดยหน้าที่ พุทธทาสภิกขุ (2537: 43-44) กล่าวถึงปัจจัยหรือเครื่องที่จะช่วยให้มีศีล ไว้ดังนี้

ศิลปินทั้งปวงมีความไม่เห็นแก่ตัวเป็นรากฐาน เดียวนี้ความเห็นแก่ตัวกำลังระบาดไปในโลก ทำให้โลกกลายเป็นโลกของความทุกข์ทรมาน เห็นๆ กันอยู่ เห็นแก่ตัวแล้วก็ประทุษร้ายกันได้ทุกอย่าง ไม่มีความเห็นแก่ตัวแล้วมันก็ทำเช่นนี้ไม่ได้ ศิลปินทั้งปวงมีความไม่เห็นแก่ตัวเป็นฐานหลักซึ่ง

ศิลปินมีหัวใจดัดปเปเป็นเครื่องหล่อเลี้ยง คือมีความรู้สึกที่ละอายต่อบาป เกลียดกลัวต่อบาป เป็นเครื่องหล่อเลี้ยงศิลปินให้งดงาม เหมือนกับว่าเป็นปฏิกิริยาที่ดีของศิลปิน

ศิลปินมีสติสัมปชัญญะเป็นเครื่องประคับประคอง ประคับประคองก็มีความหมายชัดเจนอยู่แล้วว่า ถ้ามีสติสัมปชัญญะก็จะสามารถประคับประคองศิลปินนี้ให้ดำรงอยู่ได้ ป้องกันก็ได้ แก้ไขก็ได้ ส่งเสริมยิ่งขึ้นไปก็ได้ มีสติสัมปชัญญะให้เพียงพอแล้ว ศิลปินก็จะได้รับการประคับประคองที่เพียงพอ

ศิลปินมีสัมมาทิฐิเป็นเครื่องชักนำ นี่เป็นสำคัญที่สุด กุศลธรรมทั้งหลายมีสัมมาทิฐิเป็นเครื่องชักนำ ต้องมีสัมมาทิฐิเป็นเครื่องชักนำ ศิลปินจึงจะเกิดขึ้นและดำเนินไปถูกต้อง การที่จะมารักษาศิลปินนี้ถ้ามีสัมมาทิฐิชักนำก็จะเป็นศิลปินแท้ ศิลปินจริง ไม่เช่นนั้นก็จะกลายเป็นศิลปินชนิดที่ไว้วางใจไม่ได้ เป็นมิชฌาทิฐิ เห็นแก่ตัว หรือว่าจะต้องการแลกเปลี่ยนอื่นๆ ขึ้นไป ไม่เอาความจริงความถูกต้องความยุติธรรมเป็นหลัก ไม่มีสัมมาทิฐิที่มีความเข้าใจถูกต้องในการดับทุกข์เป็นหลัก ศิลปินของบุคคลชนิดพวกนั้นก็เข้ารกเข้าพง รักษาศิลปินตายก็ไม่มียุติ

ดังนั้น สมาชิกสภาผู้แทนราษฎรควรมีสติควบคุมความประพฤติ ปฏิบัติตามกฎหมาย และกฎเกณฑ์ของสังคม ไม่ใช่พอได้อำนาจมาก็จะทำอะไรตามอำเภอใจ จะต้องคอยระลึกรั้งสติเพื่อเอาไว้ควบคุมความประพฤติของตนเองเสมอ

3. ปริจาคะ คือ การบริจาค หมายถึง การสละสิ่งที่มีประโยชน์น้อยมาสู่สิ่งที่มีประโยชน์ยิ่งกว่า ดังพุทธศาสนสุภาษิตที่ว่า พิงสละทรัพย์เพื่อเห็นแก่อวัยวะ พิงสละอวัยวะในเมื่อจะรักษาชีวิต พิงสละได้หมดทั้งอวัยวะ ทรัพย์ และชีวิตในเมื่อคำนึงถึงธรรม (ขุ.เถร. 26/389/382) ในที่นี้หมายถึง สมาชิกสภาผู้แทนราษฎรควรมีสละความสุขส่วนตัว สละความเห็นแก่ตัว เพื่อมาปฏิบัติหน้าที่แทนประชาชน จะต้องเสียสละและมุ่งมั่นทำงาน มุ่งสู่ประโยชน์สุขของประชาชนและประเทศชาติ ไม่ใช่แสวงหาแต่ความสุขใส่ตน หรือใช้อำนาจในการเป็นสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรแสวงหาอำนาจ ชื่อเสียง เงินทองใส่ตน

4. อาชชวะ คือ ความซื่อตรง ในที่นี้หมายถึง การตรงต่อหน้าที่ของตนเอง ดังนั้น สมาชิกสภาผู้แทนราษฎรจะต้องรู้จักหน้าที่ของตนและปฏิบัติหน้าที่ด้วยความเป็นธรรมมาธิปไตย ในประมวลจริยธรรมของสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรก็ได้มีการกล่าวถึงความซื่อตรงในการปฏิบัติหน้าที่ไว้เช่นกัน คือ สมาชิกสภาผู้แทนราษฎรจะต้องรับผิดชอบเมื่อทำหน้าที่บกพร่อง และจะต้องเปิดเผยข้อมูลที่ทำให้ราชการเสียหาย ดังนั้นสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรจึงต้องปฏิบัติตามหน้าที่ของตนด้วยความเคร่งครัด ไม่หลอกลวงประชาชน

5. มัททวะ คือ ความอ่อนโยน บางทีการได้มาซึ่งอำนาจก็อาจทำให้คนเรายกตนว่าอยู่เหนือคนอื่น แต่ความจริงแล้วผู้ที่มีอำนาจหรือผู้นำจะต้องทำตนให้อ่อนโยน เพื่อให้ผู้ตามมีความอุ่นใจ ไว้วางใจ กล้าที่จะปรึกษาปัญหา สมาชิกสภาผู้แทนราษฎรเมื่อได้อำนาจมา จะต้องไม่ลืมตัวว่าอำนาจที่ได้มานี้เป็นอำนาจที่ประชาชนหยิบยื่นให้ตน ดังนั้นจะต้องไม่ทำตนให้อยู่เหนือประชาชน จะต้องอ่อนโยน ไม่ก้าวร้าว ไม่แสดงอำนาจบาตรใหญ่ต่อประชาชนทุกระดับชั้น เพื่อให้ประชาชนรู้สึกไว้วางใจและมั่นใจว่าตนมีผู้แทนที่จะทำหน้าที่แทนอย่างแท้จริง

6. ตบะ คือ ความเพียรในการเพิกเลศ สมาชิกสภาผู้แทนราษฎรจะต้องเพิกเลศที่มีต่อความอยากได้อำนาจมี ฝักจิตให้คิดจะให้มากกว่าที่จะรับ เพื่อที่จะได้ปฏิบัติหน้าที่ของตนด้วยความซื่อสัตย์สุจริต ไม่หลงไปในทางที่จะทำให้บ้านเมืองเสียหาย เช่น ในประมวลจริยธรรมของสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรได้กำหนดไว้ว่า สมาชิกสภาผู้แทนราษฎรจะต้องไม่สนับสนุนผู้กระทำความผิดกฎหมาย

7. อักโกธะ คือ ความไม่โกรธ ความโกรธจะทำให้ขาดสติและเหตุผล ส่งผลให้กระทำสิ่งต่างๆ ไปตามอำนาจของความโกรธ ทำตามอารมณ์ ผู้ที่มีอำนาจอยู่ในมือถ้าไม่รู้จักระบับความโกรธก็จะทำให้ใช้อำนาจไปในทางที่มีชอบ เบียดเบียนผู้อื่น พุทธทาสภิกขุ (2537: 108-109) กล่าวถึงเหตุที่ไม่โกรธ ไว้ดังนี้

ไม่โกรธเพราะมีศีล นั่นก็เพราะว่ารักศีล เพราะกลัวจะเสียศีล รักความสงบเย็นเป็นปกติ นั่นแหละมากกว่า ไม่โกรธเพราะรักความปกติ สละ แปลว่า ปกติ รักษาศีลก็คือว่ารักความปกติ พอโกรธขึ้นมามันไม่ปกติ ไม่โกรธก็คือความปกติ ฉะนั้นจึงรักความปกติ รักศีลนี้เรียกว่า ไม่โกรธเพราะศีล

ไม่โกรธเพราะมีสมาธิ นี่ก็บังคับจิตใจได้ รักษาความมั่นคงแห่งจิตไว้ได้ ความปกติแห่งจิตนั้นไม่ใช่ความโกรธ รักษาความมั่นคงอันนี้ไว้ได้เพราะการบังคับจิต การบังคับจิต

ได้ทำให้รักษาความมั่นคงไว้ได้ก็เลยไม่โกรธ เพราะการบังคับจิตใจนี้เรียกว่า ไม่โกรธ เพราะมีสมาธิ

ไม่โกรธเพราะมีปัญหา มีปัญหาเห็นการไกล เห็นทุกสิ่งที่อยู่ด้วยกัน ไม่เห็นแก่สั้น แต่เห็นแก่ยาว คือผลอันสูงใหญ่กว้างขวาง ข้อนี้มีประจักษ์พยานว่า สมเด็จพระมหารัชมังคลาจารย์แห่งเราทั้งหลาย ทรงมีคุณธรรมข้อนี้ปรากฏแก่นิกาย หรือว่าจะมีปัญหา เห็นไกลถึงไปถึงเห็นอนิจจัง ทุกขัง อนัตตา เห็นความเป็นเช่นนั้นเอง ในโลกนี้ก็มิอาจ ไม่เปลี่ยนแปลงไม่หวั่นไหว เพราะการเห็น อันนี้ก็ไม่อาจจะโกรธ ไม่เกิดโกรธ นี่ก็เรียกว่า ไม่โกรธเพราะอำนาจของปัญญา

8. อวิหิงสา คือ ความไม่เบียดเบียน จะต้องไม่เบียดเบียนประชาชน ปฏิบัติตนตามกฎหมายอย่างเสมอกัน ไม่ใช่อำนาจที่มีเพื่อเบียดเบียนคนอื่น การคอร์รัปชันก็เป็นการเบียดเบียนอย่างหนึ่ง เพราะงบประมาณของรัฐก็มาจากภาษีของประชาชน ถ้าไม่ใช้เพื่อให้เกิดประโยชน์แก่ประชาชนก็เท่ากับเบียดเบียนประชาชน

9. ขันติ คือ ความอดทน สมาชิกสภาผู้แทนราษฎรจะต้องอดทนต่อความเหนื่อยยากในการปฏิบัติหน้าที่ จะต้องเข้าใจว่าการเป็นสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรไม่ได้มีไว้เพื่อให้ตนเองสบายกว่าคนอื่น ๆ แต่มีเอาไว้เพื่อเป็นตัวแทนของประชาชนในการดูแลบริหารบ้านเมือง

10. อวิโรธนะ คือ ความไม่คลาดจากธรรม ในที่นี้หมายถึง การไม่ทำผิดไปจากหน้าที่ของตน ต้องปฏิบัติหน้าที่ด้วยความซื่อสัตย์สุจริต และจะต้องละเว้นอกติ

สังคหวัตถุ 4

สังคหวัตถุ 4 คือ ธรรมที่ช่วยยึดเหนี่ยวน้ำใจบุคคล เป็นเครื่องประสานหมูนไว้ให้เกิดความสามัคคี เป็นหลักธรรมที่ใช้ในการปกครองได้ ผู้ใดมีหลักธรรมทั้ง 4 ประการนี้จะทำให้เป็นที่รัก น่าเคารพนับถือ สามารถยึดเหนี่ยวน้ำใจของบุคคลอื่นไว้ได้ ช่วยให้การปกครองประสบความสำเร็จ

1. ทาน คือ การให้ เป็นหลักเดียวกับทานในทศพิธราชธรรม สมาชิกสภาผู้แทนราษฎรจะต้องช่วยเหลือประชาชนในด้านต่างๆ เมื่อเห็นประชาชนเดือดร้อนจะต้องไม่นิ่งดูเฉย คือ ให้ความช่วยเหลือ โดยการแจ้งปัญหาที่เกิดขึ้นกับประชาชนให้ฝ่ายบริหารได้ทราบ อย่าอยู่เฉยเพราะคิด

ว่าไม่ใช่พระตน ตนไม่เดือดร้อน ต้องฟังพระหนักเสมอว่าประชาชนเลือกตนเองเข้ามาเพื่อเป็นผู้แทน การให้ในที่นี่ นอกจากจะต้องเป็นสัปปุริสสถานดังที่ได้กล่าวมาแล้ว ยังจะต้องเป็นทานที่ประกอบด้วยบุญกิริยาวัตถุ 3 ซึ่งมีปรากฏในบุญกิริยาวัตถุสูตร ดังนี้

ดูก่อนภิกษุทั้งหลาย บุญกิริยาวัตถุ 3 ประการนี้ 3 ประการเป็นไฉน

คือ บุญกิริยาวัตถุสำเร็จด้วยทาน 1 บุญกิริยาวัตถุสำเร็จด้วยศีล 1 บุญกิริยาวัตถุสำเร็จด้วยภาวนา 1 (อัง.สัตตก. 23/36/273-274)

สมาธิสภาผู้แทนราษฎรสามารถนำมาประยุกต์ใช้กับบทบาทของตนได้ ดังนี้

ทานมัย หมายถึง การทำบุญด้วยวัตถุทาน ซึ่งจะต้องเป็นสิ่งของที่ได้มาด้วยความสุจริต

ศีลมัย หมายถึง การทำบุญด้วยการรักษาศีล คือ จะต้องประพฤติตนเป็นคนดี ปฏิบัติตามกฎหมาย เป็นแบบอย่างที่ดีให้กับประชาชน เปรียบได้กับโคจำฝูงที่เดินตรง

ภาวนามัย หมายถึง การทำบุญด้วยการฝึกอบรมจิตใจ สมาธิสภาผู้แทนราษฎรจะต้องฝึกอบรมจิตใจตนเองให้ตั้งอยู่ในศีล เพื่อให้เป็นที่ไว้วางใจของประชาชน

2. ปิยวาจา คือ การเจรจาด้วยถ้อยคำอันไพเราะ เข้ากันได้กับมัททวะในทศพิธราชธรรม คนที่พูดดีย่อมเป็นที่รักนับถือและเป็นที่ชื่นชมยกย่องของประชาชนโดยทั่วไป ตรงข้ามกับคนที่พูดจาก้าวร้าว รุนแรง พูดจากระทบเปรียบเปรยย่อมเป็นที่รังเกียจของคนในสังคม สมาธิสภาผู้แทนราษฎรคนใดที่พูดจาไม่ดีแล้ว ประชาชนก็จะหมดความเชื่อถือ และเวลาเจรจากับประชาชนก็ต้องใช้ปิยวาจาด้วยเช่นกัน อย่าพูดข่มประชาชน ทำตนว่าอยู่นือกว่า

3. อตถจริยา คือ การทำตนให้เป็นประโยชน์ต่อผู้อื่น สมาธิสภาผู้แทนราษฎรเมื่อได้รับเลือกเข้ามาแล้วจะต้องมีความเสียสละ ทำตนให้เป็นประโยชน์แก่สังคม โดยไม่เห็นแก่ความเหนื่อยยาก ไม่เห็นแก่ตัว อุทิศตนให้กับสังคม บริกรับใช้ประชาชน

4. สมานัตตตา คือ การวางตัวเป็นกลางเสมอต้นเสมอปลาย ไม่ยกตนข่มท่าน ไม่ถือตัว ไม่ลืมหืมตัว สมาธิสภาผู้แทนราษฎรจะต้องไม่เกิดโมหาคติ หลงในอำนาจที่ตนเองได้รับ จนลืมนึกไปว่าอำนาจที่ตนได้มานี้เป็นของประชาชน ประชาชนมอบให้ตนนำไปใช้เพื่อดูแลประเทศ และทำงาน

เพื่อสังคม สมาชิกสภาผู้แทนราษฎรจะต้องไม่หลงว่าตนมีอำนาจเหนือประชาชน ทำตัวเป็นผู้มีอิทธิพล ต้องระลึกอยู่เสมอว่าประชาชนเลือกตนเข้ามาเพื่อให้ทำงานรับใช้ประชาชน ไม่ได้เป็นนายของประชาชน

สารณียธรรม 6

สารณียธรรม 6 เป็นธรรมที่ช่วยสร้างความสามัคคีในหมู่คณะ ช่วยให้ระลึกถึงกันและกัน ละซึ่งความเห็นแก่ตัว

1. เมตตาการุณยธรรม เมื่อสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร เป็นบุคคลที่ประชาชนให้ความไว้วางใจ มีโอกาสเข้ามาทำงานเพื่อประเทศชาติ จะต้องรู้จักมีความเมตตาให้มาก ช่วยเหลือประชาชนในทุกๆ ด้าน ไม่เห็นแก่ประโยชน์ส่วนตน

2. เมตตาวิจิตรกรรม เท่าที่ผ่านมา สมาชิกสภาผู้แทนราษฎรมักใช้วาจาอันรุนแรง ขว่นให้เกิดความแตกสามัคคีเวลาปราศรัยหรืออภิปราย สมาชิกสภาผู้แทนราษฎรควรจะยึดหลักวจีสุจริตในการพูด พูดจาด้วยเหตุผล เพื่อลดความขัดแย้ง

3. เมตตาเมตตากรรม สมาชิกสภาผู้แทนราษฎรควรมีเมตตาเป็นแรงจูงใจในการเป็นสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร กล่าวคือ ต้องการจะช่วยเหลือผู้อื่นและอยากจะพัฒนาประเทศให้เจริญก้าวหน้า จึงลงสมัครรับเลือกตั้งเป็นสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรเพื่อที่จะได้มีโอกาสในจุดนี้

4. สาธารณโภคี รู้จักแบ่งปันกัน ในที่นี้สมาชิกสภาผู้แทนราษฎรควรที่จะแบ่งปันหรือเสียสละความสุขส่วนตน มาเพื่อรับใช้ประเทศ

5. สีสามัญญตา ดังที่กล่าวมาแล้วว่าศีลในทางสังคมก็คือกฎหมาย ดังนั้นสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรควรที่จะเคารพกฎหมายอย่างเคร่งครัด เพื่อเป็นตัวอย่างที่ดีให้กับประชาชน ไม่ใช่ทำให้ประชาชนรักษากฎหมาย แต่ตนเองกลับใช้โอกาสในการหาช่องทางที่จะละเมิดกฎหมาย

6. ทิฐิสามัญญตา มีความเห็นชอบร่วมกัน กล่าวคือ สมาชิกสภาผู้แทนจะต้องร่วมมือช่วยกันแก้ปัญหาด้วยสัมมาทิฐิ และปราศจากอคติต่อกัน ถึงแม้ว่าจะมาจากคนละพรรค แต่เมื่อถึงเวลาปฏิบัติหน้าที่ก็ต้องร่วมมือกันบำบัดทุกข์บำรุงสุขแก่ประชาชน

กล่าวโดยสรุป หลักธรรมที่กล่าวมา คือ ทศพิธราชธรรม อปรีหานิยธรรม จักกวัตติวัตร อคติ 4 อธิปไตย 3 สังคหัตถ์ 4 สารณียธรรม 6 คือ คำสอนระดับจริยธรรมทางพระพุทธศาสนา ซึ่งแตกแขนงมาจากหลักสัจธรรมและหลักจริยธรรมทั้ง 3 ระดับที่กล่าวมาในบทที่ 2 พระพุทธเจ้า ทรงสอนหลักจริยธรรมให้เหมาะสมกับบทบาทหน้าที่ของบุคคลที่ทรงสอน คำสอนเหล่านี้แม้จะไม่ใช่คำสอนระดับสัจธรรมโดยตรง แต่ก็เกี่ยวเนื่องกับระดับสัจธรรม คือ

1. ทำให้ประพฤติดุปฏิบัติก้าวหน้าในธรรม จึงนำไปสู่การเข้าใจหลักคำสอนในระดับสัจธรรมต่อไป
2. เป็นการสร้างสภาพแวดล้อมที่ดี เพราะสังคมที่ผู้บริหารบ้านเมืองมีจริยธรรมดังกล่าวนี้ นอกจากจะยังความสุขให้เกิดแก่สังคมแล้ว ยังเป็นขวัญและกำลังใจแก่ผู้ประพฤติปฏิบัติเพื่อสัจธรรมอีกด้วย
3. เป็นแบบอย่างที่ดีของประชาชน เมื่อผู้ปกครองประพฤติดุธรรม ประชาชนย่อมยึดถือเป็นแบบอย่างด้วย

บทที่ 5

สรุปผลการวิจัย อภิปรายผล และข้อเสนอแนะ

สรุปผลการวิจัย

วัตถุประสงค์ข้อที่ 1 เพื่อศึกษาเกี่ยวกับหลักคำสอนทางพระพุทธศาสนา ทั้งในส่วนที่เป็นหลักสัจธรรมและในส่วนที่เป็นหลักจริยธรรม

หลักคำสอนที่เป็นสัจธรรม หมายถึง คำสอนที่เกี่ยวกับสถานะของสิ่งทั้งหลายตามธรรมชาติ ถึงแม้พระพุทธเจ้าจะไม่ได้ตรัสรู้ธรรมเหล่านั้น แต่ธรรมเหล่านั้นก็มีอยู่ในรูปของกฎธรรมชาติ หลักคำสอนที่เกี่ยวกับสัจธรรม มีดังนี้

1. ไตรลักษณ์ หรือสามัญญลักษณะ ประกอบด้วย

อนิจจัง คือ ความไม่เที่ยง หรือความเปลี่ยนแปลง

ทุกขัง คือ ความเป็นทุกข์ ไม่สามารถทนอยู่ในสภาพใดสภาพหนึ่งได้ตลอดไป

อนัตตา คือ ความไม่ใช่ตัวตน ไม่มีตัวตนที่แท้จริง

คำสอนเรื่องไตรลักษณ์แสดงให้เห็นว่า ธรรมชาติทั้งปวงเป็นไปในรูปของกระแสเคลื่อนไหวเปลี่ยนแปลงไปตามกฎของไตรลักษณ์ คือ เกิดขึ้น ตั้งอยู่ ดับไป วนเวียนกันอยู่เช่นนี้ ดังนั้น จึงไม่มีอะไรที่คงทนถาวร จะต้องเปลี่ยนแปลงอยู่เสมอ

2. ปฏิจสมุปบาท เป็นหลักธรรมที่แสดงให้เห็นถึงกระบวนการการเกิดดับแห่งชีวิตและทุกข์ แสดงให้เห็นเป็นหลักสั้นๆ ได้ดังนี้

เพราะสิ่งนี้มี	สิ่งนี้จึงมี
เพราะสิ่งนี้เกิด	สิ่งนี้จึงเกิด
เพราะไม่มีสิ่งนี้	สิ่งนี้จึงไม่มี
เพราะดับสิ่งนี้	สิ่งนี้จึงดับ

3. อริยสัจ 4 ได้แก่

ทุกข์ คือ สภาพที่ทนได้ยาก

สมุทัย คือ สาเหตุแห่งทุกข์

นิโรธ คือ ความดับทุกข์

มรรค คือ วิธีการดับทุกข์

อริยสัจ 4 นี้ แสดงให้เห็นว่าชีวิตเป็นทุกข์แสดงถึงเหตุแห่งทุกข์ แต่ก็แสดงให้เห็นว่าทุกข์สามารถดับได้

สรรพสิ่งทั้งหลายจะต้องดำเนินไปตามหลักสัจธรรมทั้ง 3 ข้อนี้ หลักสัจธรรมทั้ง 3 นี้ เป็นเรื่องเดียวกัน แต่แสดงให้เห็นในคนละมุมเท่านั้น ไตรลักษณ์เป็นการอธิบายให้เห็นภาพรวมว่าสรรพสิ่งมีภาวะเกิดขึ้น ตั้งอยู่ ดับไป ปฏิจจนูปบาทแสดงให้เห็นถึงภาพของการเกิด เรียกว่าอนุโลมปฏิจจนูปบาท ซึ่งก็คืออริยสัจ 4 ข้อสมุทัย และแสดงให้เห็นภาพของการดับ เรียกว่าปฏิโลมปฏิจจนูปบาท ซึ่งก็คืออริยสัจ 4 ข้อนิโรธ

หลักคำสอนทางจริยธรรมเกิดขึ้น เพราะมนุษย์ไม่สามารถเข้าถึงหลักสัจธรรมได้ด้วยตนเอง จึงเกิดคำสอนทางสัจธรรมขึ้น เพื่อให้มนุษย์มีแนวประพฤติปฏิบัติได้สอดคล้องกับหลักสัจธรรม เมื่อมนุษย์เข้าใจในหลักสัจธรรมก็จะสามารถดับทุกข์ได้ จริยธรรมจึงเปรียบเสมือนแผนที่ที่จะพามนุษย์ไปสู่ความเข้าใจในหลักสัจธรรม ซึ่งหลักสัจธรรมในพระพุทธศาสนามีอยู่หลายด้านด้วยกันให้เลือกปฏิบัติได้เหมาะสมกับสถานการณ์ต่างๆ แต่ในหลักกว้างๆจริยธรรมแบ่งออกเป็น 3 ชั้น ดังนี้

1. จริยธรรมขั้นพื้นฐาน ได้แก่ เบญจศีลและเบญจธรรม
2. จริยธรรมชั้นกลาง ได้แก่ กุศลกรรมบถ 10
3. จริยธรรมชั้นสูง ได้แก่ มรรคมีองค์ 8

เบญจศีล ถือเป็นธรรมขั้นพื้นฐาน กุศลกรรมบถ 10 ก็เป็นการขยายความเบญจศีล มรรคมีองค์ 8 ก็ขยายมาจากกุศลกรรมบถ 10 เพราะฉะนั้นจริยธรรมทั้ง 3 ชั้นจึงเป็นหลักการอันเดียวกัน

เพียงแต่แตกต่างกันในระดับความยากง่ายของการปฏิบัติ เพื่อให้เหมาะสมกับความสามารถของแต่ละบุคคล

วัตถุประสงค์ข้อที่ 2 เพื่อศึกษาเกี่ยวกับสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรในระบอบประชาธิปไตยของประเทศไทย

สมาชิกสภาผู้แทนราษฎรได้มาจากการเลือกตั้ง 2 แบบ คือ การเลือกตั้งแบบบัญชีรายชื่อจำนวน 100 คน และการเลือกตั้งแบบแบ่งเขตเลือกตั้งจำนวน 400 คน รวมแล้วมีสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรทั้งหมด 500 คน

บทบาทหน้าที่ของสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร ก็คือ การออกกฎหมายและการควบคุมการบริหารราชการแผ่นดินของรัฐบาล ซึ่งจะต้องทำการประชุมสภา เป็นบทบาทที่กำหนดไว้ชัดเจนในรัฐธรรมนูญ นอกจากนี้ยังมีอีกบทบาทหนึ่งคือ บทบาทในฐานะที่เป็นสถาบันทางสังคม

ในระบอบประชาธิปไตย องค์ประกอบที่สำคัญอย่างหนึ่งของระบบคือรัฐสภา เป็นองค์กรที่เลือกฝ่ายบริหาร ควบคุมการบริหารงานของรัฐบาล และออกกฎหมายสำหรับบริหารกิจการบ้านเมือง การจะทำหน้าที่ตามระบบได้ดี สมาชิกสภาผู้แทนราษฎรจะต้องเป็นคณะบุคคลจำนวนหนึ่งที่มาจากบุคคลหลายเพศ หลายระดับ หลายการศึกษาและวิชาชีพ และหลายภูมิหลังทางสังคม เมื่อบุคคลลักษณะดังกล่าวนี้เข้าไปเป็นสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร จะทำหน้าที่สะท้อนปัญหาของประชาชนได้ถูกต้อง ซึ่งหมายถึงคุณค่าประการหนึ่งในระบอบประชาธิปไตย

จะเห็นได้ว่าบทบาทหน้าที่ของสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรเป็นบทบาทที่สำคัญยิ่ง หากได้สมาชิกสภาผู้แทนราษฎรที่มีคุณธรรมและจริยธรรม การทำหน้าที่ของสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรก็จะเป็นไปด้วยดี บรรลุเจตนารมณ์ของรัฐสภาในระบอบประชาธิปไตย

วัตถุประสงค์ข้อที่ 3 เพื่อศึกษาเกี่ยวกับหลักความสัมพันธ์ระหว่างหลักคำสอนทางพระพุทธศาสนาและบทบาทหน้าที่ของสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร

พระพุทธศาสนาเกิดขึ้นเมื่อกว่า 2,500 ปีที่แล้วในสังคมอินเดียโบราณที่เพิ่งเปลี่ยนเป็นสังคมเกษตรกรรมได้ไม่นาน ประชาชนอยู่ร่วมกันกระจัดกระจายเป็นนครรัฐเล็กๆ การปกครองส่วนใหญ่เป็นแบบสมบูรณาญาสิทธิราชย์ แต่ก็มีกรปกครองแบบอภิชนาธิปไตย (Aristocracy) ที่คณะบุคคลชั้นสูงในสังคมรับผิดชอบกิจการบ้านเมืองด้วยกัน ระบอบประชาธิปไตยอย่างที่เราเข้าใจ

กันในปัจจุบันยังไม่เป็นที่รู้จักกันในสมัยนั้น ฉะนั้นหลักคำสอนทางพระพุทธศาสนาที่เกี่ยวกับการเมืองและการปกครอง จึงเป็นคำสอนที่พระพุทธเจ้าทรงสอนให้เหมาะกับสังคมในสมัยนั้น เช่น การสอนทศพิธราชธรรมแก่ผู้ที่ปกครองด้วยระบอบสมบูรณาญาสิทธิราชย์ และทรงสอนอุปนิทานธรรมแก่รัฐที่ปกครองโดยระบอบอภิชนาธิปไตย แต่ไม่ว่าจะเป็นคำสอนแบบใด สาระของคำสอนอยู่ที่ธรรมะ นั่นคือผู้ปกครองต้องมีธรรมะเป็นหลักบริหาร

มาถึงสมัยปัจจุบัน สังคมโลกส่วนใหญ่ปกครองด้วยระบอบประชาธิปไตย ประเทศไทยก็ปกครองโดยระบอบนี้เช่นกัน พระมหากษัตริย์ทรงใช้อำนาจอธิปไตยผ่านรัฐสภา คณะรัฐมนตรี และศาล ผู้ปกครองในระบอบนี้จึงเป็นคณะบุคคลที่หลากหลาย ไม่ได้รวมศูนย์อยู่ที่พระมหากษัตริย์หรือคณะบุคคลเช่นในสมัยพุทธกาล แต่กระนั้นผู้ปกครองยุคปัจจุบันโดยเฉพาะที่จะกล่าวถึงในงานวิจัยคือ สมาชิกสภาผู้แทนราษฎรก็สามารถศึกษาหลักคำสอนทางพระพุทธศาสนาและนำมาประยุกต์ใช้กับบทบาทหน้าที่ของตนได้ เพื่อให้การเป็นตัวแทนของประชาชนมีประสิทธิภาพมากขึ้น หลักคำสอนทางพระพุทธศาสนาในด้านจริยธรรมก็สามารถนำมาประยุกต์ใช้กับการควบคุมความประพฤติของตนเอง เช่น เบญจศีล หลักสังคหวัตถุ หรือหลักคำสอนทางพระพุทธศาสนาที่เกี่ยวกับการปกครองก็สามารถนำมาประยุกต์ใช้กับการปฏิบัติงานในสภาได้โดยตรง เช่น หลักอุปนิทานธรรม หลักการละอคติ 4 เป็นต้น

อภิปรายผล

จากผลที่ได้จากการวิจัย สามารถนำมาอภิปรายได้ ดังนี้

1. พระพุทธศาสนามีธรรมะ 2 ระดับ คือ สังฆธรรมและจริยธรรม ภายในแต่ละระดับยังมีหัวข้อธรรมแยกย่อยลงไปอีก เพื่อให้เหมาะสมกับบุคคลที่แตกต่างกันในแต่ละสถานการณ์ เช่นเดียวกับอาหาร แม้จะชนิดเดียวกัน แต่เพื่อให้เหมาะสมกับผู้บริโภคที่แตกต่างกัน อาหารนั้นอาจมีรสชาติแตกต่างกันไป แต่ผลที่ได้มีเหมือนกันคือความอิ่ม เช่นเดียวกับธรรมะ แม้จะมีชื่อแตกต่างกันออกไป เช่น ทศพิธราชธรรม อุปนิทานธรรม จักกวัตติวัตร สังคหวัตถุ อคติ เป็นต้น แต่โดยเนื้อหาสาระแล้วมีอย่างเดียวกันคือ หลักปฏิบัติเพื่อความสุขของตนและผู้อื่นเหมือนกันหมด

2. เมื่อสังคมมีการเปลี่ยนแปลงและรูปแบบการบริหารก็ได้เปลี่ยนแปลงไปด้วย แต่สาระสำคัญของการบริหารก็ยังมีเหมือนเดิมคือมีผู้บริหารและผู้อยู่ใต้บริหาร ซึ่งเรียกชื่อแตกต่างกันไปในแต่ละยุคของประวัติศาสตร์ ไม่ว่าจะเป็นการบริหารภายใต้ระบบใด ธรรมะยังคงเป็นสิ่งจำเป็นสำหรับการบริหาร เพราะธรรมะหมายถึงการบริหารที่ดี ยกตัวอย่างเช่น หากผู้บริหาร

มีจริยธรรมขั้นต้น เช่น ศีล 5 การบริหารย่อมเกิดผลดีทั้งต่อผู้บริหารและผู้อยู่ใต้การบริหาร นั้นหมายความว่าผู้บริหารย่อมมีความจริงใจต่อประชาชน ไม่คอร์รัปชัน ไม่ส่งเสริมอบายมุข ไม่ค้ำมนุษย์และยาเสพติดให้โทษ เป็นต้น ปัญหาที่สำคัญอย่างหนึ่งของผู้บริหารทุกยุคทุกสมัย คือ ความไม่จริงใจต่อผู้อยู่ใต้บริหาร เมื่อผู้บริหารเป็นเช่นนี้ ย่อมใช้อำนาจไปในทางที่ผิด ประชาชนได้รับความเดือดร้อน และทำให้สถาบันบริหารนั้นๆ ไม่เป็นที่น่าเชื่อถือต่อประชาชนด้วย

ฉะนั้น หลักธรรมในทางพระพุทธศาสนายังจำเป็นต่อทุกกลุ่มชนในสังคม โดยเฉพาะที่ประสงค์จะกล่าวในที่นี้ คือ มีความสำคัญต่อบทบาทและหน้าที่ของสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร อย่างไม่สามารถปฏิเสธได้

3. แนวโน้มการเมืองสมัยใหม่ ได้มีความพยายามที่จะแยกศาสนาออกจากการเมือง ทั้งนี้ เพราะได้ตัวอย่างมาจากสังคมตะวันตก การให้แยกการเมืองออกจากศาสนาเป็นอุปสรรคต่อการดำเนินกิจการทางการเมือง ซึ่งเป็นเรื่องทางโลก จึงถึงกับไม่สนใจนำคำสอนทางพระพุทธศาสนา มาใช้กับการเมือง ในกรณีนี้ไม่สามารถนำมาเป็นตัวอย่างกับพระพุทธศาสนาได้ พระพุทธศาสนา แยกกิจการทางการเมืองออกจากพระพุทธศาสนาอยู่แล้ว บทบาทของพระพุทธเจ้าเป็นตัวอย่าง อันดีเยี่ยม ตลอดพระชนม์ชีพของพระองค์ไม่เคยยุ่งเกี่ยวกับกิจการทางการเมืองโดยตรง แต่ทรงสอนให้นักการเมืองใช้หลักธรรมในการบริหารประเทศ เพราะทรงเห็นว่าการเมืองเป็นเรื่องสำคัญ เพราะเกี่ยวข้องกับคนจำนวนมาก หากผู้นำไม่มีธรรม ผลที่ตามมาก็คือ ความเดือดร้อนของ คนหมู่มาก ฉะนั้น ธรรมชาติของการเมืองจึงแยกออกจากกันมิได้ เพราะนักการเมืองคือมนุษย์ ที่ใดมี มนุษย์และต้องมีกิจกรรมที่เกี่ยวข้องสัมพันธ์กัน ธรรมชาติย่อมมีความจำเป็นในที่นั้นด้วย

4. ธรรมะมีทั้งที่เป็นสัจธรรมและจริยธรรม หากสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรเข้าใจในหลักสัจธรรมด้วยแล้ว ก็จะมีตัวตนไม่มี เมื่อเข้าใจแล้วว่าไม่มีตัวตน ไม่มีอะไรที่เป็นของเรา เมื่อตายไปเราก็เอาอะไรไปไม่ได้ แม้แต่ร่างกายที่เราบำรุงบำเรออย่างดีให้มีความสุข เมื่อตายแล้วก็เอาไปไม่ได้ เมื่อเข้าใจเช่นนี้แล้ว ความยึดติด ความเห็นแก่ตัวก็จะหมดไป ความโลภ ความโกรธ ความหลงก็จะหมดไป และทำหน้าที่เพื่อประโยชน์ของประชาชนและประเทศชาติอย่างแท้จริง แต่การศึกษาและเข้าใจในหลักสัจธรรมให้อ่องแท้นั้น ไม่ใช่เรื่องง่าย ดังนั้นเพียงแต่ตั้งใจปฏิบัติตามหลักจริยธรรมของผู้ปกครองก็จะทำให้สมาชิกสภาผู้แทนปฏิบัติหน้าที่โดยสุจริตได้แล้ว

ข้อเสนอแนะ

ผู้วิจัยขอเสนอแนะสำหรับการทำวิจัยครั้งต่อไป ดังนี้

1. การศึกษาประมวลจริยธรรมของสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร เจริญวิเคราะห์เปรียบเทียบกับประมวลจริยธรรมของสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรในประเทศที่ปกครองระบอบประชาธิปไตยอื่นๆ
2. การประยุกต์พระพุทธศาสนาสำหรับการบริหารของบางประเทศ ที่นับถือพระพุทธศาสนา
3. การประยุกต์พระพุทธศาสนาในการบริหารงานการเมือง: กรณีศึกษาสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรที่เป็นชาวพุทธ
4. การใช้หลักคำสอนทางพระพุทธศาสนาเป็นเกณฑ์ในการเลือกตั้งสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร

เอกสารและสิ่งอ้างอิง

กนก วงษ์ตระหง่าน. 2530. การเมืองในสภาผู้แทนราษฎร. กรุงเทพมหานคร:

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

กรมการศาสนา กระทรวงศึกษาธิการ. 2530. พระไตรปิฎก ภาษาไทยฉบับสังคายนา. เล่มที่ 3, 4,

8, 10, 11, 12, 13, 15, 16, 20, 21, 23, 26, 28 และ 35. กรุงเทพมหานคร:

โรงพิมพ์การศาสนา.

กรมหลวงวชิรญาณวงศ์ สมเด็จพระสังฆราชเจ้า. 2541. การปกครองแนวพุทธศาสน์.

พิมพ์ครั้งที่ 2. กรุงเทพมหานคร: มหามกุฏราชวิทยาลัย.

กองตำราคณะธรรมทาน. 2514. ขุมทรัพย์จากพระโอรส. กรุงเทพมหานคร: การพิมพ์พระนคร.

โกวิท วงศ์สุรวัฒน์. ม.ป.ป. การเมืองการปกครองไทย: หลายมิติ. กรุงเทพมหานคร:

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

คณิน บุญสุวรรณ. 2540. รัฐธรรมนูญฉบับประชาชน. กรุงเทพฯ : สุขภาพใจ.

คมชัดลึก. 2548. ผมเกลียดคนโกง ไม่รักชาติ-ทำลำหลัง “ป่าเปรม” ปลุกสำนึก. (Online).

www.mthai.com, 16 กรกฎาคม 2548.

จ่านงค์ ทองประเสริฐ. 2517. ศาสนาปรัชญาประยุกต์. กรุงเทพมหานคร: แพร่พิทยา.

จ่านงค์ อติวัฒน์สิทธิ์. 2545. สังคมวิทยาตามแนวพุทธศาสตร์. กรุงเทพมหานคร:

มหาจุฬาลงกรณ์ราชวิทยาลัย.

_____. ม.ป.ป. จริยธรรมสำหรับผู้ผู้นำ. กรุงเทพมหานคร: มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์.

(อัครา)

เจริญ สุวฑฺฒโน, สมเด็จพระสังฆราช. ม.ป.ป. ทศบารมี ทศพิธราชธรรม.

ฐิณันท์ ธรรมโชติ. 2542. **ประมวลจริยธรรมของผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมือง.**

ปริญญานิติศาสตรมหาบัณฑิต สาขานิติศาสตร์, มหาวิทยาลัยรามคำแหง.

คนัย ไชยโยธา. 2548. **พระมหากษัตริย์กับพระพุทธศาสนาในประวัติศาสตร์.** กรุงเทพมหานคร:

โอเดียนสโตร์.

เดือน คำดี. 2541. **ศาสนศาสตร์.** กรุงเทพมหานคร: มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์.

ทิพย์วรรณ นพวงษ์ ณ อยู่ชยา. 2542. **รายงานการวิจัยเรื่องประมวลจริยธรรมของ**

สมาชิกสภาผู้แทนราษฎร. กรุงเทพมหานคร: กองการพิมพ์ สำนักงานเลขาธิการ

สมาชิกสภาผู้แทนราษฎร.

นวม สงวนทรัพย์. 2537. **สังคมวิทยาศาสนา.** กรุงเทพมหานคร: โอเดียนสโตร์.

บรรพต วีระสัย และ วิทยา นภาศิริกุลกิจ. 2533. **สิทธิการเมือง.** กรุงเทพมหานคร:

ไทยวัฒนานิข.

บันเทิง พาพิจิตร. 2548. **การปกครองตามแนวพุทธศาสตร์.** กรุงเทพมหานคร: โอเดียนสโตร์.

บุญมี แท่นแก้ว. 2545. **พุทธปรัชญาเถรวาท.** กรุงเทพมหานคร: โอเดียนสโตร์.

ประจักษ์ พิทักษ์ไทย. 2544. **ธรรมรัฐ.** กรุงเทพมหานคร: สุขภาพใจ.

ประยงค์ สุวรรณบุปผา. 2541. **รัฐปรัชญา แนวคิดตะวันออก-ตะวันตก.** กรุงเทพมหานคร:

โอเดียนสโตร์

ประเวศ อินทองปาน. ม.ป.ป. **พุทธจริยศาสตร์.** กรุงเทพมหานคร: มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์.

(อัครา).

ปราชญา กล้าผจญ. 2549. **คุณธรรม จริยธรรมผู้นำรัฐ.** กรุงเทพมหานคร: ข้าวฟ่าง.

ปรีชา ช้างขวัญยืน. 2534. **ความคิดทางการเมืองในพระไตรปิฎก.** กรุงเทพมหานคร:

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

ปรีชา ช้างขวัญยืน. 2540. **วรรณกรรมทางการเมืองของพระพุทธศาสนา**. กรุงเทพมหานคร:
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

_____. 2542. **ธรรมรัฐ-ธรรมราชา**. กรุงเทพฯ : จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

พรรคชาติพัฒนา. มปป. **สมาชิกสภาผู้แทนราษฎรกับการปฏิบัติหน้าที่ตามรัฐธรรมนูญ**.
กรุงเทพมหานคร: ศูนย์ข้อมูลและวิชาการพรรคชาติพัฒนา.

พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตฺโต). 2547. **ธรรมนุญชีวิต**. พิมพ์ครั้งที่ 28. กรุงเทพมหานคร:
สหธรรมิก.

_____. 2545. **พุทธธรรม**. (ฉบับเดิม). กรุงเทพมหานคร:
กองทุนอริมรรค.

_____. 2546ข. **พุทธธรรม**. พิมพ์ครั้งที่ 8. กรุงเทพมหานคร: มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.

_____. 2543. **พจนานุกรมพุทธศาสตร์ ฉบับประมวลธรรม**.
พิมพ์ครั้งที่ 9. กรุงเทพมหานคร: มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.

_____. 2540. **ความสำคัญของพระพุทธศาสนาในฐานะศาสนาประจำชาติ**. กรุงเทพมหานคร:
มูลนิธิพุทธธรรม.

_____. 2546 ก. **พจนานุกรมพุทธศาสตร์ ฉบับประมวลศัพท์**. พิมพ์ครั้งที่ 10.
กรุงเทพมหานคร: บริษัทเอส อาร์. ฟรินดิง แมส โปรดักส์ จำกัด.

พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตฺโต). 2548. **อมฤตพจนานุกรมพุทธศาสนสุภาษิต**. พิมพ์ครั้งที่ 12.
กรุงเทพมหานคร:ธรรมสภา.

พระมหาธรรมวัด อริยธมฺโม. 2543. **การศึกษาเชิงวิเคราะห์ หลักรัฐธรรมนูญศาสตร์ที่มีใน
พระไตรปิฎก**. วิทยานิพนธ์ปริญญาโท, มหาวิทยาลัยราชภัฏวไลยอลงกรณ์.

พุทธทาสภิกขุ. 2537. **ทศพิธราชธรรม**. กรุงเทพมหานคร: ธรรมสภา.

พุทธทาสภิกขุ. 2549. **ธรรมะกับการเมือง**. พิมพ์ครั้งที่ 3. กรุงเทพมหานคร: สุขภาพใจ.

ภิกษุศักดิ์ กัลยาณมิตร. 2545. **คุณธรรมของนักการเมือง: ศึกษาจากทัศนะของข้าราชการ**
กรุงเทพมหานคร. วิทยานิพนธ์ปริญญาโท, มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์.

มานิตย์ จุมปา. 2546. **คำอธิบายรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย (พ.ศ. 2540)**. พิมพ์ครั้งที่ 5.
กรุงเทพมหานคร: นิติธรรม.

วรเจตน์ ภาคีรัตน์. 2546. **สาระสำคัญและแนวทางการพัฒนาสภาผู้แทนราษฎรใน 10 ปี ข้างหน้า**.
กรุงเทพมหานคร: สำนักงานเลขาธิการสภาผู้แทนราษฎร.

วสิน อินทสระ. 2540. **หลักคำสอนสำคัญในพระพุทธศาสนา**. พิมพ์ครั้งที่ 5. กรุงเทพมหานคร:
มหามกุฏราชวิทยาลัย.

_____. 2541. **พุทธจริยศาสตร์**. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์ทองกวาว.

_____. 2544. **พระสูตรตันตปิฎก อังคุตตรนิกาย**. พิมพ์ครั้งที่ 3. กรุงเทพมหานคร:
มหามกุฏราชวิทยาลัย.

_____. ม.ป.ป. **แนวทางการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ตามหลักพระพุทธศาสนา**.
กรุงเทพมหานคร: บรรณาการ.

สมคิด เลิศไพฑูรย์. 2548. **กฎหมายรัฐธรรมนูญ: หลักการใหม่ตามรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักร**
ไทย. กรุงเทพมหานคร: มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.

สมบุญ สุธาสาธิต. 2533. **ความเชื่อและศาสนาในสังคมไทย**. กรุงเทพมหานคร:
มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมมาธิราช.

สำนักงานศึกษาต่อเนื่อง. 2543. **เอกสารอภิปรายทางวิชาการเรื่องจริยธรรมของนักการเมืองภายใต้**
รัฐธรรมนูญฉบับใหม่. กรุงเทพมหานคร: มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมมาธิราช.

สำนักงานเลขาธิการสภาผู้แทนราษฎร. 2548. รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ. 2540.
(Online). www.parliament.go.th, 16 กรกฎาคม 2548.

สำนักวิจัยสถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์. ม.ป.ป. บทบาทและความรับผิดชอบของ
สมาชิกสภาผู้แทนราษฎร และสมาชิกวุฒิสภาในอนาคตตามทัศนะของประชาชน.
กรุงเทพมหานคร: สำนักงานเลขาธิการสภาผู้แทนราษฎร.

สุจิตรา ธรรัตน์. 2538. ศาสนาเปรียบเทียบ. พิมพ์ครั้งที่ 4. กรุงเทพมหานคร: สหธรรมิก.

สุชีพ ปุญญานุภาพ. 2539. พระไตรปิฎกฉบับสำหรับประชาชน. พิมพ์ครั้งที่ 16.
กรุงเทพมหานคร: มหามกุฏราชวิทยาลัย.

_____. 2540. ศาสนาเปรียบเทียบ. พิมพ์ครั้งที่ 4. กรุงเทพมหานคร:
มหามกุฏราชวิทยาลัย.

สุเชาวน์ พลอยชুম. 2546. พุทธปรัชญาในสุตตันตปิฎก. กรุงเทพมหานคร:
มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์. (อัคราณา).

_____. 2548. พุทธศาสนาเถรวาท. กรุงเทพมหานคร: มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์. (อัคราณา).

สุเมธ ตันติเวชกุล. 2549. หลักธรรม หลักทำ ตามรอยพระยุคลบาท. พิมพ์ครั้งที่ 15.
กรุงเทพมหานคร: ด้านสุทธาการพิมพ์.

สุรพล สุขะพรหม. 2548. การเมืองกับการปกครองของไทย. กรุงเทพมหานคร:
มหาจุฬารรณการ.

สุรศักดิ์ ลิขสิทธิ์วัฒนกุล. 2545. คำอธิบายการดำเนินคดีผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมือง.
กรุงเทพมหานคร: วิญญูชน.

แสง จันทร์งาม. 2544. อริยสัจ 4. พิมพ์ครั้งที่ 2. กรุงเทพมหานคร: สร้างสรรค์บุ๊คส์.

ไสว มาลาทอง. 2542. คู่มือการศึกษาจริยธรรมสำหรับนักเรียน นิสิต นักศึกษา นักบริหาร นักปกครอง และประชาชนทั่วไป. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์การศาสนา.

อ. อโนทัย. 2546. ใช้ธรรมะกับการเมือง. กรุงเทพมหานคร: สุขภาพใจ.

ภาคผนวก

รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ. 2540

(เฉพาะส่วนที่เกี่ยวข้อง)

หมวด 6

รัฐสภา

ส่วนที่ 1

บททั่วไป

มาตรา 90 รัฐสภาประกอบด้วย สมาชิกผู้แทนราษฎรและวุฒิสภา รัฐสภาจะประชุมร่วมกันหรือแยกกัน ย่อมเป็นไปตามบทบัญญัติแห่งรัฐธรรมนูญนี้

มาตรา 91 ประธานสภาผู้แทนราษฎร เป็นประธานรัฐสภา ประธานวุฒิสภาเป็นรองประธานรัฐสภา

ในกรณีที่ไม่มีประธานสภาผู้แทนราษฎรหรือประธานสภาผู้แทนราษฎรไม่อยู่หรือไม่สามารถปฏิบัติหน้าที่ประธานรัฐสภาได้ ให้ประธานวุฒิสภำทำหน้าที่ประธานรัฐสภาแทน

ประธานรัฐสภามีอำนาจหน้าที่ตามที่บัญญัติไว้ในรัฐธรรมนูญนี้และดำเนินการของ รัฐสภาในกรณีประชุมร่วมกันให้เป็นไปตามข้อบังคับ

ประธานรัฐสภาและผู้ที่ทำหน้าที่แทนประธานรัฐสภาต้องวางตนเป็นกลางในการปฏิบัติหน้าที่

รองประธานรัฐสภามีอำนาจหน้าที่ตามที่บัญญัติไว้ในรัฐธรรมนูญนี้ และตามที่ประธานรัฐสภามอบหมาย

มาตรา 92 ร่างพระราชบัญญัติหรือร่างพระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญจะตราขึ้นเป็นกฎหมายได้ก็แต่โดยคำแนะนำและยินยอมของรัฐสภา

มาตรา 93 ร่างพระราชบัญญัติหรือร่างพระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญที่ได้รับความเห็นชอบของรัฐสภาแล้วให้นายกรัฐมนตรีนำขึ้นทูลเกล้าทูลกระหม่อมถวายภายในยี่สิบวันนับแต่

วันที่ได้รับร่างพระราชบัญญัติหรือร่างพระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญนั้นจากรัฐสภาเพื่อพระมหากษัตริย์ทรงลงพระปรมาภิไธย และเมื่อประกาศในราชกิจจานุเบกษาแล้ว ให้ใช้บังคับเป็นกฎหมายได้

มาตรา 94 ร่างพระราชบัญญัติหรือร่างพระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญใดพระมหากษัตริย์ไม่ทรงเห็นชอบด้วยและพระราชทานคืนมายังรัฐสภา หรือเมื่อพ้นเก้าสิบวันแล้วมิได้พระราชทานคืนมา รัฐสภาจะต้องปรึกษาร่างพระราชบัญญัติหรือร่างพระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญนั้นใหม่ ถ้ารัฐสภามีมติยืนยันตามเดิมด้วยคะแนนเสียงไม่น้อยกว่าสองในสามของจำนวนสมาชิกทั้งหมดเท่าที่มีอยู่ของทั้งสองสภาแล้วให้นายกรัฐมนตรีนำร่างพระราชบัญญัติหรือร่างพระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญนั้นขึ้นทูลเกล้าทูลกระหม่อมถวายอีกครั้งหนึ่ง เมื่อพระมหากษัตริย์มิได้ทรงลงพระปรมาภิไธยพระราชทานคืนมาภายในสามสิบวันให้นายกรัฐมนตรีนำพระราชบัญญัติหรือพระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญนั้นประกาศในราชกิจจานุเบกษาใช้บังคับเป็นกฎหมายได้เสมือนหนึ่งว่าพระมหากษัตริย์ได้ทรงลงพระปรมาภิไธยแล้ว

มาตรา 95 บุคคลจะเป็นสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรและสมาชิกวุฒิสภาในขณะเดียวกันมิได้

มาตรา 96 สมาชิกสภาผู้แทนราษฎรหรือสมาชิกวุฒิสภาจำนวนไม่น้อยกว่าหนึ่งในสิบของจำนวนสมาชิกทั้งหมดเท่าที่มีอยู่ของแต่ละสภามีสิทธิเข้าชื่อร้องขอต่อประธานแห่งสภาที่ตนเป็นสมาชิกว่าสมาชิกภาพของสมาชิกคนใดคนหนึ่งแห่งสภานั้นสิ้นสุดลงตามมาตรา 118 (3) (4) (5) (6) (7) (8) (9) (11) หรือ (12) หรือมาตรา 133 (3) (4) (5) (6) (7) (9) หรือ (10) แล้วแต่กรณีและให้ประธานแห่งสภาที่ได้รับคำร้องส่งคำร้องนั้นไปยังศาลรัฐธรรมนูญเพื่อวินิจฉัยว่าสมาชิกภาพของสมาชิกผู้นั้นสิ้นสุดลงหรือไม่

เมื่อศาลรัฐธรรมนูญมีคำวินิจฉัยแล้ว ให้ศาลรัฐธรรมนูญแจ้งคำวินิจฉัยนั้นไปยังประธานแห่งสภาที่ได้รับคำร้องตามวรรคหนึ่ง

มาตรา 97 การออกจากตำแหน่งของสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรหรือสมาชิกวุฒิสภายหลังวันที่สมาชิกภาพสิ้นสุดลงหรือวันที่ศาลรัฐธรรมนูญมีคำวินิจฉัยว่าสมาชิกภาพของสมาชิกคนใดคนหนึ่งสิ้นสุดลง ย่อมไม่กระทบกระเทือนกิจการที่สมาชิกผู้นั้นได้กระทำให้ในหน้าที่สมาชิกรวมทั้งการได้รับเงินประจำตำแหน่งหรือประโยชน์ตอบแทนอย่างอื่นก่อนที่สมาชิกผู้นั้นออกจากตำแหน่งหรือก่อนที่ประธานแห่งสภาที่ผู้นั้นเป็นสมาชิกได้รับแจ้งคำวินิจฉัยของศาลรัฐธรรมนูญแล้วแต่กรณี เว้นแต่ในกรณีที่ออกจากตำแหน่งเพราะเหตุที่ผู้นั้นได้รับเลือกตั้งมาโดยไม่ชอบด้วย

กฎหมายประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยการเลือกตั้งสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรและสมาชิกวุฒิสภา ให้คืนเงินประจำตำแหน่งและประโยชน์ตอบแทนอย่างอื่นที่ผู้นั้นได้รับมาเนื่องจากการดำรงตำแหน่งดังกล่าว

ส่วนที่ 2

สภาผู้แทนราษฎร

มาตรา 98 สภาผู้แทนราษฎรประกอบด้วยสมาชิกจำนวนห้าร้อยคน โดยเป็นสมาชิกซึ่งมาจากการเลือกตั้งแบบบัญชีรายชื่อตามมาตรา 99 จำนวนหนึ่งร้อยคน และสมาชิกซึ่งมาจากการเลือกตั้งแบบแบ่งเขตเลือกตั้งตามมาตรา 102 จำนวนสี่ร้อยคน

ในกรณีที่ตำแหน่งสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรว่างลง ไม่ว่าด้วยเหตุใดและยังมิได้มีการเลือกตั้งสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรขึ้นแทนตำแหน่งที่ว่างให้สภาผู้แทนราษฎรประกอบด้วยสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรเท่าที่มีอยู่

มาตรา 99 การเลือกตั้งสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรแบบบัญชีรายชื่อให้ผู้มีสิทธิเลือกตั้งมีสิทธิออกเสียงลงคะแนนเลือกบัญชีรายชื่อผู้สมัครรับเลือกตั้งที่พรรคการเมืองจัดทำขึ้น โดยให้เลือกบัญชีรายชื่อใดบัญชีรายชื่อหนึ่งเพียงบัญชีเดียว และให้ถือเขตประเทศเป็นเขตเลือกตั้ง

บัญชีรายชื่อผู้สมัครรับเลือกตั้งตามวรรคหนึ่งให้พรรคการเมืองจัดทำขึ้นพรรคการเมืองละหนึ่งบัญชี ไม่เกินบัญชีละหนึ่งร้อยคนและให้ยื่นต่อคณะกรรมการการเลือกตั้งก่อนวันเปิดสมัครรับเลือกตั้งสมาชิกซึ่งมาจากการเลือกตั้งแบบแบ่งเขตเลือกตั้ง

รายชื่อของบุคคลในบัญชีรายชื่อตามวรรคหนึ่งจะต้อง

- (1) ประกอบด้วยรายชื่อผู้สมัครรับเลือกตั้งจากภูมิภาคต่างๆ อย่างเป็นธรรม
- (2) ไม่ซ้ำกับรายชื่อในบัญชีที่พรรคการเมืองอื่นจัดทำขึ้น และไม่ซ้ำกับรายชื่อของผู้สมัครรับเลือกตั้งแบบแบ่งเขตเลือกตั้งตามมาตรา 102 และ
- (3) จัดทำรายชื่อเรียงตามลำดับหมายเลข

มาตรา 100 บัญชีรายชื่อของพรรคการเมืองใดได้คะแนนเสียงน้อยกว่าร้อยละห้าของจำนวนคะแนนเสียงรวมทั้งประเทศให้ถือว่าไม่มีผู้ใดในบัญชีนั้นได้รับเลือกตั้งและมีให้นำคะแนนเสียงดังกล่าวมารวมคำนวณเพื่อหาสัดส่วนจำนวนสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรตามวรรคสอง

วิธีคำนวณสัดส่วนคะแนนเสียงที่บัญชีรายชื่อของพรรคการเมืองแต่ละพรรคได้รับอันจะถือว่าบุคคลซึ่งมีรายชื่ออยู่ในบัญชีของพรรคการเมืองนั้นได้รับเลือกตั้งตามสัดส่วนที่คำนวณได้ ให้เป็นไปตามหลักเกณฑ์วิธีการและเงื่อนไขที่กำหนดในกฎหมายประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยการเลือกตั้งสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรและสมาชิกวุฒิสภา

ให้ถือว่าผู้สมัครรับเลือกตั้งซึ่งมีรายชื่ออยู่ในบัญชีรายชื่อของแต่ละพรรคการเมืองได้รับเลือกตั้งเรียงตามลำดับ จากหมายเลขต้นบัญชีลงไปตามจำนวนสัดส่วนสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรที่คำนวณได้สำหรับบัญชีรายนั้น

มาตรา 101 ภายใต้บังคับมาตรา 119 (1) ในกรณีที่มีเหตุใดๆ ทำให้ในระหว่างอายุของสภาผู้แทนราษฎรมีสมาชิกซึ่งได้รับเลือกตั้งจากการเลือกตั้งแบบบัญชีรายชื่อมีจำนวนไม่ถึงหนึ่งร้อยคน ให้สมาชิกซึ่งมาจากการเลือกตั้งแบบบัญชีรายชื่อประกอบด้วยสมาชิกเท่าที่มีอยู่

มาตรา 102 การเลือกตั้งสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรซึ่งมาจากการเลือกตั้งแบบแบ่งเขตเลือกตั้งให้ผู้มีสิทธิเลือกตั้งออกเสียงลงคะแนนเลือกตั้งผู้สมัครรับเลือกตั้งได้เขตละหนึ่งคน

การคำนวณเกณฑ์จำนวนราษฎรต่อสมาชิกหนึ่งคน ให้คำนวณจากจำนวนราษฎรทั้งประเทศตามหลักฐานการทะเบียนราษฎรที่ประกาศในปีสุดท้ายก่อนปีเลือกตั้งเฉลี่ยด้วยจำนวนสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรที่ร้อยละ

จำนวนสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรที่แต่ละจังหวัดจะพึงมี ให้นำจำนวนราษฎรต่อสมาชิกหนึ่งคนที่คำนวณได้ตามวรรคสองมาเฉลี่ยจำนวนราษฎรในจังหวัดนั้น จังหวัดใดมีราษฎรไม่ถึงเกณฑ์จำนวนราษฎรต่อสมาชิกหนึ่งคนตามวรรคสอง ให้มีสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรในจังหวัดนั้นได้หนึ่งคน จังหวัดใดมีราษฎรเกินเกณฑ์จำนวนราษฎรต่อสมาชิกหนึ่งคน ให้มีสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรในจังหวัดนั้นเพิ่มขึ้นอีกหนึ่งคนทุกจำนวนราษฎรที่ถึงเกณฑ์จำนวนราษฎรต่อสมาชิกหนึ่งคน

เมื่อได้จำนวนสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรของแต่ละจังหวัดตามวรรคสามแล้ว ถ้าจำนวนสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรยังไม่ครบสี่ร้อยคน จังหวัดใดมีเศษที่เหลือจากการคำนวณตามวรรคสามมากที่สุดให้จังหวัดนั้นมีสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรเพิ่มขึ้นอีกหนึ่งคน และให้เพิ่มสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรตามวิธีการดังกล่าวแก่จังหวัดที่มีเศษที่เหลือจากการคำนวณตามวรรคสามในลำดับรองลงมาตามลำดับจนครบจำนวนสี่ร้อยคน

มาตรา 103 จังหวัดใดมีการเลือกตั้งสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรได้ไม่เกินหนึ่งคนให้ถือเขตจังหวัดเป็นเขตเลือกตั้ง และจังหวัดใดมีการเลือกตั้งสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรได้เกินหนึ่งคน ให้แบ่งเขตจังหวัดออกเป็นเขตเลือกตั้งมีจำนวนเท่าจำนวนสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรที่พึงมี โดยจัดให้แต่ละเขตเลือกตั้งมีจำนวนสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรหนึ่งคน

จังหวัดใดมีการแบ่งเขตเลือกตั้งมากกว่าหนึ่งเขต ต้องแบ่งพื้นที่ของเขตเลือกตั้งแต่ละเขตให้ติดต่อกันและต้องให้จำนวนราษฎรในแต่ละเขตใกล้เคียงกัน

มาตรา 104 ในการเลือกตั้งทั่วไปให้ผู้มีสิทธิเลือกตั้งมีสิทธิออกเสียงลงคะแนนเลือกบัญชีรายชื่อผู้สมัครรับเลือกตั้งที่พรรคการเมืองจัดทำขึ้นเพียงบัญชีเดียว และมีสิทธิออกเสียงลงคะแนนเลือกผู้สมัครรับเลือกตั้งแบบแบ่งเขตเลือกตั้งในเขตเลือกตั้งนั้นได้หนึ่งคน

ในการเลือกตั้งสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรแทนตำแหน่งสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรที่มาจากการเลือกตั้งแบบแบ่งเขตเลือกตั้งซึ่งว่างลงตามมาตรา 119 (2) ให้ผู้มีสิทธิเลือกตั้งสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรมีสิทธิออกเสียงลงคะแนนเลือกตั้งผู้สมัครรับเลือกตั้งในเขตเลือกตั้งนั้นได้หนึ่งคน

การเลือกตั้งให้ใช้วิธีออกเสียงลงคะแนนโดยตรงและลับ

ในแต่ละเขตเลือกตั้งให้ดำเนินการนับคะแนนทุกหน่วยเลือกตั้งรวมกันและประกาศผลการนับคะแนนโดยเปิดเผย ทั้งนี้ ณ สถานที่แห่งใดแห่งหนึ่งแต่เพียงแห่งเดียวในเขตเลือกตั้งนั้นตามที่คณะกรรมการการเลือกตั้งกำหนด เว้นแต่เป็นกรณีที่มีความจำเป็นเฉพาะท้องถิ่น คณะกรรมการการเลือกตั้งจะกำหนดเป็นอย่างอื่นก็ได้ ทั้งนี้ตามที่บัญญัติในกฎหมายประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยการเลือกตั้งสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรและสมาชิกวุฒิสภา

การนับคะแนนและการประกาศคะแนนที่บัญชีรายชื่อแต่ละบัญชีได้รับในแต่ละเขตเลือกตั้งตามมาตรา 103 ให้นำบทบัญญัติวรรคสามมาใช้บังคับโดยอนุโลม

มาตรา 105 บุคคลผู้มีคุณสมบัติดังต่อไปนี้เป็นผู้มีสิทธิเลือกตั้ง

- (1) มีสัญชาติไทย แต่บุคคลผู้มีสัญชาติไทยโดยการแปลงสัญชาติ ต้องได้สัญชาติไทยมาแล้วไม่น้อยกว่าห้าปี
- (2) มีอายุไม่ต่ำกว่าสิบแปดปีบริบูรณ์ในวันที่ 1 มกราคมของปีที่มีการเลือกตั้ง และ
- (3) มีชื่ออยู่ในทะเบียนบ้านในเขตเลือกตั้งมาแล้วเป็นเวลาไม่น้อยกว่าเก้าสิบวันนับถึงวันเลือกตั้ง

ผู้มีสิทธิเลือกตั้งซึ่งอยู่นอกเขตเลือกตั้งตามมาตรา 103 ที่ตนมีชื่ออยู่ในทะเบียนบ้านหรือมีชื่ออยู่ในทะเบียนบ้านในเขตเลือกตั้งเป็นเวลาน้อยกว่าเก้าสิบวันนับถึงวันเลือกตั้งหรือมีถิ่นที่อยู่นอกราชอาณาจักรย่อมมีสิทธิออกเสียงลงคะแนนเลือกตั้ง ทั้งนี้ตามหลักเกณฑ์วิธีการและเงื่อนไขที่กฎหมายประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยการเลือกตั้งสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรและสมาชิกวุฒิสภาบัญญัติ

มาตรา 106 บุคคลผู้มีลักษณะดังต่อไปนี้ ในวันเลือกตั้งเป็นบุคคลต้องห้ามมิให้ใช้สิทธิเลือกตั้ง คือ

- (1) วิกลจริต หรือจิตฟั่นเฟือนไม่สมประกอบ
- (2) เป็นภิกษุ สามเณร นักพรต หรือนักบวช
- (3) ต้องคุมขังอยู่โดยหมายของศาลหรือโดยคำสั่งที่ชอบด้วยกฎหมาย
- (4) อยู่ในระหว่างถูกเพิกถอนสิทธิเลือกตั้ง

มาตรา 107 บุคคลผู้มีคุณสมบัติดังต่อไปนี้เป็นผู้มีสิทธิสมัครรับเลือกตั้งเป็นสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร

- (1) มีสัญชาติไทยโดยการเกิด
- (2) มีอายุไม่ต่ำกว่ายี่สิบห้าปีบริบูรณ์ในวันเลือกตั้ง

(3) สำเร็จการศึกษาไม่ต่ำกว่าปริญญาตรีหรือเทียบเท่า เว้นแต่เคยเป็นสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรหรือสมาชิกวุฒิสภา

(4) เป็นสมาชิกพรรคการเมืองใดพรรคการเมืองหนึ่งแต่เพียงพรรคเดียวนับถึงวันสมัครรับเลือกตั้งเป็นเวลาติดต่อกันไม่น้อยกว่าเก้าสิบวัน

(5) ผู้สมัครรับเลือกตั้งแบบแบ่งเขตเลือกตั้งต้องมีลักษณะอย่างใดอย่างหนึ่งดังต่อไปนี้ด้วย คือ

(ก) มีชื่ออยู่ในทะเบียนบ้านในจังหวัดที่สมัครรับเลือกตั้งมาแล้วเป็นเวลาติดต่อกันไม่น้อยกว่าหนึ่งปีนับถึงวันสมัครรับเลือกตั้ง

(ข) เคยเป็นสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรจังหวัดที่สมัครรับเลือกตั้ง หรือเคยเป็นสมาชิกสภาท้องถิ่นหรือผู้บริหารท้องถิ่นในจังหวัดนั้น

(ค) เป็นบุคคลซึ่งเกิดในจังหวัดที่สมัครรับเลือกตั้ง

(ง) เคยศึกษาในสถานศึกษาที่ตั้งอยู่ในจังหวัดที่สมัครรับเลือกตั้งเป็นเวลาติดต่อกันไม่น้อยกว่าสองปีการศึกษา

(จ) เคยรับราชการหรือเคยมีชื่ออยู่ในทะเบียนบ้านในจังหวัดที่สมัครรับเลือกตั้งเป็นเวลาติดต่อกันไม่น้อยกว่าสองปี

มาตรา 108 พรรคการเมืองที่ส่งสมาชิกเข้าเป็นผู้สมัครรับเลือกตั้งในการเลือกตั้งแบบแบ่งเขตเลือกตั้งในเขตเลือกตั้งใดจะส่งได้คนเดียวในเขตเลือกตั้งนั้น

มาตรา 109 บุคคลผู้มีลักษณะดังต่อไปนี้บุคคลต้องห้ามมิให้ใช้สิทธิสมัครรับเลือกตั้งเป็นสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร คือ

(1) ดิคาเสพติดให้โทษ

(2) เป็นบุคคลล้มละลายซึ่งศาลยังไม่สั่งให้พ้นจากคดี

- (3) เป็นบุคคลผู้มีลักษณะต้องห้ามมิให้ใช้สิทธิเลือกตั้งสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรตามมาตรา 106 (1) (2) หรือ (4)
- (4) ต้องคำพิพากษาให้จำคุกและถูกคุมขังอยู่โดยหมายของศาล
- (5) เคยต้องคำพิพากษาให้จำคุกตั้งแต่สองปีขึ้นไปโดยได้พ้นโทษมายังไม่ถึงห้าปีในวันเลือกตั้ง เว้นแต่ในความผิดอันได้กระทำโดยประมาท
- (6) เคยถูกไล่ออกปลดออกหรือให้ออกจากราชการหน่วยงานของรัฐหรือรัฐวิสาหกิจ เพราะทุจริตต่อหน้าที่ หรือถือว่ากระทำการทุจริตและประพฤติมิชอบในวงราชการ
- (7) เคยต้องคำพิพากษาหรือคำสั่งของศาลให้ทรัพย์สินตกเป็นของแผ่นดินเพราะรื้อขาย ผิดปกติหรือมีทรัพย์สินเพิ่มขึ้นผิดปกติ
- (8) เป็นข้าราชการซึ่งมีตำแหน่งหรือเงินเดือนประจำนอกจากข้าราชการการเมือง
- (9) เป็นสมาชิกสภาท้องถิ่นหรือผู้บริหารท้องถิ่น
- (10) เป็นสมาชิกวุฒิสภา
- (11) เป็นพนักงานหรือลูกจ้างของหน่วยงานของรัฐ หรือรัฐวิสาหกิจหรือของราชการส่วนท้องถิ่นหรือเป็นเจ้าของที่ดินอื่นของรัฐ
- (12) เป็นกรรมการการเลือกตั้ง ผู้ตรวจการแผ่นดินของรัฐสภา กรรมการสิทธิมนุษยชนแห่งชาติ ตุลาการศาลรัฐธรรมนูญ ตุลาการศาลปกครอง กรรมการป้องกันและปราบปรามการทุจริตแห่งชาติหรือกรรมการตรวจเงินแผ่นดิน
- (13) อยู่ในระหว่างต้องห้ามมิให้ดำรงตำแหน่งทางการเมืองตามมาตรา 295
- (14) เคยถูกวุฒิสภามีมติ ตามมาตรา 307 ให้ถอดถอนออกจากตำแหน่งและยังไม่พ้นกำหนดห้าปีนับแต่วันที่วุฒิสภามีมติจนถึงวันเลือกตั้ง

มาตรา 110 สมาชิกสภาผู้แทนราษฎรต้อง

(1) ไม่ดำรงตำแหน่งหรือหน้าที่ใดในหน่วยราชการ หน่วยงานของรัฐหรือรัฐวิสาหกิจ หรือ ตำแหน่งสมาชิกสภาท้องถิ่น ผู้บริหารท้องถิ่นหรือพนักงานส่วนท้องถิ่นทั้งนี้นอกจากข้าราชการการเมืองอื่นซึ่งมิใช่รัฐมนตรี

(2) ไม่รับสัมปทานจากรัฐ หน่วยราชการ หน่วยงานของรัฐ หรือรัฐวิสาหกิจหรือเข้าเป็นคู่สัญญากับรัฐ หน่วยราชการ หน่วยงานของรัฐ หรือรัฐวิสาหกิจ อันมีลักษณะเป็นการผูกขาดตัดตอนหรือเป็นหุ้นส่วนหรือผู้ถือหุ้นในห้างหุ้นส่วนหรือบริษัทที่รับสัมปทานหรือเข้าเป็นคู่สัญญาในลักษณะดังกล่าว

(3) ไม่รับเงินหรือประโยชน์ใดๆ จากหน่วยราชการ หน่วยงานของรัฐหรือรัฐวิสาหกิจเป็นพิเศษนอกเหนือไปจากที่หน่วยราชการ หน่วยงานของรัฐหรือรัฐวิสาหกิจปฏิบัติกับบุคคลอื่นๆ ในธุรกิจการงานตามปกติ

บทบัญญัติมาตรานี้ มิให้ใช้บังคับในกรณีที่สมาชิกสภาผู้แทนราษฎรรับเบี้ยหวัดบำเหน็จ บำนาญเงินปีพระบรมวงศานุวงศ์ หรือเงินอื่นใดในลักษณะเดียวกันและมีให้ใช้บังคับในกรณีที่สมาชิกสภาผู้แทนราษฎรรับหรือดำรงตำแหน่งกรรมการของรัฐสภา สมาชิกสภาผู้แทนราษฎรหรือวุฒิสภาหรือกรรมการที่ได้รับแต่งตั้งในฐานะเป็นผู้ทรงคุณวุฒิตามบทบัญญัติแห่งกฎหมายหรือกรรมการที่ได้รับแต่งตั้งในการบริหารราชการแผ่นดินในกรณีที่ดำรงตำแหน่งข้าราชการการเมืองอื่นซึ่งมิใช่รัฐมนตรี

มาตรา 111 สมาชิกสภาผู้แทนราษฎรต้องไม่ใช่สถานะหรือตำแหน่งการเป็นสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรเข้าไปก้ำก่ายหรือแทรกแซงการบรรจุ แต่งตั้งถ่ายโอน เลื่อนตำแหน่ง และเลื่อนขึ้นเงินเดือนของข้าราชการซึ่งมีตำแหน่งหรือเงินเดือนประจำและมีให้ข้าราชการการเมือง พนักงานหรือลูกจ้างของหน่วยงานของรัฐ รัฐวิสาหกิจหรือราชการส่วนท้องถิ่นหรือให้บุคคลดังกล่าวพ้นจากตำแหน่ง

มาตรา 112 ภายใต้บังคับบทบัญญัติแห่งรัฐธรรมนูญนี้ หลักเกณฑ์และวิธีการเลือกตั้งสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรให้เป็นไปตามกฎหมายประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยการเลือกตั้งสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรและสมาชิกวุฒิสภา

มาตรา 113 เพื่อให้การเลือกตั้งสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรเป็นไปด้วยความสุจริตและเที่ยงธรรม ให้รัฐสนับสนุนการเลือกตั้งสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรในเรื่องดังต่อไปนี้

- (1) จัดที่ปิดประกาศและที่ติดแผ่นป้ายเกี่ยวกับการเลือกตั้งในสาธารณสถานซึ่งเป็นของรัฐ
- (2) พิมพ์และจัดส่งเอกสารเกี่ยวกับการเลือกตั้งไปให้ผู้มีสิทธิออกเสียงเลือกตั้ง
- (3) จัดหาสถานที่หาเสียงเลือกตั้งให้แก่ผู้สมัครรับเลือกตั้ง
- (4) จัดสรรเวลาออกอากาศทางวิทยุกระจายเสียงและวิทยุโทรทัศน์ให้แก่พรรคการเมือง
- (5) กิจการอื่นที่คณะกรรมการการเลือกตั้งประกาศกำหนดการดำเนินการตาม (1) (4) และ (5) โดยผู้สมัครรับเลือกตั้ง พรรคการเมือง หรือบุคคลอื่นนอกจากรัฐจะกระทำมิได้ หลักเกณฑ์เงื่อนไข และวิธีการดำเนินการตามมาตรานี้ ให้เป็นไปตามกฎหมายประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยการเลือกตั้งสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรและสมาชิกวุฒิสภาซึ่งต้องให้ออกาสโดยเท่าเทียมกัน

มาตรา 114 อายุของสภาผู้แทนราษฎรมีกำหนดคราวละสี่ปีนับแต่วันเลือกตั้ง

มาตรา 115 เมื่ออายุของสภาผู้แทนราษฎรสิ้นสุดลง พระมหากษัตริย์จะได้ทรงตราพระราชกฤษฎีกาให้มีการเลือกตั้งสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรใหม่เป็นการเลือกตั้งทั่วไปซึ่งต้องกำหนดวันเลือกตั้งภายในสี่สิบห้าวันนับแต่วันที่อายุของสภาผู้แทนราษฎรสิ้นสุดลง และวันเลือกตั้งนั้นต้องกำหนดเป็นวันเดียวกันทั่วราชอาณาจักร

มาตรา 116 พระมหากษัตริย์ทรงไว้ซึ่งพระราชอำนาจที่จะยุบสภาผู้แทนราษฎรเพื่อให้มีการเลือกตั้งสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรใหม่ การยุบสภาผู้แทนราษฎรให้กระทำโดยพระราชกฤษฎีกาซึ่งต้อง กำหนดวันเลือกตั้งสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรใหม่เป็นการเลือกตั้งทั่วไปภายในหกสิบวัน และวันเลือกตั้งนั้นต้องกำหนดเป็นวันเดียวกันทั่วราชอาณาจักร การยุบสภาผู้แทนราษฎรจะกระทำได้เพียงครั้งเดียวในเหตุการณ์เดียวกัน

มาตรา 117 สมาชิกภาพของสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรเริ่มตั้งแต่วันเลือกตั้ง

มาตรา 118 สมาชิกภาพของสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรสิ้นสุดลงเมื่อ

- (1) ถึงคราวออกตามอายุของสภาผู้แทนราษฎร หรือมีการยุบสภาผู้แทนราษฎร

(2) ตาย

(3) ลาออก

(4) ขาดคุณสมบัติตามมาตรา 107

(5) มีลักษณะต้องห้ามตามมาตรา 109 (1) (2) (3) (5) (6) (7) (8) (9) (10) (11) (12) (13) หรือ (14)

(6) กระทำการอันต้องห้ามตามมาตรา 110 หรือมาตรา 111

(7) ได้รับแต่งตั้งเป็นนายกรัฐมนตรีหรือรัฐมนตรี

(8) ลาออกจากพรรคการเมืองที่ตนเป็นสมาชิก หรือพรรคการเมืองที่ตนเป็นสมาชิกมีมติด้วยคะแนนเสียงไม่น้อยกว่าสามในสี่ของที่ประชุมร่วมของคณะกรรมการบริหารของพรรคการเมืองและสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรที่สังกัดพรรคการเมืองนั้น ให้พ้นจากการเป็นสมาชิกของพรรคการเมืองที่ตนเป็นสมาชิก ในกรณีเช่นนี้ ให้ถือว่าสิ้นสุดสมาชิกภาพนับแต่วันที่ลาออกหรือพรรคการเมืองมีมติ เว้นแต่สมาชิกสภาผู้แทนราษฎรผู้นั้นได้อุทธรณ์ต่อศาลรัฐธรรมนูญภายในสามสิบวันนับแต่วันที่พรรคการเมืองมีมติคัดค้านว่ามติดังกล่าวมีลักษณะตามมาตรา 47 วรรคสาม ถ้าศาลรัฐธรรมนูญวินิจฉัยว่ามติดังกล่าวมิได้มีลักษณะตามมาตรา 47 วรรคสาม ให้ถือว่าสมาชิกภาพสิ้นสุดลงนับแต่วันที่ศาลรัฐธรรมนูญวินิจฉัย แต่ถ้าศาลรัฐธรรมนูญวินิจฉัยว่ามติดังกล่าวมีลักษณะตามมาตรา 47 วรรคสาม สมาชิกสภาผู้แทนราษฎรผู้นั้นอาจเข้าเป็นสมาชิกของพรรคการเมืองอื่นได้ภายในสามสิบวันนับแต่วันที่ศาลรัฐธรรมนูญวินิจฉัย

(9) ขาดจากการเป็นสมาชิกของพรรคการเมืองในกรณีที่ศาลรัฐธรรมนูญมีคำสั่งยุบพรรคการเมืองที่สมาชิกสภาผู้แทนราษฎรผู้นั้นเป็นสมาชิกและไม่อาจเข้าเป็นสมาชิกของพรรคการเมืองอื่นได้ภายในหกสิบวันนับแต่วันที่ศาลรัฐธรรมนูญมีคำสั่ง ในกรณีเช่นนี้ให้ถือว่าสิ้นสุดสมาชิกภาพนับแต่วันถัดจากวันที่ครบกำหนดหกสิบวันนั้น

(10) วุฒิสภามีมติตามมาตรา 307 ให้ถอดถอนออกจากตำแหน่ง หรือศาลรัฐธรรมนูญมีคำวินิจฉัยให้พ้นจากสมาชิกภาพตามมาตรา 96 ในกรณีเช่นนี้ให้ถือว่าสิ้นสุดสมาชิกภาพนับแต่วันที่วุฒิสภามีมติหรือศาลรัฐธรรมนูญมีคำวินิจฉัยแล้วแต่กรณี

(11) ขาดประชุมเกินจำนวนหนึ่งในสี่ของจำนวนวันประชุมในสมัยประชุมที่มีกำหนดเวลาไม่น้อยกว่าหนึ่งร้อยสี่สิบวันโดยไม่ได้รับอนุญาตจากประธานสภาผู้แทนราษฎร

(12) ถูกจำคุกโดยคำพิพากษาถึงที่สุดให้จำคุก เว้นแต่ในความผิดอันได้กระทำโดยประมาทหรือความผิดลหุโทษ

การสิ้นสุดสมาชิกภาพของสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรตาม (7) ให้มีผลในวันถัดจากวันที่ครบสามสิบวันนับแต่วันที่มีพระบรมราชโองการแต่งตั้ง

มาตรา 119 เมื่อตำแหน่งสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรว่างลงเพราะเหตุอื่นใดนอกจากถึงคราวออกตามอายุของสภาผู้แทนราษฎรหรือเมื่อมีการยุบสภาผู้แทนราษฎรให้ดำเนินการดังต่อไปนี้

(1) ในกรณีที่ตำแหน่งที่ว่างเป็นตำแหน่งสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรในบัญชีรายชื่อที่พรรคการเมืองใดจัดทำขึ้นตามมาตรา 99 ให้ประธานสภาผู้แทนราษฎรประกาศในราชกิจจานุเบกษาภายในเจ็ดวันนับแต่วันที่ตำแหน่งนั้นว่างลง ให้ผู้มีชื่ออยู่ในบัญชีรายชื่อของพรรคการเมืองนั้นในลำดับถัดไปเลื่อนขึ้นมาเป็นสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรแทน

(2) ในกรณีที่ตำแหน่งที่ว่างเป็นตำแหน่งสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรที่มาจากการเลือกตั้งแบบแบ่งเขตเลือกตั้งตามมาตรา 102 ให้มีการเลือกตั้งสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรขึ้นแทนภายในสี่สิบห้าวันนับแต่วันที่ตำแหน่งนั้นว่าง เว้นแต่อายุของสภาผู้แทนราษฎรจะเหลือไม่ถึงหนึ่งร้อยแปดสิบวัน

สมาชิกภาพของสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรผู้เข้ามาแทนตาม (1) ให้เริ่มตั้งแต่วันถัดจากวันที่ผู้เข้ามาแทนนั้นได้รับการประกาศชื่อ ส่วนสมาชิกภาพของสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรผู้เข้ามาแทนตาม (2) ให้เริ่มตั้งแต่วันเลือกตั้งแทนตำแหน่งที่ว่าง สมาชิกสภาผู้แทนราษฎรผู้เข้ามาแทนนั้นให้อยู่ในตำแหน่งได้เพียงเท่าอายุของสภาผู้แทนราษฎรที่เหลืออยู่

มาตรา 120 ภายหลังที่คณะรัฐมนตรีเข้าบริหารราชการแผ่นดินแล้ว พระมหากษัตริย์จะทรงแต่งตั้งสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรผู้เป็นหัวหน้าพรรคการเมืองในสภาผู้แทนราษฎรที่สมาชิกในสังกัดของพรรคคนมิได้ดำรงตำแหน่งรัฐมนตรี และมีจำนวนมากที่สุดในการบรรดาพรรคการเมืองที่สมาชิกในสังกัดมิได้ดำรงตำแหน่งรัฐมนตรี แต่ไม่น้อยกว่าหนึ่งในห้าของจำนวนสมาชิกทั้งหมดเท่าที่มีอยู่ของสภาผู้แทนราษฎรในขณะแต่งตั้ง เป็นผู้นำฝ่ายค้านในสภาผู้แทนราษฎร

ในกรณีที่ไม่มีพรรคการเมืองใดในสภาผู้แทนราษฎรมีลักษณะที่กำหนดไว้ตามวรรคหนึ่ง ให้สมาชิกสภาผู้แทนราษฎรผู้เป็นหัวหน้าพรรคการเมืองซึ่งได้รับเสียงสนับสนุนข้างมากจากสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรในพรรคการเมืองที่สมาชิกในสังกัดของพรรคนั้นมิได้ดำรงตำแหน่งรัฐมนตรี เป็นผู้นำฝ่ายค้านในสภาผู้แทนราษฎร ในกรณีที่มีเสียงสนับสนุนเท่ากัน ให้ใช้วิธีจับสลาก

ให้ประธานสภาผู้แทนราษฎรเป็นผู้ลงนามรับสนองพระบรมราชโองการ แต่งตั้งผู้นำฝ่ายค้านในสภาผู้แทนราษฎร

ผู้นำฝ่ายค้านในสภาผู้แทนราษฎรย่อมพ้นจากตำแหน่งเมื่อขาดคุณสมบัติดังกล่าวในวรรคหนึ่งหรือวรรคสองและให้นำบทบัญญัติมาตรา 152 มาใช้บังคับโดยอนุโลม ในกรณีเช่นนี้ พระมหากษัตริย์จะได้ทรงแต่งตั้งผู้นำฝ่ายค้านในสภาผู้แทนราษฎรแทนตำแหน่งที่ว่าง

ส่วนที่ 4

คณะกรรมการการเลือกตั้ง

มาตรา 136 คณะกรรมการการเลือกตั้งประกอบด้วยประธานกรรมการคนหนึ่งและกรรมการอื่นอีกสี่คนซึ่งพระมหากษัตริย์ทรงแต่งตั้งตามคำแนะนำของวุฒิสภาจากผู้ซึ่งมีความเป็นกลางทางการเมืองและมีความซื่อสัตย์สุจริตเป็นที่ประจักษ์

ให้ประธานวุฒิสภาลงนามรับสนองพระบรมราชโองการแต่งตั้งประธานกรรมการและกรรมการตามวรรคหนึ่ง

มาตรา 137 กรรมการการเลือกตั้งต้องมีคุณสมบัติและไม่มีลักษณะต้องห้ามดังต่อไปนี้

- (1) มีสัญชาติไทยโดยการเกิด
- (2) มีอายุไม่ต่ำกว่าสี่สิบปีบริบูรณ์ในวันเสนอชื่อ
- (3) สำเร็จการศึกษาไม่ต่ำกว่าปริญญาตรีหรือเทียบเท่า
- (4) ไม่มีลักษณะต้องห้ามตามมาตรา 106 หรือมาตรา 109 (1) (2) (4) (5) (6) (7) (13) หรือ (14)

(5) ไม่เป็นสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร สมาชิกวุฒิสภา ข้าราชการการเมือง สมาชิกสภาท้องถิ่น หรือผู้บริหารท้องถิ่น

(6) ไม่เป็นหรือเคยเป็นสมาชิกหรือผู้ดำรงตำแหน่งอื่นของพรรคการเมืองในระยะห้าปีก่อนดำรงตำแหน่ง

(7) ไม่เป็นผู้ตรวจการแผ่นดินของรัฐสภา กรรมการสิทธิมนุษยชนแห่งชาติ ตุลาการศาลรัฐธรรมนูญ ตุลาการศาลปกครอง กรรมการป้องกันและปราบปรามการทุจริตแห่งชาติหรือกรรมการตรวจเงินแผ่นดิน

มาตรา 138 การสรรหาและการเลือกประธานกรรมการและกรรมการการเลือกตั้งให้ดำเนินการดังนี้

(1) ให้มีคณะกรรมการสรรหากรรมการการเลือกตั้งจำนวนสิบคน ซึ่งประกอบด้วย ประธานศาลรัฐธรรมนูญ ประธานศาลปกครองสูงสุด อธิการบดีของสถาบันอุดมศึกษาของรัฐที่เป็นนิติบุคคลทุกแห่งซึ่งเลือกกันเองให้เหลือสี่คน ผู้แทนพรรคการเมืองทุกพรรคที่มีสมาชิกเป็นสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรพรรคละหนึ่งคนซึ่งเลือกกันเองให้เหลือสี่คน ทำหน้าที่พิจารณาสรรหาผู้มีคุณสมบัติตามมาตรา 137 ซึ่งสมควรเป็นกรรมการการเลือกตั้งจำนวนห้าคนเสนอต่อประธานวุฒิสภา โดยต้องเสนอพร้อมความยินยอมของผู้ได้รับการเสนอชื่อนั้น มติในการเสนอชื่อดังกล่าวต้องมีคะแนนเสียงไม่น้อยกว่าสามในสี่ของจำนวนกรรมการสรรหาทั้งหมดเท่าที่มีอยู่

(2) ให้ที่ประชุมใหญ่ศาลฎีกาพิจารณาสรรหาผู้สมควรเป็นกรรมการการเลือกตั้งจำนวนห้าคนเสนอต่อประธานวุฒิสภา โดยต้องเสนอพร้อมความยินยอมของผู้ได้รับการเสนอชื่อนั้น

(3) การเสนอชื่อตาม (1) และ (2) ให้กระทำภายในสามสิบวันนับแต่วันที่มิเหตุที่ทำให้ต้องมีการเลือกบุคคลให้ดำรงตำแหน่งดังกล่าว ในกรณีที่คณะกรรมการสรรหาตาม (1) ไม่อาจเสนอชื่อได้ภายในเวลาที่กำหนดหรือไม่อาจเสนอชื่อได้ครบจำนวนภายในเวลาที่กำหนดให้ที่ประชุมใหญ่ศาลฎีกาพิจารณาเสนอชื่อแทนจนครบจำนวนภายในสิบห้าวันนับแต่วันที่ครบกำหนดต้องเสนอชื่อตาม (1)

(4) ให้ประธานวุฒิสภาเรียกประชุมวุฒิสภาเพื่อมีมติเลือกผู้ได้รับการเสนอชื่อตาม (1) (2) และ (3) ซึ่งต้องกระทำโดยวิธีลงคะแนนลับ ในการนี้ให้ห้าคนแรกซึ่งได้รับคะแนนสูงสุดและมี

คะแนนมากกว่ากึ่งหนึ่งของจำนวนสมาชิกทั้งหมดเท่าที่มีอยู่ของวุฒิสภาเป็นผู้ได้รับเลือกเป็นกรรมการการเลือกตั้ง แต่ถ้าจำนวนผู้ได้รับเลือกตั้งกล่าวมีไม่ครบห้าคนให้นำรายชื่อผู้ไม่ได้รับเลือกในคราวแรกนั้นมาให้สมาชิกวุฒิสภาออกเสียงลงคะแนนเลือกอีกครั้งหนึ่งต่อเนื่องกันไป และในกรณีนี้ให้ถือว่าผู้ได้รับคะแนนเสียงสูงสุดเรียงลงไปตามลำดับจนครบห้าคนเป็นผู้ได้รับเลือกให้เป็นกรรมการการเลือกตั้งในครั้งนี้อีก ถ้ามีผู้ได้คะแนนเสียงเท่ากันในลำดับใดอันเป็นเหตุให้มีผู้ได้รับเลือกเกินห้าคน ให้ประธานวุฒิสภาจับสลากว่าผู้ใดเป็นผู้ได้รับเลือก

(5) ให้ผู้ได้รับเลือกตาม (4) ประชุมและเลือกกันเองให้คนหนึ่งเป็นประธานกรรมการการเลือกตั้งและแจ้งผลให้ประธานวุฒิสภาทราบและให้ประธานวุฒิสภานำความกราบบังคมทูลเพื่อทรงแต่งตั้งต่อไป

มาตรา 139 กรรมการการเลือกตั้งต้อง

- (1) ไม่เป็นข้าราชการซึ่งมีตำแหน่งหรือเงินเดือนประจำ
- (2) ไม่เป็นพนักงานหรือลูกจ้างของหน่วยงานของรัฐ รัฐวิสาหกิจ หรือของราชการส่วนท้องถิ่น
- (3) ไม่ดำรงตำแหน่งใดในห้างหุ้นส่วนบริษัทหรือองค์การที่ดำเนินธุรกิจโดยมุ่งหาผลกำไรหรือรายได้มาแบ่งปันกันหรือเป็นลูกจ้างของบุคคลใด
- (4) ไม่ประกอบวิชาชีพอิสระอื่นใด

ในกรณีที่วุฒิสภาเลือกบุคคลตาม (1) (2) (3) หรือ (4) โดยได้รับความยินยอมของผู้นั้น ผู้ได้รับเลือกจะเริ่มปฏิบัติหน้าที่ได้ต่อเมื่อผู้นั้นได้ลาออกจากตำแหน่งตาม (1) (2) หรือ (3) หรือแสดงให้เป็นที่เชื่อได้ว่าตนได้เลิกประกอบวิชาชีพอิสระดังกล่าวแล้ว ซึ่งต้องกระทำภายในสิบห้าวันนับแต่วันที่ได้รับเลือก แต่ถ้าผู้นั้นมิได้ลาออกหรือเลิกประกอบวิชาชีพอิสระภายในเวลาที่กำหนด ให้ถือว่าผู้นั้นไม่เคยได้รับเลือกให้เป็นกรรมการการเลือกตั้งและให้นำบทบัญญัติมาตรา 138 มาใช้บังคับโดยอนุโลม

มาตรา 140 กรรมการการเลือกตั้ง มีวาระการดำรงตำแหน่งเจ็ดปี นับแต่วันที่พระมหากษัตริย์ทรงแต่งตั้ง และให้ดำรงตำแหน่งได้เพียงวาระเดียว กรรมการการเลือกตั้ง

ซึ่งพ้นจากตำแหน่งตามวาระ ต้องอยู่ในตำแหน่งเพื่อปฏิบัติหน้าที่ต่อไปจนกว่ากรรมการการเลือกตั้งซึ่งได้รับแต่งตั้งใหม่จะเข้ารับหน้าที่

มาตรา 141 นอกจากการพ้นจากตำแหน่งตามวาระ กรรมการการเลือกตั้งพ้นจากตำแหน่งเมื่อ

(1) ตาย

(2) ลาออก

(3) ขาดคุณสมบัติหรือมีลักษณะต้องห้ามตามมาตรา 137 หรือมาตรา 139

(4) ได้รับโทษจำคุกโดยคำพิพากษาถึงที่สุดให้จำคุก เว้นแต่ในความผิดอันได้กระทำโดยประมาทหรือความผิดลหุโทษ

(5) วุฒิสภามีมติตามมาตรา 307 ให้ถอดถอนออกจากตำแหน่ง

เมื่อมีกรณีตามวรรคหนึ่ง ให้คณะกรรมการการเลือกตั้งเท่าที่เหลืออยู่ปฏิบัติหน้าที่ต่อไปได้

มาตรา 142 สมาชิกสภาผู้แทนราษฎร สมาชิกวุฒิสภา หรือสมาชิกของทั้งสองสภารวมกัน มีจำนวนไม่น้อยกว่าหนึ่งในสิบของจำนวนสมาชิกทั้งหมดเท่าที่มีอยู่ของทั้งสองสภามีสิทธิเข้าชื่อร้องขอต่อประธานรัฐสภาว่ากรรมการการเลือกตั้งคนใดคนหนึ่งขาดคุณสมบัติหรือมีลักษณะต้องห้ามตามมาตรา 137 หรือกระทำการอันต้องห้ามตามมาตรา 139 และให้ประธานรัฐสภาส่งคำร้องนั้นไปยังศาลรัฐธรรมนูญเพื่อวินิจฉัยว่ากรรมการการเลือกตั้งผู้นั้นพ้นจากตำแหน่งหรือไม่

เมื่อศาลรัฐธรรมนูญมีคำวินิจฉัยแล้วให้ศาลรัฐธรรมนูญแจ้งคำวินิจฉัยไปยังประธานรัฐสภาและประธานกรรมการการเลือกตั้ง

ให้นำบทบัญญัติมาตรา 97 มาใช้บังคับกับการพ้นจากตำแหน่งของกรรมการการเลือกตั้งด้วย โดยอนุโลม

มาตรา 143 ในกรณีที่กรรมการการเลือกตั้งพ้นจากตำแหน่งตามวาระพร้อมกันทั้งหมดให้ดำเนินการตามมาตรา 138 ภายในสี่สิบห้าวันนับแต่วันที่มีการพ้นจากตำแหน่ง

ในกรณีที่กรรมการการเลือกตั้งพ้นจากตำแหน่งเพราะเหตุอื่นนอกจากถึงคราวออกตามวาระ ให้นำมาตรา 138 มาใช้บังคับกับการสรรหาและการเลือกกรรมการการเลือกตั้งแทนตำแหน่งที่ว่างนั้นโดยอนุโลม ในกรณีนี้ให้เสนอชื่อผู้สมควรเป็นกรรมการการเลือกตั้งต่อประธานวุฒิสภาเป็นจำนวนสองเท่าของผู้ซึ่งพ้นจากตำแหน่ง และให้วุฒิสภามีมติเลือกทั้งนี้ให้ดำเนินการให้แล้วเสร็จภายในสี่สิบห้าวันนับแต่วันที่มีการพ้นจากตำแหน่ง และให้ผู้ได้รับเลือกอยู่ในตำแหน่งเพียงเท่าวาระที่เหลืออยู่ของผู้ซึ่งตนแทน

มาตรา 144 คณะกรรมการการเลือกตั้งเป็นผู้ควบคุมและดำเนินการจัดหรือจัดให้มีการเลือกตั้งสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร สมาชิกวุฒิสภา สมาชิกสภาท้องถิ่นและผู้บริหารท้องถิ่นรวมทั้งการออกเสียงประชามติให้เป็นไปโดยสุจริตและเที่ยงธรรม

ประธานกรรมการการเลือกตั้ง เป็นผู้รักษาการตามกฎหมายประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยการเลือกตั้งสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรและสมาชิกวุฒิสภา กฎหมายประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยการพรรคการเมือง กฎหมายประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยการออกเสียงประชามติ และกฎหมายว่าด้วยการเลือกตั้งสมาชิกสภาท้องถิ่นหรือผู้บริหารท้องถิ่นและเป็นนายทะเบียนพรรคการเมือง

มาตรา 145 คณะกรรมการการเลือกตั้งมีอำนาจหน้าที่ ดังต่อไปนี้

(1) ออกประกาศกำหนดการทั้งหลายอันจำเป็นแก่การปฏิบัติตามกฎหมายตามมาตรา 144 วรรคสอง

(2) มีคำสั่งให้ข้าราชการ พนักงาน หรือลูกจ้างของหน่วยราชการ หน่วยงานของรัฐ รัฐวิสาหกิจ หรือราชการส่วนท้องถิ่น หรือเจ้าหน้าที่อื่นของรัฐปฏิบัติการทั้งหลายอันจำเป็นตามกฎหมายตามมาตรา 144 วรรคสอง

(3) สืบสวนสอบสวนเพื่อหาข้อเท็จจริงและวินัยชี้ขาดปัญหาหรือข้อโต้แย้งที่เกิดขึ้นตามกฎหมายตามมาตรา 144 วรรคสอง

(4) สั่งให้มีการเลือกตั้งใหม่หรือออกเสียงประชามติใหม่ในหน่วยเลือกตั้งใดหน่วยเลือกตั้งหนึ่งหรือทุกหน่วยเลือกตั้ง เมื่อมีหลักฐานอันควรเชื่อได้ว่าการเลือกตั้งหรือการออกเสียงประชามติในหน่วยเลือกตั้งนั้นๆ มิได้เป็นไปโดยสุจริตและเที่ยงธรรม

(5) ประกาศผลการเลือกตั้งและการออกเสียงประชามติ

(6) ดำเนินการอื่นตามที่กฎหมายบัญญัติ

ในการปฏิบัติหน้าที่ คณะกรรมการการเลือกตั้งมีอำนาจเรียกเอกสารหรือหลักฐานที่เกี่ยวข้องจากบุคคลใดหรือเรียกบุคคลใดมาให้ถ้อยคำ ตลอดจนขอให้ศาล พนักงานอัยการ พนักงานสอบสวน หน่วยราชการ หน่วยงานของรัฐ รัฐวิสาหกิจหรือราชการส่วนท้องถิ่น ดำเนินการเพื่อประโยชน์แห่งการปฏิบัติหน้าที่ การสืบสวน สอบสวนหรือวินิจฉัยชี้ขาด

คณะกรรมการการเลือกตั้ง มีอำนาจแต่งตั้งบุคคล คณะบุคคลหรือผู้แทนองค์การเอกชน เพื่อปฏิบัติหน้าที่ตามที่มอบหมาย

มาตรา 146 ข้าราชการ พนักงาน หรือลูกจ้างของหน่วยราชการ หน่วยงานของรัฐ รัฐวิสาหกิจ หรือราชการส่วนท้องถิ่น หรือเจ้าหน้าที่อื่นของรัฐ มีหน้าที่ต้องปฏิบัติตามคำสั่งของ คณะกรรมการการเลือกตั้งที่สั่งการตามมาตรา 145

มาตรา 147 คณะกรรมการการเลือกตั้งต้องดำเนินการสืบสวนสอบสวนเพื่อหาข้อเท็จจริง โดยพลันเมื่อมีกรณีใดกรณีหนึ่งดังต่อไปนี้

(1) ผู้มีสิทธิเลือกตั้ง ผู้สมัครรับเลือกตั้ง หรือพรรคการเมืองซึ่งมีสมาชิกสมัครรับเลือกตั้ง ในเขตเลือกตั้งใดเขตเลือกตั้งหนึ่งคัดค้านว่าการเลือกตั้งในเขตเลือกตั้งนั้นเป็นไปโดยไม่ถูกต้อง หรือไม่ชอบด้วยกฎหมาย

(2) ปรากฏหลักฐานอันควรเชื่อได้ว่าก่อนได้รับเลือกตั้งสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร สมาชิกวุฒิสภา สมาชิกสภาท้องถิ่น หรือผู้บริหารท้องถิ่น ผู้ใดได้กระทำการใดๆ โดยไม่สุจริตเพื่อให้ตนเองได้รับเลือกตั้งหรือได้รับเลือกตั้งมาโดยไม่สุจริตโดยผลของการที่บุคคลหรือพรรคการเมืองใดได้กระทำลงไป ทั้งนี้ อันเป็นการฝ่าฝืนกฎหมายประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยการเลือกตั้งสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรและสมาชิกวุฒิสภา กฎหมายประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยพรรคการเมืองหรือกฎหมายว่าด้วยการเลือกตั้งสมาชิกสภาท้องถิ่นหรือผู้บริหารท้องถิ่น

(3) ปรากฏหลักฐานอันควรเชื่อได้ว่าการออกเสียงประชามติมิได้เป็นไปโดยชอบด้วยกฎหมายหรือผู้มีสิทธิเลือกตั้งคัดค้านว่าการออกเสียงประชามติในหน่วยเลือกตั้งใดเป็นไปโดยไม่ถูกต้องหรือไม่ชอบด้วยกฎหมาย

เมื่อดำเนินการตามวรรคหนึ่งเสร็จแล้ว คณะกรรมการการเลือกตั้งต้องพิจารณาวินิจฉัยสั่งการโดยพลัน

มาตรา 148 ในระหว่างที่พระราชกฤษฎีกาให้มีการเลือกตั้งสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรหรือสมาชิกวุฒิสภา หรือประกาศให้มีการออกเสียงประชามติผลใช้บังคับห้ามมิให้จับกุมขังหรือหมายเรียกตัวกรรมการการเลือกตั้งไปทำการสอบสวน เว้นแต่ในกรณีที่ได้รับอนุญาตจากคณะกรรมการการเลือกตั้ง หรือในกรณีที่จับในขณะกระทำความผิด

ในกรณีที่มีการจับกรรมการการเลือกตั้งในขณะกระทำความผิด หรือจับ หรือคุมขังกรรมการการเลือกตั้งในกรณีอื่น ให้รายงานไปยังประธานกรรมการการเลือกตั้งโดยด่วน และประธานกรรมการการเลือกตั้งอาจสั่งให้ปล่อยผู้ถูกจับได้

ส่วนที่ 5 บทที่ใช้แก่สภาทั้งสอง

มาตรา 149 สมาชิกสภาผู้แทนราษฎรและสมาชิกวุฒิสภา ย่อมเป็นผู้แทนปวงชนชาวไทย และต้องปฏิบัติหน้าที่ด้วยความซื่อสัตย์สุจริตเพื่อประโยชน์ส่วนรวมของปวงชนชาวไทย

มาตรา 150 ก่อนเข้ารับหน้าที่สมาชิกสภาผู้แทนราษฎรและสมาชิกวุฒิสภาต้องปฏิญาณตนในที่ประชุมแห่งสภาที่ตนเป็นสมาชิกด้วยถ้อยคำดังต่อไปนี้

“ข้าพเจ้า (ชื่อผู้ปฏิญาณ) ขอปฏิญาณว่าข้าพเจ้าจะปฏิบัติหน้าที่ด้วยความซื่อสัตย์สุจริตเพื่อประโยชน์ส่วนรวมของปวงชนชาวไทย ทั้งจะรักษาไว้และปฏิบัติตามซึ่งรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทยทุกประการ”

มาตรา 151 สภาผู้แทนราษฎรและวุฒิสภา แต่ละสภามีประธานสภาคนหนึ่งและรองประธานคนหนึ่งหรือสองคน ซึ่งพระมหากษัตริย์ทรงแต่งตั้งจากสมาชิกแห่งสภานั้นๆ ตามมติของสภา

มาตรา 152 ประธานและรองประธานสภาผู้แทนราษฎรดำรงตำแหน่งจนสิ้นอายุของสภา หรือมีการยุบสภา

ประธาน และรองประธานวุฒิสภา ดำรงตำแหน่งจนถึงวันก่อนวันเลือกประธานและรองประธานวุฒิสภาใหม่

ประธานและรองประธานสภาผู้แทนราษฎรและประธานและรองประธานวุฒิสภาย่อมพ้นจากตำแหน่งก่อนวาระตามวาระหนึ่งหรือวาระสอง แล้วแต่กรณีเมื่อ

- (1) ขาดจากสมาชิกภาพแห่งสภาที่ตนเป็นสมาชิก
- (2) ลาออกจากตำแหน่ง
- (3) ดำรงตำแหน่งนายกรัฐมนตรี รัฐมนตรี หรือข้าราชการการเมืองอื่น
- (4) ต้องคำพิพากษาให้จำคุก

มาตรา 153 ประธานสภาผู้แทนราษฎรและประธานวุฒิสภา มีอำนาจหน้าที่ดำเนินการของสภานั้นๆ ให้เป็นไปตามข้อบังคับ รองประธานมีอำนาจหน้าที่ตามที่ประธานมอบหมายและปฏิบัติหน้าที่แทนประธานเมื่อประธานไม่อยู่หรือไม่สามารถปฏิบัติหน้าที่ได้

ประธานสภาผู้แทนราษฎร ประธานวุฒิสภา และผู้ทำหน้าที่แทน ต้องวางตนเป็นกลางในการปฏิบัติหน้าที่

มาตรา 154 เมื่อประธานและรองประธานสภาผู้แทนราษฎร หรือประธานและรองประธานวุฒิสภาไม่อยู่ในที่ประชุม ให้สมาชิกแห่งสภานั้นๆ เลือกตั้งกันขึ้นเองเป็นประธานในคราวประชุม นั้น

มาตรา 155 การประชุมสภาผู้แทนราษฎรและการประชุมวุฒิสภาต้องมีสมาชิกมาประชุม ไม่น้อยกว่ากึ่งหนึ่งของจำนวนสมาชิกทั้งหมดเท่าที่มีอยู่ของแต่ละสภาจึงจะเป็นองค์ประชุม เว้นแต่ในกรณีการพิจารณาระเบียบวาระกระทู้ถามตามมาตรา 183 และมาตรา 184 สภาผู้แทนราษฎรและวุฒิสภาจะกำหนดเรื่ององค์ประชุมไว้ในข้อบังคับเป็นอย่างอื่นก็ได้

มาตรา 156 การลงมติวินิจฉัยข้อปรึกษาให้ถือเอาเสียงข้างมากเป็นประมาณ เว้นแต่ที่มีบัญญัติไว้เป็นอย่างอื่นในรัฐธรรมนูญนี้

สมาชิกคนหนึ่งย่อมมีเสียงหนึ่งในการออกเสียงลงคะแนน ถ้ามีคะแนนเสียงเท่ากันให้ประธานในที่ประชุมออกเสียงเพิ่มขึ้นอีกเสียงหนึ่งเป็นเสียงชี้ขาด

ประธานรัฐสภา ประธานสภาผู้แทนราษฎร และประธานวุฒิสภา ต้องจัดให้มีการบันทึกการออกเสียงลงคะแนนของสมาชิกแต่ละคน และเปิดเผยบันทึกดังกล่าวไว้ในที่ที่ประชาชนอาจเข้าไปตรวจสอบได้ เว้นแต่กรณีการออกเสียงลงคะแนนเป็นการลับ

การออกเสียงลงคะแนนเลือกหรือให้ความเห็นชอบให้บุคคลดำรงตำแหน่งใด ให้กระทำเป็นการลับ เว้นแต่ที่มีบัญญัติไว้เป็นอย่างอื่นในรัฐธรรมนูญนี้ และสมาชิกย่อมมีอิสระและไม่ถูกผูกพันโดยมติของพรรคการเมืองหรืออาณัติอื่นใด

มาตรา 157 ในที่ประชุมสภาผู้แทนราษฎร ที่ประชุมวุฒิสภา หรือที่ประชุมร่วมกันของรัฐสภา สมาชิกผู้ใดจะกล่าวถ้อยคำใดในทางแสดงข้อเท็จจริง แสดงความคิดเห็น หรือออกเสียงลงคะแนน ย่อมเป็นเอกสิทธิ์โดยเด็ดขาด ผู้ใดจะนำไปเป็นเหตุฟ้องร้องว่ากล่าวสมาชิกผู้นั้นในทางใดมิได้

เอกสิทธิ์ตามวรรคหนึ่ง ไม่คุ้มครองสมาชิกผู้กล่าวถ้อยคำในการประชุมที่มีการถ่ายทอดทางวิทยุกระจายเสียงหรือวิทยุโทรทัศน์ หากถ้อยคำที่กล่าวในที่ประชุมไปปรากฏนอกบริเวณรัฐสภา และการกล่าวถ้อยคำนั้นก็มีลักษณะเป็นความผิดทางอาญาหรือละเมิดสิทธิในทางแพ่งต่อบุคคลอื่นซึ่งมิใช่รัฐมนตรีหรือสมาชิกแห่งสถานนั้น

ในกรณีตามวรรคสอง ถ้าสมาชิกกล่าวถ้อยคำใดที่อาจเป็นเหตุให้บุคคลอื่นซึ่งมิใช่รัฐมนตรีหรือสมาชิกแห่งสถานนั้นได้รับความเสียหาย ให้ประธานแห่งสถานนั้นจัดให้มีการโฆษณาคำชี้แจงตามที่บุคคลนั้นร้องขอตามวิธีการและภายในระยะเวลาที่กำหนดในข้อบังคับการประชุมของสภานั้น ทั้งนี้โดยไม่กระทบกระเทือนถึงสิทธิของบุคคลในการฟ้องคดีต่อศาล

มาตรา 158 เอกสิทธิ์ที่บัญญัติไว้ในมาตรา 157 ย่อมคุ้มครองไปถึงผู้พิมพ์และผู้โฆษณา รายงานการประชุมตามข้อบังคับของสภาผู้แทนราษฎร วุฒิสภา หรือรัฐสภาแล้วแต่กรณีและคุ้มครองไปถึงบุคคลซึ่งประธานในที่ประชุมอนุญาตให้แถลงข้อเท็จจริง หรือแสดงความคิดเห็น

ในที่ประชุมตลอดจนผู้ดำเนินการถ่ายทอดการประชุมสภาทางวิทยุกระจายเสียงหรือวิทยุ โทรทัศน์ ที่ได้รับอนุญาตจากประธานแห่งสถานนั้นด้วยโดยอนุโลม

มาตรา 159 ภายในสามสิบวันนับแต่วันเลือกตั้งสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร ให้มีการเรียกประชุมรัฐสภาเพื่อให้สมาชิกได้มาประชุมครั้งแรก

ในปีหนึ่งให้มีสมัยประชุมสามัญทั่วไป และสมัยประชุมสามัญนิติบัญญัติ

วันประชุมครั้งแรกตามวรรคหนึ่งให้ถือเป็นวันเริ่มสมัยประชุมสามัญทั่วไป ส่วนวันเริ่มสมัยประชุมสามัญนิติบัญญัติให้สภาผู้แทนราษฎรเป็นผู้กำหนด ในกรณีที่การเริ่มประชุมครั้งแรกตามวรรคหนึ่งมีเวลาจนถึงสิ้นปีปฏิทินไม่ถึงหนึ่งร้อยห้าสิบวันจะ ไม่มีการประชุมสมัยสามัญนิติบัญญัติสำหรับปีนั้นก็ได้

ในสมัยประชุมสามัญนิติบัญญัติให้รัฐสภาดำเนินการประชุมได้เฉพาะกรณีที่บัญญัติไว้ใน หมวด ๒ หรือการพิจารณาร่างพระราชบัญญัติหรือร่างพระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญ การอนุมัติพระราชกำหนด การให้ความเห็นชอบในการประกาศสงครามการให้ความเห็นชอบ หนังสือสัญญาการเลือกหรือการให้ความเห็นชอบให้บุคคลดำรงตำแหน่ง การถอดถอนบุคคลออกจากตำแหน่ง การตั้งกระทู้ถาม และการแก้ไขเพิ่มเติมรัฐธรรมนูญเว้นแต่รัฐสภาจะมีมติให้พิจารณาเรื่องอื่นใดด้วยคะแนนเสียงเกินกึ่งหนึ่งของจำนวนสมาชิกทั้งหมดเท่าที่มีอยู่ของทั้งสองสภา

มาตรา 160 สมัยประชุมสามัญของรัฐสภาสมัยหนึ่งๆ ให้มีกำหนดเวลาหนึ่งร้อยยี่สิบวันแต่พระมหากษัตริย์โปรดเกล้าโปรดกระหม่อมให้ขยายเวลาออกไปก็ได้

การปิดสมัยประชุมสามัญก่อนครบกำหนดเวลาหนึ่งร้อยยี่สิบวัน จะกระทำได้แต่โดยความเห็นชอบของรัฐสภา

มาตรา 161 พระมหากษัตริย์ทรงเรียกประชุมรัฐสภา ทรงเปิดและทรงปิดประชุม

พระมหากษัตริย์จะเสด็จพระราชดำเนินมาทรงทำรัฐพิธีเปิดประชุมสมัยประชุมสามัญทั่วไปครั้งแรกตามมาตรา 159 วรรคหนึ่งด้วยพระองค์เอง หรือจะโปรดเกล้าโปรดกระหม่อมให้พระราชทายาทซึ่งบรรลุนิติภาวะแล้วหรือผู้ใดผู้หนึ่งเป็นผู้แทนพระองค์มาทำรัฐพิธีก็ได้

มาตรา 162 เมื่อมีความจำเป็นเพื่อประโยชน์แห่งรัฐ พระมหากษัตริย์จะทรงเรียกประชุมรัฐสภาเป็นการประชุมสมัยวิสามัญก็ได้

มาตรา 163 สมาชิกสภาผู้แทนราษฎรและสมาชิกวุฒิสภาทั้งสองสภารวมกันหรือสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร มีจำนวนไม่น้อยกว่าหนึ่งในสามของจำนวนสมาชิกทั้งหมดเท่าที่มีอยู่ของทั้งสองสภามีสิทธิเข้าชื่อร้องขอให้นำความกราบบังคมทูลเพื่อมีพระบรมราชโองการประกาศเรียกประชุมรัฐสภาเป็นการประชุมสมัยวิสามัญได้

คำร้องขอดังกล่าวในวรรคหนึ่งให้ยื่นต่อประธานรัฐสภา

ให้ประธานรัฐสภานำความกราบบังคมทูลและลงนามรับสนองพระบรมราชโองการ

มาตรา 164 ภายใต้บังคับมาตรา 163 การเรียกประชุม การขยายเวลาประชุม และการปิดประชุมรัฐสภาให้กระทำโดยพระราชกฤษฎีกา

มาตรา 165 ในระหว่างสมัยประชุม ห้ามมิให้จับกุมขังหรือหมายเรียกตัวสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรหรือสมาชิกวุฒิสภาไปทำการสอบสวนในฐานะที่สมาชิกผู้นั้นเป็นผู้ต้องหาในคดีอาญา เว้นแต่ในกรณีที่ได้รับอนุญาตจากสภาที่ผู้นั้นเป็นสมาชิกหรือในกรณีที่จับในขณะที่กระทำความผิด

ในกรณีที่มีการจับสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรหรือสมาชิกวุฒิสภาในขณะที่กระทำความผิดให้รายงานไปยังประธานแห่งสภาที่ผู้นั้นเป็นสมาชิกโดยพลันและประธานแห่งสภาที่ผู้นั้นเป็นสมาชิกอาจสั่งให้ปล่อยผู้ถูกจับได้

มาตรา 166 ในกรณีที่มีการฟ้องสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรหรือสมาชิกวุฒิสภาในคดีอาญาไม่ว่าจะได้ฟ้องนอกหรือในสมัยประชุม ศาลจะพิจารณาคดีนั้นในระหว่างสมัยประชุมมิได้ เว้นแต่จะได้ รับอนุญาตจากสภาที่ผู้นั้นเป็นสมาชิกหรือเป็นคดีอันเกี่ยวกับกฎหมายประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยการเลือกตั้งสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรและสมาชิกวุฒิสภากฎหมายประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยคณะกรรมการการเลือกตั้งหรือกฎหมายประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยพรรคการเมือง แต่การพิจารณาคดีต้องไม่เป็นการขัดขวางต่อการที่สมาชิกผู้นั้นจะมาประชุมสภา

การพิจารณาพิพากษาคดีที่ศาลได้กระทำก่อนมีคำอ้างว่า จำเลยเป็นสมาชิกของสภาใดสภาหนึ่ง ย่อมเป็นอันใช้ได้

มาตรา 167 ถ้าสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรหรือสมาชิกวุฒิสภาถูกคุมขังในระหว่างสอบสวนหรือพิจารณาอยู่ก่อนสมัยประชุม เมื่อถึงสมัยประชุม พนักงานสอบสวนหรือศาลแล้วแต่กรณีต้องสั่งปล่อยทันที ถ้าประธานแห่งสภาที่ผู้นั้นเป็นสมาชิกได้ร้องขอคำสั่งปล่อยตามวรรคหนึ่ง ให้มีผลบังคับตั้งแต่วันสั่งปล่อยจนถึงวันสุดท้ายแห่งสมัยประชุม

มาตรา 168 ในระหว่างที่อายุของสภาผู้แทนราษฎรสิ้นสุดลง หรือสภาผู้แทนราษฎรถูกยุบ จะมีการประชุมวุฒิสภาได้ เว้นแต่เป็นกรณี ดังต่อไปนี้

- (1) การประชุมที่ให้อวุฒิสภำทำหน้าที่รัฐสภาตามมาตรา 19 มาตรา 21 มาตรา 22 มาตรา 23 และมาตรา 223 โดยถือคะแนนเสียงจากจำนวนสมาชิกของวุฒิสภา
- (2) การประชุมที่ให้อวุฒิสภำทำหน้าที่ เลือก แต่งตั้ง ให้คำแนะนำ หรือให้ความเห็นชอบ ให้บุคคลดำรงตำแหน่งใด ตามมาตรา 139 มาตรา 143 มาตรา 196 มาตรา 199 มาตรา 257 มาตรา 261 มาตรา 274 (3) มาตรา 277 มาตรา 278 มาตรา 279 (3) มาตรา 297 มาตรา 302 และมาตรา 312
- (3) การประชุมที่ให้อวุฒิสภำทำหน้าที่พิจารณาและมีมติให้ออกลอนบุคคลออกจากตำแหน่ง

มาตรา 169 ภายใต้บังคับมาตรา 170 ร่างพระราชบัญญัติหรือร่างพระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญจะเสนอได้ก็แต่โดยสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรหรือคณะรัฐมนตรี แต่ร่างพระราชบัญญัติเกี่ยวกับการเงิน สมาชิกสภาผู้แทนราษฎรจะเสนอได้ก็ต่อเมื่อมีคำรับรองของนายกรัฐมนตรี

การเสนอร่างพระราชบัญญัติหรือร่างพระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญของสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรจะกระทำได้เมื่อพรรคการเมืองที่สมาชิกสภาผู้แทนราษฎรผู้นั้นสังกัดมีมติให้เสนอได้ และต้องมีสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรไม่น้อยกว่ายี่สิบคนรับรอง ร่างพระราชบัญญัติเกี่ยวกับการเงิน หมายความว่าร่างพระราชบัญญัติว่าด้วยเรื่องใดเรื่องหนึ่ง ต่อไปนี้

- (1) การตั้งขึ้น ยกเลิก ลด เปลี่ยนแปลง แก้ไข ผ่อนหรือวางระเบียบการบังคับอันเกี่ยวกับภาษีหรืออากร
- (2) การจัดสรรรักษาหรือจ่ายเงินแผ่นดินหรือการโอนงบประมาณรายจ่ายของแผ่นดิน

(3) การกู้เงิน การค้ำประกัน หรือการใช้เงินกู้

(4) เงินตรา

ในกรณีที่เป็นที่สงสัยว่าร่างพระราชบัญญัติ หรือร่างพระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญใด เป็นร่างพระราชบัญญัติเกี่ยวกับการเงินที่จะต้องมีการรับรองของนายกรัฐมนตรีหรือไม่ ให้เป็นอำนาจของที่ประชุมร่วมกันของประธานสภาผู้แทนราษฎรและประธานคณะกรรมการการสามัญของสภาผู้แทนราษฎรทุกคณะเป็นผู้วินิจฉัย

ให้ประธานสภาผู้แทนราษฎรจัดให้มีการประชุมร่วมกันเพื่อพิจารณากรณีตามวรรคสี่ภายในสิบห้าวันนับแต่วันที่มิกรณีดังกล่าว

มติของที่ประชุมร่วมกันตามวรรคสี่ให้ใช้เสียงข้างมากเป็นประมาณ ถ้าคะแนนเสียงเท่ากันให้ประธานสภาผู้แทนราษฎรออกเสียงเพิ่มขึ้นอีกเสียงหนึ่งเป็นเสียงชี้ขาด

มาตรา 170 ผู้มีสิทธิเลือกตั้งไม่น้อยกว่าห้าหมื่นคน มีสิทธิเข้าชื่อร้องขอต่อประธานรัฐสภาเพื่อให้รัฐสภาพิจารณากฎหมายตามที่กำหนดในหมวด 3 และหมวด 5 แห่งรัฐธรรมนูญนี้

คำร้องขอตามวรรคหนึ่งต้องจัดทำร่างพระราชบัญญัติเสนอมาด้วย

หลักเกณฑ์และวิธีการเข้าชื่อรวมทั้งการตรวจสอบให้เป็นไปตามที่กฎหมายบัญญัติ

มาตรา 171 ร่างพระราชบัญญัติหรือร่างพระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญใดที่สมาชิกสภาผู้แทนราษฎรเป็นผู้เสนอและในชั้นรับหลักการไม่เป็นร่างพระราชบัญญัติเกี่ยวกับการเงิน แต่สภาผู้แทนราษฎรได้แก้ไขเพิ่มเติมและประธานสภาผู้แทนราษฎรเห็นว่าการแก้ไขเพิ่มเติมนั้นทำให้มีลักษณะเป็นร่างพระราชบัญญัติเกี่ยวกับการเงิน ให้ประธานสภาผู้แทนราษฎรส่งร่างการพิจารณาไว้ก่อนและภายในสิบห้าวันนับแต่วันที่มิกรณีดังกล่าวให้ประธานสภาผู้แทนราษฎรส่งร่างพระราชบัญญัติหรือร่างพระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญนั้นไปให้ที่ประชุมร่วมกันของประธานสภาผู้แทนราษฎรและประธานคณะกรรมการการสามัญของสภาผู้แทนราษฎรทุกคณะเป็นผู้วินิจฉัย ถ้าที่ประชุมร่วมกันวินิจฉัยว่าการแก้ไขเพิ่มเติมนั้นทำให้ร่างพระราชบัญญัติหรือร่างพระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญนั้นมีลักษณะเป็นร่างพระราชบัญญัติเกี่ยวกับการเงิน ให้ประธานสภาผู้แทนราษฎรส่งร่างพระราชบัญญัติหรือร่างพระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญ

นั้นไปให้นายกรัฐมนตรีรับรอง ในกรณีที่นายกรัฐมนตรีไม่ให้คำรับรอง ให้สภาผู้แทนราษฎร
ดำเนินการแก้ไขเพื่อมิให้ร่างพระราชบัญญัติหรือร่างพระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญนั้น
เป็นร่างพระราชบัญญัติเกี่ยวกับการเงิน

มาตรา 172 ร่างพระราชบัญญัติและร่างพระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญให้เสนอ
ต่อสภาผู้แทนราษฎรก่อน

มาตรา 173 ร่างพระราชบัญญัติที่คณะรัฐมนตรีระบุไว้ในนโยบายที่แถลงต่อรัฐสภาตาม
มาตรา 211 ว่าจำเป็นต่อการบริหารราชการแผ่นดิน หรือร่างพระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญ
ใด หากสภาผู้แทนราษฎรมิมีความเห็นชอบและคะแนนเสียงที่ไม่ให้ความเห็นชอบไม่ถึง
กึ่งหนึ่งของจำนวนสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรทั้งหมดเท่าที่มีอยู่ คณะรัฐมนตรีอาจขอให้รัฐสภา
ประชุมร่วมกันเพื่อมีมติอีกครั้งหนึ่ง หากรัฐสภามีมติให้ความเห็นชอบให้ตั้งบุคคลซึ่งเป็นหรือ
มิได้เป็นสมาชิกของแต่ละสภามีจำนวนเท่ากันตามที่คณะรัฐมนตรีเสนอประกอบกันเป็น
คณะกรรมการร่วมกันของรัฐสภาเพื่อพิจารณาร่างพระราชบัญญัติหรือร่างพระราชบัญญัติ
ประกอบรัฐธรรมนูญนั้น และให้คณะกรรมการ ร่วมกันของรัฐสภารายงานและเสนอร่าง
พระราชบัญญัติหรือร่างพระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญที่ได้พิจารณาแล้วต่อรัฐสภา ถ้ารัฐสภา
มีมติเห็นชอบด้วยร่างพระราชบัญญัติหรือร่างพระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญนั้นให้ดำเนิน
การต่อไปตามมาตรา 93 ถ้ารัฐสภามีมติไม่ให้ความเห็นชอบให้ร่างพระราชบัญญัติหรือ
ร่างพระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญนั้นเป็นอันตกไป

มาตรา 174 ภายใต้บังคับมาตรา 180 เมื่อสภาผู้แทนราษฎรได้พิจารณาร่างพระราชบัญญัติ
หรือร่างพระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญที่เสนอตามมาตรา 172 และลงมติเห็นชอบแล้วให้
สภาผู้แทนราษฎรเสนอร่างพระราชบัญญัติหรือร่างพระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญนั้น
ต่อวุฒิสภาวุฒิสภาต้องพิจารณาร่างพระราชบัญญัติหรือร่างพระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญ
ที่เสนอมานั้นให้เสร็จภายในหกสิบวัน แต่ถ้าร่างพระราชบัญญัติหรือร่างพระราชบัญญัติประกอบ
รัฐธรรมนูญนั้นเป็นร่างพระราชบัญญัติเกี่ยวกับการเงินต้องพิจารณาให้เสร็จภายในสามสิบวัน
ทั้งนี้เว้นแต่วุฒิสภาจะได้ลงมติให้ขยายเวลาออกไปเป็นกรณีพิเศษ ซึ่งต้องไม่เกินสามสิบวัน
กำหนดวันดังกล่าวให้หมายถึงวันในสมัยประชุมและให้เริ่มนับแต่วันที่ร่างพระราชบัญญัติหรือ
ร่างพระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญนั้นมาถึงวุฒิสภา

ระยะเวลาดังกล่าวในวรรคหนึ่งไม่ให้นับรวมระยะเวลาที่อยู่ในระหว่างการพิจารณาของ
ศาลรัฐธรรมนูญตาม มาตรา 177

ถ้าวุฒิสภาพิจารณาร่างพระราชบัญญัติ หรือร่างพระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญ ไม่เสร็จภายในกำหนดเวลาที่กล่าวในวรรคหนึ่ง ให้ถือว่าวุฒิสภาได้ให้ความเห็นชอบในร่างพระราชบัญญัติ หรือร่างพระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญนั้น

ในกรณีที่สภาผู้แทนราษฎรเสนอร่างพระราชบัญญัติเกี่ยวกับการเงินไปยังวุฒิสภา ให้ประธานสภาผู้แทนราษฎรแจ้งไปด้วยว่าร่างพระราชบัญญัติหรือร่างพระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญที่เสนอไปนั้นเป็นร่างพระราชบัญญัติเกี่ยวกับการเงิน คำแจ้งของประธานสภาผู้แทนราษฎรให้ถือเป็นเด็ดขาด

ในกรณีที่ประธานสภาผู้แทนราษฎรมิได้แจ้งไปว่า ร่างพระราชบัญญัติหรือร่างพระราชบัญญัติ ประกอบรัฐธรรมนูญใดเป็นร่างพระราชบัญญัติเกี่ยวกับการเงิน ให้ถือว่าร่างพระราชบัญญัติหรือร่างพระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญนั้นไม่เป็นร่างพระราชบัญญัติเกี่ยวกับการเงิน

มาตรา 175 ภายใต้งบกับมาตรา 180 เมื่อวุฒิสภาได้พิจารณาร่างพระราชบัญญัติหรือร่างพระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญเสร็จแล้ว

- (1) ถ้าเห็นชอบด้วยกับสภาผู้แทนราษฎร ให้ดำเนินการต่อไปตามมาตรา 93
- (2) ถ้าไม่เห็นชอบด้วยกับสภาผู้แทนราษฎร ให้ยับยั้งร่างพระราชบัญญัติหรือร่างพระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญนั้นไว้ก่อนและส่งร่างพระราชบัญญัติหรือร่างพระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญนั้นคืนไปยังสภาผู้แทนราษฎร
- (3) ถ้าแก้ไขเพิ่มเติมให้ส่งร่างพระราชบัญญัติหรือร่างพระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญตามที่แก้ไขเพิ่มเติมนั้นไปยังสภาผู้แทนราษฎร ถ้าสภาผู้แทนราษฎรเห็นชอบด้วยการแก้ไขเพิ่มเติมให้ดำเนินการต่อไปตามมาตรา 93 ถ้าเป็นกรณีอื่น ให้แต่ละสภาตั้งบุคคลซึ่งเป็นหรือมิได้เป็นสมาชิกแห่งสถานนั้นๆ มีจำนวนเท่ากันตามที่สภาผู้แทนราษฎรกำหนดประกอบเป็นคณะกรรมการร่วมกันเพื่อพิจารณาร่างพระราชบัญญัติหรือร่างพระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญนั้น และให้คณะกรรมการร่วมกันรายงานและเสนอร่างพระราชบัญญัติหรือร่างพระราชบัญญัติประกอบ รัฐธรรมนูญที่คณะกรรมการร่วมกันได้พิจารณาแล้วต่อสภาทั้งสอง ถ้าสภาทั้งสองต่างเห็นชอบด้วย ร่างพระราชบัญญัติหรือร่างพระราชบัญญัติประกอบ รัฐธรรมนูญที่คณะกรรมการร่วมกันได้ พิจารณาแล้วให้ดำเนินการต่อไปตามมาตรา 93

ถ้าสภาใดสภาหนึ่งไม่เห็นชอบด้วยก็ให้ยับยั้งร่างพระราชบัญญัติหรือร่างพระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญนั้นไว้ก่อน

คณะกรรมการร่วมกัน อาจเรียกเอกสารจากบุคคลใดหรือเรียกบุคคลใดมาแถลงข้อเท็จจริง หรือแสดงความคิดเห็นในการพิจารณาร่างพระราชบัญญัติหรือร่างพระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญได้และเอกสิทธิ์ที่บัญญัติไว้ใน มาตรา 157 และมาตรา 158 นั้น ให้คุ้มครองถึงบุคคลผู้กระทำหน้าที่ตามมาตรา 157 นี้ด้วย

การประชุมคณะกรรมการร่วมกัน ต้องมีกรรมการของสภาทั้งสองมาประชุมไม่น้อยกว่ากึ่งหนึ่งของจำนวนกรรมการทั้งหมดจึงจะเป็นองค์ประชุมและให้นำบทบัญญัติมาตรา 194 มาใช้บังคับโดยอนุโลม

มาตรา 176 ร่างพระราชบัญญัติหรือร่างพระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญที่ต้องยับยั้งไว้ตามมาตรา 175 นั้น สภาผู้แทนราษฎรจะยกขึ้นพิจารณาใหม่ได้ต่อเมื่อเวลาหนึ่งร้อยแปดสิบวันได้ล่วงพ้นไป นับแต่วันที่วุฒิสภาส่งร่างพระราชบัญญัติหรือร่างพระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญนั้น คืนไปยังสภาผู้แทนราษฎร สำหรับกรณีการยับยั้งตามมาตรา 175 (2) และนับแต่วันที่สภาใดสภาหนึ่งไม่เห็นชอบด้วย สำหรับกรณีการยับยั้งตามมาตรา 175 (3) ในกรณีเช่นว่านี้ ถ้าสภาผู้แทนราษฎรลงมติยืนยันร่างเดิมหรือร่างที่คณะกรรมการร่วมกันพิจารณาด้วยคะแนนเสียงมากกว่ากึ่งหนึ่งของจำนวนสมาชิกทั้งหมดเท่าที่มีอยู่ของสภาผู้แทนราษฎรแล้ว ให้ถือว่าร่างพระราชบัญญัติหรือร่างพระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญนั้นเป็นอันได้รับความเห็นชอบของรัฐสภาและให้ดำเนินการต่อไปตามมาตรา 93

ถ้าร่างพระราชบัญญัติหรือร่างพระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญที่ต้องยับยั้งไว้เป็นร่างพระราชบัญญัติเกี่ยวกับการเงินสภาผู้แทนราษฎรอาจกร่างพระราชบัญญัติหรือร่างพระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญนั้นขึ้นพิจารณาใหม่ได้ทันที ในกรณีเช่นว่านี้ถ้าสภาผู้แทนราษฎรลงมติยืนยันร่างเดิมหรือร่างที่คณะกรรมการร่วมกันพิจารณาด้วยคะแนนเสียงมากกว่ากึ่งหนึ่งของจำนวนสมาชิกทั้งหมดเท่าที่มีอยู่ของสภาผู้แทนราษฎรแล้วให้ถือว่าร่างพระราชบัญญัติหรือร่างพระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญนั้นเป็นอันได้รับความเห็นชอบของรัฐสภาและให้ดำเนินการต่อไปตามมาตรา 93

มาตรา 177 ในระหว่างที่มีการยับยั้งร่างพระราชบัญญัติหรือร่างพระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญใดตามมาตรา 175 คณะรัฐมนตรีหรือสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรจะเสนอร่าง

พระราชบัญญัติหรือร่างพระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญที่มีหลักการอย่างเดียวกันหรือคล้ายกันกับหลักการของร่างพระราชบัญญัติหรือร่างพระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญที่ต้องยับยั้งไว้มิได้

ในกรณีที่สภาผู้แทนราษฎรหรือวุฒิสภาเห็นว่าร่างพระราชบัญญัติหรือร่างพระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญที่เสนอหรือส่งให้พิจารณานั้นเป็นร่างพระราชบัญญัติหรือร่างพระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญที่มีหลักการอย่างเดียวกันหรือคล้ายกันกับหลักการของร่างพระราชบัญญัติหรือร่างพระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญที่ต้องยับยั้งไว้ให้ประธานสภาผู้แทนราษฎรหรือประธานวุฒิสภาส่งร่างพระราชบัญญัติหรือร่างพระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญดังกล่าวให้ศาลรัฐธรรมนูญวินิจฉัยถ้าศาลรัฐธรรมนูญวินิจฉัยว่าเป็นร่างพระราชบัญญัติหรือร่างพระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญที่มีหลักการอย่างเดียวกันหรือคล้ายกันกับหลักการของร่างพระราชบัญญัติหรือร่างพระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญที่ต้องยับยั้งไว้ ให้ร่างพระราชบัญญัติหรือร่างพระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญนั้นเป็นอันตกไป

มาตรา 178 ในกรณีที่อายุของสภาผู้แทนราษฎรสิ้นสุดลง หรือมีการยุบสภาผู้แทนราษฎร ร่างรัฐธรรมนูญแก้ไขเพิ่มเติมหรือบรรดาร่างพระราชบัญญัติหรือร่างพระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญที่พระมหากษัตริย์ไม่ทรงเห็นชอบด้วยหรือเมื่อพ้นเก้าสิบวันแล้วมิได้พระราชทานคืนมา ให้เป็นอันตกไป

ในกรณีที่อายุของสภาผู้แทนราษฎรสิ้นสุดลง หรือมีการยุบสภาผู้แทนราษฎรภายหลังการเลือกตั้งสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรอันเป็นการเลือกตั้งทั่วไป รัฐสภา สภาผู้แทนราษฎรหรือวุฒิสภาแล้วแต่กรณีจะพิจารณาร่างรัฐธรรมนูญแก้ไขเพิ่มเติมหรือร่างพระราชบัญญัติ หรือร่างพระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญที่รัฐสภายังมิได้ให้ความเห็นชอบต่อไปได้ ถ้าคณะรัฐมนตรีที่ดั่งขึ้นใหม่ภายหลังการเลือกตั้งทั่วไปร้องขอภายในหกสิบวันนับแต่วันเรียกประชุมรัฐสภาครั้งแรกหลังการเลือกตั้งทั่วไป และรัฐสภามีมติเห็นชอบด้วย แต่ถ้าคณะรัฐมนตรีมิได้ร้องขอภายในกำหนดเวลาดังกล่าวให้ร่างรัฐธรรมนูญแก้ไขเพิ่มเติม ร่างพระราชบัญญัติหรือร่างพระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญนั้นเป็นอันตกไป

การพิจารณาร่างรัฐธรรมนูญแก้ไขเพิ่มเติมร่างพระราชบัญญัติหรือร่างพระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญต่อไปตามวรรคสองให้เป็นไปตามที่กำหนดในข้อบังคับการประชุมรัฐสภา

มาตรา 179 งบประมาณรายจ่ายของแผ่นดินให้ทำเป็นพระราชบัญญัติ ถ้าพระราชบัญญัติงบประมาณรายจ่ายประจำปีงบประมาณออกไม่ทันงบประมาณใหม่ ให้ใช้กฎหมายว่าด้วยงบประมาณรายจ่ายในปีงบประมาณปีก่อนนั้นไปพลางก่อน

มาตรา 180 ร่างพระราชบัญญัติงบประมาณรายจ่ายประจำปีงบประมาณ ร่างพระราชบัญญัติ งบประมาณรายจ่ายเพิ่มเติม และร่างพระราชบัญญัติโอนงบประมาณรายจ่าย สมาชิกสภาผู้แทนราษฎรจะต้อง พิจารณาให้เสร็จภายในหนึ่งร้อยห้าวันนับแต่วันที่ร่างพระราชบัญญัติดังกล่าวมาถึงสภาผู้แทนราษฎร

ถ้าสภาผู้แทนราษฎรพิจารณาร่างพระราชบัญญัตินั้นไม่เสร็จภายในกำหนดเวลาที่กล่าวในวรรคหนึ่งให้ถือว่าสภาผู้แทนราษฎรได้ให้ความเห็นชอบในร่างพระราชบัญญัตินั้น และให้เสนอร่างพระราชบัญญัตินี้ดังกล่าวต่อวุฒิสภา

ในการพิจารณาของวุฒิสภา วุฒิสภาจะต้องให้ความเห็นชอบหรือไม่ให้ความเห็นชอบภายในยี่สิบวันนับแต่วันที่ร่างพระราชบัญญัตินั้นมาถึงวุฒิสภาโดยจะแก้ไขเพิ่มเติมใดๆ มิได้ ถ้าพ้นกำหนดเวลาดังกล่าวให้ถือว่าวุฒิสภาได้ให้ความเห็นชอบในร่างพระราชบัญญัตินั้น ในกรณีเช่นนี้ และในกรณีที่วุฒิสภาให้ความเห็นชอบให้ดำเนินการต่อไปตาม มาตรา 93

ถ้าร่างพระราชบัญญัตินี้ดังกล่าว วุฒิสภาไม่เห็นชอบด้วยให้นำบทบัญญัติมาตรา 176 วรรคสอง มาใช้บังคับโดยอนุโลม

ในการพิจารณาร่างพระราชบัญญัติงบประมาณรายจ่ายประจำปีงบประมาณ ร่างพระราชบัญญัติงบประมาณรายจ่ายเพิ่มเติม และร่างพระราชบัญญัติโอนงบประมาณรายจ่าย สมาชิกสภาผู้แทนราษฎรจะแปรบัญญัติเพิ่มเติมรายการหรือจำนวนในรายการมิได้ แต่อาจแปรญัตติได้ในทางลดหรือตัดทอนรายจ่ายซึ่งมิใช่รายจ่ายตามข้อผูกพันอย่างใดอย่างหนึ่งดังต่อไปนี้

- (1) เงินสงฆ์ใช้ต้นเงินกู้
- (2) ดอกเบี้ยเงินกู้
- (3) เงินที่กำหนดให้จ่ายตามกฎหมาย

ในการพิจารณาของสภาผู้แทนราษฎรหรือของคณะกรรมการ การเสนอ การแปรญัตติ หรือการกระทำด้วยประการใดๆ ที่มีผลให้สมาชิกสภาผู้แทนราษฎร สมาชิกวุฒิสภาหรือ กรรมการ มีส่วนไม่ว่าโดยตรงหรือโดยอ้อมในการใช้งบประมาณรายจ่ายจะกระทำมิได้

ในกรณีที่สมาชิกสภาผู้แทนราษฎรหรือสมาชิกวุฒิสภามีจำนวนไม่น้อยกว่าหนึ่งในสิบของ จำนวนสมาชิกทั้งหมดเท่าที่มีอยู่ของแต่ละสภา เห็นว่ามีการกระทำฝ่าฝืนบทบัญญัติตามวรรคหก ให้เสนอความเห็นต่อศาลรัฐธรรมนูญเพื่อพิจารณาและศาลรัฐธรรมนูญต้องพิจารณาวินิจฉัยภายใน เจ็ดวันนับแต่วันที่ได้รับความเห็นดังกล่าว ในกรณีที่ศาลรัฐธรรมนูญวินิจฉัยว่ามีการกระทำ ฝ่าฝืนบทบัญญัติตามวรรคหก ให้การเสนอการแปรญัตติ หรือการกระทำดังกล่าวสิ้นสุดไป

มาตรา 181 การจ่ายเงินแผ่นดินจะกระทำได้อีกเฉพาะที่ได้อนุญาตไว้ในกฎหมายว่าด้วย งบประมาณรายจ่าย กฎหมายว่าด้วยวิธีการงบประมาณ กฎหมายเกี่ยวกับการโอนงบประมาณหรือ กฎหมายว่าด้วยเงินคงคลัง เว้นแต่ในกรณีจำเป็นรีบด่วนจะจ่ายไปก่อนก็ได้แต่ต้องเป็นไปตาม หลักเกณฑ์ และวิธีการที่กฎหมายบัญญัติ ในกรณีเช่นว่านี้ ต้องตั้งงบประมาณรายจ่ายชดใช้ใน พระราชบัญญัติ โอนงบประมาณรายจ่าย พระราชบัญญัติงบประมาณรายจ่ายเพิ่มเติมหรือ พระราชบัญญัติงบประมาณรายจ่ายประจำปีงบประมาณถัดไปหรือเว้นแต่เป็นกรณีตามมาตรา 230 วรรคสอง

มาตรา 182 สภาผู้แทนราษฎรและวุฒิสภามีอำนาจควบคุมการบริหารราชการแผ่นดิน โดยบทบัญญัติแห่งรัฐธรรมนูญนี้

มาตรา 183 สภาผู้แทนราษฎรหรือสมาชิกวุฒิสภาทุกคนมีสิทธิตั้งกระทู้ถามรัฐมนตรี ในเรื่องใดเกี่ยวกับงานในหน้าที่ได้ แต่รัฐมนตรีย่อมมีสิทธิที่จะไม่ตอบเมื่อคณะรัฐมนตรีเห็นว่า เรื่องนั้นยังไม่ควรเปิดเผยเพราะเกี่ยวกับความปลอดภัยหรือประโยชน์สำคัญของแผ่นดิน

มาตรา 184 การบริหารราชการแผ่นดินเรื่องใดที่เป็นปัญหาสำคัญที่อยู่ในความสนใจของ ประชาชนเป็นเรื่องที่กระทบถึงประโยชน์ของประเทศชาติหรือประชาชน หรือที่เป็นเรื่องเร่งด่วน สภาผู้แทนราษฎรอาจแจ้งเป็นลายลักษณ์อักษรต่อประธานสภาผู้แทนราษฎรก่อนเริ่มประชุม ในวันนั้นว่าจะถามนายกรัฐมนตรีหรือรัฐมนตรีผู้รับผิดชอบในการบริหารราชการแผ่นดินเรื่องนั้น โดยไม่ต้องระบุคำถาม และให้ประธานสภาผู้แทนราษฎรบรรจุเรื่องดังกล่าวไว้ในวาระการประชุม วันนั้น

การถามและการตอบกระทู้ตามวรรคหนึ่งให้กระทำได้สัปดาห์ละหนึ่งครั้ง และให้สมาชิกสภาผู้แทนราษฎรผู้นั้นตั้งกระทู้ถามด้วยวาจาเรื่องการบริหารราชการแผ่นดินนั้นได้เรื่องละไม่เกินสามครั้ง ทั้งนี้ตามข้อบังคับการประชุมสภาผู้แทนราษฎร

มาตรา 185 สมาชิกสภาผู้แทนราษฎรจำนวนไม่น้อยกว่าสองในห้าของจำนวนสมาชิกทั้งหมดเท่าที่มีอยู่ของสภาผู้แทนราษฎร มีสิทธิเข้าชื่อเสนอญัตติขอเปิดอภิปรายทั่วไปเพื่อลงมติไม่ไว้วางใจนายกรัฐมนตรี ญัตติดังกล่าวต้องเสนอชื่อผู้สมควรดำรงตำแหน่งนายกรัฐมนตรีคนต่อไป ซึ่งเป็นบุคคลตามมาตรา 201 วรรคสองด้วย และเมื่อได้มีการเสนอญัตติแล้ว จะมีการยุบสภาผู้แทนราษฎรมิได้เว้นแต่จะมีการถอนญัตติหรือการลงมตินั้นไม่ได้คะแนนเสียงตามวรรคสาม

การเสนอญัตติขอเปิดอภิปรายทั่วไปตามวรรคหนึ่ง ถ้าเป็นเรื่องที่เกี่ยวกับพฤติกรรมของนายกรัฐมนตรี ที่มีพฤติกรรมร้ายวชผิดปกติ ส่อไปในทางทุจริตต่อหน้าที่ราชการ หรือจงใจฝ่าฝืนบทบัญญัติแห่งรัฐธรรมนูญหรือกฎหมาย จะเสนอโดยไม่มีการยื่นคำร้องขอตามมาตรา 304 ก่อนมิได้ และเมื่อได้มีการยื่นคำร้องขอตามมาตรา 304 แล้วให้ดำเนินการต่อไปได้โดยไม่ต้องรอผลการดำเนินการตามมาตรา 305

เมื่อการอภิปรายทั่วไปสิ้นสุดลง โดยมีใช้ด้วยมติให้ผ่านระเบียบวาระเปิดอภิปรายนั้นไปให้สภาผู้แทนราษฎรลงมติไว้วางใจหรือไม่ไว้วางใจ การลงมติในกรณีเช่นว่านี้ มิให้กระทำในวันเดียวกับวันที่การอภิปรายสิ้นสุด มติไม่ไว้วางใจต้องมีคะแนนเสียงมากกว่ากึ่งหนึ่งของจำนวนสมาชิกทั้งหมดเท่าที่มีอยู่ของสภาผู้แทนราษฎร

ในกรณีที่มติไม่ไว้วางใจมีคะแนนเสียงไม่มากกว่ากึ่งหนึ่งของจำนวนสมาชิกทั้งหมดเท่าที่มีอยู่ของสภาผู้แทนราษฎรสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรซึ่งเข้าชื่อเสนอญัตติขอเปิดอภิปรายนั้นเป็นอันหมดสิทธิที่จะเข้าชื่อเสนอญัตติขอเปิดอภิปรายทั่วไปเพื่อลงมติไม่ไว้วางใจนายกรัฐมนตรีอีกตลอดสมัยประชุมนั้น

ในกรณีที่มติไม่ไว้วางใจมีคะแนนเสียงมากกว่ากึ่งหนึ่งของจำนวนสมาชิกทั้งหมดเท่าที่มีอยู่ของสภาผู้แทนราษฎร ให้ประธานสภาผู้แทนราษฎรนำชื่อที่ได้รับการเสนอชื่อตามวรรคหนึ่งกราบบังคมทูลเพื่อทรงแต่งตั้งต่อไป และมีให้นำ มาตรา 202 มาใช้บังคับ

มาตรา 186 สมาชิกสภาผู้แทนราษฎรจำนวนไม่น้อยกว่าหนึ่งในห้าของจำนวนสมาชิกทั้งหมดเท่าที่มีอยู่ของสภาผู้แทนราษฎร มีสิทธิเข้าชื่อเสนอญัตติขอเปิดอภิปรายทั่วไปเพื่อลงมติไม่ไว้วางใจรัฐมนตรีเป็นรายบุคคล

ให้นำบทบัญญัติมาตรา 185 วรรคสอง วรรคสาม และวรรคสี่มาใช้บังคับโดยอนุโลม

มาตรา 187 สมาชิกวุฒิสภาจำนวนไม่น้อยกว่าสามในห้าของจำนวนสมาชิกทั้งหมดเท่าที่มีอยู่ของวุฒิสภามีสิทธิเข้าชื่อขอเปิดอภิปรายทั่วไปในวุฒิสภาเพื่อให้คณะรัฐมนตรีแถลงข้อเท็จจริงหรือชี้แจงปัญหาสำคัญเกี่ยวกับการบริหารราชการแผ่นดินโดยไม่มีการลงมติ

การขอเปิดอภิปรายทั่วไปตามมาตรานี้ จะกระทำได้ครั้งเดียวในสมัยประชุมหนึ่ง

มาตรา 188 การประชุมสภาผู้แทนราษฎร การประชุมวุฒิสภา และการประชุมร่วมกันของรัฐสภาย่อมเป็นการเปิดเผยตามลักษณะที่กำหนดไว้ในข้อบังคับการประชุมแต่ละสภา แต่ถ้าคณะรัฐมนตรี หรือสมาชิกของแต่ละสภา หรือสมาชิกของทั้งสองสภารวมกัน มีจำนวนไม่น้อยกว่าหนึ่งในสี่ของจำนวนสมาชิกทั้งหมดเท่าที่มีอยู่ของแต่ละสภาหรือจำนวนสมาชิกของทั้งสองสภาเท่าที่มีอยู่ร่วมกันแล้วแต่กรณีร้องขอให้ประชุมลับก็ให้ประชุมลับ

มาตรา 189 สภาผู้แทนราษฎรและวุฒิสภามีอำนาจเลือกสมาชิกของแต่ละสภาดังเป็นคณะกรรมการธิการสามัญ และมีอำนาจเลือกบุคคลผู้เป็นสมาชิกหรือมิได้เป็นสมาชิกตั้งเป็นคณะกรรมการวิสามัญเพื่อกระทำการพิจารณาสอบสวนหรือศึกษาเรื่องใดๆ อันอยู่ในอำนาจหน้าที่ของสภาแล้วรายงานต่อสภา มติตั้งคณะกรรมการวิสามัญดังกล่าวต้องระบุกิจการหรือเรื่องให้ชัดเจนและไม่ซ้ำหรือซ้อนกัน คณะกรรมการตามวรรคหนึ่งย่อมมีอำนาจออกคำสั่งเรียกเอกสารจากบุคคลใดหรือเรียกบุคคลใดมาแถลงข้อเท็จจริงหรือแสดงความเห็นในกิจการที่กระทำหรือในเรื่องที่พิจารณาสอบสวนหรือศึกษาอยู่นั้นได้

ในกรณีที่บุคคลตามวรรคสองเป็นข้าราชการพนักงานหรือลูกจ้างของหน่วยราชการหน่วยงานของรัฐ รัฐวิสาหกิจ หรือราชการส่วนท้องถิ่น ให้ประธานคณะกรรมการธิการแจ้งให้รัฐมนตรีซึ่งบังคับบัญชาหรือกำกับดูแลหน่วยงานที่บุคคลนั้นสังกัดทราบและมีคำสั่งให้บุคคลนั้นดำเนินการตามวรรคสองเว้นแต่เป็นกรณีที่เกี่ยวข้องกับความปลอดภัยหรือประโยชน์สำคัญของแผ่นดินให้ถือว่าเป็นเหตุยกเว้นการปฏิบัติตามวรรคสอง

เอกสารที่บัญญัติไว้ในมาตรา 157 และมาตรา 158 นั้นให้คุ้มครองถึงบุคคลผู้กระทำหน้าที่ตามมาตรานี้ด้วย

กรรมการสามัญซึ่งตั้งจากผู้ซึ่งเป็นสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรทั้งหมด ต้องมีจำนวนตามหรือใกล้เคียงกับอัตราส่วนของจำนวนสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรของแต่ละพรรคการเมืองหรือกลุ่มพรรคการเมืองที่มีอยู่ในสภาผู้แทนราษฎร

ในระหว่างที่ยังไม่มีข้อบังคับการประชุมสภาผู้แทนราษฎรตามมาตรา 191 ให้ประธานสภาผู้แทนราษฎรเป็นผู้กำหนดอัตราส่วนตามวรรคห้า

มาตรา 190 การพิจารณาร่างพระราชบัญญัติที่ประธานสภาผู้แทนราษฎรวินิจฉัยว่ามีสาระสำคัญเกี่ยวกับเด็ก สตรี และคนชราหรือผู้พิการหรือทุพพลภาพ หากสภาผู้แทนราษฎรมิได้พิจารณาโดยกรรมการเต็มสภา ให้สภาผู้แทนราษฎรตั้งคณะกรรมการวิสามัญขึ้นประกอบด้วยผู้แทนองค์กรเอกชนที่เกี่ยวกับบุคคลประเภทนั้น มีจำนวนไม่น้อยกว่าหนึ่งในสามของจำนวนกรรมการทั้งหมด

มาตรา 191 สภาผู้แทนราษฎรและวุฒิสภา มีอำนาจตราข้อบังคับการประชุมเกี่ยวกับการเลือกและการปฏิบัติหน้าที่ของประธานสภา รองประธานสภา เรื่องหรือกิจการอันเป็นอำนาจหน้าที่ของคณะกรรมการสามัญแต่ละชุด การปฏิบัติหน้าที่และองค์ประชุมของคณะกรรมการวิธีการประชุมการเสนอและพิจารณาร่างพระราชบัญญัติและร่างพระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญ การเสนอญัตติ การปรึกษา การอภิปราย การลงมติ การบันทึกการลงมติ การเปิดเผยการลงมติ การตั้งกระทู้ถาม การเปิดอภิปรายทั่วไป การรักษาระเบียบและความเรียบร้อยประมวลจริยธรรมของสมาชิกและกรรมการ และกิจการอื่นเพื่อดำเนินการตามบทบัญญัติแห่งรัฐธรรมนูญนี้

มาตรา 192 สาระสำคัญที่ต้องมีในกฎหมายประกอบรัฐธรรมนูญเรื่องต่างๆ ตามที่บัญญัติไว้ในบทเฉพาะกาล ให้เป็นสาระสำคัญที่ต้องมีในกฎหมายประกอบรัฐธรรมนูญเรื่องนั้นๆ ตามรัฐธรรมนูญนี้

หมวด 10 การตรวจสอบการใช้อำนาจอรัฐ

ส่วนที่ 2 คณะกรรมการป้องกันและปราบปรามการทุจริตแห่งชาติ

มาตรา 297 คณะกรรมการป้องกันและปราบปรามการทุจริตแห่งชาติประกอบด้วย ประธานกรรมการคนหนึ่งและกรรมการผู้ทรงคุณวุฒิอื่นอีกแปดคน ซึ่งพระมหากษัตริย์ทรงแต่งตั้งตามคำแนะนำของวุฒิสภา กรรมการป้องกันและปราบปรามการทุจริตแห่งชาติ ต้องเป็นผู้ซึ่งมีความซื่อสัตย์สุจริตเป็นที่ประจักษ์ มีคุณสมบัติและไม่มีลักษณะต้องห้ามตามมาตรา 256

การสรรหา และการเลือกกรรมการป้องกันและปราบปรามการทุจริตแห่งชาติ ให้นำบทบัญญัติมาตรา 257 และมาตรา 258 มาใช้บังคับโดยอนุโลม ทั้งนี้โดยให้คณะกรรมการสรรหา กรรมการป้องกันและปราบปรามการทุจริตแห่งชาติจำนวนสิบห้าคน ประกอบด้วย ประธานศาลฎีกา ประธานศาลรัฐธรรมนูญ ประธานศาลปกครองสูงสุด อธิการบดีของสถาบันอุดมศึกษาของรัฐ ที่เป็นนิติบุคคลทุกแห่งซึ่งเลือกกันเองให้เหลือเจ็ดคน ผู้แทนพรรคการเมืองทุกพรรคที่มีสมาชิกเป็นสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร พรรคละหนึ่งคน ซึ่งเลือกกันเองให้เหลือห้าคน เป็นกรรมการ

ให้ประธานวุฒิสภาลงนามรับสนองพระบรมราชโองการแต่งตั้งประธานกรรมการและกรรมการป้องกันและปราบปรามการทุจริตแห่งชาติ

มาตรา 298 กรรมการป้องกันและปราบปรามการทุจริตแห่งชาติ มีวาระการดำรงตำแหน่งเก้าปีนับแต่วันที่พระมหากษัตริย์ทรงแต่งตั้งและให้ดำรงตำแหน่งได้เพียงวาระเดียว

กรรมการป้องกันและปราบปรามการทุจริตแห่งชาติซึ่งพ้นจากตำแหน่งตามวาระต้องปฏิบัติหน้าที่ต่อไปจนกว่ากรรมการซึ่งได้รับแต่งตั้งใหม่จะเข้ารับหน้าที่

การพ้นจากตำแหน่งการสรรหาและการเลือกกรรมการป้องกันและปราบปรามการทุจริตแห่งชาติแทนตำแหน่งที่ว่าง ให้นำบทบัญญัติมาตรา 260 และมาตรา 261 มาใช้บังคับโดยอนุโลม

มาตรา 299 สมาชิกสภาผู้แทนราษฎรจำนวนไม่น้อยกว่าหนึ่งในสี่ของจำนวนสมาชิกทั้งหมดเท่าที่มีอยู่ของสภาผู้แทนราษฎร มีสิทธิเข้าชื่อร้องขอต่อประธานวุฒิสภาว่ากรรมการ

ป้องกันและปราบปรามการทุจริตแห่งชาติ ผู้ใดกระทำการขาดความเที่ยงธรรมจงใจฝ่าฝืนรัฐธรรมนูญหรือกฎหมาย หรือมีพฤติกรรมที่เป็นการเสื่อมเสียแก่เกียรติศักดิ์ของการดำรงตำแหน่งอย่างร้ายแรง และขอให้วุฒิสภามีมติให้พ้นจากตำแหน่งได้

มติของวุฒิสภาให้กรรมการป้องกันและปราบปรามการทุจริตแห่งชาติพ้นจากตำแหน่งตามวรรคหนึ่งต้องมีคะแนนเสียงไม่น้อยกว่าสามในสี่ของจำนวนสมาชิกทั้งหมดเท่าที่มีอยู่ของวุฒิสภา

มาตรา 300 สมาชิกสภาผู้แทนราษฎร สมาชิกวุฒิสภาหรือสมาชิกของทั้งสองสภามีจำนวนไม่น้อยกว่าหนึ่งในสี่ของจำนวนสมาชิกทั้งหมดเท่าที่มีอยู่ของทั้งสองสภา มีสิทธิเข้าชื่อร้องขอต่อศาลฎีกาแผนกคดีอาญาของผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมืองว่ากรรมการป้องกันและปราบปรามการทุจริตแห่งชาติผู้ใดรั่วรอยผิดปกติ กระทำความผิดฐานทุจริตต่อหน้าที่หรือกระทำความผิดต่อตำแหน่งหน้าที่ราชการ

คำร้องขอตามวรรคหนึ่งต้องระบุพฤติการณ์ที่กล่าวหาว่าผู้ดำรงตำแหน่งดังกล่าวกระทำการตามวรรคหนึ่งเป็นข้อๆ ให้ชัดเจนและให้ยื่นต่อประธานวุฒิสภาเมื่อประธานวุฒิสภาได้รับคำร้อง แล้วให้ส่งคำร้องดังกล่าวไปยังศาลฎีกาแผนกคดีอาญาของผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมืองเพื่อพิจารณาพิพากษา

กรรมการป้องกันและปราบปรามการทุจริตแห่งชาติผู้ถูกกล่าวหาจะปฏิบัติหน้าที่ในระหว่างนั้นมิได้ จนกว่าจะมีคำพิพากษาของศาลฎีกาแผนกคดีอาญาของผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมืองให้ยกคำร้องดังกล่าว

มาตรา 301 คณะกรรมการป้องกันและปราบปรามการทุจริตแห่งชาติมีอำนาจหน้าที่ดังต่อไปนี้

(1) ใ้ไต่สวนข้อเท็จจริงและสรุปสำนวน พร้อมทั้งทำความเห็นเสนอต่อวุฒิสภาตามมาตรา 305

(2) ใ้ไต่สวนข้อเท็จจริงและสรุปสำนวน พร้อมทั้งทำความเห็นส่งไปยังศาลฎีกาแผนกคดีอาญาของผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมืองตามมาตรา 308

(3) ได้สวนและวินิจฉัยว่าเจ้าหน้าที่ของรัฐร้ายว่ผิดปกติ กระทำความผิดฐานทุจริตต่อหน้าที่หรือกระทำความผิดต่อตำแหน่งหน้าที่ราชการหรือความผิดต่อตำแหน่งหน้าที่ในการยุติธรรม เพื่อดำเนินการต่อไปตามกฎหมายประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยการป้องกันและปราบปรามการทุจริต

(4) ตรวจสอบความถูกต้องและความมีอยู่จริงรวมทั้งความเปลี่ยนแปลงของทรัพย์สินและหนี้สินของผู้ดำรงตำแหน่งตามมาตรา 291 และมาตรา 296 ตามบัญชีและเอกสารประกอบที่ได้ยื่นไว้

(5) รายงานผลการตรวจสอบและผลการปฏิบัติหน้าที่พร้อมข้อสังเกตต่อคณะรัฐมนตรีสภาผู้แทนราษฎรและวุฒิสภาทุกปี และนำรายงานนั้นออกพิมพ์เผยแพร่ต่อไป

(6) ดำเนินการอื่นตามที่กฎหมายบัญญัติ

ให้นำบทบัญญัติมาตรา 146 และมาตรา 265 มาใช้บังคับกับการปฏิบัติหน้าที่ของคณะกรรมการป้องกันและปราบปรามการทุจริตแห่งชาติด้วยโดยอนุโลม

มาตรา 302 คณะกรรมการป้องกันและปราบปรามการทุจริตแห่งชาติ มีหน่วยธุรการของคณะกรรมการป้องกันและปราบปรามการทุจริตแห่งชาติที่เป็นอิสระโดยมีเลขาธิการคณะกรรมการป้องกันและปราบปรามการทุจริตแห่งชาติเป็นผู้บังคับบัญชา ขึ้นตรงต่อประธานกรรมการป้องกันและปราบปรามการทุจริตแห่งชาติ

การแต่งตั้งเลขาธิการคณะกรรมการป้องกันและปราบปรามการทุจริตแห่งชาติต้องได้รับความเห็นชอบของคณะกรรมการป้องกันและปราบปรามการทุจริตแห่งชาติและวุฒิสภา

สำนักงานคณะกรรมการป้องกันและปราบปรามการทุจริตแห่งชาติมีอิสระในการบริหารงานบุคคล การงบประมาณ และการดำเนินการอื่นทั้งนี้ตามที่กฎหมายบัญญัติ

ประวัติการศึกษาและการทำงาน

ชื่อ – นามสกุล

นางสาวณัฐรี ธนะจันทร์

วัน เดือน ปี ที่เกิด

วันพุธที่ 8 กรกฎาคม พุทธศักราช 2524

สถานที่เกิด

กรุงเทพมหานคร

ประวัติการศึกษา

ศิลปศาสตรบัณฑิต (ปรัชญาและศาสนา) เกียรตินิยมอันดับ 1
มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์